

SUMAR

ISTORIA LITERATURII

- Victor PETRESCU. Neagoe Basarab și „învățăturile” sale 3
- Alexandru BURLACU. Ion Hadârcă: autenticitate și artificiu 7
- Elena ȚAU. Strategia monopolizării perspectivei narative în romanul
Povara bunătății noastre de Ion Druță 17
- Florian COPCEA. Eminescu: unitatea culturii europene și universale 25

TEORIE LITERARĂ

- Anatol GAVRILOV. Delimitări și precizări terminologice:
metalingvistică-lingvistică 30

FOLCLORISTICĂ

- Ion BURUIANĂ. Vladimir Curbet – protector, valorificator, promotor
și popularizator al folclorului literar 54

TRADUCTOLOGIE

- Miroslava LUCHIANCIKOVA (Metleaeva). Aspecte teoretice
contemporane privind traducerea literară 63

ISTORIA LIMBII

- Galaction VEREBCEANU. O variantă moldovenească a cărții
populare *Alexandria*. Lexic (5) 73

STILISTICĂ ȘI PRAGMATICĂ

- Viorica MOLEA. Oralitatea în textul publicistic de opinie.
Pamfletul 102

Alina PĂTRUNJEL. Caracteristicile semantice și pragmatice ale actelor de vorbire întrebare	113
---	-----

LEXICOLOGIE ȘI LEXICOGRAFIE

Veronica PĂCURARU. Considerații privind lexicografia informatizată: de la tradiții la inovații și perspective	121
Livia CĂRUNTU-CARAMAN. Împrumuturi sau străinisme?	131

CRONICĂ

Un poet moldovean – Alexandru Hâjdău (cu referință la studiile lui Pavel Balmuș) (Constantin CUBLEȘAN)	137
---	-----

COMEMORĂRI

Cu recunoștință și cu tristețe despre Eugeniu Russev (Ion CIOCANU)	140
---	-----

Victor PETRESCU
(Târgoviște)

NEAGOE BASARAB
ȘI „ÎNVĂȚĂTURILE” SALE

Neagoe Basarab and „His knowledges”

Abstract. The author evokes the figure of Neagoe Basarab who was the voivode of Wallachia between 1512 and 1521. He is a prominent personality of the Romanian culture from the sixteenth century. This article analyzes in a synthetic formula *The knowledges of Neagoe Basarab for his son Teodosie*, one of the oldest literary work from Wallachia.

The knowledges of Neagoe Basarab for his son Teodosie is placed among the Romanian masterpieces of all time, as it presents for the first time the moral and spiritual profile of our people, his experiences and aspirations. B. P. Hașdeu qualifies this work a „glorious monument of literature, of politics and philosophy to our ancestors”, comparing Neagoe with the Roman emperor Marcus Aurelius.

Keywords: protector of monastic settlements, moral and political education manual, sources of inspiration, eternal happiness, elegiac pages, convention of Christian moral.

Sfârșitul de secol al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea aduce în viața Țării Românești momente de referință. Este de notat mai întâi contribuția remarcabilă a lui Radu cel Mare (1495-1508) care reorganizează biserica, zidește frumoasa mănăstire din Deal, de lângă Târgoviște, comandă călugărului Macarie, adus la curtea sa de la Cetinje, din Muntenegru, prima carte tipărită pe pământ românesc, *Liturghierul* (1508), îl urmează la tronul Țării Românești Mihnea cel Rău (1508-1510), fiul lui Vlad Țepeș, Vlad cel Tânăr (1510-1512) și Neagoe Basarab (1512-1521), care se bucura de sprijinul unei influente familii de boieri, cea a Craioveștilor.

În timpul domniei sale Neagoe Basarab a realizat importante acte de cultură. Dan Zamfirescu evidențiază „trei dintre momentele sale fundamentale aparținând artei, creației populare și literaturii culte” românești [1]. Acestea sunt: construirea Mănăstirii de la Argeș, inspirarea motivului baladei *Meșterului Manole* și apariția *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său, Theodosie*, prima mare capodoperă românească, redactată în slavonește. Totodată, a fost un protector al așezămintelor mănăstirești de la Muntele Sinai, Ierusalim, Asia Mică, Muntele Athos, cărora le face importante danii în bani, și odoare. Patronează tipărirea de către Macarie a *Tetraevanghelului slavon*, continuând opera înaintașilor săi, de tipărire a unor cărți pentru românii din toate provinciile și pentru întregul Răsărit ortodox.

Pe marginea acestei remarcabile realizări, care sunt *Învățăturile*, s-au iscat numeroase controverse privind paternitatea lor, formulându-se în timp diverse ipoteze de către cercetătorii români sau străini. Nu insistăm asupra lor putând doar afirma că o asemenea capodoperă a scrisului nu putea fi realizată decât de către o persoană cu o vastă cultură și o mare dragoste pentru frumos, acesta fiind, prin tot ceea ce a întreprins în timpul domniei, doar Neagoe Basarab.

Scrisă pe parcursul a mai multor ani, probabil la Curtea de Argeș dar și la Târgoviște, se adresa mai întâi celor doi fii ai săi, Petru și Theodosie, pentru ca după moartea celui dintâi să-i fie dedicată exclusiv lui Theodosie. Este un original manual de educație morală și politică pentru viitorul domn, moștenitorul său. El nu este singular în epocă. În *Istoria literaturii române* [2], se evidențiază și alte analogii în literatura bizantină (*Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*; *De administrando imperio* a lui Constantin Porfirogenetul) și slavă (*Învățăturile cneazului rus Vladimir Monomah către fiii săi*). De subliniat că în același timp apărea și *Principele* de Niccolo Machiavelli.

Sunt indicate și sursele de inspirație: în primul rând *Biblia*, apoi unele scrieri mistico-ascetice sau hageografii și cărți populare (*Varlaam și Ioasaf*, *Alexandria*, *Fiziologul*).

Învățăturile au două părți, cărora li s-au adăugat *Scrisoarea către oasele Maicii sale* și *Rugăciunea la ieșirea sufletului*. Prima parte, așa cum ni s-a păstrat, este o enumerare de texte religioase, rugăciuni interminabile, unele proslăvind superioritatea omului, capacitatea lui de a-și alege calea spre fericirea veșnică, nevoia să *cinstim și să slăvim pre ziditorul nostru și să mulțumim celui ce ne-a făcut și ne-a cinstit*, dându-ne „trup”, „gură”, „ochi”, „limbă”, „urechi”, „picioare”.

Se disting, de asemenea, povestea celor patru coșciuge, cea cu șarpele care-și păzește capul cu orice preț, omul care-și apără sufletul sau porumbelul care înainte de a înghiți grăuntele, luat în plisc, trage cu ochiul la uliul ce-l pândește” [3].

Cea mai importantă parte a *Învățăturilor* este de ordin religios sau politic. Pagini elegiace de o mare frumusețe morală sunt cele prilejuite de reîngroparea mamei sale și a fiilor săi dispăruți prematur: *Acum, o, maica mea și născătoarea mea, [iau] ertăciune de la părinți și de la frați, că voi să încep a grăi cătră tine cu multe lacrimi și cu grele suspini și nenumărate. Ci te rog să mă ascuți cu dragoste, că voi să îndrăznescu să fac orație cătră oasele tale cele ostenitoare. O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu, Neago, câtă dosadă ai avut pentru mine, fiind multă vreme sărcinată cu mine, ziua și noaptea; și încă nu numai zioa și noaptea, ci în toată vreme și în tot ceasul ai fostu însărcinată și împovărată cu trupul meu, până în vremea ceia ce-ți veni porunca lui Dumnezeu să mă naști* [4].

Apare motivul numit „fortuna labis”, al vieții privită ca ceva efemer, totul fiind ca un fum trecător: *Spune-mi acum, ticăloase suflete, unde este domnia noastră? Unde este muma noastră? Unde sunt feciorii și fetele noastre? Unde este slova cea deșartă*

a lumii acesteia și bucuria ei... Unde este aurul și argintul dintr-această lume, ticăloase suflete? Răspunsul vine implacabil: Acum, trupurile și sufletul meu, toată slova lumii acestia o am lăsat și mărețele și trufia noastră o am părăsit și să răsipiră de la noi ca un fum, când îl lovește un vânt mare și cu ploae repede.

De o valoare deosebită sunt sfaturile politice, dintre care se remarcă cele pentru numirea în dregătorii, cinstirea boierilor și slujitorilor, orânduirea ospetelor, primirea și trimiterea solilor, purtarea războaielor, ținerea unui scaun de judecată.

Pe tineri îi sfătuiește să nu pribegească prin țări străine, oricât de greu le va fi: *Nu faceți ca pasărea ceia ce se cheamă cucu, care-și dă oaale dă le clocescu alte păsări și-i scot puii, ci fiți ca șoimul, și vă păziți cuibul vostru.* Sfatul, de o mare actualitate și azi, era dat din propria sa experiență: *Că și eu însumi am fost pribeg, pentru-aceia vă spui că iaste trai și hrană cu nevoie pribegia, și ești de toți oamenii dosădit, încă și de copii cei mici, și de carii sunt mai răi. Pentru aceia să nu faci așa, că mai bună iaste moartea cu cinste, decât viața cu amar și cu ocară [5].*

În vremuri de război este sfătuit să nu se înconjoare de oameni fricoși: *Și de aceasta, fătul meu te învăț să nu umbli cu oamenii cei fricoși, ca nu cumva să pierzi cinstea mea și moșia ta... . Domnul trebuie să meargă în fața oștirii sale: Iar tu să mergi dreptu față la față spre vrăjmașii tăi, fără nici o frică; iar căci vor fi ei mulți, nimic să nu te înfricoșezi, nici să te îndoiești. Că omul viteazu și războinic nu să sparie de cei mulți; ci cum răsipește un leu o cireada de cerbi, și cum omoară un lup o turmă de oi, oricât de mare [...] așa și omul viteaz și bărbat hrăbor nu se înfricoșează de oameni mulți [6].*

Adevărat tratat de morală creștină, *învățăturile* se încheie cu cuvântul autorului și o rugăciune în ceasul morții: *Miluiăște-mă, Iisusul meu cel dulce și Dumnezeuul meu, miluiăște-mă! Că tu ești inviiarea și viața mea!*

Că acum eu intraiu în pomenirea morții, că cu totul mă îmbrăcai în grijă, în tristăciuni și în frică, cugetând cum voi să mă întâmpin cu judecata ta cea înfricoșată și sufletul meu cel ticălos cum va trece prin vămile cele nefățarnice. Și văzuiu, Dumnezeul meu, ceasul morții mele apropiindu-se și fui părăsit de toți câți fuseră ai miei, și-mi fu a călători pre calea cea de întristăciune și să intru prin ușile strimțării. Și după acea cale de întristăciune și dintr-ăcele uși strimte sau mă voi putea izbăvi, sau ba, ca să văzu și eu fața ta cea luminată, Dumnezeul meu [7].

O caracterizare remarcabilă a timpului și personalității domnului a făcut-o Bogdan Petriceicu Hasdeu: „Neagoe Basarab, acest Marc Aureliu al Țării Românești, principe artist și filosof, care ne face a privi cu uimire, ca o epocă excepțională de pace și cultură în mijlocul unei întunecoase furtune, mai mulți secole, scurtul interval dintre anii 1512-1521” [8].

Note

1. Cf. Dan Zamfirescu, *Expresia generală a vechii civilizații românești*. În: „Istorie și cultură”. Vol. I. București, Editura Roza vânturilor, 2003, p. 154.
2. *Istoria literaturii române*. Vol. I. București, Editura Academiei Române, 1964, p. 280.
3. Ion Rotaru, *Literatura română veche*. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 45.
4. *Ibidem*, p. 46.
5. *Ibidem*, p. 50.
6. *Ibidem*, p. 52.
7. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către ful său Theodosie*. Chișinău, Editura Litera, 1997, p. 293-294.
8. B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*. Vol. II. București, 1879, p. 439.

Alexandru BURLACU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**ION HADÂRCĂ: AUTENTICITATE
ȘI ARTIFICIU**

Ion Hadârcă: authenticity and artifice

Abstract. Ion Hadârcă clearly illustrates two ages of poetry: one modernist and another postmodernist. His poetry is the result of native talent, but also the result of a high artistic consciousness, of a handicraft work on the word. The simplicity and naturalness of first volumes not exclude the presence of a refined and improved feeling, highly cultivated in a folklore or bookish spirit. The most recent poems (especially those appeared after the „Ambassador of Atlantis” and „Helenice”) refer to something else, a field that transcends the concrete. The cultural formation and the literary encyclopaedism influenced the poet’s structures of imagination, he became individualized. The artistic instinct reinforced by a reliable intuition gives rise to its aspiration towards the naturalness of speech, of the natural given. The poet is alternately rhapsode, tribune, *poeta faber* for whom the word represents the reality. The evolution of its system of images is marked by authenticity in the act of „imitating the nature” but also by the mannerist creation of the revelation, of the rationalization of a virtual world, where the poet escapes, if isn’t even the creation of an „artificial paradise” (Baudelaire); „Abrasarabia” or „Saltimbecilia” represents the abstracting and the unnaturalness of the concrete realities, which distinguish „the new authenticity”.

Keywords: authenticity, artifice, poeiticity, convention system, prosaisation, modernism, postmodernism, linguistic poetry, mannerism.

Ion Hadârcă ilustrează clar două vârste ale poeziei: una modernistă, mai evidentă în „Zilele” (1977), „Lut ars” (1984) și „Darul vorbirii” (1985), și alta postmodernistă începând cu „Ambasadorul Atlantidei” (1996) și până la „Lira din acvariu” (2014), o perioadă de tranziție către o poetică eclectică, în care trecutul nu e părăsit, ci încorporat, punând într-o altă lumină chiar și poemele, unele excepționale, din mult blamata, pe nedrept, cârtică de debut. Poezia lui este rezultatul înzestrării native, dar și a unei înalte conștiințe artistice, a unei artizanale lucrări în cuvânt. Simplitatea și naturalețea din volumele de început nu exclud prezența rafinamentului unui gust, a unei simțiri cultivate în spirit folcloric sau livresc.

Odată cu acestea cele mai inedite poeme (mai cu seamă de la „Ambasadorul Atlantidei” și „Helenice” încoace) trimit la altceva, la un domeniu ce transcende concretul. Formația culturală și enciclopedismul literar i-au modelat poetului structurile imaginarii, l-au individualizat. Instinctul artistic al „cioplitorului în bazalt” (Andrei Țurcanu)

dublat de o intuiție sigură îi susțin aspirația spre naturalețea expresiei, a datului firesc. Poetul e rând pe rând rapsod, tribun, *poeta faber* pentru care cuvântul e realitate. Evoluția sistemului său de imagini e marcată de autenticitate în „imitarea naturii”, dar și de crearea manieristă, dacă nu a unui „paradis artificial” (Baudelaire), atunci a revelării, a raționalizării unei lumi virtuale, în care evadează poetul; „Abrasarabia” sau „Saltimbecilia” nu sunt altceva decât abstractizarea și artificializarea realităților concrete, prin care se afirmă, în formula lui Radu G. Țeposu, o „nouă autenticitate”.

1. Cartea de debut „Zilele” (1977), bine primită, adună, contrar cutumelor de la Chișinău, un impunător dosar al receptării. Liviu Damian evidențiază densitatea textului poetic, „cu dese trimiteri la bogățiile limbii, la istorie, la cultura noastră populară”, „gustul frazei arhaice”, „îmbinarea îndrăzneță a noului și vechiului” (Liviu Damian, „Șesuri, piscuri, prăpăstii”, „Nistru”, 1978, nr. 3, p. 125).

„Noul” criteriu al poetului ar sta în renunțarea la prejudecata festivității, în lărgirea sferei de poetizare a realității, în introducerea, în poezie, a cotidianului prozaic, fenomen remarcat de Mihai Cimpoi în prefața plachetei: „După o anumită saturație de aer sărbătoresc din poezia celei mai tinere generații «Zilele» lui Ion Hadârcă ascund și un sens polemic. Punând accentul mai ales pe vigoare, nu pe rafinament, pe echilibrul clasic (și sonetele sunt scrise, într-adevăr, de un condei sigur), nu pe libertatea formei, autorul nu este cuprins de spaimă în fața prozaicului, a realului nespirtualizat”. Altfel spus, viața, în viziunea exegetului, este preferată artei, vigoarea luând locul rafinamentului estetic. Exceptând entuziasmul ideologic, deloc străin și altor poeți ai generației „ochiului al treilea”, Hadârcă face o poezie care își caută o altă estetică, un alt sistem de convenții, o altă autenticitate, în stil căutat livresc; cu toate acestea, pe alocuri, influența poeziei lui Grigore Vieru nu poate fi tăgăduită, dar nici absolutizată:

„Aproape dorul, aproape,
Atât de aproape, încât
Iată pleoapele-n ape
Intră cu apele-n cânt.

Dorul aproape, dorul,
Darul îngândurat,
Parcă mi-aș strânge ogorul
De colțul lunii arat.

Clar de acum mă doare
Inul foșnind în prosoape,
Plugul răstoarnă covoare
Aproape, tot mai aproape”.

(„Aproape”)

Două atitudini se pot defini în relațiile poetului cu tradiția: una de continuitate în linia clasică a sensibilității și stilisticii folclorice, eminesciene (cele mai multe poezii), a doua se manifestă în radicalizarea modernă a tradiției prin renunțarea la natural

și supraestimarea artificului. Chiar și în cartea de debut modelul idilic în transfigurarea realității e concurat de factura prozaică a poeziei. Această direcție, viguroasă în scrisul de mai târziu, este reductibilă la coborârea/ sublimarea în poezie a prozaicului cotidian („Septembrie”, „Sondă”, „Lin”, „Horă”, „Fetele”), la utilizarea versului liber, sentimentul trecerii timpului găsindu-și expresii memorabile:

„Nu-nțeleg, părinte, și mă mir –
 Șapte sunt și câtă măcinare.
 Ca uimirea lângă trandafir,
 Ca lumina dintr-o lumânare.

... Ale mele tot mai mici se fac,
 Ale mele tot mai des se duc,
 Ca din palmă firele de mac,
 Ca din codri viața de haiduc”.

(„Zilele”)

Prin poezia lui Leo Butnaru sau a lui Ion Hadârcă (a optzeciștilor mai târziu) se încearcă nu numai discreditarea esteticului festiv, dar și detașarea de maximalismul etic, de moda șaizeciștilor de a idealiza și idolatriza în cântece plugarul, exaltându-se dizarmoniile vieții de zi cu zi.

Treptat, este compromis sistemul de convenții clișeizat, apelându-se fie la tradițiile latente ale folclorului, fie la noile structuri ale poeziei universale. Preocupată excesiv de mesaj, critica trece peste ineditul unui gen de poezie a imaginarului, în care poetul nu imită natura, el o recrează. Poemul „Oglindă” se înscrie în linia memorabilului „Miraj” din „Piața Dirolei”. Pentru Ion Hadârcă aceasta nu mai este o reflecție a realității, ci o prevestitoare a destinului, o sugestie a anxietății ființiale: „Să te mai tulbur o dată/
 Încă o dată să-mi spui:/ Dintre penumbre se-arată/ Vedenia cui?// Chipul ei pus la-ncercare/
 Face luminilor val,/ Sau numai propria-mi stare/ Unde-și sună de mal?// Chipul ei, pleata ei, umărul/
 Spintecă sticla încet,/ Până se pierde și numărul/ Ciobului dus de poet” („Oglinda”). Moartea există până și în lumea ireală, în Arcadia sa intimă. Eul poetic, modelat și spiritualizat de epoci, uragane și „stele în mii de milioane”, conștientizează fatalitatea inevitabilă, care „se-apropie cu pași de catifea”. E ceea ce sugerează poemul „La steaua”, trecut și el cu vederea:

„Eu sunt nebunul cerșetor de stele,
 Pândind mereu oglinda unui lac,
 Și din adâncuri când răsar inele
 Eu iar rămân cu una mai sărac.

Trecut-au peste mine uragane,
 Epocile în goană au trecut
 Și stelele în mii de milioane
 În lacul meu flămând s-au așternut.

Dar liniștea măreață și senină
 Se-apropie cu pași de catifea
 Și tot mai clar aud prin ani-lumină
 Încet-încet cum cade steaua mea”.

Debutul lui Ion Hadârcă demonstrează mari disponibilități de creație, valorificate în volumele care urmează, iar raporturile poetului cu convențiile artistice active și cu tradiția sunt de natură să pună în evidență esența poeziei sale, estetica paradoxului cu aspecte extrem de diverse. Tendințe contrarii în poezia lui, cum ar fi: evoluția discursului de la autenticitate spre artificiu, de la *mimesis* la *poiesis*, de la „natură” la „cultură” (în termenii lui Ștefan Augustin Doinaș) către „noul realism” specific poeziei românești la începutul anilor '80, își află expresie într-un eclecticism manierist în căutarea magiei verbului. Într-o sinteză recentă, Mihai Cimpoi surprinde cu exactitate: „... Poemele lui Ion Hadârcă, mereu mutate programatic în registre variate și aparent străine unul față de altul, sunt puse sub semnul căutării Cuvântului – al celui dintâi, arhetipul, identic cu Logosul, cu *poiein*-ul și cântarea. Faptul determină, cu toată evidența, o obsesivă referire – care denotă și o modelare asumată – la Biblie, la Orfeu și la Eminescu, acesta asociat și folclorului. Își va polariza căutarea, îmbinând contrapunctiv jocul *esențial*, destinal să-i zicem, perceput în trecere, în petrecere, adică în devenire (*toposul* timpului apărând chiar în primele poezii), cu jocul *secund*, permanent acaparant cu tentația artificiei bijutier, a virtuozității de natură manieristă. Rostirea prin limbaj va fi realizată printr-o îmbinare simbiotică a lui *ratio* și *emotio*, prin stări și situații transmise prin structuri”.

Pe parcursul anilor poetul a luat și probat din „garderoba literaturii” vestimentația din diferite epoci, de unde comportamentul și discursul atât de „variate și aparent străine unul față de altul”, dar e în toate aceste experimentări o încercare a diferitor forme de autenticitate. Astfel firescul prozaicului este exprimat în peisaje rustice de o mare plasticitate, versul liber sporind autenticitatea tabloului:

„Iar pe la apus mulsul începu,
 tainic ritual.
 Sub ruine de jar laptele curat
 zângănea-n găleți.
 Dangățul domol răscolea prin văi
 ultimii tăciuni.

O imașuri calde,
 Adormite-n sfârc legănat”.

(„Elegie albă”)

Tendința de prozaizare, deloc neglijabilă, se remarcă și în poemele „Țară”, „Demnitate”, „Cocorii”, din care reproducem un fragment: „Iată cocorii și iată sufletul lor/ peste ape trece cum trece lumina,/ este cum altele nu-s.// Meșteri cu aripi ce-nalță cuiburi pe/ roți de căruță. Roțile toate din țară să/ le suim în salcâmi. Rogu ieșirea din vară / pentru plecare să cruțe, nevătămați să / ajungă înnemuitul tărâm.// Cele mai vechi

orologii mâine din nou/ vor începe mândre să-și scuture haina/ de sărbătoare și zbor.
Ne potrivim după / ele ceasul rămas în perete”. Poemul se încheie cu plasarea cuvintelor
într-o imagine grafică a zborului în unghi al cocorilor:

„Patrie   vouă,
                        Cocorilor   –   albe
                        aduceri de
                        dor”.

Alteori cuvintele sunt potrivite după noimele lor, creând impresia de rostogolire
în vers aidoma „dicteului automat”: „Iubite Neculce/ Cu foi de susai/ Cronică dulce/
A acestui plai./ Cucoane plugare/ Și cucoane gлии./ Soarele răsare/ De la cununii” („Orație
de nuntă”); sau: „Lână lină, lână moale,/ Potolită ca un sfat,/ Pe cărările domoale/
Se apropie de sat./ Se ferește de scaiete, / Se destăinuie pe fus,/ Răsărindu-ne pecetea/
Unui neam fără apus” („Lin”); sau în acest sonet experimental: „Doamne,/ Toamna/
Toarne/ Coarna./ Fiarbă-n/ Fir de/ Iarbă/ Verde// Jocul/ Tâmpla/ Și năpasta// C-am dat/
Cep la/ Viața asta” („Doamne”). Poezia rezultă din limbajul sincopat, din exaltarea
sonorității și cantabilității, prin conștiința clară a condiției sale de artizan, de Meșter
Faur.

Tot din volumul de debut apare și memorabilul „Sonetariu” (2013). Seria de sonete
anticipează poezia experimentală, dar deocamdată poetul nu iese din constrângerile
canonului:

„În fața ta eu vin ca să mă neg
De urmele ce pleacă mai departe
Cu grijiile diurne și deșarte
Ca-n fața universului întreg.

Și vestea ce te bucură mai rar
Îmi scutură secundele din ore
Ca viespile ce urcă pe cupole
Acestे zile grele de neectar.

De ghimpii lor lumina s-a mărit
Și liniștea ce tremură în jur
Își caută refugiu în granit.

Greșeală, repetată infinit
Căci numai tu vei ști să dai contur
La tot ce-a fost și va rămâne pur”.

(„În fața ta”)

Farmecul poeziei e în arta rafinată și prețioasă, sobrietatea și afectarea exagerată
a expresiei, intelectualismul excesiv. Poetul are o capacitate de invidiat în abstractizarea
concretului sau concretizarea abstractului. Categoria abstractă a timpului e concretizată
și plasticizată în „noaptea de catran”, unde nici „ceasul de apoi” al lui Arghezi nu mai bate
„nicio oră”:

„Voi fi adaos timpului ori el
 Va fi să mă-nsoțească mai departe?
 Oricum, mă va petrece doar o parte
 În ultima rotire de inel.

Până atunci încet mă voi desparte
 De cânepă, de câinele fidel,
 De patimă, de pașii fără țel,
 Mă voi desparte până și de moarte.

Căci dincolo, în noaptea de catran
 Nu vor mai fi nici ace pe cadran,
 Nici arcu încordat de căutare

Și totuși zmeul timpului, Ghenar,
 Nu-mi va lua răspunsul în chenar:
 A FI ÎN TIMP — ACEASTA-I ÎNTREBAREA”.

(„Voi fi adaos”)

Este în aceste sonete un mod ales de a se exprima și tranzitiv, și reflexiv, și sincer, și retoric, și abstract, și concret. Chiar dacă rigorile sonetului clasic, cel puțin în elementele structurii lui clasice „teză – antiteză – sinteză” nu sunt urmate cu strictețe, totuși nu putem nega autorului o artă poetică elevată în potrivirea cuvintelor.

Cea mai rezistentă parte a poeziei firescului o constituie lirica intimă, erotică. Mai multe versuri se rețin de la prima lectură. Ușor memorabile sunt „Lumină”, „Fetele”, „De dragoste”, din care reproducem: „Iubito,/ Până și satele noastre/ S-au contopit,/ Strigate cu nume de astre/ Din infinit.// Pădurea,/ Ce ne-a purtat în trunchi/ Până-n zori,/ Ne-a făcut jumătate oameni,/ Jumătate – viori” sau din „Lumină”: „Și umbra-i o lumină, iubito, de-î a ta”.

Actul poetic, în „Lut ars” (1984), este identificat cu descoperirea conștiinței de sine. Odată cu aceasta, poezia ca expresie a misterului, a harului divin implică ideea de angajare și de meșteșug. În linie argheziană, poezia e concepută ca un artefact. Adesea *poeta faber* este înlocuit de poetul cu statut de rapsod: „Eu nu voi înceta nicicând/ Să fiu un argument de forță/ Acestei palme de pământ/ Ce nu cunoaște anul morții.// Și nu voi înceta defel/ Să cânt aceleași, vechi, balade/ Și să zidesc cu-aceiași zel/ Femeia-n petrele nomade.// Un singur nume știu să port/ Din tată-n fiu de talpă lată/ Și nu râvnesc alt pașaport/ De conștiință, niciodată!// Am toate sensurile-n grai,/ Mi-s toate muncile-n putere/ Și pot cuprinde-n orice strai/ Substanța marilor mistere” („Conștiința de sine”).

Aflat în centrul arenei politice, Ion Hadârcă dă câteva poeme cu mare rezonanță în epocă. „Dumnezeu a fost român” și „Suveranitate” au devenit, în Basarabia, șlagăre ale deșteptării conștiinței naționale: „Nu-i marea ta brăzdată de corăbii,/ Nu-s munții tăi de vulturi străjuți,/ Doarme rugina-n pintene și săbii/ Și zimbrii sunt din steme izgoniți./ Ți-a mai rămas un zid de mănăstire/ Și-un strigăt de cocor peste cetăți,/ Moldovă, jumătate-n amintire,/ Te frânge Prutu-n două jumătăți.// Unealta noastră-i sapa sau dârjaua/ Și alteori

bătaia de ilău./ Și-n căutarea noastră-i numai steaua/ Menită nouă de la Dumnezeu./ Dar pe frățâne-meu cu două fete/ Bată-l dârjaua Celui din Înalt./ De mi-o schimba Câmpia Libertății/ Pe șapte ari de sârmă și asfalt.// Cum vin și vin din stepele nomade/ Mari colonii de vântură gunoi./ Nici nourul de ploaie nu sloboade/ Atât acid și păcuri peste noi./ Să-ți fie libertatea cât mai dragă/ Ticsită-n cuib și scoasă la pătrat./ Moldovă, numai limba ți-i întregă/ În care am plâns amar și ți-am jurat:// O, Libertate, sfântă Libertate./ Din slobozii și sate deșteptate/ Îți jură-n slava veșnicei voroave/ Românii Basarabiei moldave!”. Metamorfoza poeziei sale e în „ștefănirea verbului”, în asumarea statutului de poet al cetății.

2. O nouă înțelegere a poeziei înseamnă, înainte de toate, renunțarea la limbajul perimat, intuirea unei noi autenticități, aderarea la un nou sistem de convenții. Cu „Ambasadorul Atlantidei” (1996) și „Helenice” (1998) poezia lui Ion Hadârcă își deplasează accentele de pe firesc pe artificial, apelând la imagini arhetipale pentru a exprima, vorba poetului, „beția de esențe existențiale ce preced și succed individul ori fapta, evenimentul fatal”. Astfel, „Elada (Helenica) în ansamblul ei apare ca un fel de pre-text al civilizațiilor moderne”, ea este o „sursă a textelor de civilizație modernă”. Și în continuare: „textele mele apar mai mult ca niște pretexte de adâncire în pre-textul arhetipal”. În aceeași logică și noua atitudine față de cuvânt.

Artificiul din poezia lui Nichita Stănescu, din poezia optzecistă, centrată pe estetica paradoxului, devine o modă ce a luat amploare în poezia lingvistică, fascinată de resursele ei în afirmarea unui nou limbaj, în radicalizarea convențiilor poetice. Poetul, care declara că „mă tot petrec în lucruri”, are presentimentul că „Degrabă n-o să-ncapă aducerea aminte/ În cele mai sfioase și sincere cuvinte” („De mine”). Acum „Semnele ce seamănă cu noi” s-au dovedit a fi niște aparențe înșelătoare, viața din perioada debutului nu a fost decât un simulacru: „Un deștept/ Vorbea-n deșert:// Multe ni-s/ De nedescris// Multe nu-s/ Demne de spus/ Mult-puținul/ Mișcă plinul// Ideală/ Lumea-I goală” („Poemul deșertului”). Poetul își schimbă instrumentele, apelând la artificiu, la un nou limbaj, esențializat. Într-o artă poetică poezia e definită oximoronic: „Stele negre pe albul câmpului/ Stele albe pe negrul gândului// în câmp dorm semințele/ în gând dorm științele” („Poezia”). Pentru a exprima esența perioadei de tranziție, poetul găsește potrivit să apeleze la abstractizarea vieții politice în sinedriu:

„Din Eufonia până-n Cacofonia
și din Litota până-n Liliputa
i se înalță și i se întinde.
Zeul de ipsos
încă mai moțăie pe bancheta
din față a sinedrionului
cu patru viteze.
Pe de altă parte încă nu-i
bălegată Cartagina de iepele
nichelate ale cezarului

și nici Troia nu papă talaș
 făcând elistire calului de lemn.
 Pe de altă parte istoria
 mai scapără câte-un flash de ziar
 pe platourile Nebrascăi și
 Tibetului.

Să ne veselim dar titanilor
 să ciupim cariatidele
 de pulpele coloanelor umezite
 și să lăsăm intrarea în timp
 pe seama ieșirii din minți”.

(„Cariatida cariind Atlantida”)

Transfigurarea realului e opusă liricii contemplative din poemele „La steaua”, „Aproape” sau „Lin”. Accentele variază și se inversează adesea de pe natural pe artificial, de pe livresc pe existențial, de pe ludic pe vizionar. Artificiul ingenios devine o modalitate mult mai eficientă decât publicistica rimată din poezia ocazională:

„Planeta megieșă (acolo – ia-ia!)
 se cunoaște că-i Saltimbecilia
 am făcut și eu cu ea schimb
 de solii și saltimbasade:
 saltim-banii ei mereu mai reduși
 totuși sunt convirtibibeluși;
 În loc de centimă măsoară cu saltima
 și-n loc de stimă - grohotima;
 (o grohotimă are o sută de saltime)
 vara – la saltim-băi
 iarna – la saltumbe prin văi;
 dar mai mult preferă saltim-bolul
 iar colecționarii strâng
 saltimbre de lipit pe unghia dreaptă
 mesaje către urechea stângă de sus;
 toată planeta-i pătrată și plată
 dintr-o parte curge
 și suflă din alta
 Saltimbecilia rotindu-se
 în jurul buricului mic
 și acela saltimbecil”.

(„Saltimbecilia”)

E în aceste poeme și o nouă relație a artistului cu puterea. Poezia angajată face casă bună cu poezia lingvistică. În pofida efortului de conectare la fluxul poeziei din

Țară, „Ambasadorul Atlantidei” este întâmpinat cu animozități la care poetul va răspunde galant: „Nu vă-mbulziți la poarta Eternității vane/ E larg alcovul Gloriei ajunge pentru toți/ Pentru câpaci și genii și gemeni de netoți/ Avid târându-și slava-n speluncile profane// V-am strâns cumva cu ușa originea albastră/ Ori v-a sărit o bilă la jocul de șotron/ Alteță cenușie mă iartă *mille pardon*/ Ce vină port că bila vi-i din născare proastă// Ah vi se strică marfa? Și totuși prea degrabă/ Îmi ziceți aleluia în drum spre Cel de Sus// Căci de va bate ceasul să-ntindeți pe tarabă/ Atâtea verzi-uscate ce-n silă ați produs// Se va vedea că-n poartă ați opintit degeaba – / Când am compus sonetul atunci v-am descompus” („Sonet gentil”).

3. Poezia din volumele „Două imperii” (1998), „Cetățile albe”, București (1998), „Albe cetățile negre” (1999), „A fi în timp”, Timișoara (1999), „Dezinfecția de frontieră”, Iași (2001), „Globul de mătase” (2001), „Echipa de îngeri”, Iași (2001), „Artera Zen” (2000), „Gheara de fum” (2007), „Pianul din abator” (2008), „Noimele după Ioan” (2012), „Antene parabolice” (2012), „Sonetariu” (2013), „Lira din acvariu” (2014) nu modifică esențial arta poetică, dar o nuanțează, artificialitatea și livrescul ei generând, paradoxal, un efect de real surprinzător. Stilistica poeziei este foarte variată, și totuși, îi reușesc mai mult poemele în stil aticist, concentrat și echilibrat:

„...Numai marea numai mama
 Numai valul le desparte
 Și tăcerea le destramă
 Peste viața după moarte
 Mare crește mama scade
 Într-o stea pe oceane
 Petrecând pe sub arcade
 Caravane caravane”.

(„Numai marea numai mama”)

În partea lor inedită este subminat un anumit tip de poezie, încercându-se afirmarea unui nou cuvânt poetic, iar imaginea globală ce se desprinde în urma lecturii lor pun în lumină „anevoioasa cale a cunoașterii de sine” (Vladimir Beșleagă), „omul problematic”, „lumea ca un labirint” (Gustav René Hocke).

Substratul biblic și livresc al imaginarului îi marchează meditațiile asupra esenței ființiale. „Dictatura fanteziei” din versul manierist e înlocuită de drepturile rațiunii, de revelațiile ei: „**I.** – Ce-i Omul?/ Ce-i ființa lui?// – De-o fi oricine/ nimic nu-i// De-i domn ori slugă/ e tot o umbră// Sau veche rugă/ care mai crede/ să-l afle pe N-aude/ și Nu-l Vede// **II.** – Trăiește Omul/ cât și cum și unde?// – scânteie –/ poate scama/ luminării/ ori spuma mării/ tainică părere/ parcă scăpând pe val/ parcă sub unde// **III.** – Din ce-i croit?// – Din contradicții crude/ căci ori poștește/ tot ce-n jur zărește/ ori se tot muștră/ după ce le gustă// **IV.** – Dar condrumetrii/ vieții cine-i sunt?// – Aceiași:/ Frigul/ Setea/ Foametea/ Frica/ Boala și Moartea// **V.** – Ecce/ Homo:/ Huma/ Scama/ Boala/ Poftele/ și/ Vama” („Ecce homo”).

Încorporarea trecutului în prezent merge pe aceeași linie a explorării imaginilor arhetipale: „Tot mai mărunți Atlantido atlânții/ Tot mai amar biberonul speranței/ Tot mai amarnică, tot mai balcanică/ Tot mai iubindu-ne sârma hotarnică/ Tot mai uitucă senila mămucă/ Totul pe brânză și totul pe ducă/ Tot mai și râde tot mai și plânge/ Tot mai fierbinte băltoaca de sânge/ Tot mai tocată cămara destinului/ Tot mai imperii ne-nghit intestinului / Totuși tungusca plimbată-n toyota/ Torționară-și cântă ciubota,/ Tot mai și tocmai căzând ai să urci/ Tot mai pierdută-n lozinci și bulbuci” („Ambasadorul Atlantidei – 2000”).

În vremea de pe urmă, poetul e în căutarea „verbului dintâi” prin care să comunice cu Dumnezeu:

„N-am deslușit nimic-nimic, Părinte,
Din cătuși/ câte însuși Tu mi-ai dat,
Ci eu, risipitorul, n-am luat
Decât păreri și zdrențe de cuvinte.

Și-acum întreb de mine, celălalt:
– Fărămă, tu, de Spirit ce-și dezmințe
Plodul de lut! Spre ce învățăminte
Pus-ai blestem pe propriu-ți păcat?

Să fie-acesta Verbul cel dintâi?
Acest Gol-mut ce-l vântură poezii
Și-n văgăuna șarpelui profeții
L-ar pune-n loc de pernă căpătâi?

Deschide-mi, Doamne, taina limbii pline
Prin care păsări, pomi și pești vorbesc cu Tine”.
(„Sonet gol-mut”)

În linii mari, conștiința restabilirii dialogului cu divinitatea, imperativul restabilirii armoniei și ordinii sacre își află expresie sobră, în cuvinte arhetipale, în timp ce haosul, de exemplu, e raționalizat într-o artă combinatorie în stil manierist: „miza Haosului/ rămâne Structura/ fără dânsa/ el nu poate urca/ în creștetul sinelui/ fără dânsa el n-are/ nici măcar sensul/ din nările câinelui/ căci numai Structura/ poate elementar să-i ofere/ pe-o tavă de haosmoză/ purtată de trei balene –/ sistemul și tăblița/ magiilor haldeiene/ ale art-nuovo:/ N+U-O=OVO/ (Neantul plus Umanitatea/ minus Omul crucificat/ este egal cu Vidul Zeroului/ multiplicat)/ dar este suficient/ îi șoptește Structura –/ să umpli conducta/ și să închizi robinetul/...și astfel dogma/ înflorind cu-ncetul/ își întinde metodic/ grădina Haosmosului/ oțios/ prin care tot ce-a fost/ altoit pătimaș irumpe/ tandru și ucigaș/ într-un MÜN-Haos-Zen/ și mai haios” („Miza haosului”).

Elena ȚAU
Universitatea de Stat
din Moldova (Chișinău)

**STRATEGIA MONOPOLIZĂRII
PERSPECTIVEI NARATIVE ÎN ROMANUL
POVARA BUNĂȚĂȚII NOASTRE
DE ION DRUȚĂ***

**The monopolization's strategy of the narrative perspective in the novel
„Burden of our Goodness” by Ion Druță**

Abstract. In the novel „Burden of our Goodness” as well as in his entire creation, Ion Druță uses essentially only one narrative type, namely the auctorial heterodiegetic one which is typical to the traditional novel. According to the conventions of this type the narrator, an omniscient ego, very often monopolizes the perspective, meaning that he maintains an absolute or quasiabsolute control over the narration's unfolding and over the waiting system of the reader. It is known that monopolization of the narrative perspective is a literary strategy which being overused in time for the commodity of its use had real risks to be clichéd. But Ion Druță, creatively exploring it, manages to overpass such risks getting a relevant particularity of it. This happens due to his mastery to build a complex narrative ego who spectacularly develops his otherness and at the same time individualizes himself both through his discourse marked by the indirect style, free colloquial formula, and his lyrical visions, more often mythical symbolic, which being assimilated to the perspective gives it a special expressivity. The strategy of monopolization gives to Druță's narrator the possibility to move freely in the diegetic world, to intervene fancily in the structure and syntax of the imaginary, and to achieve original associative games. His points of view which are detached, on one hand, from his frequent reflections and, on the other hand, from the logic of the imaginary produced by him reveal the epistemic dimension in system with the points of view of the main actors (Onache, Haralambie, Mircea).

Keywords: narrator, perspective, point of view, strategy to monopolize, voice.

În romanul *Povara bunățătăii noastre*, ca de altfel în toate creațiile sale în proză, Ion Druță folosește de preferință narațiunea la persoana a treia, de tip așa-numit „auctorial” [1, p. 47].

Potrivit convențiilor acestui tip, caracteristic romanului tradiționalist, naratorul, identificat, de regulă, cu un *alter ego* al autorului, evoluează sub masca unui anonim situat ontic în afara diegezei, care, asumându-și omnisciența și omniprezența, își impune

---

* O variantă a acestui articol a apărut, în traducere italiană, în volumul *The Romanian Language and Culture: Internal Approaches and External Perspectives, proceedings*. Iași, 17-19 September 2014, Roma: Aracne, Italia, p. 399-410.

ca absolută sau cvasiabsolută percepția și cunoașterea sa în discurs, iar implicit își impune ca dominantă perspectiva sa asupra evenimentelor și personajelor prezentate și deci ca centru principal de orientare pentru cititor. Evident, un asemenea narator, cum e și cel din *Povara bunătății noastre*, nu numai că își centrează neabătut perspectiva în procesul povestirii, dar și, de cele mai dese ori, o monopolizează, neadmițând s-o cedeze vreunui actor. Oricum, chiar și în cazurile când, pe anumite segmente ale narațiunii, aceasta se interferează sau coincide cu optica unor personaje de acțiune (mai des a lui Onache Cărbuș), ea nu încetează să fie în exclusivitate instrumentul lui prim de orientare a discursului, precum și de control, pe de o parte, al desfășurării diegezei, iar, pe de altă parte, al așteptărilor cititorului. Este adevărat că în orice tip de povestire instanța careia îi aparține perspectiva narativă are prioritatea de a orienta discursul, dinspre autor către receptor, și de a-și exercita în actul comunicării diverse funcții de control, cum ar fi, în termenii lui Wayne Booth: „controlul distanței” [2, p. 299-313], „controlul stărilor sufletești” [2, p. 249-254], „controlul înțelegerii” [2, p. 332-342], „controlul clarității și confuziei” [2, p. 342-357] etc. Dar tot atât de adevărat este și faptul că în narațiunea impersonală auctorială, spre deosebire de celelalte tipuri de povestire, asemenea activități sunt operate oarecum altfel, cu o rigiditate excesivă, uneori în mod tiranic, deoarece aici naratorul, revendicându-și competențe „demiurgice”, esențialmente invadează, cotropește spațiul de existență al personajelor și le manipulează ca pe niște marionete. Nu întâmplător, Dorrit Cohn, referindu-se la tipologia unui astfel de narator în romanul realist clasic din secolul al XIX-lea (al lui Balzac, Dickens, Thackeray ș.a.), îl etichetează drept un „invadator” („invader” – în engleză; „envahissant” – în tălmăcirea franceză) [3, p. 37].

Cum se știe, adepții modernității repudiază un atare narator, considerându-l lipsit de capacitatea de a întemeia o povestire care ar satisface exigențele autenticității. Astfel, Gustave Flaubert și Henry James, propunându-și să modernizeze romanul, găsesc indicată în scopul dat, conform observațiilor lui Dorrit Cohn, „expulzarea din ficțiune” a naratorului excesiv de „cotropitor” („trop envahissants”) [3, p. 42] și delegarea perspectivei lui unui personaj-reflector. La fel, Marcel Proust, iar pe urmele acestuia și Camil Petrescu, consideră primordială în același scop renunțarea la naratorul omniscient și ubicuu, doar că ei pledează pentru o renunțare în favoarea naratorului-actor la persoana întâi. „Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi”, postulează Camil Petrescu. Totuși, în pofda atitudinilor negativiste, manifeste de la mijlocul secolului al XIX-lea încoace față de naratorul omniscient și ubicuu, monopolizator al perspectivei narrative, acesta continuă să fie valorificat frecvent, și, nu rareori, cum o probează mari realizări ale genului (*Maestrul și Margarita* de Mihail Bulgakov, *Un veac de singurătate* de Gabriel Garcia Márquez ș.a.), într-un mod cu totul particular. Particularitatea valorificării se originează, vom încerca să demonstrăm analizând *Povara bunătății noastre* de Ion Druță, într-o retorică *sui-generis* a configurării „monopolizatorului” ca subiect vorbitor și focalizator și, nu în ultimul rând, într-o retorică a modului de reprezentare și aplicare a perspectivei asumate de el.

O lectură antropologică a romanului în cauză, care cunoaște trei variante distincte (elaborate respectiv între 1961-1967, 1983-1986 și 2004-2005), relevă că aici eul narator și perspectiva lui înregistrează, în funcție de modificările textului, mutații spectaculoase cu un impact considerabil asupra expresiei și substanței comunicării artistice. Or, în contextul inserțiilor și reconfigurărilor operate în lucrare, imaginea și structura eului narator se întregesc, se nuanțează și, ceea ce este semnificativ, se individualizează puternic, exprimând mai profund sinele auctorial. În ultimele două variante ale romanului identitatea ficțională a naratorului câștigă în complexitate și se individualizează înainte de toate datorită faptului că el își exteriorizează mai pregnant diversele alterități (de filozof și poet liric dotat cu simțul umorului), desemnându-se, în special, prin raportarea la timp și istorie, prin reflecțiile sale (despre povara bunătații, despre valori, istorie și destin), drept o conștiință socială înaltă, un ethos reprezentativ și un spirit analitic pătrunzător. De cele mai dese ori naratorul-filozof, dublat de naratorul-poet vizionar, beneficiind de omnisciența și ubicuitatea sa, creează impresia că trăiește în istorie și că, prin viziunile sale largi asupra acesteia, are darul de a revela adevăruri fundamentale. În digresiunea sa poematice consacrată Câmpiei Sorociei, el, punctând evoluția geomorfologică a acestui pământ de la Facerea lumii până în prezent („O fi fost cândva pe aici” o mare, „dar s-a tot dus”; „S-or fi înălțat pe aici, cândva demult, un cârd de munți”, dar „s-au dus”) [4, p. 500], sugerează că, în pofida iminentelor transformări geologice și sociale ale plaiului, darul cel mai de preț pe care îl primește câmpeanul de la Dumnezeu – „un suflet blând, împovărat de propria sa bunătațe” – rămâne o valoare eternă. Iar în altă secvență poematică, meditănd despre destinul social-istoric al Câmpiei Sorociei în raport cu taina Facerii lumii, el descoperă însemnele ei identitare ca ceva dat de la Dumnezeu, încercând totodată să schițeze profilul etnopsihologic al comunității din acest spațiu mioritic: „Cele lucrate de Cel de Sus rămân pururea neschimbate. Malul drept al Nistrului, cum a fost el atunci, la facerea lumii, așa rămâne și azi – încruntat, noduros, nesupus. De departe samănă cu o turmă de vietăți preistorice, trezite din somnul său milenar de o posibilă primejdie, ce poate veni de peste Nistru. Fac de strajă zi și noapte, an după an, veac după veac, și tot caută departe în zare pentru a ghici ce se urzește acolo, în nesfârșita împărăție răsăriteană” [4, p. 56-57].

În același timp el, în calitatea sa de instanță a discursului și deci de subiect locutor, se individualizează prin registrele vorbirii sale de o coloratură vie. În edițiile refăcute ale romanului discursul lui este impregnat, în orice caz nu mai puțin decât în versiunea inițială, de formule și expresii ale oralității, caracteristice ethosului popular, care imprimă rostirii un specific aparte („de, ce să-i faci”, „ehei”, „nu-i vorbă”, „ei, și apoi”, „și apoi să vezi”, „mă rog, lumea ca lumea” ș.a.). De asemenea naratorul, în ipostaza sa de subiect vorbitor, se face distinct și prin disimulările-i sporadice în „tu”, „voi” sau „noi”, ceea ce generează polifonie și tensiune dialogică (în sens bahtinian). Bunăoară, în fragmentul ce urmează eul narator, la un moment dat, se deghizează în „noi” (fapt pe care îl confirmă mărcile verbale: „am sta”, „să frunzărim”, „am putea”, „ni se stinge”, „nu ne mai poate salva”), iar, în consecință, vocea lui se îngână cu cea a personajului colectiv căruia el îi dă dreptate și cu care discută în surdină:

„Deci, la o minune cerească râvneau țăranii și aveau dreptate în felul lor, pentru că, dacă am sta așa, mai pe îndelete, să frunzărim istoria neamului, filă cu filă, veac după veac, am putea ușor observa că în vremurile grele, în vremurile de răscruce, când părea că – gata, ni se stinge făclia și nimic nu ne mai poate salva, deodată, nici că mai știi cum și de unde, se iscă o minune cerească, și după minunea ceea, încetișor, pas cu pas, zi cu zi, încetul cu încetul...” [4, p. 12].

În aceeași ipostază, de subiect al enunțării, naratorul lui Druță, de altfel ca și al altor prozatori (Mihail Bulgakov), se individualizează în mare măsură și grație recursului, vădit mai frecvent în noile variante ale romanului, la stilul indirect liber (asimilat de Dorrit Cohn monologului narativizat) [3, p. 121-140]. Acesta, reprezentând o modalitate de citare liberă de către narator a discursului personajelor, modalitate ce suscită un mare interes „în măsura în care se bazează pe interferență și ambiguitate” [5, p. 245], favorizează încărcarea vocii narative de inflexiunile vocilor actoriale, actualizate cu ajutorul unor formule de enunțare caracteristice lor: „Aici ochii se umezesc, glasul alunecă, pentru că, oricum, a venit, iacă, și ne-a scăpat... O, aceste potăi tăcute și răbdătoare, credincioase unui neam atât de necredincios! Si apoi să vezi 'neata purtare, să vezi 'neata modestie!” [4, p. 20].

Într-un mod deosebit se individualizează naratorul druțian în altă ipostază a sa, de subiect focalizator. Pe parcursul întregului roman el afișează o viziune lirico-poetică de sensibilitate aleasă, generatoare de afectivitate personalizată, care de altfel determină dominantă lirico-poetică a scriiturii în ansamblu. Această viziune vădește o remarcabilă forță caracterologică, spunându-ne multe despre structura emoțional-psihică, despre simțirea și gândirea celui care a produs-o. Capitolul 1 adăugat în varianta a doua (Chișinău 1986, 1990; Moscova 1983, 1984, 1988; București 1992) și în a treia (Chișinău 2005, 2012) începe cu evocarea unei ninsori-„colindă”, care îl recomandă din start pe narator ca poet liric și filozof înzestrat: „Ningea. Peste Câmpia Sorocii ningea încet, domol, agale, și venea potopul cela alb de sus nu ca o ninsoare oarecare, ci ca o mare binefacere cerească. Fulgi mășcați și blânzi cădeau nu atât pe pământ, cât pe sireacul suflet omenesc, pentru a-l mai îmbărbăta oarecum.[...] Sufletul tresaltă, sufletul caută în fel și chip să se dumerească – de unde atâta curățenie, de unde atâta seninătate și voie bună? [...] Drept care întreaga Câmpie a Sorocii, cu văile și cu dealurile sale, cu satele și cătunele de pretutindeni, îngâna în sine a o colindă pe care cerul i-o tot picura de sus fulg cu fulg, vers cu vers” [4, p. 8].

Fără îndoială, reprezentând un mod specific de a vedea și de a înțelege lucrurile, viziunea artistică se asimilează în cazul dat perspectivei narative, definite, în general, drept unghi de percepție, de evaluare și de înfățișare a lumii. Mai mult, fiind rodul imaginației eului auctorial, viziunea în cauză, lirico-poetică, devine în *Povara bunătații noastre* o modalitate importantă de reprezentare expresivă a perspectivei narative. Fapt e că structurile mitico-simbolice nucleare, pe care le centrează viziunea (Câmpia Sorocii, Molda, Ciutura, pădurea verde, dealul mare, dealul mic, casa, macii, focul), sunt consubstanțiale cu structurile imaginarului diegetic, prin mijlocirea cărora, în conexiune

cu reflecțiile și comentariile naratoriale și cu suportul diverselor mărci lingvistice, se conturează perspectiva narativă, iar drept urmare îi împrumută acesteia sensibilitate și sugestivitate poetică, îi conferă o relevanță artistică distinctă.

În virtutea facultăților sus-menționate cu care este înzestrat, în primul rând de a-și îmbrăca în imagini poetice logosul, optica, relatarea, naratorul din *Povara bunății noastre* (edițiile Chișinău 2005, 2012) beneficiază de strategia monopolizării perspectivei narative pentru a cumula diverse efecte literar-artistice. Or, cum atestă versiunea definitivă a romanului, convenția controlului perspectivă absolut (asupra succesiunii în discurs, asupra desfășurării tramei, asupra intrărilor și ieșirilor personajelor în/din vizorul naratorial etc.) îi oferă monopolizatorului o libertate sporită de a interveni dezinvolt și fantezist în scenariul narativ, în structura și sintaxa imaginarului, intervenții finalizate efectiv cu o rescriere artistică, calitativ nouă, a textului. Relevante în acest sens sunt mai cu seamă reconfigurările textuale și diegetice pe care el le autorizează ca joc asociativ recuperator, menit să acopere anumite zone semantice rarefiate (pregnante în prima variantă a lucrării) și, în ultimă instanță, să conducă la aprofundarea filozofică a mitului Câmpiei și al Ciuterei (mit asemănător cu cel al satului Macondo din capodopera *Un veac de singurătate* de Gabriel Garcia Márquez). Efecte și implicații revelatoare de acest gen comportă, bunăoară, eliminarea, din ultimele două variante, a unui personaj controversat, Bulgăre, și introducerea altui personaj, mitic, Molda, prin care este instituit un halou semantic susceptibil să redimensioneze mesajul și să-l facă memorabil. Generalizând ceea ce se povestea prin sate despre „Minunea cerească” care a salvat Câmpia Sorociei de prăpădul lupilor, naratorul accentuează amalgamarea realului cu fabulosul și astfel dezvoltă imaginea ei într-o cheie mitică. Pe deasupra, o poetizează într-o manieră personală prin prisma vizionarismului său specific. Pentru el, jivina roșcată e mai mult decât un câine crescut la o stână sau o lupoaică răzvrătită împotriva haitei sale, cum tâlcuia gura lumii. Din perspectiva lui, cu precădere externă și de sinteză, Apărătoarea Câmpiei reprezintă o emblemă a demnității și a cugetului neamului românesc, a aspirației lui spre libertate, a spiritului lui combatant de supraviețuire în timpuri zbuciumate. Astfel, ea îi apare naratorului-poet ca o „vedenie” fascinantă, ce venea de departe, din adâncul secolelor, purtând în „subconștientul” său amintiri dureroase dintr-o altă lume, venea sfidătoare și rebelă, „cu pas de fiară slobodă, stăpână pe sine și pe zodiile sale” [4, p. 20-21], venea învăluită în sfințenie, adevărată „făptură dumnezeiască”.

Deși secundar, acest personaj, care, ulterior (în capitolul 3 din varianta finală), este „botezat”, prin referire asociativă la legenda lui Dragoș-Vodă, cu numele emblematic Molda, își revendică un rol de axă structurală în jurul căreia se (re)organizează personajele și ideile principale. Evoluând, potrivit concepției eului auctorial, în postură dublă, de Apărătoare a unui habitat din epocă, dar și de referent mitic la originile și istoria neamului nostru, Molda reorientează, prin întretărirea prezentului cu trecutul, spre valorile perene, spre codul sacralității, exercitând un impact puternic asupra conștiințelor. Cert e că anume ea îi determină pe ciutureni să-și schimbe atitudinea față de Onache,

când aceștia îi arată, din cauza opțiunilor lui neordinare, mai puțină considerație decât lui Haralambie. Faptul că Apărătoarea Câmpiei l-a ales, dintre toți, anume pe Onache, aciuându-se la casa acestuia, este interpretat de Ciutura drept un semn al bunăvoinței dumnezeiești, comparabil cu miruirea („I-o fi pus Dumnezeu mâna pe cap”) [4, p. 50]. În consecință, satul îi acordă o susținere hotărâtoare în confruntarea lui cu Haralambie. De altfel, în cele mai grele momente ale vieții sale (la întoarcerea din Primul Război Mondial, când un mal nu-l lăsa să plece, iar celălalt nu-l primea, precum și în singurătatea cumplită în fața bătrâneții și a fluturilor negri) protagonistul o are neabătut ca sprijin pe Molda. Oricum, fie *in presentia*, fie *in absentia*, ea îl ajută să poarte cu destoinicie până la sfârșitul vieții povara bunătații sufletului său. Sentimentul de a fi „neamuri” cu ea, de a împărți o zodie asemănătoare, cea a răzvrătirii, a năzuinței spre „slobodă”, dar și a singurătății („Și noi singurei, și ea singurică...” [4, p. 43]), îl motivează s-o identifice cu o mare taină. Invocarea lui retorică repetată, cu ecou prelung: „-o-o-o-oldda-a-a...!!!”, care străbate laitmotivic lucrarea, sugerează un ceremonial al permanentizării imaginii acesteia în conștiința și memoria sa, iar concomitent și în conștiința și memoria colectivă.

Cum se poate vedea, monopolizatorul din *Povara bunătații noastre*, trecând personajele și evenimentele prin filtrul conștiinței sale, folosește relațiile dintre acestea pentru a le adăuga linii de contur caracterologic și semnificative, dar în același timp și pentru a le da relief focal. Astfel, relația, la care ne-am referit mai sus, dintre Onache și Molda, aruncând o lumină vie asupra structurii și semnificației lor identitare, contribuie deopotrivă, în colaborare cu alte mijloace (centrarea diegetică și arhitecturală, proiectarea nucleară, mai des în simbol), și la focalizarea lor. O remarcabilă putere caracterologică și focalizatoare denotă de asemenea relația dintre Onache și Haralambie, relație care este însă de altă natură, având un resort psihologic. În cadrul acesteia, Onache își desemnează în prim-plan caracterul prin reacția sa față de trădarea lui Haralambie, fratele său de cruce, care, încălcându-și promisiunea de a se statornici împreună, pe dealul mare, se lasă influențat de Ciutura (cea pragmatică) și își ridică casa pe dealul mic, unde pământul e mai roditor și, în plus, curge un pârâu, alături e drumul spre sat și pădurea, iar nu departe trece șoseaua ce duce până la mare („Ieși din casă și toată lumea e a ta” [4, p. 36]). Ca răspuns, Onache, rămânând fidel principiilor sale etice, unul dintre care este demnitatea, își înalță sfidător casa pe dealul mare, unde, deși pământul este „hleios” și locul este „deschis, bătut de vânturi”, totuși aici beneficiază de o deschidere spre „cele patru părți ale lumii” și apoi, argumentează el, aici soarele „când răsare, răsare mai întâi pentru mine și pentru Tincuța mea” [4, p. 36]. Evident, punctele de vedere ale lui Onache asupra valorilor vieții se opun celor ale lui Haralambie. Cu toate acestea relația lor, în contextul transformărilor operate în varianta definitivă a romanului, este nu antitetică, cum se prezintă ea în varianta a doua (unde se pedalează opoziția prost-deștept), ci antinomică, ambii prefigurând niște jumătăți arhetipale ale aceluiași întreg, „matca” cu nume Câmpia Sorociei, jumătăți aflate într-un conflict secular al puterilor, înainte de toate spirituale și materiale. (De altfel, în ediția rescrisă a romanului

accentul e pus anume pe conflictul acestor puteri, care își descoperă însă la un moment dat și un revers politic). Unitatea întregului matriceal o asigură, în interpretarea naratorului, „jumătatea” lui Onache, acesta identificând, ca și Ilie Moromete al lui Marin Preda, un model de spiritualitate autohtonă, un ethos filozofic sănătos, un cod etico-moral de rezistență. Anume cu ajutorul puterilor sale spirituale și etico-morale Onache câștigă numeroase bătălii, cum ar fi cea de reabilitare a bunului nume al fiicei sale, Nuța, clevetită de gurile rele, sau cum ar fi procesul „intentat de Cireșari împotriva Vișinarilor” [4, p. 122]. Anume prin puterea spiritului său el îl domină un timp pe Mircea, orientându-l spre adevăratele valori, spre „darul măsurii”, care l-ar fi putut salva pe acesta de la prăbușirea morală în timpurile suprasaturate de ideologie comunistă. Totodată, prin puterea spiritului său el încearcă să nu se lase confiscat de istorie, încearcă să pătrundă în adevărurile ei, în legitățile existenței umane, în ordinea ascunsă a lucrurilor (ordine pe care în clipa finală a vieții i-o revelează simbolul focului și al fluturilor negri).

E lesne de observat că personajul în cauză, așa cum se configurează el, din perspectiva auctorială, prin situarea, cum s-a văzut, pe trei axe: a puterii, a eticii și a cunoașterii, axe considerate de M. Foucault definitorii pentru ființa omului modern [apud 6, p. 30], reprezintă pentru narator un *alter ego* al său. Căci, indubitabil, modul lui de a vedea și de a interpreta lumea este foarte apropiat de cel al lui Onache, de unde numeroasele suprapuneri și asemănări ale punctelor lor de vedere. Faptul respectiv îi favorizează naratorului dobândirea unor efecte de autentificare a punctelor sale de vedere și, implicit, atenuarea artificiilor monopolizării perspectivei narative. De regulă, monopolizatorul din romanul analizat își articulează punctele de vedere narative cu cele ale lui Onache și ale altor actori principali, astfel încât se creează iluzia că el, în procesul comunicării dialogice cu aceștia (dar și cu cititorul, și cu lumea), asimilează și reflectă percepția, cugetarea lor într-un act de comuniune revelatoare. Or, el ține să lase impresia că nu inventează, ci doar revelează lucruri adevărate la care are acces. O modalitate de a susține această impresie este construirea reflecțiilor sale filozofice ca generalizări sau comentarii vizavi de citările operate, iar altele ca dezvoltări ale acestora într-o cheie personală. Exemplar în ordinea dată este fragmentul, în care naratorul, generalizând într-o formă de stil indirect liber viziunea lui Onache asupra macilor, dezvoltă în continuare o proprie viziune, pe care am numi-o analogic „indirectă liberă”:

„Nu-i plăceau macii lui Onache, dar această minune nici că avea nevoie de dragostea altora. Trăia prin ea însăși. Își croia drum pe unde ar fi vrut, se strecura ușor în suflet, făcând din fiecă inimă o gămălie aprinsă de mac, un foc fierbinte amestecat cu demență. Că mai apoi polițele vor trebui plătite, că, în urma acestui pojar, va rămâne numai cenușă, la asta nu se gândea nimeni. Principalul să ne aprindem cât mai repede, și să ardem, domnilor, în flăcări să ardem până la ultima suflare!” [4, p. 180].

O altă modalitate folosită frecvent în *Povara bunătății noastre* cu intenții clare de autentificare a comunicării naratoriale și, implicit, cu intenții de a face mai puțin ostentative artificiile monopolizării constă în marcarea ambiguă a perspectivei. Ca urmare a marcării ambigui, viziunea actualizată poate fi atribuită nu numai naratorului, dar și

personajului ce apare în contextul dat. Astfel, poemul despre Câmpia Sorociei, în care se sintetizează idei fundamentale privind ontologia Matricei românești, este inserat după monologul lui Onache despre tragedia Ciuturii și într-o strânsă conexiune cu acesta: „O fi ars Ciutura, nu-i vorbă, dar fântâna ceea cu cumpănă a rămas? Cerul de deasupra satului a rămas? Vatra satului, acolo, la încheietura celor două dealuri, stă pe loc?” [4, p. 76].

De aceea devine posibilă citirea poemului Câmpiei drept o continuare firească a monologului dat. Și deci s-ar putea admite că poemul aparține lui Onache. Reluarea lui însă în finalul romanului, într-un nou context, după moartea lui Onache, nu lasă nicio îndoială că el aparține totuși naratorului. În asemenea situații, de marcă ambigüă a perspectivei, naratorul ca și cum dispare în spatele personajelor, omnisciența lui devine aproape insesizabilă, iar monopolizarea întreprinsă capătă o agregare mai puțin ostentativă. La fel se întâmplă și atunci când el recurge la stilul indirect liber. În atare cazuri, se poate observa, reproducerea indirect liberă a vorbirii personajelor, a interiorității lor îl scutește de a utiliza mărcile omniscienței de tipul: „a simțit”, „s-a gândit”, „s-a întrebat”, care sunt și niște indicii ale controlului său perspectivă absolut.

Așadar, întreprinzând un act singular de rescriere a propriului roman, Ion Druță pornește de la reconfigurarea și individualizarea eului narator auctorial (în ipostazele lui fundamentale de subiect vorbitor și subiect focalizator), în special, la nivelul discursului și al viziunii lirico-poetice asimilate perspectivei. Grație acestui fapt, strategia monopolizării perspectivei narative îi oferă naratorului posibilitatea de a se mișca mai dezinvolt în discurs și de a-și pune în valoare mai pregnant imaginația și fantezia creatoare. În același timp modalitățile de discurs folosite de el sunt susceptibile să comorte efecte de autentificare a ficțiunii, atenuând artificiile omniscienței și, respectiv, ale monopolizării. Mai mult, atare valorificări, în măsura în care au un impact revigorant asupra orizontului de așteptare al cititorului, certifică faptul că monopolizarea, ca orice procedeu deschis clișeizării, poate fi insolitat și deci poate deveni un instrument viabil al unei Faceri, care ascunde virtualități artistice notorii.

Referințe bibliografice

1. Lintvelt, Jaap. *Încercare de tipologie narativă. Punctul de vedere*. Traducere în română de Angela Martin. București: Univers, 1994.
2. Booth, Wayne C. *Retorica romanului*. Traducere în română de Alina Clej și Ștefan Stoenescu. București: Univers, 1976.
3. Cohn, Dorrit. *La transparence intérieure. Modes de représentation de la vie psychique dans le roman*. Traduit de l'anglais par Alain Bony. Paris: Seuil, 1981.
4. Druță, Ion. *Povara bunătății noastre*. Ediție revăzută și completată. Chișinău: Universul, 2005.
5. Zafiu, Rodica. *Narațiune și poezie*. București: BIC ALL, 2000.
6. Mușat, Carmen. *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*. Ed. a 2-a. București: Cartea Românească, 2008.

Florian COPCEA
(Drobeta Turnu Severin)

EMINESCU: UNITATEA CULTURII EUROPENE ȘI UNIVERSALE

Eminescu: the unity of the European and universal culture

Abstract. The author analyses the concept of unity of the universal culture presented by Eminescu in his cultural and scientific publishing. This concept represents an analogy to what Goethe named *Weltliteratur* in the conversations with his secretary Eckermann. The universal culture is described by Eminescu as a complex system of concentric circles.

In his opinion, the cultures are based on a general human ground, on intellectual, ethnic, linguistic affinities. The dramatic art presents as a priority at all times the same features, the same social and moral physiognomies, the same spiritual background and the same human nervous system. The author reviews Eminescu's opinions regarding the culture and the literature in the context of the present debates on identity, European integration, dialogue of values on universal level.

Keywords: culture, organism, organicism, identity, Europeanness, universality, romanticism, influences, myths, *Weltliteratur*, actuality, text, macro-text, micro-text.

Ideea europeană e indispensabilă, la Eminescu, de conceperea unei unități a culturii europene și universale. Această unitate l-a preocupat în articolele cu tematică culturală publicate în *Curierul de Iași*, precum și în „studiile asupra situației” și în mai multe texte din *Timpul*.

Indicii ale unei asemenea preocupări atestăm și în însemnările manuscrise din anii studenției adunate sub genericul *Fragmentarium*, în care găsim reflecții asupra „asocierii științei și rațiunii și asupra unui sistem complex „de cercuri concentrice înscrise organic într-un Mare cerc”. Eminescologul Mihai Cimpoi constată că mai cu seamă în publicistica sa culturală și poetică se conturează o concepție unică specifică modului de a înțelege lucrurile a poetului: cea *organicistă*, cultura fiind în reprezentarea sa *un organism*. E o concepție devenită doctrinară în cadrul *filosofiei naturii*, temeinic însușită de romantismul german luat în ansamblu. Culturile s-ar baza, astfel, pe un fond general uman comun și, așa cum precizează însuși poetul, pe „simpatii” de natură intelectuală, etnică, lingvistică.

Cel mai elocvent caz e acela al artei dramatice care înfățișează prioritar în toate timpurile aceleași caractere, aceleași fizionomii sociale și morale, același fond sufletec și același sistem nervos omenesc. Scriitorii populari – de la anticul Homer și până la cei contemporani cronicarului dramatic (Reuter, Gogol, Creangă, Slavici) – constituie o categorie tipologică unitară, care se caracterizează prin accentul pus pe epic și pe generalul uman.

În însemnările din *Fragmentarium* fondul general uman e constatat la Heine, Shakespeare și la poeții romantici. Istoria este văzută cultural ca operă a voinței, scrisă „cu o stare de bucurie sau neplăcere a unei epoci”: „Cum că oamenii știu istoria fără să învețe nimic de la ea e un semn că istoria este voință și nu teorie, ce se poate învăța și – *alee non discutur*. Inteligența este condamnată a juca rolul de salahor al voinței, cum se vede aceasta în jurnale și în opinia publică în genere. Ea este *l'avocat de diable*, pe când toată filosofia istoriei e concentrată în fraza latină: *Stat pro ratione voluntas*. De aceea în genere toată literatura politică, toată istoria optimistă, toată, toată filosofia, care rezumă în sine starea de bucurie sau neplăcere a unei epoci și expresia, fizionomia ei, nu sunt decât toate atâtea pagini ale opului *l'avocat de diable*. De aceea și este de un timp zisă, de altul dezisă – este vină în ele, este interes, este voință” [1, p. 427].

Cei care analizează procesele de constituire a unității culturale a Europei și ale unificării europene accentuează anume rolul abordării normative a faptelor istorice. Nu se poate face abstracție, prin urmare, de conceptul de *historia* al lui Kant, care, așa cum o denotă și însemnările manuscrise și articolele publicistice ale lui Eminescu, trebuie să valorizeze experiența fiecăruia. „Nu este filozofie fără lacune esențiale, remarcă profesorul Andrei Marga, acolo unde istoria este ignorată. Kant, se poate spune, consideră goală filosofia fără cunoașterea istoriei” [4, p. 97].

Eminescu s-a referit adesea la constituentele identității naționale, alcătuindu-și chiar un program doctrinar: în afară de *istorie, limbă, unitatea* (etică, politică, economică, culturală), *suveranitatea, aspirația la universalitate*.

Dezbaterile curente despre raporturile dintre identitatea națională și europenitate, universalitate confirmă viabilitatea ideii naționale eminesciene. Referindu-se la ele, acad. Eugen Simion stabilea următorul tablou fenomenologic:

1) universalismul nu-i o trăsătură dominantă a spiritului românesc, cum este la francezi; românii au altă filosofie de viață: ei vor să fie, cum spune Maiorescu, *naționali cu fața spre universalitate* sau, în limbajul de azi, să fie *români-europeni*. Nu ambiționează să fie dirijorii concertului universal. Vor ca vocea lor să nu fie suprimată sau acoperită de alții. E bine, e rău? Reușesc să se impună în lume, individual, prin creatorii lor (ca Brâncuși sau ca scepticul Cioran);

2) există mai multe complexe ale spiritului românesc, cel mai puternic fiind acela care pornește din sentimentul că valorile noastre nu sunt cunoscute și, mai ales, nu sunt recunoscute. O veritabilă obsesie. Atât de puternică încât a fi român înseamnă a te plânge mereu de faptul că nu suntem băgați în seamă, că fiul risipitor din Occident nu se mai întoarce și, când se întoarce, nu-și mai recunoaște fratele rămas acasă, lângă părinți. Și fratele fratelui risipitor n-a stat aici degeaba, a creat o civilizație tot așteptând întoarcerea fratelui plecat în Occident (opera lui Sadoveanu sugerează această relație și acest sentiment de așteptare în ecuația latinității noastre orientale-europene). Fantasma recunoașterii și *sentimentul uitării* noastre, aici, în răsăritul european sunt, repet, recurente în cultură și obsedante în viața de toate zilele. De aici spaima noastră

de ce va zice Europa de noi, grija de a nu rămâne în urma Europei... Preocupare jumătate îndreptățită (provocați de ceea ce E. Lovinescu numea *întunericul spiritual al răsăritului*), jumătate neserioasă, teatrală, pentru că Europa n-a fost multă vreme cu ochii pe noi și, chiar de ar fi fost, nu Europa face și desface în locul nostru;

3) Ce înseamnă, așadar, a fi român în epoca postmodernității și în plină criză economică și morală? Căci mai puternică decât criza economică, mi se pare a fi criza morală. Poate însemna multe lucruri. Mie mi se pare că a fi român în 2011 este a fi un individ, dacă nu politizat, un individ strivit de politică. Politica a devenit preocupățiunea principală a românilor. Media românească este acaparată completamente de tema politică. Ceea ce înseamnă: o retorică intolerabilă, personaje caragialești și, ca efect, un sentiment compact de cădere în istoria mărunță, anecdotică, un sentiment de exasperare... A fi român înseamnă, în aceste circumstanțe, că el se află cu adevărat în urma Europei și că a ajuns să fie modelul negativ („barbar”) al comunității europene.

Eminescu vorbea și despre solidaritatea națională, printr-o prismă istoricistă. Coeziunea națională slăbită a dus la răpirea Bucovinei, învrăjbierea neputând asigura trăinicia statului. „Idea unui stat a cărui misiune să fie definită în funcție de un unic criteriu – interesul românesc –, consemnează un exeget al imaginarului politic eminescian, fusese avansată de Eminescu care preciza, fără a lăsa spațiu pentru nuanțare: «Statul nostru nu are altă rațiune de a fi decât aceea că e stat românesc; deci dezvoltarea elementului românesc este și cată să fie ținta noastră de căpetenie. Oricât ar fi măsurile – fie cât de frumoase și mari – cari ar împiedica dezvoltarea acestui element, [...] ele sunt a se privi ca stricăcioase și contrarii ideii statului nostru»” [5, p. 305].

Idea europeană a fost abordată în publicistica eminesciană într-un timp când s-a conturat o nouă epocă istorică: aceea a formării statelor naționale. S-a înregistrat și un proces aferent la consolidarea politică, economică și spirituală a unor atari state. Procesul acesta, început în secolul al XIX-lea, secolul lui Eminescu, a continuat după Primul Război Mondial prin dispariția statelor multinaționale (Rusia țaristă, Austro-Ungaria) și formarea statelor naționale. S-a impus, în acest proces, un mod de a înțelege *persoana umană*, despre valoarea căreia vorbea mereu Eminescu, și, bineînțeles, s-a constituit „*spiritul european*, care a condiționat mereu istoria europeană”: „Pe cât acest spirit a fost viguros, remarcă profesorul Andrei Marga, identitatea culturală a Europei și-a găsit corespondentul în factualitatea ei istorică. Atunci când el a slăbit această factualitate, a intrat în criză, inclusiv o criză de identitate” [4, p. 143].

Eminescu a considerat istoria ca o *știință pură* (teoretică) și ca o *știință practică* ce presupune experiență de viață, trăire, captare în „cugetări sintetice” a întâmplărilor ce au loc în diferite epoci.

Capitalul intelectual se transmite de la înaintași la urmași, de la părinți la copii, de la o generație la alta. Cultura apare, bineînțeles, ca o *sumă a întregii vieți a unui popor*; cultura omenirii se însușește pe un teren individual și național.

„Universul cunoștințelor omenești și al elementelor vieții spirituale, remarcă Mihai Cimpoi, este privit ca un cerc imens, cu părți mai apropiate sau mai depărtate de centru.

Cercurile se constituie într-un ansamblu de cercuri concentrate, mai mari sau mai mici, din care către unul se arată nu ca un cerc simplu, ci ca un cerc de cercuri. Istoria – ar putea fi reprezentată schematic ca un cerc format din diferite cercuri configurând istoria politicii, culturii, literaturii, religiei ș.a.m.d.” [6, p. 7].

Poetul nostru are convingerea fermă, menționează criticul, că în fiecare organism omenesc sunt „potenția” coardele omenirii întregi, ceea ce explică și prezența la marii autori a unor pasaje comune care par plagiate, dar care atestă un fond general al cugetării umane. Dezvoltarea umanității se caracterizează prin „multiplicitatea popoarelor prin cultură și civilizație care formează orizontul individului în jurul unui centru specific, acesta urmând să se înscrie într-o circumferință națională și universală.

Unitatea se bizuie nu doar pe asemenea „simpatii și asemănări organice, ci și pe deosebirile care dau specificitatea, personalitatea unei naționalități. Totul se așează într-o ecuație *sui generis* individualitate/universalitate. Apare, în articolul [«Foile noastre oficioase»] chiar un portret fenomenologic al spiritului românesc și al limbii române:

«Natura analitică a limbii, deci și a spiritului nostru, deosebită de cea germană, ungurească, slavă; o inteligență mai puțin abstractă dar mai limpede; un bun simț, falsificat poate în parte, dar înăscut rasei române, o elasticitate mai mare a puterii musculare și a celei intelectuale; iată note care disting în mod esențial rasa română de cele ce-o înconjoară. Dacă mai ținem seamă de unitatea aproape absolută a limbii vorbite de romani precum și de unitatea datinelor, amândouă preexistente formațiunii statelor române chiar, am arătat în totalitate cauzele ce se opun în mod constant deznaționalizării românilor» [3, V, p. 799].

Mihai Cimpoi conchide că:

- Eminescu are asupra culturii universale o perspectivă globală, holistă;
- asemenea lui Goethe, el gândește poezia ca un bun al întregii omeniri și este convins că se instaurează o epocă a unei *Weltliteraturi*; a literaturii universale care e pregătită de cosmopolitismul creștin și cavaleresc al Evului Mediu, de cel umanist al Renașterii, de cel clasic și filosofic al iluminismului și de cosmopolitismul romantic;
- cultura universală se constituie în temeiul culturii grecești;
- gândirea poetică este prin excelență legată de mit;
- Eminescu e un poet al Ființei, jocul acesteia fiind reprezentat pe marea scenă a lumii, privite ca teatru (*theatrum mundi*);
- omul eminescian apare de obicei în ipostaza de „om etern” care apare ca un punctum saliens în mii de oameni, dezbrăcat de timp și spațiu, ca un Ahoșver al formelor;
- cultura se constituie pe baza unor influențe ale unei literaturi asupra altei literaturi;
- prezența unor personaje-cheie ale literaturii universale (Orfeu, Hyperion, Regele Lear);
- la macrotextul culturii universale contribuie microtextele lui Homer, Dante, Shakespeare [6, p. 9-10].

Referințe critice

1. M. Eminescu, *Fragmentarium*. București, 1981.
2. M. Eminescu, *Articole și traduceri*. București, 1974.
3. M. Eminescu, *Opere. Publicistică IV-V*. Cluj-Napoca, 2006.
4. Andrei Marga, *Procesele europenizării*. Cluj-Napoca, 2006.
5. Eugen Simion, *Identitatea românească*. Iași, 2014.
6. Mihai Cimpoi, *Unitatea culturii universale în reprezentarea lui Eminescu*. În rev.: *Viața Basarabiei*, nr. 3, 2015.
7. I. Stanomir, *Reacțiune și conservatorism*. București, 2000.

Anatol GAVRILOV
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

DELIMITĂRI ȘI PRECIZĂRI
TERMINOLOGICE:
METALINGVISTICĂ-LINGVISTICĂ

Terminological delimitations and specifications: metalinguistics – linguistics

Abstract. This article aims at defining the Bakhtin concept of the notion of „metalinguistics” as against linguistics, linguistic and literary stylistics, specifying the subject and the new perspectives that he opened in analysis and interpretation of the text as a chain of dialogic relationships between words-sentences and speaking subjects engaged in an „existential dialogue” (K. Jaspers). The paper elucidates the relations between *metalinguistics*, *dialogistics*, *dialogism* as concepts that define complementary areas of the integral theory of „the principle of dialogue” (M. Buber) in studying the literary work’s text.

Keywords: linguistic consciousness (theoretical, real, novelistic), dialogic annoyance, dialogistics, dialogism, artistic dialogology, heterophony, heteroglossia, heterology, axiological expressiveness, metalinguistics, dialogic relationship.

Apariția termenului *metalingvistică* în textele lui Bahtin a reactualizat problema raporturilor dintre dialogism, lingvistică și metoda formală în știința literaturii, însăși utilitatea metodologică a distincției termenilor metalingvistică și lingvistică fiind pusă la îndoială. „Cât privește distincția lingvistică-metalingvistică – scrie filosoful Vasile Tonoiu, autor cunoscut prin valoroasele studii de ontologie și de epistemologie –, Bahtin pare a oscila între o îmbogățire și înnoire a lingvisticii în chiar substanța și orientarea ei fundamentală, între o completare a ei cu studiul vieții concrete a cuvântului de către alte discipline încă insuficient cristalizate. El consemnează și deplânge parcă împrejurarea că enunțurile practic-cotidiene «au oferit cel mai puțin material lingvisticii în elaborarea noțiunilor ei de bază (...)».

Așa se explică monologismul unilateral al lingvisticii: «o serie întregă de fenomene lingvistice [lingvale – A. G.]*, legate de formele comunicării dialogice au rămas până astăzi în afara câmpului de cercetare» [1, p. 128].

Ce mai contează atunci, își încheie discursul polemic Vasile Tonoiu, dacă acest monologism unilateral este compensat sau corectat printr-o metalingvistică sau printr-o înnoire a lingvisticii însăși? Practic au fost urmate ambele căi” [2, p. 133].

---

* În continuare vom insera, între paranteze pătrate, comentariile și glosele noastre pe marginea traducerii termenilor lui Bahtin.

În primul rând, această întrebare retorică generează o întrebare de fond: de ce tratarea problemei principale a „distingției lingvistice-metalingvistice” este transferată din contextul *Problemelor poeziei lui Dostoievski* în contextul unui capitol (*Limbajul poetic ca obiect al poeziei*) din lucrarea lui P. N. Medvedev, în care lipsește însuși termenul *metalingvistică*? Or, acesta apare în limbajul lui Bahtin cu peste trei decenii mai târziu în manuscrisul postum *Problema textului* (1959-1960; 1979) [3, p. 252-256].

În rândul al doilea, dacă reîncadrăm citatul excerptat în contextul capitolului sus-numit, este clar că nu este vorba aici de îmbogățirea sau înnoirea lingvisticii, nici de corectarea monologismului ei prin metalingvistică, ci de critica promotorilor metodei formale al căror proiect de „poetică lingvistică” trădează o confuzie epistemologică: limba ca obiect științific al lingvisticii și limba ca obiect al poeziei: „Lingvistica, construind conceptul de limbă și al elementelor ei – sintactice, morfologice, lexicale și altele – face abstracție de formele organizării enunțurilor concrete și a funcțiilor lor social-ideologice. Din această cauză limbajul lingvistic și elementele lingvistice sunt indiferente față de adevărul cunoașterii, față de frumosul poeziei, față de adevărul poetic etc.

Această abstracție e perfect îndreptățită, necesară și este dictată de scopurile cognitive și practice ale lingvisticii. Fără ea nu se poate construi conceptul de limbă ca sistem. De aceea funcțiile limbii și ale elementelor ei în construcția poetică pot și trebuie studiate la fel ca și funcția ei în cele mai variate tipuri de enunțuri existențiale [nu numai a enunțurilor practic-cotidiene – *n. n.*], discursuri oratorice, compuneri științifice etc. Acest studiu trebuie, desigur să se sprijine pe lingvistică, deși el nu va fi lingvistic. (...) Dar o asemenea examinare a funcțiilor limbii în poezie se deosebește radical de studierea «limbajului poetic» ca sistem lingvistic special” [1, p. 114-115].

Astfel, deși termenul *metalingvistică* lipsește în *Metoda formală...*, ca și în lucrările lui Bahtin și Voloșinov din anii 1920, conceptul pe care Bahtin îl va investi în acest termen este deja *in statu nascendi* și el a fost promovat încă din anii 1920 cu suficientă certitudine epistemologică și consecvență metodologică în ceea ce privește principiul purității disciplinare a științelor, a obiectului lor specific și a metodologiei științifice corespunzătoare obiectului propriu. Bahtin în manuscrisul *Problema conținutului, a materialului și a formei în creația literară* [verbală] [1924; 1975] le reproșă formalistilor ruși faptul că, aderând la „metafizica cuvântului” care „consideră elementul estetic ca aparținând esenței cuvântului însuși și prin aceasta îl transformă într-o entitate mistică”, ei impietează asupra purității științifice atât a poeziei, cât și a lingvisticii: „Atribuind cuvântului (...) toate semnificațiile culturale – cognitive, etice, estetice – foarte lesne se ajunge la concluzia că întreaga cultură nu este decât un fenomen de limbă, că savantul și poetul au de a face numai cu cuvântul. Dar dizolvând logica și estetica sau poetica în lingvistică, distrugem atât specificul logicului și al esteticului, cât și, în egală măsură, al lingvisticului.

(...) Încercând să rezolvăm problema importanței materialului [a «cuvântului ca material» al creației literare], trebuie să înțelegem materialul în definiția lui științifică absolut exactă, *fără a-l îmbogăți* [subl. n.] cu niciun element străin acestei definiții. (...)

Lingvistica este știință doar în măsura în care își stăpânește obiectul său – limba, limbajul lingvisticii este determinat de gândirea lingvistică (...). Numai eliberându-se

în mod consecvent de tendința metafizică, de logism, psihologism, estetism, lingvistica își croiește drum spre obiectul său, îl fundamentează din punct de vedere metodic și prin aceasta devine știință” [4, p. 79-81].

Dacă facem abstracție de tenta polemic-retorică, provocatoare la dialog, a întrebării „ce mai contează?” distincția metalingvistică–lingvistică, însăși întrebarea are un fond problematic esențial, ea vizând atât precizarea obiectului fiecăreia și purității științifice a studierii lui, cât și colaborarea eficientă a disciplinelor filologice în tratarea textului ca o țesătură de cuvinte. Să revenim în acest scop la contextul *Problemelor poeticii lui Dostoievski*, în care a fost făcută distincția în cauză, nu înainte de a face un scurt istoric asupra elaborării conținutului conceptual al termenului bahtinian. După *Problema textului*, conceptul dialogic de metalingvistică a fost dezvoltat, lărgit și concretizat în alte manuscrise, inedite și ele: *Anul 1961, Dostoievski 1961, Însemnări din 1962-1963, Însemnări din 1970-1971*, dar a fost făcut public în scurtul preambul *Câteva observații metodologice preliminare* la ultimul capitol din *Problemele poeticii lui Dostoievski* (1963; 1972). Reluând polemicele bahtinienilor din anii '20 cu conceptul „poetică lingvistică”, reactualizat în anii 1950-1960 prin conceptul de „poetică structuralistă” (sau de „semiologie literară”), Bahtin fundamentează necesitatea unei alternative metalingvistice începând cu modul de a concepe cuvintele-cheie pentru poetica și stilistica textului romanului polifonic: *cuvânt, enunț, limbă, text, comunicare, relație dialogică*, relevând unitatea conceptuală, pe care aceste noțiuni comune o exprimă ca un ansamblu de termeni specifici cu sfere semantice interferente și dinamice: „Am intitulat capitolul nostru *Cuvântul la Dostoievski* întrucât ne referim la *cuvânt, adică* [subl. n. – A. G.] la limbajul [iazâk] viu și concret luat în ansamblu, și nu la limbă [iazâk] ca obiect specific al lingvisticii, realizat prin abstragerea întru totul îndreptățită și necesară de la anumite aspecte din viața concretă a cuvântului. Or, tocmai aceste aspecte din viața cuvântului, de care lingvistica face abstracție, au o importanță primordială pentru scopurile noastre. De aceea analizele care vor urma nu pot fi considerate lingvistice în sensul strict al cuvântului. Le putem încadra mai degrabă în metalingvistică, înțelegând prin acest termen studiul încă neîncheat în discipline bine definite al acestor aspecte din viața cuvântului, care depășește, și pe bună dreptate, hotarele lingvisticii. Cercetările metalingvisticii nu pot nesocoti, desigur, lingvistica și trebuie să se folosească de rezultatele ei. Lingvistica și metalingvistica studiază același fenomen concret, foarte complex și multilateral – cuvântul [adică enunțul, textul, limba], dar fiecare îl studiază sub alte fațete și sub alte unghiuri de vedere. Ele trebuie să se completeze, nicidecum să-și amestece domeniile. În practică însă granițele dintre ele [poetica metalingvistică și lingvistica] sunt foarte adesea încălcate” [5, p. 253].

Traducerea aceluiași termen *iazâk* din textul original prin doi termeni *limbaj* și *limbă*, primul fiind lipsă în limba rusă, ca și în alte limbi slave și germanice (cu excepția englezei, care a împrumutat din franceza veche termenul *langage*), fapt ce creează probleme terminologice la traducerea în aceste limbi a „triorului saussurian *langue – parole – langage*” [6, p. 334-337], poate induce confuzia epistemologică precum că Bahtin s-ar referi la două lucruri reale diferite desemnate prin acești doi termeni ai tri-

adei saussuriene. Or, el distinge două moduri de abordare conceptuală a aceleiași obiect în plan ontic (*lucrul în sine*, după Kant) care însă constituie două obiecte de cercetare științifică în plan epistemologic-metodologic: obiectul specific al lingvisticii – limba (*langue*) ca sistem-ergon (produs) – și noul obiect al metalingvisticii – limba ca realitate integrală vie în continuă devenire istorică în procesele comunicării verbale intersubiectuale în toate sferele sociale și la toate nivelurile existențiale ale trăirii omului (de la trăirea senzorială și spontană-emoțională până la gândirea rațională). Delimitarea acestor două planuri fusese făcută mai plenar și mai tranșant în manuscrisul postum *Cuvântul în roman* (1934-1935) în legătură cu istoria categoriei „limbajului unic comun” în filosofia limbii, poetică și stilistică. „Noi nu considerăm limbajul ca un sistem de categorii gramaticale abstracte, ci ca un limbaj *saturat ideologic*, ca o concepție despre lume și chiar ca o opinie concretă care asigură un *maximum* de înțelegere reciprocă [4, p. 124], de găsim a unei «limbi comune» cum se spune. «Ca mediu viu, concret, în care trăiește conștiința cuvântului (...), el este unic doar ca sistem gramatical abstract al formelor narrative, luat separat de înțelesurile ideologice concrete și de evoluția istorică neîntreruptă a devenirii limbajului viu. Existența socială vie și *devenirea istorică în cadrul limbii naționale* [subl. n. – A. G.] creează o pluralitate de lumi concrete, de orizonturi literare, ideologice și sociale»” [*ibidem*].

Deci aceeași limbă națională este, pe de o parte, ca obiect al științei lingvistice, un sistem de categorii lingvistice, necesarmente abstracte și identice, iar, pe de altă parte, ca obiect al „esteticii creației verbale”, ea prezintă o unitate a „unei diversități complexe, eterogene, a unei multitudini de dialecte regionale (spațiale), sociale, profesionale, jargoane, argouri” și chiar de dialecte ale comunicării zi de zi în mediul familial, unde apare „acel «stil familiar» de limbă” [7, p. 104].

„Limba în fiecare moment al devenirii ei, este stratificată nu numai în dialecte lingvistice, în sensul exact al cuvântului (după indicii lingvistice formale), dar, ceea ce este esențial, în limbaje social-ideologice (...). Din acest punct de vedere, însuși limbajul literar nu este decât unul dintre limbajele plurilingvismului, [*raznorecie, eterologie* în traducerea lui Tz. Todorov], el însuși la rândul său fiind, de asemenea, stratificat în limbaje (ale genurilor, ale curentelor etc.). Această stratificare efectivă și plurilingvismul constituie nu numai statica vieții lingvistice [a limbii], dar și dinamica ei: stratificarea și plurilingvismul [eterologia] se amplifică și se adâncește câtă vreme limba este vie și evoluează” [4, p. 125].

Această delimitare conceptuală a obiectului metalingvisticii – dialectica istorică vie a conținuturilor sociale (în sensul larg al cuvântului) ale formelor verbale ale limbii – de obiectul lingvisticii – identitatea statică a sistemului-*ergon* – nu trebuie înțeleasă în sensul stabilirii unor hotare de netrecut între ele, în tradiția poeziei clasiciste a genurilor literare, după cum o interpretează critic Vasile Tonoiu [2, p. 104]. În limbajul lui Bahtin termenul *graniță* este în tradiția filosofiei dialogice a limbajului, în care *Grenzsituation* definește, după K. Jaspers, apropierea, contactul maxim posibil dintre identitate și alteritate, fără a le dizolva într-o comunitate omogenă, fără a le reduce la un numitor comun. La baza filosofiei dialogului existențial stă modelul ontologic al ființei ca structură duală

bipolară (identitate – alteritate) în devenirea ei nonfinită, nedesăvârșibilă. Identitatea nu se poate cunoaște decât prin comunicare cu alteritatea. De aceea Bahtin relevă: „Cercetările metalingvistice nu pot nesocoti desigur lingvistica și trebuie să se folosească de rezultatele ei” [4, p. 252].

În scurtul său preambul latura filosofică a acestei delimitări a fost eliminată la insistența redactorilor editurii de a evita terminologia filosofică și de a ține seama de cititorul fără o pregătire filosofică specială. Și ultimul său manuscris *Cu privire la temeurile filosofice ale științelor umanistice* va fi publicat cu titlul *Cu privire la metodologia științelor umanistice*. Or, în manuscrisele inedite sus-numite fondul filosofic al conceptului *metalingvistică* era definit pregnant. Astfel, în *Problema textului* fondul filosofic era relevat în chiar subtitlul *Eseu de analiză filosofică* și în primul alineat: „Trebuie să numim analiza noastră filosofică înainte de toate din considerente negative: ea nu este nici lingvistică, nici filologică, nici literaturologică, nici altă analiză specială. Considerentele pozitive sunt: cercetarea noastră se mișcă în sfere frontaliere, adică la hotarele dintre toate disciplinele, la punctele de joncțiune și de intersectare a lor” [3, p. 306].

Deci metalingvistica e concepută nu ca o nouă disciplină filologică și nici în raport numai cu lingvistica, ci ca o nouă sferă de cercetări interdisciplinare întemeiată pe filosofia comunicării existențiale dialogice, sferă în care era inclusă și lingvistica, ea având de jucat un rol propriu, neînlocuibil, dar nu unul de temelie generală a cunoașterii fenomenelor lingviale generate în procesele comunicării și creației verbale literare și extraliterare, rol pe care i-l atribuiam formalistii ruși și continuatorii lor fascinați și ei de „mirajul lingvistic” (Toma Pavel). „Limba, cuvântul înseamnă aproape totul în viața omului. Ar fi eronat să se creadă că această realitate atotcuprinzătoare și multilaterală poate fi obiectul unei singure științe – lingvistica și poate fi cunoscută numai cu metodele ei” [8, p. 279]. Această concepție filosofico-lingvistică, în care s-a format conceptul dialogic de *metalingvistică*, fusese dezvoltată amplu și multilateral în manuscrisul *Cuvântul în roman* (1934-1935, publicat în 1975) în legătură cu „istoria categoriei limbajului unic comun”. Această categorie nu este una pur lingvistică, ci este una generală care are o istorie multiseclară în filosofia limbii, filologie, poetică, stilistică. Ea a apărut și s-a dezvoltat ca o expresie teoretică, mai mult sau mai puțin sistematizată și conștientă, a luptei dintre forțele politice și social-culturale unificatoare, centripete și forțele centrifuge, diferențiatore.

Această luptă a început în timpuri preistorice, odată cu tranziția de la comunitățile tribale, gentilice, la organizarea lor în unități statale mai mari, și ea a cuprins toate sferile existenței sociale, determinând structura și funcțiile limbajului în domeniile noi respective ale culturii oficiale și ale genurilor culte de creație literară desprinse din creația culturală populară orală, sincretică și carnavalescă a păturilor largi de jos ale populației.

„Limbajul unic nu este dat, [*dan*] ci, de fapt, este impus [*zadan*] și, în orice moment al vieții limbajului, el se opune plurilingvismului [eterologiei] (...), [el] este real ca o forță care transcende acest plurilingvism, punându-i anumite bariere care asigură un maximum de înțelegere reciprocă și care cristalizează într-o unitate reală, deși relativă, limbajul vorbit (uzual) predominant și limbajul literar, «limbajul corect»” [4, p. 124].

Dar aceste norme lingvistice impuse, relevă Bahtin, „nu sunt un imperativ abstract, ci forțe creatoare ale vieții limbajului, care depășesc plurilingvismul [eterologia], care unifică și centralizează gândirea literar-ideologică [verbal-ideologică, inclusiv forma ei orală], care creează înlăuntrul limbii naționale plurilingve nucleul lingvistic dur și stabil al limbajului literar oficial, care apără acest limbaj deja format de presiunea crescândă a plurilingvismului” [4, p. 124].

Principalele categorii lingvistice și stilistice ale limbajului unic sunt o forță socială, istoric progresistă, întrucât „au fost generate și modelate de către forțele istorice ale devenirii verbale și ideologice ale anumitor grupuri sociale, (...) forțe eficiente, creatoare ale vieții limbajului” [4, p. 124-125]. Însă și tendințele centrifuge, stratificatoare sunt o forță istorică tot atât de reală și determinantă în dezvoltarea limbii, pentru că „forțele centripete ale vieții limbajului, întrupate în «limbajul unic», acționează în mediul unui plurilingvism efectiv” (*ibidem*), forță motrice a dezvoltării și îmbogățirii limbajului. Astfel fiecare enunț al subiectului vorbirii este „punctul de aplicare atât al forțelor centrale, cât și al celor centrifuge”, ele se intersectează în același enunț, acesta fiind supus nu numai limbajului său, ca întruparea lui verbală individualizată, ci și plurilingvismului, fiind totodată un participant al acestuia. Această participare la plurilingvismul activ, determină stilul lui într-o măsură la fel de mare ca și apartenența lui la sistemul normativ centralizator al limbajului unic” [4, p. 125-126]. De aceea „oricărui enunț i se poate aplica o analiză concretă și amplă, înfățișându-l ca o unitate contradictorie intensă a două tendințe potrivnice [centripete și centrifuge] ale vieții lingvistice”. [Citește: „ale vieții limbii”. Traducerea expresiei *iazâcovaia jizn'* prin „viață lingvistică” confundă planul ontic al limbii-idiom cu planul epistemologic-metodologic al obiectului lingvisticii structuraliste. Or, în contextul dat Bahtin face distincția acestor două planuri, relevând că e vorba de limba istorică reală, care nu poate ființa decât ca „limba unei zile, unei familii, a unei epoci, a unui grup social, a unui gen, al unui curent etc.” [4, p. 126], deci ca gen (tip) de cuvânt-enunț individual concret].

În raport cu această unitate contradictorie a cuvântului-enunț, ca replică a dialogului, în care există și se desfășoară realitatea vie a limbii, conținutul istoric progresist al conceptului de limbaj unic își dă în vileag reversul conservatorist – viziunea unilaterală și statică asupra limbajului fondată în poetica (neo)clasicistă a genurilor poetice (eposul eroic, tragedia, poezia lirică), în filologia indoeuropeană, în lingvistica sistemului-ergon al limbii, în stilistica lingvistică, precum și în creația poetică însăși: „Filosofia limbii, lingvistica și stilistica, născute și formate în matca tendințelor centralizatoare ale vieții limbii au ignorat acest plurilingvism [eterologie] dialogizat, care întrupa forțele centrifuge ale vieții limbii. De aceea lor nu le putea fi accesibilă dialogizarea lingvistică [*dialoghizirovanoe raznorecie*: eterologia dialogizată], iar „stilistica cu totul surdă față de dialog” concepea „sistemul operei prin analogie cu sistemul limbajului, care nu se poate afla în interacțiune cu alte limbaje”, precum și opera ca „un monolog sieși suficient și închis al autorului, care nu presupune decât un ascultător pasiv” [4, p. 127]. De aceea „nu există, din punctul de vedere al stilisticii tradiționale [monologistice], un mod adecvat de abordare a unui stil dialogizat. (...) Stilistica include orice fenomen stilistic în contextul

monologic al enunțării respective, autonome și închise, îl întemnițează... într-un singur context; el nu poate avea corespondență cu alte enunțuri, nu-și poate realiza semnificația [smâsl, adică funcția axiologică], stilistică în interacțiune cu ele [alte enunțuri ale altor subiecți], fiind nevoit să se epuizeze în contextul său” [4, p. 128].

Această „exclusivă orientare asupra unității – în prezentul și trecutul vieții limbajelor – a concentrat atenția gândirii filosofico-lingvistice asupra aspectelor celor mai stabile, neclintite, invariabile și monosemantice ale discursului (...) cele mai îndepărtate de sferile sociosemantice [soțialno-smâslovâh] ale discursului. «Conștiința limbii» reală, saturată ideologic implicată într-un plurilingvism real, a rămas în afara preocupărilor cercetătorilor. Aceeași orientare asupra unității a făcut să fie ignorate toate genurile verbale, care erau purtătorii tendințelor descentralizatoare ale vieții limbajului (...). Expresia acestei conștiințe a diversității și pluralității limbajelor în forme specifice verbale a rămas fără nicio influență ... asupra gândirii lingvistice și stilistice.

Iată de ce sentimentul specific al limbii și al cuvântului, care și-a aflat expresia în stilizări, în *skaz*, (...) în parodii, în formele deghizării verbale, ale „vorbirii aluzive” [„ne preamoe govorenie” – „vorbire nondirectă”, nu „indirectă”, e un fenomen stilistic mult mai complex și variază decât aluzia] și în formele artistice mai complexe de organizare a plurilingvistului, de orchestrare a temelor prin limbaje, în toate modelele ... profunde ale prozei românești (la Grimmshausen, la Cervantes, Rabelais, Fielding, Sterne și alții) nu putea să-și găsească o conștientizare și clarificare teoretică” [4, p. 128-129]. „Și alții” sunt Goethe, Stendhal, Balzac, Tolstoi, Dostoievski, T. Mann, dacă ne limităm la culmile cele mai înalte ale romanului european despre care se vorbește în acest manuscris, dar și în alte manuscrise (*Problemele timpului și ale cronotopului în roman, Din preistoria discursului în roman, Eposul și romanul, Romanul educației și importanța lui în istoria realismului*) de până la *Problemele poeziei lui Dostoievski*, în care și-a lansat public conceptul său nou.

Și în *Cuvântul în roman* termenul metalingvistică lipsește, dar aici sunt elaborate elemente conceptuale importante ale acestuia („*cuvânt romanesc, eterologie [raznorecie], eteroglosie [raznoiazâcie], subiectul vorbirii, dialog specific romanesc, genuri verbale*) și este explicit formulată „necesitatea abordării unei serii de *probleme principale ale filosofiei cuvântului*, legate de acele laturi ale vieții cuvântului care nu au fost aproape deloc elucidate de gândirea lingvistică și stilistică: viața și comportamentul cuvântului în universul plurilingvistului [*eterologiei și eteroglosiei*]” [4, p. 129], univers sociocultural istoric ce și-a găsit cea mai amplă cunoaștere filosofică, estetic-artistică și stilistică în universul verbal-artistic al romanului. Prin „plurilingvism” aici s-au tradus doi termeni: *raznoyazâcie* (eteroglosie) și *raznorecie* (eterologie), prin care au fost definite două fenomene stilistice distincte. Prin primul termen – fenomene caracteristice culturilor plurilingve, din epoca lor preclasică, adică înainte de formarea limbii naționale unitare, în care între limba proprie și limbile străine apar relații dialogice conștientizate de către vorbitorii poligloți (anume prin această conștientizare dialogizantă eteroglosia se deosebește de plurilingvism), iar prin eteroglosie – procesul de diversificare a limbii naționale unificate în limbaje dialecte (profesionale, generaționale, jargoane, argouri etc.).

Acest fundal filosofic și culturologic scoate problema distincției metalingvistică-lingvistică din cadrul polemicii din anii '20 cu „metoda formală” și cu „poetica lingvistică”, care nu au fost decât o etapă episodică tranzitorie într-o confruntare istorică multiseclară dintre forțele sociale centripete, unificatoare, cu solide tradiții ale monologismului filosofic, și cele centrifuge descentralizatoare, și acestea cu tradiții istorice ale unei dialogicități stihinice, dar care și-au găsit o reprezentare nesistematizată și chiar filozofico-artistică, intuitivă în cele două linii stilistice (monolingvă și plurilingvă) interferente ale evoluției istorice a romanului cu adânci rădăcini preistorice.

Un laitmotiv tematic în acest manuscris mare (și ca amploare istorică a materialului literar milenar investigat, și ca densitate problematică, și ca originalitate perspectivală) este distincția epistemologică multiaspectuală dintre „conștiința lingvală teoretică” (din filosofie, lingvistică, poetică, stilistică) și „conștiința lingvală reală” a locutorului ce se formează și se dezvoltă în contextul social, istoric-cultural al comunicării existențiale dintre subiecții vorbirii prin „dialecte” [7, p. 94-96].

Cuvântul în roman a devenit obiectul principal al cercetărilor lui Bahtin în domeniul poeziei istorice a romanului tocmai pentru că în proza de gen românesc conștiința lingvală reală și-a găsit expresia cea mai plină și profundă în filosofia artistică neteoretică a acestei conștiințe. O trăsătură distinctivă principală a acestei filosofii, în raport cu „teoretismul abstract”, este autocritica limbajului însuși, demitizarea „limbajului adevărilor absolute”, „deliteraturizarea” [încă o replică la „literaturitatea” lui R. Jakobson] formelor lui clasicizate, canonizate și anchilozate. O trăsătură definitorie a talentului autorilor marilor romane este înainte de toate „o perceptibilitate acută a timpului în limbaj: schimbările lui, îmbătrânirea și înnoirea limbajului, trecutul și viitorul lui” [4, p. 519], adică reprezentarea artistică a *devenirii ființei* omului și lumii prin limbajul său, de aici diapazonul larg deschis al romancierului în asimilarea și reprezentarea artistică a tuturor dialectelor, ca genuri verbale existente într-o limbă istorică vie, adică vorbită de toți vorbitorii ei. În eterologia (*raznorecie*) și eteroglosia (*raznoiazâcie*) universului artistic românesc nu-și află locul un limbaj poetic sublimat, pretins unic și absolut, contrapus limbajelor reale din limbă, căci „cuvântul ce exprimă adevărul” există realmente în limbajele tuturor genurilor verbale, literare și extraliterare, ale limbii. Desigur, romanul ca gen literar este scris într-un dialect literar, dar acesta nu este închis în sine și contrapus limbii comune ca în genurile pur poetice, ci el mijlocește „marele dialog” între toate dialectele ca moduri (genuri) de vorbire care reprezintă în ansamblul lor o lume plurilingvă și pluristilistică.

Revenind la fondul esențial al întrebării retorice „Ce mai contează?...”, trebuie să relevăm încă o dată că principiul purității științelor stă la baza epistemologiei și metodologiei dialogismului bahtinian pe care el l-a promovat permanent: „Mai întâi e nevoie de o delimitare binevoitoare a hotarelor, apoi de cooperare. Nicio direcție științifică (cu excepția șarlatanismului) nu este o știință totală. Nu poate fi vorba de o eclectică: contopirea tuturor direcțiilor în una singură ar fi mortală pentru știință. Cu cât delimitarea hotarelor va fi mai clară, cu atât mai bine (...) Existența zonelor frontaliere este benefică în aceste zone apar noi direcții și discipline” [8, p. 340-341].

Întrucât relația dintre metalingvistică și lingvistică nu este una dintre două discipline științifice, ci dintre o filosofie dialogică a limbii și științele umanistice, iar temeiurile filosofice ale acestora au fost un tabu pentru Bahtin, vom apela la modul în care Karl Jaspers a tratat raporturile dintre filosofie și științe într-un ciclu de eseuri: *Originile filosofiei*, *Cuprinzătorul*, *Conceptul de credință filosofică* și *Filosofia în viitor*. În acesta din urmă este un capitol consacrat principiului în cauză: *Căutarea purității științelor ca premisă a adevărului filosofiei noastre* [a filosofiei existenței dialogice], în care citim: „Falsa identificare a filosofiei cu știința modernă comisă de Descartes a condus la considerarea științei ca o presupusă cunoaștere totală și la minarea filosofiei.

Astăzi odată cu puritatea științei trebuie dobândită și puritatea filosofiei. Deși inseparabile, cele două nu se identifică întrucât filosofia nu este nicio știință specială, nicio știință supremă ca rezultată a tuturor celorlalte, nici știință fundamentală destinată să întemeieze toate celelalte.

Filosofia se leagă de știință și gândește în mediul tuturor științelor. Fără puritatea adevărului științific propriul ei adevăr îi este inaccesibil.

Știința stă în cosmosul științelor și este îndrumată de idei care se constituie în toate științele, fără ca ele însele să poată fi întemeiate în mod științific.

Conștiința adevărului în noua sa manifestare a devenit posibilă abia pe baza științelor ultimului secol [sec. XX]. Trăvialul realizării acestei conștiințe constituie una dintre necesitățile cele mai urgente ale momentului istoric” [9, p. 143].

Astfel, în mediul cunoașterii științifice se nasc idei de caracter filosofic general care însă nu pot fi întemeiate științific, deoarece ele depășesc hotarele științei specializate și constituie ceea ce Vasile Tonoiu a definit drept „epistemologie interioară” [10, p. 34]. Aceste idei alimentează filosofia științei care, ca o cunoaștere nespecializată, orientată către cunoașterea modurilor de a fi ale „cuprinzătorului” ființei, ca întreg ireductibil la obiectul științific concret, are rolul său specific de a mijloci dialogul în comunicarea interdisciplinară în orizontul niciodată atins al cunoașterii cuprinzătorului întregului, contribuind la purificarea științelor speciale de „superstiția scientista” – „convingerea că știința specializată poate să le ofere oamenilor o cunoaștere a ființei în totalitatea ei, ceea ce, de fapt, științei îi este imposibil” [9, p. 143].

Și în concepția lui Bahtin, metalingvistica are misiunea de a fi un „metalimbaj filosofic” în comunicarea interdisciplinară dintre limbajele specializate ale științelor filologice în cercetarea limbii, în totalitatea manifestărilor ei fenomenologice concrete, adică în sfera cuprinzătorului ființei, astfel metalingvistica contribuind la purificarea lor de superstiția mitizantă a „metafizicii cuvântului” și la conștientizarea hotarelor competenței științifice ale fiecăreia în parte, inclusiv și ale metalingvisticii înseși. După ce definește limitele lingvisticii în cercetarea relațiilor dialogice dintre cuvinte-enunțuri, care nu pot apărea între elementele sistemului lingvistic al limbii, Bahtin precizează: „În încheiere vom aminti că, la o mai largă considerare a raporturilor dialogice, ele pot avea loc și între alte fenomene receptate de conștiință. De pildă, pot exista raporturi dialogice între imaginile altor arte. Dar aceste raporturi nu se înscriu în limitele metalingvisticii” [5, p. 256]. Strict vorbind, obiectul metalingvisticii este textul ca țesătură

de cuvinte-enunțuri. Însă textul, relevă Bahtin, „nu este egal cu opera în întregul ei (*obiectul estetic*). Opera include cu necesitate și contextul ei extratextual. Ea este parcă învăluită de muzica contextului intonațional-axiologic, în care ea este percepută și evaluată (acest context, firește, se schimbă de la o epocă la alta în care este percepută, ceea ce creează și o nouă rezonanță a ei)” [8, p. 369]. Dacă *textul* reprezintă identitatea materializată, *dată*, a conținutului, *opera* – *devenirea* acestui conținut estetic-artistic în existența lui cronotopică, istorică reală, prin percepția creatoare a noilor generații de cititori.

Nu e întâmplător faptul că acele *Câteva observații metodologice preliminare*, în care definește rezumativ conținutul conceptual al termenului „metalingvistică”, elaborat plenar și multiaspectual în manuscrisele postume sus-numite, au fost plasate nu în capitolul I, ci în preambulul la capitolul V, *Cuvântul la Dostoievski*, consacrat ultimei din cele patru mari descoperiri artistice ale lui Dostoievski – *dialogismul interior al cuvântului bivoc*, după ce în capitolele anterioare le-a demonstrat pe celelalte: polifonismul autentic; noua structură artistică a imaginii *omului-personalitate* și crearea *imaginii artistice a ideii străine*. Însă acest ultim capitol, cel mai voluminos, nu este ultimul nici ca importanță, ci este sfârșitul ce încoronează opera, căci și romancierul-prozator este, ca și poetul, înainte de toate un artist al „cuvântului poetic” în sensul larg de formă literară artistic expresivă. „Cuvântul românesc est un cuvânt poetic, dar care, realmente nu se încadrează în limitele concepției actuale despre cuvântul poetic” [4, p. 123]. Opoziția „cuvânt românesc vs cuvânt poetic” Bahtin o promovează în raport cu concepția îngustă a „poeticului”.

Dacă în *Problema conținutului, a materialului și a formei în creația literară* (1924) Bahtin a fundamentat teza că poetica operei literare nu poate fi întemeiată pe lingvistică, ci numai pe „estetica generală a creației artistice”, iar la sfârșitul anilor 1920, prin cele trei monografii sus-numite ale bahtinienilor, estetica creației artistice și-a găsit o temelie specifică în concepția dialogică a limbajului, apoi în scrierile lui Bahtin dintre anii 1950 și 1970 dialogistica esteticii literare și-a găsit concretizarea în conceptul filosofic-literar al termenului „metalingvistică”. Prin această concepție metalingvistică a problemei controversate a textului, Bahtin a construit o punte de legătură între *ontologia dialogității ființei* universului cosmic policentric reflectat în universul artistic al romanului (vezi reflecțiile sale asupra „cosmismului” conflictelor artistice ca o condiție primordială a polifoniei autentice), *dialogistica estetică a creației artistice* a omului (cu aspectele ei antropologic, culturologic semiotic, hermeneutic, general metodologic și cel teoretic literar special) și *metalingvistica dialogistică a textului* (oral și scris) în general, a textului românesc în special. Astfel, „principiul dialogului” (M. Buber) și-a găsit forma teoretică întregită în „metalingvistica” dialogistică a textului romanului polifonic.

„Practic au fost urmate ambele căi” –, își încheie Vasile Tonoiu reflecțiile sale critice asupra necesității metodologice a „distincției lingvistică-metalingvistică”. Este o constatare a unei stări de fapt în evoluția unor tendințe de „reantropologizare” și dialogizare a lingvisticii contemporane din ultimele decenii care, într-un mod direct sau indirect, au anumite tangențe aderente sau critice, radicalist-modernizatoare chiar,

cu dialogismul estetic-literar și metalingvistic al lui Bahtin. De fapt, aceste tendințe de înnoire, îmbogățire și lărgire a „lingvisticii pure” a fondatorului lingvisticii structurale a sistemului limbii-*langue*, în scopul de a include în obiectul ei științific specific și limbajul-*langage*, și limbajul-*langage*, au o istorie mai veche. Deși ele nu parvin direct de la Saussure, printre primii au fost chiar discipolii săi Ch. Bally și A. Sechehahe, care prin studiile de stilistica limbii franceze au pus începuturile stilisticii lingvistice fondate pe lingvistica sistemului-*ergon*, cu toate limitele acesteia (obiectivismul abstract, sincronismul static anistoric, impersonalismul ș.a.). Dar înaintea lor au elaborat studii de stilistică a limbilor romanice reprezentanții Școlii de filologie germano-romanică a lui Karl Vossler care au contrapus concepției saussuriene de limbă-produs (*Sprachwerk*) concepția humboldtiană *Sprachhandlung* (limbă-activitate creatoare). Anume ignorarea acestei distincții îi reproșează Tullio de Marco lui Saussure însuși [6, p. 334]. Venind cu contribuții importante la studierea formelor individuale creative ale vorbirii orale dialectale și literare, vosslerienii au pus începuturile unei stilistici estetice a creației verbale individuale, care însă s-a deplasat spre cealaltă extremă, cea a subiectivismului individualist neoromantic. Această polemică dintre două direcții filosofico-lingvistice magistrale, dar ambele unilaterale, a fost urmărită cu multă atenție și analizată critic multilateral în Cercul lui Bahtin. Aceste discuții și-au găsit o prezentare analitică cuprinzătoare în cartea lui V. N. Voloșinov *Marxismul și filosofia limbii* (1929, 1930) [Vezi mai concret: 11, p. 440-452]. În ea s-a încercat o sinteză a opozițiilor unilaterale – *social vs. individual, obiectiv vs. subiectiv, subiect (subiectualitate) vs. obiect (obiectualitate) extrinsec vs. intrinsec, dat vs. creat, originar (tradițional) vs. original, vorbire monologică vs. vorbire dialogică* – de pe poziția concepției dialogice a corelației dintre limbă, vorbire și cuvânt (enunțare). După moartea lui V. Voloșinov și execuția lui P. Medvedev, această „concepție comună asupra limbii” va fi dezvoltată, în singurătatea exilului prelungit neoficial, de către Bahtin în anii 1930-1940 și va fi sintetizată în conceptul „genuri (tipuri, moduri) de vorbire” orale și scrise (genurile literare) în manuscrisul *Problema genurilor verbale* (1953-1954, publicat în 1978). Conform acestei teorii, limba, vorbirea, cuvântul sunt forme verbale ale limbajului (*Sprachfähigkeit* – facultatea de a vorbi a omului ca specie *homo sapiens* și *homo loquens*) definite prin acești termeni interșanjabili: vorbirea ca o spusă individuală, fiind utilizată și de alți vorbitori în situații similare de comunicare, devine „vorba ceea”, o formă tipică de vorbire (un mod, gen de vorbire): o zicală, un aforism, un proverb, o istorioară, un gen verbal care prin extensie spațială și socioetnică devine un „dialect-limbă” orală și apoi scrisă. Însăși limba literară, la origine dialect oral, nu există ca limbă vie decât prin convorbirea purtătorilor ei individuali, prin schimbul de cuvinte-enunțuri individuale în situații concrete de comunicare. Numai prin *dialogomai* (vorbirea unuia cu altul) se realizează atât socializarea vorbirii individuale, cât și individualizarea limbii la un nivel sau altul de creativitate verbală, adică de „auctorialitate” (*avtorstvo*) obiectualizată în rezultate performante: texte (orale și scrise) de un gen sau altul de creație verbală. După cum atestă dicționarele limbii române, în conștiința noastră lingvală reală termenii *limbaj, limbă, vorbire, vorbă, cuvânt, enunț* nu sunt noțiuni rigide, fixate într-un context strict delimitat, ci în multe contexte ei sunt utilizați ca sinonime cu un conținut

dinamic, interferent. Limbajul uman, articulabil în cuvinte-enunțuri, se conține într-un singur sunet și se extinde în enunțul-text al unui roman-fluviu, modelează un univers-spirală. Această dinamică dialectică vie a limbii și-a găsit reprezentarea artistică cea mai amplă în *eteroglosia*, *eterologia* și *eterofonia* [разноголосие] cuvântului romanesc, care a luat ființă și a evoluat istoric la hotarele și interferențele dintre genurile verbale orale și cele literare, romanul fiind enciclopedia limbajelor limbii naționale a unei societăți istorice [4, p. 500-501].

Conform indicației lui Bahtin, să începem mai întâi cu delimitarea principală a metalingvisticii de lingvistică și anume cu delimitarea obiectelor lor specifice în cercetarea limbii în textul romanului. „Relațiile dialogice, deși țin de domeniul *cuvântului*, nu țin și de domeniul studierii pur lingvistice a acestuia.

(...) Relațiile dialogice (inclusiv cele ale vorbitorului cu propriul cuvânt) formează obiectul metalingvisticii. (...) În limbă ca obiect al lingvisticii nu există și nu pot exista raporturi dialogice: acestea nu-și au locul între elementele din sistemul limbii (bunăoară, între cuvintele dicționarului, între morfeme etc.) și nici între elementele «textului» ... nici între unități sintactice, de pildă, între propozițiile tratate strict lingvistic. (...) Raporturile dialogice sunt așadar extralingvistice [5, p. 254]... Principalul obiect al analizei noastre (metalingvistice) va fi *cuvântul difon*, care ia inevitabil naștere în condițiile comunicării dialogale, adică în condițiile adevăratei vieți a cuvântului. Lingvistica nu cunoaște cuvântul acesta la două voci” [subl. n. – A. G.] [5, p. 257].

Totodată „raporturile dialogice sunt de neconceput fără cele logice și obiectual-semantice, exprimate prin propoziții, dar nu se confundă cu ele, ci își au specificul lor” [5, p. 255]. De fapt, se confundă, deoarece „în practică granițele dintre metalingvistică și lingvistică sunt foarte adesea încălcate”, relevă însuși Bahtin, indicând criteriul principal al delimitării: „ca să devină dialogale, raporturile logice și obiectual-semantice trebuie să-și afle o întrupare, adică să se transforme în cuvânt, adică în exprimare [enunț] și să dobândească un *autor*, adică pe făuritorul exprimării date, a cărei poziție o exteriorizează” [5, p. 255]. Or, această transformare a propozițiilor, ca unități ale sistemului lingvistic, în cuvinte-enunțuri, se produce prin exprimări ale unor subiecți vorbitori vii, care prin enunțurile lor ocupă fiecare o poziție semantică-axiologică proprie față de o realitate obiectivă concretă: „Viața este frumoasă” – „Viața este frumoasă”. Aceste două enunțuri nu mai sunt o propoziție repetată în cadrul unui enunț al unui singur locutor: „Viața este frumoasă, viața asta frumoasă”. Între două enunțuri există o relație dialogică între două atitudini existențiale, o relație prin care s-a produs evenimentul „întâlnirii” (concept fundamental în dialogismul lui M. Buber, preluat de Bahtin și dezvoltat în conceptul său de cronotop romanesc) într-un contact dintre două situații cronospațiale, cronotopice diferite în lume. Întâlnirea-destin nu este un *dat*, ci un *eveniment* ce putea să nu se producă, ca în cazul unei întâmplări malefice neprevăzute ce-i desparte pe tinerii îndrăgostiți din „romanul sofistic al aventurii și încercării”, care transcend țări și mări pentru a se căuta unul pe altul, regăsirea fiind răsplata pentru testul încercării dragostei lor printr-un lanț lung de întâmplări incidentale: *datul* destinului se confirmă ca *necesitate* prin *evenimentul* acțiunilor-aventurilor îndrăgostiților (termenul rusesc *событие* (eveniment) Bahtin

îl utiliza și în sensul termenului german *Mitsein*, *co-бытие*, co-existență). Deci relația dialogică apare nu între două unități sintactice impersonale ale sistemului morfosintactic *dat* al limbii, ci „într-o altă sferă de existență” a ei – lumea istorică reală a comunicării dialogice dintre subiecții vorbitori și făuritori ai „limbii-*enérgeia*”, (după Aristotel și Coșeriu), *Sprachhandlung* (după Humboldt), *cuvânt-enunț* (după Bahtin).

În temeiul acestei unități conceptuale a ansamblului de termeni-noțiuni: *limbă – cuvânt – enunț – text – subiect locutor – autor*, Bahtin a formulat mai multe delimitări conceptuale dintre acești termeni utilizați și în stilistica lingvistică, și în metalingvistică. Am sistematizat nouă delimitări principale ale noțiunilor „propoziție”, ca „unitate de semnificație”, și „enunț”, ca „unitate de sens” (E. Coșeriu), precum și implicațiile metodologice ale acestor delimitări în analiza formelor stilistice monologale și dialogale ale comunicării dialogice [11, p. 392-453], însă este mult mai instructiv să vedem cum însuși Bahtin a aplicat criteriul său dialogistic de delimitare, dar și de îmbinare a conceptelor metalingvistice cu cele lingvistice la analiza și interpretarea unor texte literare concrete.

În *Problemele poeziei lui Dostoievski*, cu publicarea căreia a revenit în viața științifică și literară, după 34 de ani de la debutul său editorial, Bahtin reia polemica sa principală cu V. V. Vinogradov, care încă în anii 1920 s-a remarcat prin lucrările sale talentate și originale de stilistică lingvistică și literară, fiind unul din fondatorii acestei discipline filologice, el devenind în acest răstimp un savant de mare autoritate academică internațională (a fost membru a opt academii europene, inclusiv al Academiei Române). Bahtin a citit cu interes „admirabilele lucrări ale lui V. V. Vinogradov”, care „se remarcă în stilistica lingvistică contemporană și sovietică și de peste hotare”, cu atât mai mult cu cât ei s-au întâlnit încă în anii 1920 în opera lui Dostoievski, care a ocupat un loc important și în studiile lui V. Vinogradov de-a lungul întregii sale activități. Bahtin a reluat polemica sa veche în legătură cu studiile acestuia despre două opere de debut ale lui Dostoievski (*Oameni sărmani* și *Dublul*) nu întâmplător. Ambele nu erau încă mari realizări artistice, ultima a fost chiar un eșec, în opinia generală a criticii timpului, dar și a tânărului scriitor. V. Vinogradov demonstra cu o impecabilă obiectivitate științifică și cu o impresionantă cunoaștere factologică a contextului lor istoric-literar că în aceste scrieri Dostoievski era unul din numeroșii epigoni ai „școlii naturale a lui Gogol”, după cunoscuta definiție a lui Belinski, pe care Vinogradov a dezvoltat-o în plan stilistic în cărțile sale *Evoluția naturalismului rus. Gogol și Dostoievski* (1925) și *Gogol și școala naturală* (1929). Articolele lui V. Vinogradov la care se referă Bahtin au fost republicate în prima culegere și apoi republicate în alte cărți ale sale cu titluri modificate și cu unele redactări [12, p. 191-230]. Pentru Bahtin aceste două lucrări prezentau interes ca fiind reprezentative pentru începutul tranziției lui Dostoievski de la realismul „natural” gogolian nu spre „naturalismul sentimentalist”, cum le tratează V. Vinogradov și care conțin cu adevărat trăsături caracteristice ale acestui curent, ci spre „realismul în sens superior” al descoperirii și cunoașterii artistice a „omului în om”. Polemica sa este axată nu pe evaluarea diferită a nivelului artistic (Bahtin însuși relevă diverse manifestări ale imaturității talentului artistic al autorului acestor două scrieri), ci pe o problemă de principiu ontologic și epistemologic-metodologic: cercetarea creației trebuie să cuprindă

produsele ei în procesul *devenirii* geniului artistic, de la „originile originalității” spre formele lui deja desăvârșite. Raportul dintre *dat*, „lucrul gata făcut” (*Fertigsein* la Buber, „eu-operă creată” la Jaspers) și *devenirea* creativității depășește, după cum am spus, problema distincției lingvistică-metalingvistică: este o problemă de filosofia *istoricității* existenței umane (concept fondat de K. Jaspers) și de epistemologie care desparte direcții în aceeași știință, precum „lingvistica integrală” a lui Coșeriu, pe de o parte, și „lingvistica formală” a unor structuri *date* în sistemul limbii și aplicate la stilistica structurilor formelor artistice ale creației verbale, pe de altă parte, în spiritul concepției „artei ca procedeu” (V. Șklovski) a „poeticii lingvistice”. „Păcatul original” al acestei poetici, diagnosticat încă de P. Medvedev, este că ea nu poate da răspunsuri la „întrebările: unde are loc (...) îmbogățirea artistică a limbii? Unde se creează forme noi și noul ei conținut?”

Cu o creație într-adevăr nouă aici treburile merg extrem de prost. (...) Noul se manifestă doar ca rezultat al canonizării liniei tinere, adică se consideră deja prezent. Cum apare însă noul pentru prima dată nu se arată nicăieri. Premisele de bază ale gândirii formaliste sunt astfel concepute, încât pe terenul lor nu sunt posibile decât explicarea regrupărilor, permutărilor și recombinărilor între limitele materialului existent și dat de-a gata [subl. n. – A. G.]. Nicio trăsătură calitativ nouă nu se adaugă la lumea dată a limbii și literaturii, ci se schimbă doar sistemele de combinație ale materialului existent, periodic luându-le de la capăt, fiindcă numărul combinațiilor e nelimitat” [1, p. 131], Întocmai ca în „jocul de șah”, una din „metaforele nefericite” (Tullio de Marco) ale lui Saussure, sau ca în definiția funcției poetice a limbajului (ca proiectare a principiului echivalenței de pe axa paradigmatică pe axa combinatorie) pe care R. Jakobson a reiterat-o treizeci de ani mai târziu. Este ca și cum un „cod genetic” al „metodei formale”, pe care nici reprezentanții ei cei mai talentați și dotați științific nu-l pot depăși, pentru că rădăcinile lui ontologice se află dincolo de teoria lingvistică, în temeiurile filosofice ale științelor umanistice. [13, p. 113]. Adevărul acesta îl constata Bahtin în legătură cu cele două *publicații sus-numite* din anii 1920 ale lui V. Vinogradov, care, reeditându-le cu unele redactări, nu a schimbat însăși metodologia stilisticii lingvistice „Discursul lui Makar Devuşkin, considerat drept *caracter social determinat*, este admirabil analizat în lucrarea lui V. V. Vinogradov, *О языке художественной литературы*, М., Гослитиздат, 1959, p. 477-492, dar ceea ce îi scapă acestei analize admirabile (fără ghilimele ironice), constată Bahtin, este tocmai esențialul: depășirea de către tânărul Dostoievski a epigonismului gogolian, prin încercarea, încă imperfectă, de a crea o nouă structură artistică a imaginii aceluiași tip social al funcționarului mic. Spre deosebire de maestrul său („noi toți am ieșit din *Mantaua* lui Gogol”, mărturisea Dostoievski mai târziu), în focarul viziunii ideologico-artistice a autorului acestui mic roman epistolar (*Oameni sărmani*) se află nu însăși condiția socioexistențială a încă unui specimen de mic funcționar din mulți alți „obidiți și umiliți” care inundau literatura rusă epigonică a „naturalismului sentimentalist” din anii 1840-1850, al cărui căpetenie era unanim considerat Dostoievski, ci deșteptarea conștiinței de sine a tipului social tirajat în zeci de romane și povestiri naturaliste. Revolta lui Makar Devuşkin față de modul în care autorul *Mantalei* îl prezintă pe semenul său Akaki Akakievici Bașmacikin, ca pe un om cu destinul pecetluit de condiția

sa socială, ca într-un cerc închis depășește semnificația ei social-tematică. Lucrul cel mai important pentru noua poetică a romanului polifonic este, demonstrează Bahtin, faptul că prin ea începuse „revoluția lui Copernic” în structura personajului prin răsturnarea raportului dintre existența socială a omului și conștiința lui de sine. Aceasta nu mai este doar o componentă, determinată social, psihologic și caracterologic, a existenței, ci dimpotrivă conștiința de sine cuprinde existența și întreaga sa ambianță. Această revoluție copernicană în structura imaginii personajului va conduce la crearea unei noi poetici a romanului, a unui nou tip de roman polifonic în romanul european. Astfel, autorul nu mai poate avea acces direct la existența obiectivă a personajului prin cuvântul auctorial direct, ci doar prin provocarea dialogică a cuvântului lui propriu (străin) despre sine, despre trăirile lui emotive, gândurile, temerile și speranțele lui. Viața și destinul social și individual-sentimental al omului sunt reprezentate ca o existență conștientă de sine, ci nu ca o ființare-obiect a viziunii și conștiinței autorului. Prin forma epistolară a narațiunii la persoana întâi tânărul scriitor și-a impus limitarea intervenției cuvântului auctorial în discursul personajului și căutarea unei noi poziții a autorului față de erou: renunțarea la poziția terțului situat dincolo sau deasupra dialogului epistolar dintre erou și iubita sa, cuvântul auctorial, în virtutea modalității egonarative, neputându-se exprima decât prin vorbirea nondirectă, refractată prin vorbirea personajelor, ceea ce a solicitat o mare inventivitate compozițională pentru ca în construcția stilistică a vorbirii personajului să transpară atât cuvântul „străinului dușmănos”, cât și *cuvântul nondirect* (nu indirect) al autorului autentic al „întregului verbal” prin care se dezvoltă narațiunea și acțiunea. E o structură nouă a imaginii cuvântului străin ca scenă a dramei cu trei actori, pe care Bahtin o descoperise în prima sa carte *Problemele creației lui Dostoievski* (1929). În funcție de conținutul relațiilor dintre cuvântul propriu al locutorului și cuvântul străin al interlocutorului (*tu*), sau al terțului (*el*), Bahtin identifică și definește o mare varietate tipologică a vorbirii personajului: cuvântul direct intențional, obiectual, stilizat, parodiat, cuvântul refrangibil (refractor), refractat, cuvântul autoritar, cuvântul lăuntric convingător, cuvântul hagiografic (penetrant), cuvântul bivoc (monoaccentual și biaccentual), cuvântul afon, cuvântul lăuntric dialogizat ș. a. Această varietate, relevă Bahtin, nu se datorează formei epistolare ca atare (practicată intens în romanul european încă din sec. XVIII, fără ca să conțină o varietate comparabilă), ci „dialogologiei artistice” și „arhitectonicii polifonice” care fac primii pași în aceste două opere. În ele nu se găsește încă o polifonie în toată puterea cuvântului, dar nu mai este nici omofonia autoritară a cuvântului auctorial direct orientat către obiectul reprezentării și fără să recunoască dreptul egal al cuvântului străin despre obiect al celui alt subiect al vorbirii, anume ca autor al propriului cuvânt.

Tipul social al micului funcționar, care fusese adus în proza rusă încă de Pușkin, prin nivelul intelectual scăzut și orizontul îngust, nu era tocmai materialul uman care să permită crearea „eroului ideolog” și a „cuvântului-ideologem” despre lume cu o largă și esențială importanță socială, atribute indispensabile „omului care vorbește în roman”, după cum îl definește Bahtin în *Discursul în roman*. Primul erou ideolog va apărea ceva mai târziu în *Însemnări din subterană*, dar deja în vorbirea lui Devuşkin și în cea a lui Goleadkin tânărul Dostoievski a purces la crearea noii structuri a imaginii omului

și implicit a imaginii cuvântului bivoc. Această înfiripare a unui nou conținut și a unei noi forme a imaginii artistice a omului vorbitor nici nu a putut fi observată de către stilistica lingvistică, deoarece în baza ei teoretică nu a putut fi asimilat conținutul conceptual al noțiunilor „cuvânt străin”, „vorbire directă improprie” (*uneigentliche directe Rede, nesobstvennaia preamaia reci*), *dialogitate internă a cuvântului bivoc* ș. a. Analiza cea mai profundă și subtilă a relațiilor logice, semantice (lexicologice, morfosintactice) dintre cuvinte, propoziții, fraze, nu este suficientă pentru a dezvălui relațiile dialogice care, deși sunt exprimate prin structuri gramaticale, nu sunt imanente acestora. Ele apar în suprastructura acestora – cea a raporturilor dintre tonurile valorice, dintre sensurile întrupate în cuvinte-enunțuri întregi ale subiecților care creează aceste sensuri culturale nu în sistemul lingvistic al limbii, ci în realitatea istorică a comunicării lor verbale interpersonale în toate sferile sociale ale existenței lor. Or, ei comunică nu prin unități lexicale și unități morfosintactice teoretico-lingvistice, ci prin genuri (moduri) de vorbire concrete în comunicarea lor de zi cu zi. Aceste genuri de vorbire sunt turnate în anumite structuri sintactice însușite inconștient de către vorbitorii nativi ai limbii date odată cu genurile de vorbire. Înseși structurile morfosintactice ale vorbirii studiate teoretic de lingvistică pot fi înțelese și interpretate adecvat numai odată cu perceperea conținutului de sens al enunțărilor individuale create în anumite structuri genurial-stilistice.

Devușkin și Goleadkin nu sunt încă personalități asemenea eroilor din marile romane dostoievskiene, dar ei deja nu mai sunt tipul social gogolian caracterizat exclusiv prin stilul social și profesional perfect corespunzător fizionomiei sale sociale tipice. Ele sunt personaje de tranziție cu structuri artistice în care individualitatea capătă o pondere crescândă atât în conștiința, cât și în vorbirea lor. Deja Devușkin „prinde grai”, își formează stilul său individual, „umil și totodată ambițios”. Or, eruditul filolog și istoric literar reține din dialectele lor sociale, profesionale și individuale doar elementele caracteristice pentru stilul limbajului funcționăresc cancelăresc, care exista obiectiv în limba rusă de la mijlocul sec. XIX, găsindu-și reflectarea în vorbirea personajelor dostoievskiene ca și în vorbirea personajelor epigonilor lui Gogol. V. Vinogradov definește acest limbaj social și profesional perfect de exact și detaliat, atât sub aspectul lui lexical, frazeologic, cât și sintactic. Dar acest stil funcțional comun nu este transpus direct în limbajul literar. Acesta, reproducând elemente caracteristice ale limbajului real, își găsește totodată reprezentarea artistică în structuri compoziționale individuale diferite, determinate nu numai de individualitățile personajelor, ci și de evoluția concepției artistice a autorului de la o operă la alta.

Spre deosebire de interferențele dintre vocea lui Devușkin și vocea omului „străin și hain” ce se produc în planul narațiunii la persoana I a lui Devușkin, structura stilistică a „poemului petersburghez” *Dublul* are trei planuri: narațiunea autorului în forma *skazului*, dar și prin cuvântul refractat în vorbirea lui Goleadkin și în vorbirea „dublului” său imaginar. Observând fapte de limbă ce vădesc o apropiere dintre limbajul vorbit al domnului Goleadkin și *skazul* narativ al scriitorului, pe de o parte, și interferențele dintre *skaz* și vorbirea dublului, pe de altă parte, Vinogradov conchide că „poemul petersburghez” „ia forma unei povestiri despre Goleadkin făcută de către «dublul» său”.

El tratează interferențele parțiale dintre trei voci ca o contopire a lor într-un „cuvânt omofon”, justificând observația lui Bahtin că lingvistica are ca obiect preferențial structurile omofone, adică relațiile monologice dintre cuvânt și obiectul său, făcându-se abstracție de cea de a treia dimensiune a *enunțului întreg*: raporturile dintre cuvântul propriu și cuvântul străin despre același obiect. Vinogradov n-a observat că „transferarea cuvintelor de la un om la altul, unde ele, deși rămân aceleași în conținut (semantic general), schimbă forma și ultimul lor sens, constituie principalul procedeu folosit de Dostoievski. El își forțează eroii să se recunoască pe ei înșiși, ideea lor, propriul lor cuvânt, poziția, gestul lor într-alt om, la care toate aceste manifestări (...) dobândesc o rezonanță de parodie ori de batjocură” [5, p. 303]. Anume acest principiu al „dublului parodic”, a fost aplicat pentru prima dată în creația lui Dostoievski în poemul *petersburghez*, într-o „formă nereușită” (după cum a recunoscut și tânărul scriitor, relevând totuși că ține la ideea lui) care l-a scandalizat pe Belinski și pe alți critici influenți ai epocii. Ei l-au admonestat pentru faptul că, spre deosebire de Hoffmann și Gogol, din care s-a inspirat, ar fi prezentat „nebulia de dragul nebuniei”. La această opinie critică, îndreptățită oarecum pentru criticii timpului care nu cunoșteau încă marele romane dostoievskiene unde „aproape fiecare erou principal are un dublu parodic” și chiar mai mulți” [*ibidem*], a aderat V. Vinogradov, el nemaivând justificarea istorică a predecesorilor [12, p. 101-105]. Ca și formalistii, adepți ai „artei ca procedeu”, Vinogradov descrie minuțios, cu multe observații exacte de amănunt, structura de suprafață a stilului fără să pătrundă în structurile de adâncime ale concepției și ideologiei artistice auctoriale, ale principiului nou de creație ce stă în baza, obscură încă, a procedurii-aisberg. În consecință, descrierea pozitivistă, cea mai exactă și amănunțită posibilă, conduce la generalizarea eronată că în *Dublul* „skazul narativ trece în vorbirea lui Goleadkin, iar povestitorul se contopește cu eroul” [12, p. 135].

Bahtin mută polemica pe teritoriul propriu al lingvisticii – sintaxa, demonstrând că V. Vinogradov „n-a putut sesiza adevărata originalitate a sintaxei *Dublului*, deoarece aici structura ei nu este dictată de *skazul* ca atare și nici de limbajul funcționăresc sau de frazeologia lucrărilor de birou cu caracter oficial, ci mai ales de ciocnirea și interferența diverselor accente în cadrul unui întreg sintactic, de faptul că acest întreg, deși unul singur, cuprinde accentele a două voci. Apoi Vinogradov (...) nu a arătat că narațiunea se *adresează dialogat* lui Goleadkin, fenomen care se manifestă prin semne exterioare extrem de clare, bunăoară prin aceea că prima frază din vorbirea lui Goleadkin este în totul o replică evidentă la fraza anterioară ei din narațiune. În sfârșit, Vinogradov n-a înțeles *legătura fundamentală dintre narațiunea și dialogul interior* [subl. n.] al lui Goleadkin, anume că narațiunea nu reproduce discursul lui Goleadkin ca atare, ci continuă nemijlocit numai discursul celei de a doua voci a eroului” [5, p. 316]. *Scazul* în *Dublul* nu mai este o narațiune monologică a autorului, ci este o narațiune dialogizată.

Noua structură compozițională, triplană, a subiectului nu vizează doar forma exterioară a *skazului*, prin ea s-a produs o mutație principială în concepția filosofico-artistică a autorului asupra raportului dintre existența și conștiința de sine a eroului. Spre deosebire de relațiile dialogice dintre cuvântul propriu și cuvântul „străinului hain” în *Oameni sărmani*, unde „confruntarea contrapunctică” se produce într-o singură

conștiință încă relativ unitară, în *Dublul* nu numai cuvântul străin, ci și purtătorul lui, (întruchipare imaginară în chipul unei identități amicale amăgitoare, care mai întâi îi insuflă personajului speranța iluzorie că nu mai este singur în fața dușmanilor, ca în cele din urmă să-și arunce batjocoritor masca complicei acestora), pătrunde adânc în conștiința lui de sine producând scindarea personalității și vocii lui Goleadkin, o dedublare chinuitoare care devine insuportabilă și provoacă nebunia ca o fugă disperată din realitățile ostile. Aderând la opinia comună a criticilor contemporani cu scriitorul, Vinogradov n-a văzut că nu „nebulia de dragul nebuniei” este reprezentată prin destinul dramatic al eroului în „poemul” petersburghez, ci o situație-limită (acea *Grenzsituation* definită de psihiatrul și filosoful dialogului existențial Karl Jaspers) a existenței sociale și morale care îl poate aduce pe om la stingerea „iluminării existențiale” în conștiința demnității personale suprimate. Or, *fenomenul dedublării* mintale („gândurile duble”), sufletești (crize de isterie, mania persecutării), a cuvântului-voce în două voci a devenit o caracteristică generală a eroului dostoievskian din capodoperele sale, fără să fi prezentat în toate cazurile doar ca o patologie psihică, ci anume ca o condiție umană în situații-limită ale unor trăiri de maximă tensiune interioară. Dar nebunia nu este reprezentată la Dostoievski doar ca un fenomen psihic interior rupt de realitatea obiectivă, ci ca un fenomen social și moral complex. Dostoievski considera dedublarea „o trăsătură proprie naturii umane în genere”, ca o „conștiință puternică”, ca manifestare a „sentimentului de datorie față de sine și față de umanitate” [3, p. 676]. La Dostoievski, relevă Bahtin, marile tragedii existențiale se desfășoară în procese ale conștiinței morale necruțătoare ale omului, ci nu în inconștientul obscur al psihologiei abisului. Nebunia patologică, ca și moartea biologică a omului, este dincolo de conștiința lui de sine. Nu însăși nebunia îl interesează pe Dostoievski, ci însuși procesul conștientizării de către erou a culpabilității faptei sale. Anume prin ridicarea la „iluminarea existențială” [K. Jaspers] în conștiința de sine a tuturor straturilor existențiale inconștiente și preconștiente ale ființei sale se manifestă plener „omul în om” în „realismul în sens superior” (Dostoievski). Unii din eroii lui Dostoievski eșuează tragic în această ascensiune, dar fiecare erou din următoarele opere o reiau de la capăt. Autorul nu-l judecă pe erou „în contumacie”, ci îi oferă eroului ultimul cuvânt de „martor și judecător” al faptei sale. Deci nu mai e vorba de un aspect tematic, nici de unul de tehnică literară a procedeelelor formale, ci de o nouă concepție a cunoașterii și figurării artistice a raportului dintre existență și conștiința de sine a omului, întruchipată într-o nouă structură a imaginii omului-personalitate.

Ca și în analiza sintaxei *skazului* narativ, lui V. Vinogradov i-a scăpat esențialul – mutația estetică-artistică în conținutul conflictului dintre erou și realitate, care, deși nu se ridică la cota romanului-tragedie, este mult mai dramatic decât cel din sentimentalismul naturalist, conflict ce și-a găsit expresie stilistică atât prin noua structură compozițională a subiectului în *Dublul*, cât și prin sintaxa narațiunii, a vorbirii lui Goleadkin și a dublului său. „Forma și conținutul sunt unitare în cuvânt, înțeles ca fenomen social, social în toate sferile existenței lui și în toate elementele lui, de la imaginea sonoră la cele mai abstracte straturi semantice” [4, p. 112]. Or, Vinogradov într-o notă la reeditarea acestor două texte preciza: „limba vorbită de eroii acestor două opere este descrisă de mine (...) ca un moment

pietrificat al vieții din trecut al limbajului literar în structura lui gramaticală exterioară” [12, p. 101]. Într-o asemenea retrospectivă filologică istorică debutul lui Dostoievski a rămas închis în poetica și stilistica unui curent literar deja epuizat care nu mai prezintă alt interes decât ca un document istoric de limbă deja moartă, în care lipsește orice mișcare și perspectivă a devenirii viitorului mare artist al dialogologiei „cuvântului la două voci”.

Din punct de vedere al stilisticii limbajului artistic, abordarea unilateral gramaticală învederează lacune metodologice fatale. În opera literară avem de a face nu cu limbajele brute existente în limba națională dintr-o epocă istorică, ci, relevă Bahtin, cu imaginile lor artistice create de autorul operei. Odată cu crearea noii imagini artistice a tipului social al funcționarului sărman, canonizat de Gogol și tirajat de epigonii săi, Dostoievski a creat noi imagini artistice ale vorbirii lui. Autorul unui roman istoric creează imaginea artistică a limbii vii dintr-o epocă preistorică a limbii contemporane. Un istoric al gramaticii și lexicului limbii vechi va reproduce și studia formele ei moarte, arhaice, ci nu viața acestora în comunicarea vorbitorilor. „Reînvierea cuvântului” (V. Șklovski) atât din limba veche, cât și din „limba de lemn” contemporană, în care cuvântul este de asemenea mortificat prin uzul șablonizat, este opera autorului-artist, creatorul imaginii cuvântului viu care se naște și renaște în comunicarea dialogică dintre subiecții vorbitori. De aceea este o legătură causală directă dintre faptul că „Vinogradov n-a înțeles legătura fundamentală dintre narațiune și dialogul interior al lui Goleadkin” și cecitatea sa stilistică față de imaginea artistică a limbii vii în vorbirea personajelor într-un limbaj literar arhaic.

Cu toată erudiția filologică și literară a cercetătorului stilurilor limbii ruse care a fost V. Vinogradov, autor a zeci de studii despre limba și stilul lui Karamzin, Pușkin, Lermontov, Krâlov, Gogol, Dostoievski, L. Tolstoi, Turgheniev, Anna Ahmatova, M. Zoșcenko, V. I. Lenin ș.a., el nu a reușit, să reveleze, prin structura gramaticală exterioară a limbajului literar, structura lui vie, pentru că aceasta își găsește expresia intonațional-stilistică numai în genurile verbale ce apar și se dezvoltă în comunicarea intersubiectivă din sfera respectivă a existenței social-istorice a omului. Detașarea stilurilor limbii-*langue* de genurile verbale reale, extralingvistice, în calitate de obiect separat al stilisticii conduce neapărat la formalizarea lor normativist-descriptivă, adică la tratarea lor ca forme încremenite, fără un fond viu, care se naște și se dezvoltă numai prin raportarea cuvântului-enunț la realitatea istorică a existenței socioculturale a valorilor umane. „Cuvântul trăiește în afara sa într-o orientare activă către obiect. Dacă ne vom îndepărta de această orientare în mâinile noastre va rămâne trupul nud al cuvântului, de la care nu vom putea afla nimic despre poziția lui și despre destinul vieții lui. *A studia cuvântul în sine, ignorând orientarea lui în afară, este tot atât de absurd ca a studia o trăire psihică în afara realității asupra căreia aceasta este orientată și care a determinat-o*” [4, p. 148].

Mai cu seamă în studierea pluralității stilurilor limbajului artistic în roman, stilistica „poeticii lingvistice” –, care identifică sistemul stilistic al operei literare cu sistemul lingvistic teoretic-abstract al limbii, respectiv conștiința lingvală reală întruchipată în vorbirea personajelor, cu conștiința lingvală teoretică lingvostilistică, „știutul limbii” („competența discursivă”) cu „știința limbii” (competența lingvistică) în terminologia lui

E. Coșeriu – se lovește de problema, insolubilă pentru ea, cea a definirii poziției autorului în centrul organizator al *planului general unitar* al pluralității eterogene de genuri, stiluri și cuvinte-enunțuri eterogene.

„Poate părea că însuși termenul „limbă” își pierde orice sens, fiindcă nu există, s-ar părea, un plan unitar de comparare a acestor „limbaje”. Acest plan general însă există: toate limbajele plurilingvistului [eterologiei], indiferent de principiul care stă la baza individualizării lor, constituie puncte de vedere specifice asupra lumii, forme ale interpretării ei verbale, orizonturi obiectual-semantice și axiologice specifice. Ca atare, toate pot fi confruntate, pot să se completeze reciproc, să se contrazică, pot fi corelate dialogic. Ca atare ele se întâlnesc și coexistă în conștiința oamenilor și, în primul rând, în conștiința creatoare a artistului-romancier. Ca atare, ele există realmente, se înfruntă și evoluează în plurilingvistul social. Iată de ce ele toate pot intra în planul unic al romanului (...) Toate pot fi atrase de romancier pentru orchestrarea temelor sale și pentru expresia refractată a aprecierilor lui.

Iată de ce noi evidențiem mereu aspectul obiectual-semantic și expresiv, adică intențional, [«orientat activ axiologic către obiect»] ca forță stratificatoare și diferențiatoare a limbajului literar comun, ci nu acele indicii lingvistice (nuanțele lexicale, tonurile semantice secundare etc.) ale limbajelor genurilor, ale jargoanelor profesionale ș. a. Aceste indicii exterioare, observate și fixate din punct de vedere lingvistic, nu pot fi înțelese și studiate fără înțelegerea semnificației [*осмысление*] lor funcționale” [4, p. 148].

Conceptul „imaginea autorului” (*contradictio in adjecto*, după Bahtin), pe care Vinogradov l-a definit ca fiind „centrul ansamblului de stiluri în opera literară”, s-a dovedit inefficient tocmai din cauza că unitatea pluralității de stiluri, fără dezvăluirea relațiilor dialogice dintre stilurile genuriale în raportarea lor axiologică la valorile obiective ale existenței umane, nu poate fi definită. Pluralitatea de stiluri apare ca un joc arbitrar al schimbării măștilor stilistice ale avatarurilor „imaginii autorului” monologist în ultima instanță, sau ca un proces al recodării unui stil în altul, ca în poetica structurală a structuralismului semiotic.

Aducând și alte exemple de acest gen și relevând că în polemica sa nu e vorba de erori stilistice personale ale lui Vinogradov, Bahtin trage concluzia generală că „nu poți aborda obiectivul artistic propriu stilului rămânând în granițele stilisticii lingvistice. Nici o definiție lingvistică formală a cuvântului nu va putea cuprinde funcțiile lui artistice în operă. Factorii cu reală participare la formarea stilului nu intră în orizontul stilisticii lingvistice” [5, p. 316].

Totuși această delimitare tranșantă a obiectelor și obiectivelor diferite de cercetare ale limbii în estetica și poetica creației verbale, pe de o parte, și în „lingvistica pură”, pe de altă parte, nu exclude, în concepția lui Bahtin, posibilitatea unei cooperări între studiul complex metalingvistic și studiul specializat lingvistic care să aducă câștig de cauză atât studiului literar, cât și științei lingvistice.

Dacă între elementele sistemului lingvistic al limbii nu pot să existe relații dialogice, aceasta nu înseamnă că noțiunile lingvistice care definesc aceste elemente și relațiile dintre ele nu pot fi de folos pentru dezvăluirea relațiilor dialogice dintre cuvinte-enunțuri,

stiluri și genuri și pentru soluționarea unor dificultăți stilistice specifice pe care abordarea metalingvistică nu le poate soluționa fără concursul lingvisticii: „Analiza stilistică se izbește de o serie de dificultăți, mai cu seamă aparținând unor epoci îndepărtate și unor limbi străine când receptarea artistică nu este sprijinită de simțul viu al limbii. În acest caz întregul limbaj (...) pare situat într-un singur plan [bidimensional: cuvânt auctorial/obiect], unde cea de a treia dimensiune [raportarea dialogică a cuvântului propriu la cuvântul străin al celui alt subiect: narator, personaj, cititor] și deosebirea dintre planuri și distanțe nu pot fi percepute. Aici, *studierea istorico-lingvistică a sistemelor lingvistice și a stilurilor* (sociale, profesionale, genuriale, curentelor etc.) existente în epoca respectivă *va ajuta în mod substanțial la reconstituirea celei de a treia dimensiuni în limbajul romanului*, (...) la diferențierea și distanțarea lui. Dar, *desigur, și în cazul studierii unor opere contemporane, lingvistica reprezintă un suport indispensabil pentru analiza stilistică* [subl. n. – A. G.].

Cercetătorul stilisticii romanului are nevoie de cunoștințe lingvistice și filologice, de o înțelegere profesională a plurilingvismului [eterologiei], a dialogului limbajelor” [4, p. 286].

Poetica și stilistica romanului – enciclopedie a limbajelor și stilurilor limbii naționale – pune la încercare analiza stilistică, dar totodată ele oferă și materialul lingval cel mai bogat pentru cercetarea filologică interdisciplinară a unor fenomene complexe cum sunt, de exemplu, construcțiile hibride în limba orală, (hibridi organici, inconștienți) care și-au găsit reprezentarea artistică cea mai cuprinzătoare în proza literară de gen românesc. Definind construcția stilistică hibridă ca unitate de bază a narațiunii în roman, în care „împărțirea vocilor și limbajelor se desfășoară în cadrul unui singur ansamblu [întreg] sintactic, (...) adesea chiar unul și același discurs [cuvânt] face parte simultan din două limbaje (...) între care nu există nicio frontieră formală, compozițională și sintactică” [4, p. 162], Bahtin sugerează că aceste construcții „ar putea constitui un obiect foarte interesant pentru analizele lingvistice și stilistice: aici pot fi întâlnite construcții care aruncă o lumină cu totul nouă asupra problemelor sintaxei și stilisticii” [4, p. 180].

Într-o notă din *Însemnări din anii 1970-1971* el reflectează asupra influenței luptei cu cuvântul străin autoritar ce s-a dat în procesul secularizării limbilor europene moderne asupra structurii lor sintactice: „Cotitura specifică către luciditate, simplitate, democratism, libertate familiară sunt proprii limbilor noi. Cu mici excepții, se poate spune că ele (îndeosebi franceza) provin din genuri populare profane, toate ele au fost influențate într-o măsură de procesul complex de respingere a oricărui cuvânt autoritar sacralizat cu pretenția lui de a fi acceptat necondiționat, fără a fi pus la îndoială și contestare. Cuvântul cu tradiții sacre, indiscutabile, este un cuvânt inert care nu oferă decât posibilități limitate pentru contacte și îmbinări între cuvinte. Acesta este un cuvânt care frânează și îngheață gândirea. El este în afara dialogului: el poate fi doar citat evlavios în cadrul replicii, însă fără să fie el însuși o replică între alte replici și egală în drepturi cu acestea (...). Aname în procesul luptei cu acest cuvânt, al marginalizării lui s-au format limbile moderne. Cicatricele acestei lupte și-au lăsat amprente în structura lor sintactică” [8, p. 336-337].

În operele lui Bahtin găsim multe alte exemple prin care el demonstrează, prin analize stilistice detaliate, cum noțiunile lingvistice (lexicale, fonetice, morfologice,

sintactice) devin stilistic eficiente în orizontul interdisciplinar al metalingvisticii, datorită orientării ei spre cuprinderea fenomenului literar ca un tot întreg, ce coagulează diversitatea de elemente formale, dispersate în structura de suprafață a textului operei, într-o totalitate individuală și concretă a unității ideologico-stilistice a structurii lui de adâncime. Economia acestui articol nu ne permite să prezentăm aceste analize stilistice detaliate și întinse care fac „plăcerea textului” bahtinian, a „prozei lui filosofico-estetice”, după definiția inspirată a Juliei Kristeva. Suntem nevoiți să ne mulțumim să indicăm doar locurile unde Bahtin demonstrează manifestările influențelor cuvântului străin (prezent sau absent în text) asupra conținutului și a construcției stilistice a „cuvântului monologic lăuntric dialogizat”, dezvăluind funcțiile metalingvistice prin care semnificația lingvistică, identică și necesarmente abstractă a aceluiași cuvânt, capătă o structură polarizată în două conținuturi de sens contrare, al cuvântului propriu și al contracuvântului (*protivoslovo*, *Gegenwort*) celui alt subiect vorbitor; cum accentul fonetic și cel logic devin accente axiologice, construcțiile sintactice bidimensionale ale propozițiilor – construcții ideologico-stilistice tridimensionale ale enunțurilor individuale, inclusiv funcțiile metalingvistice ale semnelor de punctuație când acestea marchează relațiile dialogice dintre cuvinte nu în propoziții (unde ele lipsesc), ci între enunțuri întregi ale celor doi subiecți ai vorbirii ca „minimum dialogic”. Vezi: analiza lingvistică (lexicală, fonetică, sintactică) și metalingvistică a cuvintelor „bucătărie”, „copiez”, „șoarece”, ca elemente accentuate ale enunțului în forma „cuvântului cu privirea furișată spre cuvântul străin anticipat” în descrierea de către Makar Devuşkin a noii sale locuințe [5, p. 290-293]; stilistica confesiunii scrise a lui Stavroghin [5, p. 346]; dialogul imaginar halucinant al lui Ivan Karamazov cu diavolul [5, p. 311-312]; analiza a șapte fragmente din romanul lui Ch. Dickens *Mica Dorrit* [4, p. 160-167] și a nouă exemple din romanele lui Turgheniev [4, p. 176-179]; dezvoltarea relațiilor dialogice dintre vocile, limbajele și stilurile epocii istorice în vorbirea personajelor din romanul în versuri *Evgheni Oneghin* de Puşkin [4, p. 492-503], unde Bahtin, printre altele, redactează și concretizează caracterizarea acestui roman de către Belinski ca „enciclopedie a vieții rusești”: „Dar aceasta nu este o enciclopedie mută de obiecte uzuale. Viața rusească se exprimă aici [ca și în orice roman ce corespunde noțiunii date] prin toate vocile sale, prin toate limbajele și stilurile epocii. Limba literară nu e prezentă în roman ca o limbă unitară, definitiv formată și indiscutabilă; ea este prezentată în diversitatea vie a limbajelor, în procesul devenirii și reînnoirii ei [subl. n. – A. G.]. Limbajul autorului tinde să depășească „literaturitatea” superficială [aluzie la termenul lui Jakobson] a stilurilor învechite, (...) și a limbajelor literare la modă și se înnoiește pe seama elementelor esențiale ale vorbirii populare. (...) Romanul lui Puşkin constituie autocritica limbajului literar al epocii realizată pe calea punerii reciproce în lumină a principalelor lui variante de orientări, de genuri și de specii ale limbajului cotidian” [4, p. 500-501].

Această tratare a raportului diferit dintre autorul-romancier ca centru organizator al pluralității stilurilor în roman, unde stilurile genuriale sunt străine, ele nu aparțin autoexprimării poetului, ba chiar romancierul se distanțează, prin stilizarea ironică și parodică, de propriul limbaj literar deliteraturizându-l, decanonizându-l, conținea

o „polemică ascunsă” destul de transparentă la studiile lui Vinogradov despre limba și stilul lui Pușkin. În acestea nu se face distincția dintre pluristilicitatea în poemele lui Pușkin și cea din romanul său în versuri, toate stilurile din romanul *Evgheni Oneghin* fiind incluse în „imaginea verbală a autorului”. Vinogradov nu a răspuns nici la această polemică. Cu părere de rău, dialogul dintre acești doi mari filologi nu a avut loc. Vinogradov a continuat să promoveze cu autoritate academică până la sfârșitul vieții conceptul „imaginea autorului”, indiferent de genul literar.

Note și referințe

1. Bahtin M. M. *Metoda formală în știința literaturii*. Traducere și cuvânt înainte de Paul Magheru. București: Univers, 1992, p. 128. În original această lucrare a fost publicată în 1928 sub numele lui P. N. Medvedev, un membru activ al *Cercului lui Bahtin* pe care însuși Bahtin l-a numit într-o amintire „cercul lui Medvedev” relevând rolul lui de organizator principal în cercurile de la Vitebsk și Leningrad. După moartea lui Bahtin această carte, ca și cărțile și articolele lui V. N. Voloșinov, au fost reeditate în mai multe țări sub numele lui Bahtin. Acest fapt a stârnit o controversă acută în rândurile bahtinologilor din întreaga lume, aducându-se diverse argumente *pro et contra*. În anul 1992 a fost publicată o scrisoare din 1961 către V. Kojinov, în care Bahtin, răspunzând la întrebarea corespondentului cu privire la paternitatea publicațiilor în cauză, scria: „În perioada elaborării cărților *Metoda formală...*, *Marxismul și filosofia limbii* și *Problemele creației lui Dostoievski* eu și cu prietenii mei decedați, Valentin Nicolaevici Voloșinov și Pavel Nicolaevici Medvedev, am avut o colaborare strânsă. La baza acestor cărți stă o concepție comună asupra limbii. Trebuie să subliniez totodată că această comunitate de concepție nu minimalizează câtuși de puțin autonomia și originalitatea fiecăreia din aceste cărți. Cât privește celelalte cărți ale lui P. N. Medvedev, la ele eu nu am participat deloc” [*Из писем М. М. Бахтина*// Москва, nr. 11-12, 1992, c. 175-182]. Faptul că și celelalte lucrări ale acestor autori au fost publicate sub numele lui Bahtin a dat temei oponenților să le reproșeze editorilor încălcarea voinței lui.

2. Tonoiu, Vasile. *Omul dialogal*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1995.

3. În comentariul și notele la acest manuscris L. A. Gogoșvili scrie: „Este, probabil, prima utilizare a cuvântului „metalingvistică” în calitate de termen cu hotare clar delimitate. (...) Căutând un termen adecvat pentru concepția sa în proces de formare, M. M. Bahtin nu a creat un termen nou, ci mai curând a utilizat, după cum a procedat și în cazul altor concepte ale sale, un termen care era deja în circulație în limbajul științific. (...) Între alte lucrări în lista bibliografiei alcătuită în legătură cu problema controversată a textului se găsește și cartea lui B. Whorf *Collected Papers on Metalingvistics*, Washiugton, 1952. [Бахтин, М. М. *Собрание сочинения в семи томах*, т. 5. Москва: „Русские писатели”, 1997, c. 252-256].

4. Bahtin, M. *Probleme de literatură și estetică*. Traducere de Nicolae Iliescu. Prefață de Marian Vasile, București: Univers, 1982.

5. Bahtin, M. *Problemele poeziei lui Dostoievski*. Traducere de S. Recevschi. București: Univers, 1970.

6. Tullio de Marco. *Note biografice și critice asupra lui F. de Saussure*. În: Ferdinand de Saussure. *Curs de lingvistică generală*. Publicat de Ch. Bally și A. Sechehayé, în colaborare cu A. Riedinger. Ediție critică de Tullio de Marco. Traducere și Cuvânt înainte de Irina Izvana Tarabac. Iași: Polirom, 1998.

7. E. Coșeriu. *Conceptul de „dialect”*. În: Coșeriu, Eugen. *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*. Trei studii. Cu o prefață de S. Berejan și cu un punct de vedere editorial de Stelian Dumitrăcel. Chișinău: Știința, 1994, p. 104]. Bahtin utilizează termenul *dialect* în sensul lui etimologic grecesc, în care îl utilizează și Coșeriu în studiul: *Obiectul și problemele dialectologiei* și nu în sensul lui îngust dialectologic: de limbaj popular vorbit. „Cuvântul «dialect» provine din grecescul «dialectos» care înseamnă «mod de a vorbi» și acest cuvânt grecesc este, la rândul său, un derivat al verbului «dialegomai» care înseamnă «a vorbi unul cu altul». Așadar (...) în conformitate cu viziunea greacă asupra faptelor de limbaj care (...) nu s-a schimbat mult în acest caz, un «dialect» este un mod interindividual de a vorbi, un «genus locuendi» tradițional. (...) Așa încât, în sens «obiectiv» (prin ceea ce desemnează) termenul **dialect** – contrar unei opinii foarte răspândite – nu are altă semnificație decât aceea a termenului de *limbă* [7, p. 94]. Opoziția *dialect* – *limbă* nu este una absolută, ci are un caracter istoric, pentru că apare odată cu afirmarea unuia din dialecte în calitate de limbă comună, oficială, exemplară, când un «dialect» fără a înceta de a fi în mod intrinsec o «*limbă*» este considerat ca subordonat altei «limbi» de rang superior, (...) o *limbă istorică* (un «idiom»), însă „o limbă istorică... nu este un mod de a vorbi unic, ci o «familie» istorică a unor moduri de a vorbi apropiate și interdependente, iar dialectele s unt membri ai acestei familii...” [p. 95-96].

8. Бахтин, М. М. *Эстетика словесного творчества*, Москва: Искусство, 1979.

9. Jaspers, Karl. *Texte filosofice*. Prefață de Dumitru Chișe, George Purdea. Traducere și Note de George Purdea, București: Editura Politică, 1986.

10. Tonoiu, Vasile. *Spiritul științific modern în viziunea lui Gaston Bachelard. O viziune epistemologică și constructivistă*. București: Editura Științifică, 1974.

„... Epistemologia internă se naște din autoreflexivitatea științei și tinde să se încorporeze muncii științifice, iar ceea ce s-a numit epistemologie externă și globală este practică într-un scop deliberat care o apropie mai mult de filosofie”. Viziunea epistemologică a lui Bachelard consună cu cea a lui A. Einstein asupra filosofiei fizicii moderne, cu fondul epistemologic al conceptului coșerian de „lingvistică integrală”, și cu conceptul bahtinian de *metalingvistică* [vezi: Epistemologie literară (Eseuri). În: 11, p. 7-38].

11. Vezi articolele din compartimentul *Metalingvistica textului* din culegerea noastră *În căutarea de noi repere pe drumul gândirii*. Chișinău: Professional Service, 2013.

12. Виноградов, В. В. *Избранные труды. Поэтика русской литературы*. Москва: Наука, 1976.

13. Vorbim de un „cod genetic” în sens metaforic, se înțelege, de fapt este vorba de un conținut ideologic-culturologic complex care cuprinde pe lângă conținutul ontologic, epistemologic, filologic și dimensiunea etică pe care Vasile Tonoiu a extras-o din „lecția dostoevskiano-bahtiniană”: „Lecția comportă și o dimensiune etică la fel de exigentă, omul trebuie de considerat înainte de toate drept *subiect al adresării*”. „Omul interior nu poate fi cucerit, văzut și înțeles dacă este tratat ca obiect pasiv al unei analize neutre, nu poate fi cucerit nici prin contopirea, prin identificarea cu el. Nu, ca să ți-l poți apropia și ca să-l poți sili să se dezvăluie, trebuie să comunici cu el, să-l atragi într-un dialog (...). Căci numai interacțiunea, în contactul dintre oameni, se arată și «omul din om», celorlalți și sieși” [5, p. 355].

Ion BURUIANĂ
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**VLADIMIR CURBET – PROTECTOR,
VALORIFICATOR, PROMOTOR
ȘI POPULARIZATOR AL FOLCLORULUI
LITERAR**

**Vladimir Curbet – protector, valuator, promoter and popularizer
of the literary folklore**

Abstract. This article is assigned to the contribution of the People’s Artist of Republic of Moldova and of the ex-Soviet Union, the State Prize Laureate of RM and ex-U.S.S.R., world renowned choreographer, distinguished scholar, artistic director and first ballet master of the State Academic Ensemble of Folk Dances „Joc” Vladimir Curbet to the valuation and polarization of the Moldavian literary folklore.

Keywords: choreographer, folklorist, protector, gatherer, editor, researcher, promoter, popularizer, popular creation, talent, books, articles, interviews.

Despre Vladimir Curbet, Artist al Poporului din republică și din fosta Uniune Sovietică, laureat al Premiului de Stat din R.M. și din ex-U.R.S.S., Cavaler al Ordinului Republicii, Cetățean de Onoare al Chișinăului, coregraf cu renume mondial, strălucit om de cultură, director artistic și prim-maestru de balet al Ansamblului Academic de Stat de Dansuri Populare „Joc”, care, împreună cu formația pe care o conduce de aproape șase decenii, ne-a dus faima în toată lumea, cucerind simpatia și ovațiile a milioane de spectatori, s-au scris și s-au spus cuvinte dintre cele mai elogioase. Că este „un coregraf total” [1, p. 124], „un mister”, „bun gospodar”, „mare și veritabil artist” [2, p. 6], „o instituție folclorică” [3, p. 4], „un fenomen” [4, p. 3], „artist de formație enciclopedică” [5, p. 3], „un Eminescu al dansului” [6, p. 3], „profesorul de dans al întregii Basarabii” [7, p. 1], „epoca de aur a dansului nostru popular”, „un academician al folclorului”, „maestru nepereche” [8, p. 6], „o inimă din creștet până-n tălpi” [9, p. 175], „unicul”, „mag” [10, p. 6], „un zeu al dansului popular” [11, p. 8], „legendă vie, o celebritate incomensurabilă în arealul culturii naționale” [12, p. 6], „mărgăritar al talentului popular”, „titan-valorificator al dansului și cântului popular” [13, p. 6] ș.a.m.d.

Ceea ce i-a adus acestui talent de excepție celebritatea este, precum bine se știe, coregrafia, profesionalismul său, performanțele obținute în rezultatul muncii enorme cu ansamblul în care activează din anul 1957 și alături de care, cu multă pricepere și exigență, a făcut istorie.

Mai puțini însă știu că această somitate, clasic în viața al dansului nostru popular, unul dintre cei mai buni coregrafi români din toate timpurile, este și un folclorist de prestigiu.

Folclorul literar, în special poezia lirică, dar și alte specii ale literaturii populare moldovenești s-au aflat în atenția și preocupările domnului Vladimir Curbet pe parcursul întregii sale vieți.

De o valoare deosebită este însăși poziția, atitudinea sa față de creația populară.

Fiind un mare îndrăgostit și admirator al acesteia, ne îndoim că am mai putea găsi pe cineva în republică care cu atâta pasiune și interes ar milita pentru ea, ar prețui-o, apăra-o, promova-o, ar manifesta mai multă atenție, fidelitate, grijă și respect față de ea ca Domnia Sa.

Pare de-a dreptul un miracol, ceva de necrezut, greu de imaginat că în timpurile noastre rușinoase, de decădere totală, de mizerie și iresponsabilitate, din fericire, se mai găsește cineva care cu atâta înțelegere și sinceritate, cu atâta durere și abnegație mai demonstrează față de creația populară înălțime, inteligență, demnitate și verticalitate.

Din acest punct de vedere maestrul Curbet ar putea fi considerat drept un model de atitudine față de creația noastră populară.

Judecați și dumneavoastră: „Noi nu avem bogățiile americanilor. Nu avem tehnica perfecționată a japonezilor. În schimb, avem o creație folclorică fără seamăn, care constituie averea noastră națională și aparține tuturor românilor. Ea este tot ce avem mai sfânt și mai de preț în casa noastră. Tocmai de aceea trebuie s-o păstrăm și s-o apărăm” [14, p. 72].

Originale și pline de învățăminte sunt, după părerea noastră, și alte considerații ale Domniei Sale despre folclor și despre însemnătatea acestuia. Propunem atenției cititorului doar două dintre ele. De exemplu:

„Folclorul plaiului românesc, de altfel ca și cel al altor popoare, alină durerile și necazurile, atenuează tristețea și melancolia, tămăduiește și cicatrizează rănilor sufletului, stinge ura, potolește dușmăniile, apropie inimile oamenilor într-o caldă înfrățire, unindu-i și făcându-i să se simtă parte a aceluiasi corp, membri ai aceleiasi națiuni” [14, p. 118].

Ca o completare a gândului expus în citatul de mai sus, în unul din interviurile acordate ulterior autorul adaugă:

„Creația populară are darul de a modela omul, de a-l transforma, de a-l face mai frumos, mai bun și de a-l înzestra cu înțelepciune, curaj, rezistență. Ea îi trezește dragostea față de tot ce-i al nostru – limbă, istorie, obiceiuri, tradiții” [15, p. 266].

Ca subtil cunoscător al domeniului, dl Vl. Curbet a regretat întotdeauna că la noi creației populare niciodată nu i s-a acordat atenția cuvenită. L-a durut mereu neglijența responsabililor față de această avuție națională și, nevăzând, practic, nicio șansă de îmbunătățire a stării proaste de lucruri prin schimbarea de atitudine a conducerii în politica culturală a statului, a mizat mai mult pe patriotismul și noblețea specialiștilor și entuziaștilor. Iată ce crede Domnia Sa că ar trebui de făcut în această situație:

„Oamenii care mai țin la folclor să se grăbească până mai există folclorul și să culegă cât mai multe jocuri populare, cântece, muzică, obiceiuri, port național și să le prezinte în culegeri, cărți și monografii celor mulți, însetați de arta populară, dornici de frumos, fiindcă folclorul îndulcește clipa omului, viața lui atât de asuprită în acest secol zbuciumat, automatizat și mecanizat” [16, p. 4].

Un indiciu concludent al înălțimii intelectuale, profesionale, morale etc. a distinsului om de artă este și faptul că Domnia Sa e mereu frământat nu numai de prezentul creației populare, ci și de gândul chinuitor: „Dar ce va fi cu ea mâine? Ce lăsăm noi urmașilor?”

„Suntem datori, scrie artistul, să păstrăm datinile, cântecele și jocurile noastre populare, să le înfrumusețăm, să le popularizăm și să le transmitem generațiilor tinere ca o moștenire pururi actuală (...) Cântecele, jocurile, obiceiurile, aceste mărgăritare folclorice, adunate în cărți, ar deveni obiectul de admirație al tuturor. Repetăm că este o datorie a noastră să le înregistrăm și să le ferim de colbul uitării” [17, p. 40].

„Suntem datori! Trebuie!” – așa poate gândi numai un adevărat patriot, un om ales, o mare conștiință.

Tot Vl. Curbet este cel care după marile evenimente de la sfârșitul anilor '90 a pledat insistent pentru înființarea unei reviste de specialitate.

„La ora actuală, scria reputatul artist, avem nevoie ca de aer, apă, pâine, libertate și independență de o revistă folclorică de muzică, poezii, dansuri, obiceiuri populare” [16, p. 4].

Întrebat odată ce l-a îndemnat să scrie, maestrul a răspuns respectuos:

„Folclorul m-a îndemnat, el, care trebuie să fie păstrat cu sfințenie și cu dragoste. Ce jalnic tablou vom lăsa viitorului dacă tot ce a creat mai minunat harnicul nostru popor, mai muncitor ca albina și furnica, poate într-o zi să dispară” [18, p. 4].

De unde vine această mare și sinceră dragoste pentru creația populară?

Ea se explică, credem, în primul rând, prin mediul folcloric foarte favorabil în care s-a născut și a crescut, prin educația primită, dar și prin harul deosebit cu care a fost înzestrat de la natură viitorul coregraf, etnograf și folclorist.

„Dragostea pentru folclorul românesc, ne mărturisește ilustrul artist, își are sorgintea la strămoșii mei, în satul meu de baștină Susleni, la bunica Anghelina, care știa o mulțime de povești, una mai frumoasă decât alta, numeroase cântece, doine de dor, de jale, de dragoste și înstrăinare. Nu era zi ca bunica Anghelina să nu-mi cânte sau să nu-mi spună o poveste, să nu-mi aducă ca exemplu vreun proverb sau vreo zicătoare plină de înțelepciune. Ascultam cu atenție spusele ei și, ce-mi părea că e demn de neuitare, notam într-un caiet. La început făceam acest lucru dintr-o pornire neînțeleasă. Mai târziu mi-am dat seama de comoara pe care mi-a încredințat-o bunica Anghelina. Cu anii am căutat să sporesc această comoară, plecându-mi urechea la mărturisirile multor bătrâni care păstrau cu sfințenie această avere a neamului” [15, p. 266].

O mare influență asupra copilului și adolescentului Curbet l-a avut și faptul că la nici 7 ani împliniți a fost luat trompetist, la egal cu ceilalți lăutari, în vestita orchestră a tatălui său, Cozma Curbet – lucru care l-a făcut să cutreiere zeci de sate, cântând pe la o mulțime de nunți, hore, petreceri, cumătrii ș.a., să vadă și să audă multe.

Date interesante din viața și biografia sa de creație, inclusiv despre începuturile sale de culegător de folclor, iar mai târziu și de autor de cărți, aflăm chiar de la el:

„De la 7 ani am cântat la peste 200 de nunți și 200 de hore, iar de la 12 ani deja îmi notam prin carnețele, caiete tot ce vedeam și auzeam frumos (doina, cântece, dansuri populare), iar la 18 ani montam dansuri”... [5, p. 3].

Sau:

„Îndemnul de a culege folclor și de a scrie cărți au pornit din dragostea nețăr-murită față de comoara spirituală a poporului nostru, față de perlele folclorice, care mai există pe întregul cuprins al plaiului” [14, p. 67].

Cea mai mare contribuție a dlui Vladimir Curbet la culegerea și publicarea folclorului literar o constituie cartea „Tot cu cântul mă mângâi”, Chișinău, „Literatura artistică”, 1984 – prima sa lucrare de acest fel.

Pentru a-și iniția cititorul în ceea ce i se propune, în introducere la ea alcătuitorul scrie:

„De când mă știu îmi sunt dragi cântecele și jocurile noastre populare. Le-am învățat mai întâi de la mama, de la tata, de la vecini, de la satul întreg, iar mai târziu – de la interpreți și cunoscători de folclor de prin satele de prin părțile Orheiului și din toată Moldova. Le-am studiat cu o deosebită plăcere și le-am notat de la oameni înzestrați cu un fin auz muzical, oameni îndrăgostiți de meleag, de zestrea noastră spirituală, de cântec și de frumos” [19, p. 3].

Tot aici sunt aduse și alte informații prețioase referitoare la alcătuirea, conținutul volumului, scopul publicării lui ș.a., ca, de exemplu:

„Anume pe la hore, nunți, petreceri, clăci, spectacole folclorice și șezători am auzit cele mai frumoase doine și melodii autentice moldovenești. Iubind cu tot sufletul cântecele populare, care izbucnesc totdeauna ca un izvor limpede din simțurile oame-nilor, le-am păstrat cu sfințenie și le aștern aici cu mare drag, pentru cei care știu să prețuiască dorul, dragostea, durerea, amărăciunea, pentru toți însetații de frumos și de artă autentică” [19, p. 11].

Culegerea e alcătuită din trei părți și cuprinde 8 variante baladice, 421 de doine și cântece, împărțite în 12 grupe tematice, și 20 de cântece de ritual. În total – 449 de texte, toate însoțite de note muzicale.

În volum sunt incluse creații folclorice din toate zonele republicii, din nordul Bucovinei, Transnistria și sudul Basarabiei, înregistrate între anii 1937-1983.

Despre valoarea culegerii ne vorbesc și aprecierile înalte apărute în presă după publicarea ei.

„Se poate afirma, scria jurnalistul Alexandru Donos, că actualmente aceasta e cea mai impunătoare culegere de lirică populară, alcătuită de un entuziast al cărui suflet e strâns legat de zestrea spirituală a norodului” [20, p. 7].

Cu un cuvânt de laudă la adresa alcătuitorului volumului au venit și folcloriștii Grigore Botezatu și Andrei Hâncu:

„Suntem bucuroși să constatăm că prin alcătuirea și editarea colecției menționate Vladimir Curbet se dovedește a fi și un folclorist prestigios în planul publicării și deci înveșnicirii cântecului popular liric, unei serii de variante baladice și alte creații folclorice” [21, p. 4].

În viziunea poetului Grigore Vieru, „culegerea de cântece populare (poate cea mai fundamentală) «Tot cu cântul mă mângâi» e fără de preț” [2, p. 6].

Pentru poetul-academician Andrei Lupan volumul lui Vladimir Curbet e „o carte rară, întocmită într-un fel care te uimește de-a dreptul. (...) «Tot cu cântul mă mângâi» e o mare carte a unui împătimit cultivat, afundat de ani și ani, pe o viață întregă, în oceanul îndrăgit al căutărilor sale” [22, p. 4].

De o înaltă apreciere s-a bucurat culegerea lui Vladimir Curbet și din partea criticului literar Ion Ciocanu.

„Fără să minimalizăm activitatea folcloriștilor de profesie, scria Domnia Sa, menționăm că mai sus-pomenita carte („Tot cu cântul mă mângâi” – *I.B.*) a adevărit cu tot arsenalul de dovezi un mare folclorist de vocație” [4, p. 3].

Este de remarcat și faptul că în avizul manuscrisului cărții, prezentat la 3 februarie 1984 editurii „Literatura artistică”, unde a apărut culegerea, etnologul Tudor Colac considera aceasta viitoare carte drept o „uimitoare colecție de folclor” [23, p. 132].

Cuvinte frumoase despre importanta apariție editorială și despre alcătuitorul ei au mai scris: Ion Ciocanu [24, p. 4], Nicolae Bătrânu [25, p. 4], Eleonora Florea [26, p. 7], Andrei Vartic [27, p. 7].

În anul 1985, în nr. 3 al revistei „Moldova”, p. 15-22, sub genericul „Cine-a zis doina dintâi”..., Vl. Curbet mai publică o serie de creații folclorice culese de-a lungul timpului, altele decât cele din culegerea la care ne-am referit.

Precedate de un scurt cuvânt introductiv, cele 67 de cântece populare și de ritual, înscrise între anii 1939-1973 din același spațiu geografic – Basarabia, nordul Bucovinei și Bugeac, sunt împărțite în 8 grupe tematice.

Criteriul principal de care s-a condus folcloristul la selectarea și prezentarea textelor, ca și a celor publicate anterior, a fost valoarea acestora.

Multe dintre ele, după cum se menționează în informația de la sfârșitul textelor, au fost înscrise la nunți, clăci, șezători, petreceri etc.

În cuvântul introductiv – „Mărgăritarele spiritului nostru” – culegătorul își exprimă aceeași grijă și atenție față de creația noastră populară pe care le-a avut întotdeauna:

„Cântecul popular, scrie Domnia Sa, ca și întreg folclorul nostru moldovenesc, se cere imprimat și păstrat pe discuri, în imagini de film, în mostre de muzeu, în cărți și fotografii, ca să-și afle cale spre cei din veacurile viitoare și să-i emoționeze cum ne emoționează pe noi astăzi piramidele Egiptului sau «Iliada» lui Homer” [28, p. 17].

În anul 2012 Vladimir Curbet publică o nouă carte de poezie lirică populară – „Dulce, cântecul de dor”, un florilegiu de cântece populare moldovenești.

Culegerea este dedicată părinților dumisale – Cozma și Vasilița Curbet.

Însoțit de un scurt studiu introductiv – „Revenirea la vatra străbună” și de unele considerații generale despre poezia noastră lirică populară – „Din comorile cântecului popular”, volumul cuprinde 109 texte și, ca și în prima sa culegere alcătuită, toate însoțite de note muzicale.

Meditând cu nostalgie asupra uneia dintre primele sale iubiri – baștina, autorul vine cu un șir de dulci amintiri despre copilăria și adolescența sa, rămase departe în urmă în timp, despre oamenii dragi și valorile lor, sărbătorile, nunțile, tradițiile și obiceiurile, horele, cântecele, flăcăii și fetele satului din acea perioadă, primii pași pe tărâmul artei,

despre cunoscătorii de folclor din Susleni și din alte localități ale republicii, de la care a învățat o mulțime de dansuri, cântece ș.a., despre rolul și importanța acestora în munca ulterioară cu ansamblul „Joc” ș.a., dar, cu multă durere în suflet, și despre ceea ce a dispărut sau dispare din creația populară. Reproducem numai o singură cugetare a autorului în această privință:

„Astăzi mă mir că tineretul nostru de la sate este atât de pasiv și de indiferent față de jocurile și cântecele străbune. Mă întreb și vă întreb, ce se întâmplă cu jocul popular, cu cântecul popular, cu portul nostru național, cu obiceiurile tradiționale și alte creații spirituale ale neamului?” [29, p. 8].

Având în vedere starea precară de lucruri în arta și cultura noastră la etapa actuală, atitudinea departe de a fi cea necesară, de altfel, ca întotdeauna, a autorităților față de cultura națională, pentru a salva măcar ceva din ceea ce se mai poate, autorul vine cu o rugămintă:

„Vă îndemn pe toți, dacă știți o poveste, o legendă, un dans, o doină, un cântec, o datină sau un obicei străvechi, scoateți-le în văzul lumii! Să mărim averea națională!” [29, p. 10].

Ceea ce am vrea să remarcăm în mod special este faptul că maestrul Curbet se dovedește și aici un excelent model de atitudine înțeleaptă, nobilă, sănătoasă în ceea ce privește cântecul popular și folclorul nostru în genere.

Ca să nu părem subiectivi, vă lăsăm să apreciați dumneavoastră:

„Cântecele noastre populare sunt inepuizabile prin frumusețea lor, prin lirismul deosebit, tematica reliefată și diversitatea subiectelor. Ceea ce depinde de noi – să nu le izgonim din circuitul de valori spirituale, din prezentul și viitorul nostru. Or, nemuritor este folclorul poporului nostru și nimic nu-i în stare să-i știrbească importanța, locul lui în viața cea de toate zilele. Să păstrăm veșnic viu acest izvor dătător de puteri sufletești, de tinerețe fără bătrânețe” [29, p. 16].

Analizând cele scrise sau spuse de Vladimir Curbet despre creația populară, nu poți să nu ajungi la o incontestabilă concluzie: rar cine a scris sau a vorbit despre folclorul nostru așa de frumos ca el.

Blocul de texte din ultima dumnealui culegere nu este împărțit în grupe tematice și începe cu câteva cântece tradiționale de nuntă, după care urmează cele lirice: păstoraști, de dragoste, familiale, de înstrăinare și singurătate, de dor și jale, meditative, satirice, umoristice ș.a.

Printre creațiile care îți rămân automat în memorie se numără mai multe. Cităm doar câteva dintre ele: „Mama mea când m-a făcut” (p. 65), „Măi Răutule, măi” (p. 74-75), „Să nu gândească omul” (p. 82), „Dor de casă” (p. 93), „Cui îi cântă cucul sara” (p. 126-127), „Când eram la casa mea” (p. 155) ș.a.

La baza selectării textelor a stat, firește, calitatea lor – principiu de care alcătuitorul s-a condus totdeauna.

Nu întâmplător, într-un interviu acordat în anul 2000, folcloristul menționa: „M-am străduit să fiu om în toate împrejurările și să promovez politica mea «țărănească» de a alege tot ce e frumos și sănătos din punct de vedere moral și artistic” [30, p. 7].

Ca și în cazurile anterioare, cântecele au fost culese din toate zonele republicii. Mai mult de jumătate au fost auzite în satul natal (multe de la mama, tata și bunica) și în alte localități din raionul Orhei.

Cartea este o nouă și frumoasă contribuție a dlui Vladimir Curbet la valorificarea cântecului nostru popular, are 172 de pagini și, cu multă părere de rău, a fost editată numai într-un tiraj de 200 de exemplare.

Apariția unei ediții revăzute a acestei culegeri este preconizată pentru anul de față.

O bună parte din materialele culese pe parcursul anilor a fost inclusă în celelalte cărți ale sale. A făcut-o cu aceeași dragoste și pasiune pentru creația populară. Iată ce spune Domnia Sa, referindu-se la aceasta, în unul din interviurile sale:

„Mărturisesc cu toată sinceritatea că mi-au fost la fel de dragi dansurile populare ca și cântecele populare, ca și alte genuri ale creației populare, pe care, în măsura posibilităților, am căutat să le descopăr pe când colindam satele din republică, notând de la diverși cunoscători tot ce mi se părea demn de a fi înveșnicit: un dans, un cântec, o strigătură, un proverb sau o zicală, o legendă, o vorbă de duh. Cele adunate de la lume le-am inclus în cărțile care au apărut între anii 1973-2005” [15, p. 273].

Amintim că maestrul Curbet este autor a 10 cărți de răsunet: „La vatra horelor” (1973), „Promotori ai artei populare” (1979), „Tot cu cântul mă mângâi” (1984), „Așa-i jocul pe la noi” (1985), „La gura unei peșteri de comori” (1994), „Grai și tradiții ne-au unit” (2000), „Valori perene românești” (2003), „La vatra jocului străbun” (2005), „Țara horelor și a doinelor” (2007) și „Dulce, cântecul de dor” (2012).

La altele câteva Domnia Sa este coautor.

Pentru a ne face însă o impresie mai largă despre Vladimir Curbet culegătorul și editorul de folclor, informăm cititorii că într-un interviu acordat cu peste 20 de ani în urmă artistul spunea că avea la acea dată culese peste 5 600 de doine, balade și melodii de joc popular, din care publicase doar 1 600 și, dacă îi va ajunge sănătate, va continua să lucreze și asupra celorlalte [31, p. 3].

Chiar dacă după aceea a mai editat o parte din ele (dar credem că și a mai cules), multe materiale folclorice adunate de distinsul etnolog ani în șir rămân încă nepublicate.

Este de menționat de asemenea faptul că Vl. Curbet s-a manifestat și ca un bun cercetător al creației populare. Temele pe care le-a abordat sunt diverse. Iată doar o parte dintre ele: „Strigăturile în dansul popular” [32, p. 1, 4; p. 4], „Doina – chintesență a folclorului moldovenesc” [33, p. 7], „Nunta moldovenească” [17, p. 94-147], „Considerații despre folclor și despre importanța lui”, „Individual și colectiv în creația populară”, „Miorița”: din istoricul textului și melodiei” [14, p. 113-118; 119-124; 134-140], „Interpreți celebri ai cântecului popular românesc” [34, p. 167-179], „Zonele folclorice ale plaiului moldav” [9, p. 103-135] ș.a.

Toate sunt scrise pe baza materialelor folclorice culese de autor și, bineînțeles, exprimă punctul său de vedere în subiectele abordate.

Pe lângă tot ce a făcut paralel cu coregrafia – culegerea, publicarea, cercetarea creației populare ș.a., – Vladimir Curbet mai are un merit, cel de popularizare neîncetată a folclorului literar.

Iată ce ne mărturisește despre aceasta folcloristul însuși:

„Am studiat, am cules și am valorificat cântece și dansuri, strigături și orații, colinde și doine, balade și legende, pe care le-am montat pe scena Filarmonicii sau le-am descris în cărțile ce le-am scris, le-am urcat pe scenele lumii pentru cei însetați de frumos” [14, p. 64].

A promovat și popularizat creația noastră populară, inclusiv folclorul literar, prin munca sa asiduă de o viață, prin atitudinea înțeleaptă, grijulie, prietenoasă, corectă față de această bogăție spirituală rămasă de la strămoși, prin cărțile, articolele, interviurile sale ș.a.

Cele realizate de Vladimir Curbet pe parcursul lungii și fructuoasei sale activități, inclusiv în ceea ce ține de literatura populară, se datorează, în primul rând, marelui său talent, dar, indiscutabil, în și mai mare măsură, enormei sale munci. Iar munca a fost pentru Domnia Sa totdeauna un cult. Mărturie ne sunt chiar cuvintele sale, pline de înțelepciune și adevăr:

„Nimic nu e mai presus decât munca. Ea îți dă vigoare și putere, rezistență și speranță. Ea te duce spre culmile viselor și împlinirilor. Munca este balanța care prețuiește cine ești și ce-ai făcut pentru tine și pentru alții, ce lași urmașilor. Sinonimă cu viața, munca a fost pentru mine speranță, satisfacție, datorie” [14, p. 71].

Rezumând cele expuse mai sus, conchidem că această renumită personalitate, „una dintre figurile proeminente postbelice ale spațiului dintre Nistru și Prut” [35, p. 6], „inegalabil om de cultură”, „omul dătător de atâtea și atâtea frumuseți ancestrale” [36, p. 6], „ctitor și ocrotitor al cetății de cultură românească” [37, p. 89], care a ajuns la cele mai mari performanțe în coregrafie, devenind o mândrie a neamului nostru, a adus o frumoasă și importantă contribuție și la valorificarea, promovarea și popularizarea folclorului literar – lucru pentru care merită tot respectul și recunoștința noastră.

Referințe bibliografice

1. Ion Ciocanu. *Pașii lui Vladimir Curbet*. Chișinău: „Literatura artistică”, 1982.
2. Grigore Vieru. *Un mister*. În: *Literatura și arta*, 19 septembrie 1985.
3. Anatol Ciocanu. *Opincile de aur*. În: *Moldova suverană*, 15 decembrie 1990.
4. Ion Ciocanu. *Fenomenul Vladimir Curbet*. În: *Moldova suverană*, 12 decembrie 1992.
5. Victor Ladaniuc. *Rădăcinile noastre sunt sănătoase, tari și alimentează cu cea mai dulce sevă folclorul național*. În: *Moldova suverană*, 12 martie 1994.
6. Natalia Porubin. *Maestrul Curbet – un Eminescu al dansului popular*. În: *Moldova suverană*, 15 noiembrie 2000.
7. Nicolae Dabija. *Vladimir Curbet*. În: *Literatura și arta*, 15 septembrie 2005.
8. Anatol Ciocanu. *Maestrul nepereche*. În: *Literatura și arta*, 15 septembrie 2005.

9. Mihail Gh. Cibotaru. *Maestrul, o inimă din creștet până-n tălpi*. În cartea: Vladimir Curbet. *Țara horelor și a doinelor*. Chișinău: „Pontos”, 2007.
10. Anatol Ciocanu. *Unicul: Curbet*. În: *Literatura și arta*, 23 septembrie 2010.
11. Eugen Gheorghîță. *Zeul dansului popular*. În: *Literatura și arta*, 20 septembrie 2012.
12. Monica Babuc, ministrul culturii. În articolul: *Serafim Belicov. Partea noastră de nume*. În: *Literatura și arta*, 24 septembrie 2015.
13. Andrei Moroșanu. *Gravitația purității din cuget. Ibidem*.
14. Vladimir Curbet. *Grai și tradiții ne-au unit*. Chișinău: „Pontos”, 2000.
15. Vladimir Curbet. *La vatra jocului străbun*. Chișinău: „Pontos”, 2005.
16. Vladimir Curbet. *Arta trebuie salvată*. În: *Moldova suverană*, 13 septembrie 1991.
17. Vladimir Curbet. *La vatra horelor*. Chișinău: „Cartea moldovenească”, 1973.
18. *Sunt un țăran*. Convorbire cu Vladimir Curbet. Interlocutor: Andrei Vartic. În: *Tinerimea Moldovei*, 5 decembrie 1980.
19. Vladimir Curbet. *Tot cu cântul mă mângâi*. Chișinău: „Literatura artistică”, 1984.
20. Alexandru Donos. *Adunând mărgăritare*. În: *Literatura și arta*, 28 martie 1985.
21. Grigore Botezatu, Andrei Hâncu. *Comori ale sufletului popular*. În: *Moldova socialistă*, 9 iulie 1985.
22. Andrei Lupan. *Poezia dansului*. În: *Moldova socialistă*, 18 octombrie 1985.
23. Tudor Colac. *Sorcove de lumină*. Chișinău: „Litera”, 2001.
24. Ion Ciocanu. *Tot cu cântul mă mângâi*. În: *Tinerimea Moldovei*, 3 februarie 1985.
25. Nicolae Bătrânu. *Ritm de doină și baladă*. În: *Învățământul public*, 15 mai 1985.
26. Eleonora Florea. *Comori nepieritoare*. În: *Literatura și arta*, 16 mai 1985.
27. Andrei Vartic. *O călătorie în jurul Moldovei pe aripile cântecului popular. Ibidem*.
28. În: *Moldova*, Nr. 3, 1983.
29. Vladimir Curbet. *Dulce, cântecul de dor*. Chișinău: „Pontos”, 2012.
30. *Arta se face prin spirit și har, dar nicidecum la comandă...* De vorbă cu Vladimir Curbet, artist al poporului din Republica Moldova. În: *Noi*, nr. 5, 2006.
31. Vladimir Curbet. *Misiunea de a sluji artei este sensul vieții mele*. În: *Moldovanul*, Nr. 8, mai 1994.
32. În: *Tinerimea Moldovei*, 27, 29 noiembrie 1981.
33. În: *Literatura și arta*, 9 august 1984.
34. Vladimir Curbet. *Valori perene românești. Tradiții. Obiceiuri. Rapsozi populari*. Chișinău: „Pontos”, 2003.
35. Tudor Palladi. *Cetățile de scaun ale lui Vladimir Curbet: cântecul și dansul*. În: *Viața satului*, 21 ianuarie 1995.
36. Mihai Morăraș. *Un generos dăruitor de frumuseți ancestrale*. În: *Literatura și arta*, 15 septembrie 2005.
37. Serafim Belicov. *Arta care ține locul pâinii*. În: *Viața Basarabiei*, nr. 3, 2015.

Miroslava LUCHIANCIKOVA
(Metleeva)
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**ASPECTE TEORETICE CONTEMPORANE
PRIVIND TRADUCEREA LITERARĂ**

Contemporary theoretical issues on literary translation

Abstract. The article views translation process as a literature text interpretation activity, taking into consideration some modern translation tendencies. Comparative approach by Paul van Tieghem aimed to source-target texts equivalency, and other translation studies theories (by K. Reiss, H. Vermeer, V. Komissarov, B. Ghiu) are also under consideration. The article focuses on translator's impact on text interpretation and on the role of external factors in translation process. The author emphasizes the importance of linguistic and literature aspect in historical context. Examples of inadequate translation are given.

Keywords: translation studies, text interpretation, comparative linguistics, historical context, equivalency, linguistic aspect.

Fenomenul traducerii în cadrul comunicării umane ocupă un loc foarte important încă din Antichitate. Legenda Turnului Babel a consemnat acest fenomen „neînțeles până la capăt nici până astăzi, al nepomenitei diversități a limbilor” [1, p. 31]. Cât privește definiția *traducerii*, și aceasta întâmpină dificultăți de formulare. Suntem de părerea că atunci când te ocupi serios de traducere, numaidecât te transformi într-un filozof și psiholog. În acest context, filozoful și traducătorul George Steiner în cartea sa *După Babel* se întreabă retoric: „Cum putem da o explicație logică faptului că ființele umane de aceeași proveniență etnică, trăind pe același teritoriu, în condiții climatice și ecologice egale, adesea organizate în aceleași tipuri de structură comunală, împărtășind credințe și sisteme de rudenie similare, vorbesc limbi diferite? Ce sens poate fi atribuit unei situații în care satele aflate la câțiva kilometri depărtare sau văi despărțite de dealuri joase, folosesc limbi ininteligibile între ele și fără legătură din punct de vedere morfologic?” [2, p. 8].

Din punct de vedere filozofic, răspunsul l-am putea găsi în versurile poetului basarabean Leonard Tuchițu: „Dacă n-ar mai fi cei/ care ne strigă încă de departe,/ aprinzându-ne sângele în vine,/ s-ar lăsa marea tăcere,/ din care nu se mai nasc/ nicicând lucrurile” [3, p. 36]. Adică, prin diferență putem să rezistăm, prin diferență putem să ne dezvoltăm, prin traducere putem să comunicăm și să ne cunoaștem, putem să facem schimb și schimbări, care să ne dea posibilitatea de a avea o perspectivă.

În virtutea celor afirmate, ne vom opri la o definiție pe care a dat-o traducerii Eugen Coșeriu: „Actul de traducere nu este altceva decât o vorbire, cu un conținut virtual identic, în două limbi diferite. Nu traducem limbi, ci vorbiri și afirmații; nu traducem ceea ce o limbă dată ca atare spune, ci ceea ce se spune cu această limbă, nu traducem deci semnificații, ci, în principiu, traducem ceea ce este desemnat cu ajutorul semnificațiilor. Semnificațiile sunt un instrument și nu un obiect al vorbirii. Nu există o transpunere directă de la semnificațiile limbii-sursă către semnificațiile limbii-țintă; drumul trece în mod necesar prin desemnatul extralingvistic. De aceea traducerea este mai întâi «des-compunere prin limbaj» (Entsprachlichung) urmată de o «re-compunere prin limbaj» (Versprachlichung)” [4, p. 36].

În sens larg, noțiunea *teoria traducerii* este opusă termenului *practica traducerii* și cuprinde diverse concepții, principii și informații, care se referă la practica traducerii, la metodele și condițiile de realizare a acesteia, la diferiți factori de influență directă sau indirectă. Astfel percepută, *teoria traducerii* coincide cu noțiunea de *traductologie*. În sens mai îngust, *teoria traducerii* include numai partea teoretică a traductologiei și se opune aspectelor ei aplicative.

Traducerea este un fenomen complicat și multilateral, multe aspecte ale sale pot deveni obiect de cercetare al diferitor științe. În cadrul traductologiei se studiază multiple forme ale activității de traducere: psihologică, literară, etnologică etc., precum și istoria traducerii în diverse țări.

Paul van Tieghem încă în anii '30 ai secolului trecut în cartea sa *La littérature comparée* scria: „Astăzi, când vorbești de traducere, te referi la reproducerea integrală și, pe cât e cu putință, fidelă, a unui text într-o altă limbă. Traducerile care au jucat un rol în transferul literar n-au prea răspuns întotdeauna acestei definiții. Multe dintre ele nu erau făcute după original, ci după o traducere dintr-o altă limbă. Astfel în Ungaria și Serbia mult timp Shakespeare n-a fost cunoscut decât prin versiuni parțiale făcute după cele germane; *Noaptea* lui Young au fost citite în Italia și în Spania în traduceri făcute după cele ale lui Le Tourneur. Acest caz este cel mai frecvent: franceza servea adesea, în secolul al XVIII-lea, de intermediar între limbile de Nord și cele din Sud” [5, p. 139].

Aici putem să notăm că la „etapa de formare a limbii române literare **traducerea de texte cu caracter religios** a devenit o tradiție cărturărească, din care au rezultat valoroase monumente de limbă română din Evul Mediu. [...] Romanele populare, prin traducere, devin cunoscute de timpuriu în Țările Românești” [1, p. 13-14]. Putem afirma că traducerea a jucat un rol de catalizator în formarea unor literaturi naționale. Cartea lui G. Verebceanu *Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc* cercetează istoria versiunilor românești ale scrierii lui Giulio Cesare Croce della Lira la mijlocul secolului al XVIII-lea, când literatura română laică își căuta, în încercarea de desprindere de vechile tipare stilistice, modele noi în producțiile beletristice de largă circulație europeană. Traducerea *Vieții lui Bertoldo*, scriere cu alte caracteristici formale și cu o altă construcție narativă decât „cărțile populare” aflate deja în circulație în spațiul românesc, a însemnat însă nu doar o încercare de înnoire stilistică a scrisului românesc literar, ci și una (chiar dacă timidă) de sincronizare incipientă cu mișcarea literară din vestul continentului

[6, p. 7]. Fenomenele literare din cadrul fiecărei națiuni nu pot fi explicate exclusiv prin determinantele lor interne, ci prin seria verticală a cronologiei lor proprii. Faptul acesta este explicat de Al. Dima în prefața cărții lui Paul van Tieghem: „Se cere imperios integrarea lor în fenomenele literare ale celorlalte națiuni cu care întrețin relații firești. Nimeni nu ne va explica complet opera lui Eminescu, fără a-i analiza «cultura», adică și izvoarele străine pe lângă factorii determinanți interni” [5, p. 7].

Paul van Tieghem, explicând trăsăturile particulare ale traducerilor, sublinia *necesitatea* de a-i cunoaște pe *traducători*, pentru că de ei depinde calitatea tălmăcirii: „Traducerile făcute direct de pe original rămân cele mai numeroase, dar sunt ele oare *complete*? Sunt ele *exacte*? Două imperative de care trebuie să țină cont comparatistul din capul locului este studierea separată și aplecarea pentru o muncă minuțioasă și metodică. Confruntând originalul și traducerea în ansamblu, el se va asigura că traducătorul nu a omis paragrafe, pagini, capitole și nici n-a adăugat altele. Comparându-le în detalii – fie de la un capăt la altul, dacă e vorba de o lucrare scurtă, fie prin investigări numeroase și vaste, dacă lucrarea e de proporții –, va determina unde traducerea redă o imagine fidelă ideilor și stilului originalului și, în caz că această imagine nu e fidelă, cum se abate și ce impresie deliberată sau nu lasă despre autor” [5, p. 139].

Peste decenii, în interviul *Europa este traducere*, Bogdan Ghiu, vorbind despre teoriile traducerii, a nuanțat niște lucruri cunoscute (la prima vedere paradoxale), dar nementionate de alții: „Nu știu dacă mă interesează în general și în sine teoria (sau mai bine spus: teoriile) traducerii, mai degrabă implicațiile ei, care sunt majore, aș spune chiar: radicale, totale. În sine și în general, teoria traducerii, sau ceea ce se cheamă traductologie, pot spune că nu mă prea interesează, mi se pare ceva tehnic, secund, parohial. Dar traducerea și teoria traducerii aruncă pur și simplu în aer o perspectivă asupra limbajului, asupra comunicării, asupra înțelegerii: etica și politica, dacă vrei, pentru a parafraza un titlu foarte precis al lui Henri Meschonnic (*Éthique et politique du traduire*, 2007), unul dintre marii filozofi, nu doar teoreticieni, ai traducerii, mai exact: pornind de la traducere, prin intermediul traducerii. Traducerea este un «obiect», un operator filozofic încă nebănuit ca potențial, care a fost introdusă în dezbateră filozofică, ca metaforă epistemologică literală, culmea, nu dinspre «tabăra» din care provine, aceea a «umaniștilor», ci dinspre cea a «științificilor» (Michel Serres și, pe urmele lui, Bruno Latour, în spațiul francofon). Culmea: lumea «umanităților», care o practică cel mai intens, este cea care opune cea mai mare rezistență la promovarea filozofică operatorie a ideii de traducere. Și asta, desigur, pentru că traducerea are capacitatea, imediat, spontan blocată cultural, de a schimba radical perspectiva asupra limbajului și asupra societății. Pentru că noi nu facem, poate, în diverse feluri și în diferite grade, decât să traducem, primordial să traducem. Ceea ce schimbă totul. Sau mai exact: poate schimba totul. Exact ca poezia, nu?” [7, p. 2].

Bogdan Ghiu ia în discuție rolul major al autorului în transportarea ideii spre cititor în cadrul limbii-surse (de origine) și problema libertății traducătorului atunci când se traduc texte teoretice valoroase, care se apropie de textele artistice, prezentând modalitatea de creare în limba-țintă a unui limbaj corespunzător, complex pentru așa maeștri ca: Deleuze, Derrida, Foucault, Bourdieu.

Și aici ajungem să deducem o idee importantă: „Autorii sunt primii care traduc, traducerea începe mult înainte de traducerea interlingvistică propriu-zisă, prin care nu facem decât să transplantăm, să relansăm o singularitate relativ intraductibilă dintr-o limbă în alta, adică dintr-un spațiu de traducere între idiomuri singulare în altul. Există traducere pentru că există deja traducere, se traduce pentru că de la bun început, într-un mod încă misterios, dar către care doar gândirea-traducere poate să înainteze, se traduce” [7, p. 2].

La această etapă putem vorbi despre *decodificarea, tălmăcirea, traducerea „limbajului” gândirii autorului de către autor, pentru a reda ceea ce el vrea să transfere receptorului (cititorului)*.

Meditând asupra actului creator de transformare a imaginii gândirii în reflecție verbală, adică a transunerii inspirației în opțiuni lingvistice, constatăm că respectivul devine subiect de interes nu numai pentru psihologie și filozofie, ci și pentru creatorii de texte literare. În această ordine de idei, poetul rus F. Tiutcev afirmă în poemul *Silencium*: „Gândul rostit este o minciună”.

Spre marele nostru regret, majoritatea construcțiilor structurale și teoretice în domeniul traducerii literare se asociază expresiei „Patul lui Procut” sau procesului de pendulare de la o extremă la alta. Pentru a conștientiza ce reprezintă prima direcție, vom apela la lucrările lui A. M. Finkel, unul dintre întemeietorii teoriei sovietice a traducerii, uitat pe nedrept, coautor al cărții de parodii privind tema traducerii *Парнас дыбом* (*Parnasul zburlit*), publicată în anul 1925.

Exegetul I. Aizenștok, analizând lucrările lui A. M. Finkel în limba ucraineană, subliniază că acesta se pronunța împotriva traducerii formaliste exagerate, care a fost reflectată în lucrarea lui V. Derjavin *Проблема віршованого перекладу* (*Problema traducerii poetice*, publicată în *Pluzhanin*, 1927, nr. 9-10), unde, în mod obligatoriu, traducerile trebuiau se fie nu numai „stilizate”, dar și corespunzătoare „fonetic” originalului. A. M. Finkel în articolul *Cu privire la unele aspecte ale teoriei traducerii* și-a exprimat poziția privind construirea unei teorii a traducerii, care, din punctul nostru de vedere, este actuală și astăzi: „trebuie să ne ferim de repetarea greșelilor făcute în construirea gramaticilor filozofice: este imposibil de a construi o teorie a traducerii comună pentru toate epocile, limbile, genurile și stilurile literare. Această «teorie» va fi abstractă și moartă. Teoria traducerii științifice trebuie să se bazeze pe lingvistică ca o teorie a posibilităților de limbă (limita inferioară și superioară) în manifestările lor socioculturale și istorico-literare specifice. Elucidarea acestor posibilități trebuie să fie precedată de studii speciale referitoare la problemele traducerii din limba X în limba Y, concretizate deplin” [8, p. 110].

În acest context, vom identifica și analiza dificultățile întâlnite de traducător în procesul traducerii din limba-sursă a textului în limba-țintă pentru a reda tălmăcirea gândului autorului, cu toate impedimentele înțelegerii textului original, strâns legate de recodificarea limbii-sursă în limba-țintă, având în vedere codul ei și decodificarea gândirii autorului cu implicarea modului de a gândi al traducătorului.

Traducerile nu reprezintă copii, ci niște versiuni prin care se încearcă „clonarea” textului-sursă în text-țintă. „A traduce, – subliniază Bogdan Ghiu, – este (poate în primul rând) un program politic: a adresa propriei tale culturi anumite «elemente» care ar putea s-o ajute să crească, să se întărească, să se diversifice prin confruntare. S-a spus, și pe drept cuvânt, că traducerea nu este, așa cum se crede și cum se propagă, o afacere în doi, sau este, dar nu rămâne așa. La fel ca în viață, traducerea creează un al treilea termen, un al treilea gen, o a treia limbă, iar acest «al treilea» este o veche obsesie, o veche «umbră» a gândirii europene. În plus, a traduce înseamnă a te comporta în cel mai autentic stil european! [...] A traduce înseamnă a crea lumea acasă la tine, a organiza colocvii și reuniuni locale de interes universal. Este un fel de imperialism și de globalizare pe dos, în care nu te duci peste alții acasă, ci îi aduci pe alții acasă la tine, nu ca atare însă, ci, tocmai, traducându-i” [7, p. 2].

Analizând situația respectivă, observăm lucruri care trezesc semne de întrebare, referitoare la diversele teorii ale traducerii, legate de criteriile realizării acestui proces. Pentru a elucida acest moment, vom apela la așa-numita *teoria-Skopos*, reflectată în lucrarea *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* (Teoria universală a traducerii, 1984), înaintată de traductologii germani K. Reiss și H. Vermeer. Noțiunea *skopos* este de origine grecească și înseamnă „scopul oricărei activități”. Conform teoriei date, traducerea, în primul rând, este un gen de activitate practică, iar succesul oricărei activități depinde de reușita scopului stabilit [9, p. 54-55].

E curios faptul că *teoria-Skopos* admite o situație neordinară: în cazul când textul originalului lipsește pe moment, traducătorul creează un text propriu, aproximativ celui original, conducându-se de scopul sau indicațiile clientului. Potrivit acestei teorii, alegerea strategiilor și metodelor de traducere depinde de un anumit scop: este mai important să obții o traducere urmărind ținta exactă, decât să efectuezi o traducere printr-o metodă anumită [9, p.58]. Trebuie să relevăm și faptul că *Skopos*-ul traducerii diferă adesea de *scopul* textului-sursă, pentru că traducerea ca fapt de creare a textului-țintă este un alt act decât crearea textului-sursă [9, p. 60].

Savantul rus V. N. Komissarov în monografia sa *Общая теория перевода* (Teoria universală a traducerii) descrie unele aspecte ale teoriei autorilor germani: „Scopurile traducerii pot fi cele mai diferite și textele corespunzătoare traducerii pot fi principial diverse. Și neesențială pare a fi măsura în care traducerea este apropiată originalului, dacă ea corespunde propriului scop. Într-un caz, scopul traducerii este maxim, apropiat de original, în alte cazuri, scopul poate fi altul: de a aduce la cunoștință receptorului o oricare informație, de a-l convinge, de a-l motiva să realizeze o afacere, de a induce pe cineva în eroare etc.

În acest caz, traducătorul se transformă într-o persoană principală în comunicarea interlingvistică. La acest moment este necesar de a diferenția tranșant noțiunile «adecvat» și «echivalent». Traducerea *adecvată* corespunde scopului propus, această noțiune se referă la *procesul* de traducere, fiindcă stabilește metoda de traducere. «*Echivalența*» aparține rezultatului traducerii și înseamnă corespunderea funcțională a textului tradus cu textul originalului” [10, p. 81-82].

Împotriva *teoriei-Skopos* s-a pronunțat autorul german Andreas F. Kelleat în lucrarea *Die Rückschritte der Übersetzungstheorie: Anmerkungen zu „Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie“ von Katharina Reiß und Hans J. Vermeer* (Un pas înapoi în teoria traducerii. Comentarii privind „Teoria universală a traducerii” de Katarina Reiss și Hans J. Vermeer). Potrivit opiniei lui Kelleat aceasta teorie este antiistorică și corespunde arhicunoscutei teze: „Scopul justifică mijloacele”. El notează că având pretenția creării unei noi concepții, autorii *teoriei-Skopos* repetă, de fapt, trecutul obiectivelor teoretice din veacul al XVIII-lea, care au fost respinse mai târziu în legătură cu cerințele noi de a păstra fidelitatea textului original. Această teorie anulează toate realizările din ultimii 250 de ani. Autorii se bazează nu pe traduceri, ci pe diferite adaptări, care n-au nimic comun cu problemele traducerii (de ex., expunerea conținutului romanului *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* într-o carte pentru copii) [10, p. 81-82].

Chiar dacă *Katarina Reiss* și *Hans J. Vermeer* vorbesc permanent despre traducere și, mai ales, despre traducerea artistică, suntem de părerea că aceștia au creat nu teoria traducerii, ci teoria „prefacerii textuale”, care caracterizează și activitatea unui traducător profesionist, ce lucrează cu spoturi publicitare, instrucții, cataloage etc., moment reflectat insuficient încă de știința contemporană. Desigur că această teorie de „comportament” traductologic nu poate fi legată cu lingvistica sau știința literaturii. Ea are, de fapt, mai mult rolul de comercializare a traducerii pe piața mondială.

Acest aspect al traducerii este analizat în rezumatul tezei de doctorat a lectorului universitar Eve-Marie Draganovici, *Übersetzungen audiovisueller Werbung für deutsche Konsumgüter* (Traducerea textului publicitar în mediul audiovizual din limba germană în limba română), în care se subliniază că: „În cazul traducerii formelor de publicitate, funcția textului din cultura-țintă este cea care se află în centrul atenției, deoarece independența produsului final de cel inițial este evident, mai ales la acest tip de text. Pentru a transfera un mesaj care să aibă efect pe piața-țintă trebuie să se țină cont de asocieri și valori specifice culturii-sursă și respectiv culturii-țintă, astfel încât rezultatul să nu lase impresia unei traduceri. Pentru a elabora o strategie în scopul traducerii spoturilor publicitare considerăm că teoriile care pot și trebuie luate în considerare sunt exclusiv cele funcționale (Reiß/Vermeer 1991, Holz-Mănttări 1984, Snell-Hornby 1994), cele care înțeleg scopul ca fiind factorul dominant în luarea deciziilor și urmăresc înlocuirea elementelor culturale din cultura-sursă cu cele din cultura-țintă pentru a corespunde așteptărilor receptorilor pe toate planurile: informativ, asociativ, emoțional, apelativ, păstrând funcția mesajului publicitar sursă, sau nu, în funcție de scopul traducerii în cultura-țintă. Cele trei teorii nu propun găsirea unui echivalent în cultura-țintă, ci înlocuirea textului sursă cu un text-țintă care să corespundă așteptărilor publicului local. În această categorie se înscrie și teoria transferului de text, propus de Anthony Pym care respinge categoric compararea textului-sursă cu textul-țintă, analiza textului trebuind să se facă pe baza factorilor externi, iar traducerea – respectiv transferul – textului

fiind comparat cu deplasarea unui produs într-un magazin. Pym privește însă transferul dintr-o perspectivă economică. Astfel, el acordă o atenție deosebită conceptului de localizare, pe care îl definește ca fiind «o adaptare interculturală a textului» («cross cultural text adaptation» [...]), traducerea devenind un domeniu subordonat acesteia” [11, p. 7].

Cu toate acestea, estomparea importanței criteriilor traducerii, chiar dacă pare un lucru ciudat, poate fi observată la Paul Ricoeur. Renumitul filozof în prelegerea sa *Paradigma traducerii*, susținută la Facultatea de Teologie Protestantă din Paris, în octombrie 1998, menționează: „Problema traducerii poate fi abordată din două perspective de interpretare a noțiunii. Pe de o parte, putem vorbi despre traducere în sensul îngust al cuvântului și să înțelegem prin acest mod transmiterea mesajului verbal dintr-o limbă în alta. Pe de altă parte, într-un sens larg, traducerea poate fi un sinonim al înțelegerii și interpretării textului în cadrul aceleiași limbi materne” [12, p. 672]. Vorbind de traducătorii de vocație, Paul Ricoeur continuă: „Ce vor fi așteptat toți acești entuziaști ai traducerii de la dorința lor? Ceea ce unul dintre ei a denumit *extinderea orizontului* propriei limbi – și, în plus, ceea ce toți au denumit formare, *Bildung*, altfel spus configurare și, în același timp, educație, dar și, ca un bonus, dacă pot să mă exprim așa, descoperirea propriei limbi și a resurselor ei rămase necultivate. Următoarea frază îi aparține lui Hölderlin: „Ceea ce este propriu trebuie învățat la fel ca și ceea ce este străin”. Și atunci de ce ar trebui plătită dorința de a traduce cu prețul unei dileme, și anume dilema *fidelitate/trădare*? Pentru că nu există un criteriu absolut pentru o traducere bună; ca un asemenea criteriu să fie disponibil, ar trebui să putem compara textul original și textul tradus cu un al treilea text, care să fie purtătorul sensului identic ce se presupune că circulă de la primul text la cel de-al doilea. Același lucru să fie exprimat și de o parte, și de cealaltă. Tot așa cum pentru Platon, cel din *Parmenide*, nu există un al treilea om între ideea de om și un om anume – Socrate, dacă e să-i spunem pe nume –, tot astfel nu există un al treilea text între textul de plecare și textul de sosire. De unde și următorul paradox, care precedă o dilemă: o traducere bună nu poate decât să țintească spre o *echivalență* presupusă și nu spre una întemeiată pe o *identitate* de sens demonstrabilă. O echivalență fără identitate. Această echivalență nu poate fi decât căutată, prelucrată, presupusă. Iar singura modalitate de a critica o traducere – lucru totdeauna posibil – este să propui o alta care se presupune, se pretinde a fi mai bună sau diferită. De altminteri, așa se și petrec lucrurile pe terenul traducătorilor profesioniști” [13, p. 34].

Care este diferența dintre deținătorii originalului și beneficiarii traducerii este o întrebare care nu are nevoie de răspuns. Fiecare grup de comunicare aparține unei culturi și limbi individuale și, prin urmare, are propria sa mentalitate, psihologie națională, ideologie și viziune asupra lumii. Și totuși, nu suntem pe deplin de acord cu teza lui Ricoeur privind *absența unui criteriu absolut al unei traducerii bune*, și anume din cauza interpretării arbitrare a sursei.

În opinia noastră, un astfel de criteriu este *sursa inițială* a traducerii – *originalul*, iar indicator – o *analiză comparativă* a traducerilor existente a sursei originale: ale textului autorului. Conformându-ne tezei lui Ricoeur, putem înțelege că orice traducere poate fi declarată echivalentă cu cea mai perfectă traducere a unei lucrări. În acest sens, nivelarea rezultatelor traducerilor este axată, în primul rând, pe „oportunitatea” unui anumit moment istoric.

Consecințele unei asemenea atitudini față de traducerea artistică sunt prezentate în articolul lui Nicolae Râmbu *Barbaria interpretării. Reflecții despre hermeneutica lui Schleiermacher*: „S-ar putea să pară ciudată asocierea dintre interpretare și barbarie, însă este vorba de un fenomen teribil, care a făcut numeroase victime. Este suficient să ne aducem aminte de una din amenințările omniprezente din perioada comunistă: «Ai grijă ce spui sau ce scrii, fiindcă totul se interpretează!». Soarta unui om depindea de interpretarea unui discurs, a unui gest, a unei atitudini, interpretare care nu avea de fapt nici o legătură cu intenția autorului. Constantin Noica, de pildă, a scris *Povestiri despre Om*, cu intenția de a oferi cititorului român o introducere în *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel, una dintre cele mai dificile cărți din filozofia modernă. Cum se știe, lucrarea a fost «interpretată», ca «una dintre cele mai periculoase materiale ideologice din țară», cu «caracter fățiș anticomunist și mistic», constituind unul dintre capetele de acuzare în procesul Noica. Este un exemplu, dintre sutele care pot fi invocate, de abuz de interpretare, tehnică utilizată frecvent de naziști și, înaintea lor, de atâția alți asasini rafinați” [14, p. 83].

Un fapt tipic de înrădăcinare în sfera științifică a interpretărilor ideologice și politice învechite cu unele consecințe neprevăzute este reflectat în comentariul lui L. Poluboyarinov a referinței scriitorului austriac Leopold Ritter von Sacher-Masoch la originea romană a românilor în nuvelă *Teodora*, ediția anului 2005: „Sacher-Masoch prezintă legenda etnologică, care circula în acea perioadă (*mai târziu respinsă din punct de vedere științific*), despre proveniența popoarelor care au locuit în Carpați și zona Carpatică, în special, a huțulilor și a românilor, de la romanii antici” [15, p. 309].

Irina Condrea notează elocvent: „În unele cazuri «mâna traducătorului» se simte foarte puternic și se poate întâmpla ca versiunea realizată în altă limbă să reflecte stilul traducătorului, nu pe cel al autorului” [1, p. 47]. Putem să adăugăm că nu numai „mâna traducătorului”, dar și „capul conducătorului” acestei „mâini” poate să influențeze asupra gândirii populației.

Ignorarea realității etnoistorice a permis traducătorului Gr. Perov (dar și altor translaatori) includerea elementelor mitologice străine în talmăcirea poemului eminescian *Luceafărul*, care la traducere, în mod semnificativ, a denaturat textul originalului. Chiar în prima strofă se observă o concentrare de formule folclorice ruse, care nu au nimic comun cu conținutul poemului și complică perceperea sensului prin atribuire nepotrivite: „В краю преданий без числа,/ Давным-давно наверно/ Жила-была, как не была/ Красавица-царевна” [16, p. 40]. Traducem în română: *Într-o țară cu nenumărate legende,/ În vremea de demult, probabil/ A fost odată ca niciodată, parcă nici n-a fost/ O fică frumoasă a țarului.*

Comparăm cu originalul: *A fost odată ca-n povești./ A fost ca niciodată./ Din rude mari împărătești./ O prea frumoasă fată* [17, p. 12]. Traducerea acestei strofe, după cum se observă, e o simplă imitație a manierei arhaice a basmului românesc prin recurgera la clișeele folclorului rus.

Pentru a elucida acest fenomen, vom apela la Mircea Eliade: „Cunoscând vocația filozofică a lui Eminescu și descendența sa romantică, suntem îndrituiți să acordăm simbolului și metafizicii un rol important în explicația operei sale poetice. Este mai puțin interesant de aflat dacă el «știa» sau «voia» să creeze folosind anumite simboluri. Fapt este, că aceste simboluri, ca în opera oricărui mare creator, se dovedesc a fi ecumenice, deci valabile metafizicește, și în jurul lor nici o hermeneutică nu e excesivă. În privința originii acestor simboluri, nici analizele onirice, nici apele amniotice nu ne ajută prea mult. Căci dacă visul prezintă atâtea analogii cu mitul, nu putem deduce o relație causală între ele. Putem afirma, cel mult, că mitul ca și visul sunt de natură extrarațională, care se impune spiritului cu tăria unei «revelații». De altfel, mitul derivă totdeauna dintr-un sistem de simboluri foarte coerent; el este, cu un cuvânt cam apăsător, o «dramatizare» a simbolului” [18, p. 324].

Astfel, traducerea devine o căutare a echivalentului cel mai apropiat de mesajul care trebuie transmis dintr-o limbă în altă. Și aici intervine fidelitatea. Fidelitatea – piatră prețioasă – se dobândește cu greu. Traducerea unică este cu siguranță iluzorie, întrucât fidelitatea față de sens se realizează în funcție de o mulțime de factori, care se completează și coexistă într-o simbioză perfectă. Georgiana Lungu Bădea în lucrarea sa *Despre traductologie (obiect de studiu, statut, obiective, teorii ale traducerii)* face referință la A. Hurtado Albir care a concentrat în câteva cuvinte esența traducerii: „A traduce fidel înseamnă să nu traduci nici prea literal, nici prea liber, nici prea servil, nici prea interpretativ, pentru a respecta statutul și rolul traducerii ca act de comunicare” [19, p. 8].

În concluzie, vom sublinia că traducerea este axată pe text, care este scopul, obiectul, rezultatul traducerii, iar problemele textologice ocupă un loc important în traductologia contemporană.

Referințe bibliografice

1. Condrea, Irina. *Traducerea din perspectivă semiotică*. Chișinău: Cartdidact, 2006. 266 p.
2. Steiner, George. *După Babel: Aspecte ale limbii și traducerii*. București: Univers, 1983. 608 p.
3. Tuchilatu, Leonard. *Rapsodie. Poezii: Пансодия. Стухи*. Chișinău: Prut Internațional, 2001. 116 p.
4. Coșeriu, Eugen. *Semn, simbol, cuvânt*. În: *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1993, tom. XXXIX, secț. 3 – lingvistică, p. 5-22.

5. Tieghem, Paul van. *Literatura comparată*. București: Editura pentru Literatură Universală, 1966. 214 p.
6. Verebceanu, Galaction. *Viața lui Bartoldo. Un vechi manuscris românesc*. Chișinău: Museum, 2002. 256 p.
7. Ghiu, Bogdan. *Europa este traducere*, interviu consemnat de Matei Martin. În: *Dilema veche*. 2015, nr. 586, p. 7-13. Disponibil la: <http://dilemaveche.ro/sectiune/cultura/articol/europa-este-traducere-interviu-bogdan-ghiu> (văzut la 13.10.2015).
8. Айзеншток, Иеремия. *А. М. Финкель – теоретик художественного перевода*. În: *Мастерство перевода. Сборник седьмой*. Москва: Советский писатель, 1970, p. 91-118.
9. Reiss, K.; Vermeer, H. J. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer, 1984.
10. Комиссаров, В. Н. *Общая теория перевода*. Москва: ЧеРо. 1999. 135 с. Disponibil la: http://irinavezner.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=49&Itemid=45 (vizitat la 13.10.2015).
11. Draganovici, Eve-Marie. *Übersetzungen audiovisueller Werbung für deutsche Konsumgüter: Traducerea textului publicitar în mediul audio-vizual din limba germană în limba română*. Teză de doctorat, rezumat. București, 2010. 31 p. Disponibil la: <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2010Martie/Draganovici%20Evemarie%20-%20Traducerea%20textului%20publicitar%20in%20mediul%20audio-vizual/Rezumatul%20tezeipdf> (văzut la 13.10.2015).
12. Метляева, Мирослава. *Литература Молдовы на стыке веков: литературная критика, переводы, эссе*. Кишинэу: Profesional Service, 2014. 792 p.
13. Ricoeur, Paul. *Despre traducere*. Trad. și studiu introd. de Magda Jeanrenaud; postf. de Domenico Jervolino. Iași: Polirom, 2005. 168 p. Disponibil la: <https://www.scribd.com/doc/127381674/Paul-Ric%C5%93ur-Despre-tradu-cere> (văzut la 15.10.2015)
14. Râmbu, Nicolae. *Barbaria interpretării. Reflecții despre hermeneutica lui Schleiermacher*. În: *Limba Română*. 2008, nr. 7-8, p. 83-89. Disponibil la: <http://limbaromana.md/numere/d71.pdf> (vizitat la 13.10.2015).
15. Захер-Мазох, Леопольд фон. *Демонические женщины: Повести, рассказы* пер. с нем. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2005. 320 с.
16. Эминеску, Михаил. *Лучафэр*. Переводы на русский язык Ю. Кожевникова, Г. Перова, Д. Самойлова, А. Бродского. Кишинев: Литература артистикэ, 1989.
17. Eminescu, Mihai. *Lucașărul/ Лучафэр*. Ediție bilingvă româno-rusă. Trad. de Miroslava Metleaeva. Chișinău: Prut Internațional, 2015. 60 p.
18. Eliade, Mircea. *Meșterul Manole*. Iași: Junimea, 1992. 335 p.
19. Lungu-Badea, Georgiana. *Despre traductologie (obiect de studiu, statut, obiective, teorii ale traducerii)*. În: *Studii și cercetări lingvistice*. București, 2001, tom. LII, nr. 1-2, p. 45-61.

Galaction VEREBCEANU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**O VARIANTĂ MOLDOVENEASCĂ
A CĂRȚII POPULARE *ALEXANDRIA*¹.
LEXIC (5)**

The Moldovan version of the popular book *Alexandria*. Vocabulary (5)

Abstract. This article analyzes the lexical units registered in the text of the book *Alexandria* (Romanian manuscript, 817 quota, 301 fund, copied in Chișinău in 1790 and stored at the National Library of the Academy of Sciences „V. I. Vernadsky” of Ukraine), the most conspicuous being the words disappeared from the contemporary literary Romanian or the words with literary meanings different from the current.

Keywords: old word, folk word, etymology, origin, regionalism, vocabulary.

Textul de care ne ocupăm se remarcă printr-un vocabular destul de bogat și variat, alcătuit din cuvinte, în general, cunoscute limbii contemporane. Ca în orice scriere veche, întâlnim însă mai mulți termeni care, în raport cu limba română literară, diferă prin sensul și forma particulară. De aceea, în selectarea cuvintelor, ne-am condus de criteriul neapartenenței la lexicul limbii române literare standard.

Cuvintele-titlu de articol, redată în formă literară, la forma de bază (nominativ singular nearticulat, în cazul substantivelor, infinitiv, pentru verbe), succedate de indicațiile morfologice și, după caz, de variante (de regulă învechite, regionale sau populare), cu mențiunea („și) în var.”, au fost ordonate alfabetic, după litera inițială a cuvântului. Urmează sensul/sensurile consemnat/e, exemplele și indicarea exhaustivă a filelor unde au fost înregistrate (precedate de „v. și”), inclusiv indicarea completă a filelor formei literare concurate de varianta ei (precedate de „cf. și”).

Astfel concepută, lista de cuvinte întrunește mai multe procedee de prezentare a lexicului unui text vechi, specifice, în mare parte, atât glosarului, cât și indicelui de cuvinte. Totodată, lista reia unele forme și variante ale fenomenelor (fonetice și morfologice) discutate în alte capitole ale cercetării, dar ale căror trimiteri au fost selective.

a prep. „în”: „Și îndată ieșiră toț cu făclii aprinsă țind pre **a** mînă” (24^r; v. și 18^v-2).

acel pron. dem. **1.** loc. adj. *ca acela* „neînsemnat”: „nu să cade a bate, Împărăție Ta, război cu unul **ca acela**, căci esti fără de vîrstă” (14^v). **2.** loc. adv. *drept aceea*

---

¹ V. „Philologia”, 2014, nr. 1-2, p. 72-136; 3-4, p. 76-86; 2015, nr. 1-2, p. 80-103; 3-4, p. 82-93.

„pentru aceasta, din această cauză, deci, atunci”: „Poruncit-au **drept aceea** împăratul Alexandru” (38^r; v. și 54^r). **3. într(u)-acel ceas** „în momentul acela”: „îndată **întru acel ceas** veniră munții și să împreună unu cu altul” (60^v; v. și 24^v, 25^r, 39^r, 60^r, 68^r).

acestași adj. pron. dem. loc. adv. *întru aceștiași chip* „în felul acesta, astfel”: „Și scrisă carte **întru aceștiași chip**” (13^r; v. și 14^r, 69^r).

acolo adv. în var. **acole**: „Și să dusă de **acole** la a trie poartă” (34^r; v. și 16^r, 18^r, 19^v, 22^v, 24^r, 26^r-2, 28^v, 29^r, 30^v, 34^v, 39^r-3, 39^v-3, 40^r-2, 40^v, 41^r-3, 42^r-2, 42^v-3, 43^r, 46^r-2, 46^v-4, 47^r-2, 47^v-3, 48^v-2, 57^v-2, 60^r, 60^v, 61^r-3, 65^r, 66^r, 66^v-3, 69^r-2, 69^v, 71^r, 72^v-2, 74^r, 75^v).

adică adv. în var. **adecă**: „cetățanii îi ieșiră înainte lui cale de trei mile de loc, **adecă** 7 ceasuri” (22^r; v. și 29^v, 40^v, 52^r, 69^v, 71^v).

adins adv. constr. *mai cu de-adinsul* „mai stăruitor”: „Candarcus, rușinându-să, să dede de-o parte și iarăș începu a căuta la Alexandru **mai cu de-adinsul**” (33^v).

aici adv. în var. **aice**: „Și cum au vrut au venit **aice**, iară cum va vre nu să va pute duce de **aice**” (16^r; v. și 19^v, 33^r, 35^r, 40^r-4, 41^v, 42^r-3, 42^v, 43^v, 44^r-6, 46^r-4, 48^v, 65^v-5, 66^r, 67^v-3, 68^r, 70^r, 71^v-2).

aidoma adv. în var. **avidoma**: „și pe podul curților era făcut ceriu și pe ceriu, făcute stele și lucefiri și un curcubeu mare și frumos de-ț păre că este **avidoma**” (57^r).

ajunge vb. **1.** expr. *a ajunge minte de copil* „a deveni senil”: „astăz **ai ajuns minte de copil mic**” (14^r). **2.** *a ajunge la mîna cuiva* „a fi la discreția cuiva”: „De vreme ce **ai ajuns la mîna me**, îț voi scoate eu și muieră ta, și copii<i> tăi, și tot ce va fi luat de la tine Evagrid-Împărat” (63^r).

ajutor s. f. în var. **ajutoriu**: „Și iată că vă trimit și oști întru **ajutoriu**” (22^v; v. și 35^v-3, 47^v, 54^r-2, 57^v, 58^r, 59^v).

alături adv. în var. **alăture**: „Alexandru să spăimîntă și nu dzisă nimic, ce trecu **alăture**” (65^r).

ales adv. „deosebit”: „Iară după dînșii veni 500 de fete tinere și **ales** de frumoasă” (18^r).

alocuri adv. în var. **alocure** loc. adv. *pre alocure* „în unele locuri”: „iar **pre alocure**, pre vîlcele înota și cai în sînge” (17^r).

amar s. n. loc. adv. *cu amar* „amarnic, foarte”: „începu a plînge ca muierile **cu amar** și cu multă jale” (35^r).

ametist s. n. în var. **ametisoma**: „închină lui Alexandru 2 porfire împărătești cu mult meșteșug țasute și cu pietri scumpe împodobite adraxan, piatră **ametisoma**” (71^v).

amiază s. f. în var. **amiiazăzi** „sud”: „Iară limbile păgîne ce veniră întru ajutoriu lui Poriu-Împărat fugiră de frica lui Alexandru spre **amiiazăzi**” (57^v; v. și 53^v-2, 18^v-2, 60^r-2).

amistui vb. „a dispărea, a se mistui”: „Și așa **să amistuiră** toț în pădure” (16^v).

amîndoi num. col. în var. **amîndooa**: „Și tăie și Alexandru cu 2 sabii lungi cu **amîndooa** mîinile” (36^r; v. și 53^r, 54^r).

arăpesc adj. și în var. **arăpăsc** „care aparține arapilor; privitor la arapi”: „Și începu a le împărți daruri împărătești: cai **arăpești**, sabii ferecate cu aur și alte daruri scumpe împărătești” (74^v; v. și 18^r, 30^r, 57^r); „Și-i mai dede un bidiviu **arăpăsc**” (68^v).

armie s. f. „armată”: „Și să așeză cu **armie** lui de ceea parte pre malul Efracului” (52^r; v. și 52^r).

asemenea adv. în var. **asămene**: „Bine ar fi și tu să fii împărat **asămene** ca și Alexandru-Împărat” (64^v; v. și 35^r).

aspidă s. f. „viperă”: „Și scoasă pavădza învălită cu piei de **aspidă** a lui Tarchenie-Împărat” (19^r; v. și 22^r, 57^r).

astronom s. m. „astrolog”: „în poarta cetății era legat un nod cu mare meșteșug de un filosof **astronom**” (61^v).

astronomie s. f. „astrologie”: „Și era acel inel făcut cu mare meștersug de **astronomie**” (22^r; v. și 57^r).

așa adv. constr. *de așa* „astfel, în felul acesta”: „Pentru aceea să muncescu **de așa**” (65^v).

așeza vb. (sens contextual) expr. *a așeza sfat* „a hotărî”: „Și **aședzară** tot **sfatul** lor să nu să mai închine” (15^v; v. și 18^r).

așijdere adv. și în var. **așejdere** „la fel, asemenea”: „ai luat și Eghipetul cu acea nebunie a ta, **așijdere** cu protivnicii tăi” (27^r; v. și 34^v); „mult au întrat și n-au mai ieșit, **așejdere** și care au ieșit n-au mai ieșit sănătoș” (65^r).

atenian s. m. în var. **antinean/atenean/atinean**: „iară **antinei**<i> să spăimîntară și plecară a fugi” (17^v); „Voi, **ateneilor**, ascultați-mă pre mine” (15^v); „Iară **atinei**<i>, dacă văzură că nu să vede Alexandru lîngă cetate, ieșiră afară” (16^v; v. și 15^v, 16^r-3, 17^r-2).

atunci adv. în var. **atunce**: „**Atunce** începu Ruxanda a plînge” (76^v; v. și 13^r, 17^r, 23^v, 25^r, 26^v, 28^r, 30^r, 30^v, 31^r-3, 36^r, 36^v-2, 43^r, 44^v, 47^r, 48^r, 53^r, 55^v-3, 58^r, 60^r, 61^r-2, 65^r, 68^r, 70^r, 70^v, 72^r, 75^v-2, 76^r).

au adv. interog., conj. **1.** adv. interog. „oare”: „**Au** nu era acesta odată mare și tare, iară acum nu să cunoaște unde au fost?” (56^r; v. și 72^v). **2.** conj. „sau”: „**Au** îț schimbă numele, **au** să faci precum fac și eu” (72^v; v. și 14^v, 15^v, 18^r, 71^v-2).

babilonian s. m. în var. **vavilonean**: „Iară **vavilonenii**, dacă vădzură aceasta, nu să mai putură apuca de nimic” (29^v; v. și 22^v, 29^r).

bate vb. **1.** expr. *a bate război* „a se război”: „Împărate, nicidecum să nu faci un lucru ca acesta, care vine cu mare ocară și rușine Împărății<i> Tale **să baț război** cu un copil mic” (14^v). **2.** *a se bate cu gândurile* „a fi preocupat de ceva”: „Și **mă bat cu gândurile** ca cum s-ar bate o corabie de valuri” (72^r).

bazaconie s. f. în var. **bedzaconie** „nelegiuire”: „Apoi fu voie lui Dumnedzău și gîndi să iasă din lume la pustie pentru **beddzaconiile** oamenilor” (41^v).

bătaie s. f. „luptă”: „Împărate Alexandre, Atina nu o vei lua cu **bătaie**” (16^v).

beli vb. „a jupui”: „Și dzisă Alexandru **să-i belească** pre toț. Și-i **beliră** și dederă carne tătărilor de o mîncară” (48^v).

berbec s. m. în var. **berbec**: „În cursul anilor 5200 ieși-va inorogul de la Mache-donie și va ucide **berbecile** de la răsărit” (18^v).

bere s. f. „băutură”: „Doară îm va fi **bere** cea de apoi?” (25^r).

biserică s. f. și în var. **besărică**: „După aceea ieșiră din **besărică** și adusăra multe daruri” (24^r, v. și 24^r); cf. și **biserică** (24^r).

blagoslovi vb. „a binecuvînta”: „Ivantie-Împărat luo pre Alexandru de mîna și-l pusă lîngă dînsul, în jilțul lui cel de aur, și-l **blagoslovi**” (43^r; v. și 24^r).

blajenie s. f. în var. de voc. **blajentie** „fericit”: „O, **blajentie** Ivantie! Spune-m în ce Dumnezău credeț și cui vă închinaț?” (44^r; v. și 43^v-2, 44^v-3).

blid s. n. „vas”: „Și-i mai dederă 15000 de **blide** de aur” (19^r; v. și 30^r, 38^r, 71^v).

boală s. f. în var. de pl. **boale**: „să apropiară 4 **boale** de trupul tău” (69^v).

boieri vb. „a conferi cuiva titlul de boier”: „Împărate, tu pre mine m-ai crescut în curțile tale, m-ai hrănit, m-ai **boierit** și mult bine mi-ai făcut” (30^v).

bolnăvi vb. „a se îmbolnăvi”: „Și scăldîndu-să, preste noapte **să** și **bolnăvi**” (24^v; v. și 43^v).

caftan s. n. „manta” expr. *a îmbrăca în caftan* „a ridica la rang de boier”: „Și-l iertă și-l **îmbrăcă în caftan** și-l pusă capitan pre 10000 de oameni mai mare” (73^v).

cap s. m. 1. expr. *a-și pune capul* „a-și pune viața în primejdie”: „Dară pentru ce **îț pui capul** Împărății-<i> Tale întru acestaș chip?” (69^r).

capişte s. f. „templu sau altar dedicat zeităților antice păgîne; p. ext. biserică de rit neortodox”: „Și nu-i pute opri *pîn* nu aprinsăra **capişte** idolească” (17^r).

care pron. rel. și în var. **carele**: „trebuiești dintele **carele** te doare să-l scoț întîi” (13^v; v. și 18^v, 19^v, 22^r, 22^v, 24^r, 25^r, 27^r, 28^r, 28^v-2, 30^r-2, 31^v, 32^v, 33^v, 35^r-2, 38^r, 39^r, 43^r, 47^v-2, 48^r, 51^r, 51^v, 56^v, 57^r, 58^r, 66^v-2, 67^r, 71^v, 72^r-2); cf. și **care** (13^r, 14^v, 18^v, 19^r, 25^r, 35^r, 39^v, 41^r, 42^r, 43^r, 48^v, 52^r, 54^r, 55^v, 56^r, 59^r, 61^r, 65^r, 66^v, 67^r, 68^v, 69^r, 69^v, 74^v-2, 76^v).

carte s. f. „scrisoare”: „Cînd au scris Darie al trieile rînd **carte** la Alexandru” (31^v; v. și 13^r-4, 13^v-4, 14^r-3, 14^v-2, 15^r-3, 16^v-4, 18^v-3, 22^v-2, 23^r-6, 23^v, 24^v-5, 25^v-2, 27^r-4, 27^v-4, 30^r, 32^r, 32^v-5, 33^r-2, 35^r-2, 35^v, 51^r-4, 53^v, 54^r-3, 54^v-4, 57^v-2, 58^r-3, 58^v-2, 59^r-2, 64^v, 71^v, 72^r-2, 75^r-2).

casă s. f. „cameră”: „Și-l mai băgă într-alte curț, întru carele era preste tot așternută **casa** cu urșinic” (67^r).

căci conj. loc. conj. *căci că* „pentru că”: „Nu-ț mulțămăsc de carte ce mi-ai trimis, că nu fu într-însa cuvinte de împărat, ce de măgariu, **căci că** tu te laudzi mie” (27^v).

cădelniță s. f. în var. **cadelniță**: „ieșit-au înainte 40 de popi rîmlenești tot cu chivote și cu **cadelnițe** de aur pre a mîna” (18^v).

călăraș s. m., adj. „ostaș de cavalerie” 1. s. m. „Tot **călărașul** să puie după dînsul cîte un pedestraș” (53^r; v. și 15^v, 16^v-2, 18^r, 26^r-2, 27^r, 28^r, 48^r, 51^r). 2. adj. „Pentru aceea să știi, Împărăție Ta, că am și eu 46000 de muieri **călărașe**” (58^r).

cămară s. f. „cameră”: „marsă Cleofila și scoasă pre Alexandru din **cămarile** ei afară” (68^v).

căpcăun s. m. în var. **căpcîn**: „Și de acole mai marsăra mai înainte 4 dzile și ajunșăra la țara **căpcînilor**” (42^r).

căpitan s. m. în var. **capitan**: „m-au trimis împăratul să chiem **capitanii** la împăratul” (34^r; v. și 59^r, 73^r, 73^v).

către prep. în var. **cătră**: „El dzisă **cătră** Darie” (30^v; v. și 14^v, 15^v, 16^v, 23^r-2, 24^v, 27^v, 35^r-2, 35^v, 40^r, 47^r, 54^r, 55^v, 59^r, 60^v, 64^r, 64^v-2, 68^r, 73^r).

căuta vb. „a privi”: „Și **căută** Alexandru și să vadzu pre dînsul zugrăvit în icoana aceea” (67^v; v. și 22^r, 29^v, 33^r, 33^v-2, 41^r, 43^v, 46^r, 71^r, 75^v, 76^r).

cealma s. f. „turban”: „Deci tot așa să poartă pînă în dzioa de astădz muiereste, cu cîrpe în cap, ce să dzice turcește **cealmale**” (51^r).

ceas s. n. sint. *mult ceas* „timp îndelungat”: „Și începură a plînge și ei împreună cu dînsul **mult ceas**” (70^r).

cerca vb. „a căuta”: „**cerca** vreme cu prilej cum ar pute el otrăvi pre Alexandru” (75^r).

cerneală s. f. „negreală”: „O, dragule mieu Merchis, pentru ce îți cernești tu barba? Au este ceva de ajutor **cerneala**?” (72^v).

cerni vb. „a înnegri”: „Iară acolo aproape de Alexandru sta un boieriu, anume Merchis, și era bătrîn și slab și apoi își tot **cernie** barba ca să să vadză la arătare că este tînăr” (72^v).

chip s. n. loc. adv. **1.** *cu acest chip* „astfel”: „și **cu acest chip** om bate noi pre machidoneni” (51^v). **2.** *în ce chip* „cum”: „Deci acum **în ce chip** mă sfătuireț să fac?” (51^v; v. și 48^r). **3.** *într-alte chipuri* „altfel”: „Și era pasările acele unele albe, altele roșii și altele, *într-alte chipuri*” (43^r).

chiparos s. m. în var. **tiparis**: „Și de acolo îl băgă într-alte casă minunate, ce să chiea de lemn bulica, evsica, **tiparis**, pevgu și chiedru” (67^r).

chitit adj. „chibzuit”: „îndată trimisă de adusă pre Meemant voievodul, foarte bun veteaz și **chitit**” (27^r).

chivot s. n. „cutie”: „Iară dacă întrară în cetate, ieșit-au înainte 40 de popi rîmlește tot cu **chivote** și cu cadelnițe de aur pre a mîna” (18^v).

ci conj. în var. **ce**: „noi cu tine nu ne vom bate, **ce** noi închinăm împărăție noastră la împărăție ta” (15^r; v. și 13^v-3, 15^v-2, 16^v, 18^r, 23^r, 25^r, 27^r, 27^v-3, 28^r, 30^r, 32^r, 36^r, 41^v, 42^r, 43^r, 44^v-4, 47^v-2, 53^r, 53^v-3, 54^r, 54^v, 55^v-2, 57^r, 57^v, 58^v, 60^v, 64^r, 65^r-2, 65^v-2, 67^r, 67^v, 73^v-2, 75^r-2, 76^v). **1.** „așadar, deci”: „**Ce** mergi, Alexandre, că-l vei birui” (55^r; v. și 13^v, 14^r, 28^r, 54^v). **2.** loc. conj. *ce însă* „așadar, deci” „**Ce însă** mă aștaptă pîn cînd mă voi întărcă” (13^v). **3.** loc. adv. *la ce* „de ce”: „Dară **la ce** ai venit la noi?” (41^v).

cineși pron. nehot. „fiecare”: „Apoi ședzură și ceialalți, **cineș** după cinste sa” (71^v; v. și 18^v, 70^r).

cinste s. f. **1.** expr. *a fi fără de cinste* „necinstit”: „Mai bine să mor cu cinste la războiu decît să fiu împărat **fără de cinste** pre lume” (32^r; v. și 69^r). **2.** *a-i face cinste (cuiva)* „a-i face onoare (cuiva)”: „noi închinăm împărăție noastră la împărăție ta și **cinste îți vom face**” (15^r). **3.** loc. adv. *după cinste* „conform rangului”: „Apoi ședzură și ceialalți, cineș **după cinste** sa” (71^v).

cislă s. f. „număr”: „atîte oști are Alexandru, cît nu le mai știe **cisla** și sama” (35^v; v. și 26^v-2).

citi vb. și în var. **ceti**: „Și **cetiră** carte și dzisără” (16^v; v. și 23^r, 24^v-3, 25^r, 25^v, 27^r, 27^v, 33^r, 35^v, 40^r, 41^r, 51^r, 54^v-2, 58^r, 58^v, 61^v, 72^r, 75^r); cf. și **citi** (13^r, 13^v, 14^r, 15^r, 22^r, 23^r, 32^r, 32^v).

cititor s. m. în var. **cetitoriu**: „Vezi, frate **cetitoriule**, ce face Dumnedzău cu oamenii mândri și măreț” (35^r).

ciudesă s. f. „minune”: „Și vei vede multe **ciudesii** și minuni pre acele ape” (46^r; v. și 47^v, 57^r, 65^v).

cîmp s. m. în var. de pl. **cîmpi**: „Și dzisă și turcilor lui să să strîngă pre **cîmpii** Persidii” (35^v; v. și 71^r-2, 76^r, 76^v).

cîrjă s. f. „baston care servea ca însemn al puterii”: „Întru o dzi dăruî Alexandru pre Aristotel, dascalul lui, cu cununa și cu **cîrja** lui Porîu-Împărat” (73^v).

cîrpă s. f. „basma”: „Deci tot așa să poartă pînă în dzioa de astădz muierește, cu **cîrpe** în cap” (51^r).

cît conj. „încît”: „Și Atina atîta era de mare și împodobită, **cît** cu adevărat mult împăraș au dorit să o dobîndească” (15^v; v. și 17^r, 26^r-2, 26^v-2, 28^v, 29^r, 35^v, 36^r, 39^r, 39^v, 40^r, 43^r, 47^r, 52^r-3, 53^r-2, 56^v-2, 58^v, 60^r, 67^r, 74^v, 76^r-2, 76^v).

clăti vb. 1. „a (se) mișca”: „Iară oștile noastre să stei pre loc pînă ce ne vom bate noi amîndoi, **să nu să clătească** din loc” (54^v). 2. expr. *a clăti cu capul* „a clătina”: „Și să minună și Alexandru și **clăti cu capul**” (25^r; v. și 13^v, 33^r, 35^v, 75^v).

cocon s. m. „copil”: „foarte îț mulțămescu că porț grije de țara me și pre mine, fiind **cocon** tînăr, mă poștești la împărăție ta” (13^r; v. și 13^v).

cocor s. m. în var. f. **cucoară**: „Împărate Alexandre, avem nevoie de **cucoară**, că vin vara și ne strică poamele și țarinile” (39^v; v. și 39^v).

copac s. m. în var. de sg. **copaci**: „unde cade **copaciul** mare, mare sunet face” (30^v).

coroană s. f. în var. **corona**: „Și marsă Alexandru la stîlp și cădzu **corona** din capul lui Nehtinav în capul lui Alexandru” (25^v; v. și 19^r).

crai s. m. „rege, împărat, domnitor”: „Și veniră toț **craii** și toț domnii de la apus” (19^v; v. și 18^r, 18^v, 22^r, 35^r, 54^r, 55^v, 57^v-2, 63^r, 63^v-4, 65^v, 67^r, 71^r-3, 71^v, 72^v, 75^r).

crăie s. f. „țară stăpînită de un crai”: „ave 30 de **crăii** supt stăpînire sa” (35^r; v. și 19^v-3, 53^v-3, 61^r, 69^r).

creier s. m. în var. **crier**: „Pînă nu să sparge capul, nu cură **crieri**” (17^v; v. și 70^v).

crystal s. n. în var. **cîrștal/criștal**: „Și împrejurul acelor casă cură un pîrău foarte limpede și dulce pre niște jghiiaburi de **cîrștal**” (67^r); „Și de acole îl băgă într-alte casă tocmă de **criștal**” (66^v).

crug s. n. „ciclu”: „acela [ceasul] purta **crugul** lunilor și a luceferilor” (57^r).

crunt adj. „însîngerat”: „dacă vede pre vreun om de ai <lor> **crunt**, ei omorîie, adecă îl și mînca” (40^v).

cunună s. f. „coroană”: „Întru o dzi dăruî Alexandru pre Aristotel, dascalul lui, cu **cununa** și cu cîrja lui Porîu-Împărat” (73^v).

curge vb. și în var. **zure**: „și **cură** săgețile ca ploaie în cetate” (25^r; v. și 17^v, 53^r, 67^r 76^r-2); cf. și **curge** (46^r, 76^r).

curteni vb. „a se prezenta în fața unui împărat”: „oi veni la Persida cu toț machidoneni mei și **mă voi curteni** la împărăție ta” (13^r).

curvar s. m. „afemeiat”: „Împărate Alexandre, bărbatul meu mă bate și este **curvar**” (73^v).

curvie s. f. „prostituție”: „Și-i mai învăța Alexandru ca să să ferească de jacuri, de **curvii**” (28^r).

da vb. **1.** „a năvăli, a se năpusti asupra cuiva”: „Atunci Alexandru să întoarsă degrabă și **dede** după pești și-l ucisă” (47^r). **2.** „a se acomoda, a se adapta”: „noi am rămas fără de frică și fără de împărat și iarăș **ne-am dat** pre viața din lume” (41^v). **3.** expr. *a da cu (săgeata, pietre...)* „a trage”: „începură **a da cu săgețile**” (16^r; v. și 40^r). **4.** *a da zile* „a lungi viața cuiva”: „eu ție iată că-ț **dau dzile** de la mine” (31^r; v. și 31^v-2, 69^r, 75^v-3). **5.** *a da la mîna (cuiva)* „a încredința”: „Iată, fraților, că de astădz **dau la mîna** voastră pre maică-me, Olimbiada, și pre împărăteasa me, Ruxanda” (75^v). **5.** *a da învățătură* „a învăța”: „Tu n-ai treabă **a da învățături** solilor împărătești” (33^r; v. și 67^v). **6.** *a da în trîmbiță* „a suna”: „Iară Alexandru dinapoi **dediră în trîmbiță**” (17^r).

dac s. m. în var. de pl. **dați**: „mai înainte au fost pustie țara aceasta, tocma din zilele lui Decheval, craiul nostru al **daților** celor vechi” (22^r).

dar conj. în var. **dară**: „**Dară** să știi, Alexandre, că toată lume vei lua-o, **dară** la moșie ta nu vei ajunge” (43^r; v. și 13^v, 14^r-2, 15^r, 23^r, 25^r, 27^v, 28^r, 29^r, 32^v, 34^v, 38^r, 40^v, 41^v, 42^r, 46^r, 47^v-2, 55^r, 57^v, 58^v, 59^r, 59^v-2, 65^v-2, 68^v, 69^r-2, 71^r, 71^v, 72^r, 72^v, 73^v, 74^r-2); cf. și **dar** (25^r-2, 41^r, 42^r, 43^v-2, 52^v, 54^r, 58^r, 58^v, 59^r, 65^v-2, 66^r, 67^v, 68^r-3, 72^v, 76^v).

dascăl s. m. în var. **dascal**: „și dzisă lui Aristotel **dascalului** de ședzu lîngă Alexandru” (71^v; v. și 51^r, 71^r-3, 73^v).

de¹ conj. „și”: „cădzură din ceriu **de** să făcură draci” (70^v; v. și 35^r, 55^v, 58^r).

de² prep. **1.** „din”: „Și-i mai dede un inel, neștiut prețul lui, făcut **de** 4 pietri scumpe” (68^v; v. și 17^r, 16^r, 25^r, 51^v, 52^r, 53^r, 60^r-2, 66^v, 67^r, 70^r, 75^r). **2.** „pentru”: „Și-i dede 120 haznale de galbeni, haragiul **de** 10 ani” (68^v; v. și 13^v). **3.** „din partea cuiva”: „noi rău vom pătimi **de** Darie-Împărat” (23^r; v. și 35^r, 39^v). **4.** „de la”: „Am înțales **de** Împărăție Ta” (58^v).

de³ pron. rel. invar. „care, ce”: „și dederă carne tătariilor **de** o mîncară” (48^v; v. 41^v, 67^r).

deci conj. „apoi”: „Și dacă face muiere fecior, e îl ține la dînsa 3 ani, **deci** îl aduce la tată-său, iară dacă face fată, apoi tot acolo cu maică-sa rămîne” (44^v).

dedesupt adv. „dedesubt”: „Alexandru trecu cu toată oaste pre urma apei Efratului și dedi pre **dedesuptul** cetății” (29^v; v. și 67^r).

degrabă adv. loc. adv. *cu degrabă* „în grabă”: „Candosal alergă **cu degrabă** la maică-sa” (68^v).

deschide vb. și în var. **deșchide**: „Și nu putură răbda mulțime săgeților și **deșchisără** porțile” (16^r; v. și 22^r, 25^r, 34^r-5, 34^v-2, 55^v); cf. și **deschide** (34^r).

deschis adj. în var. **deșchis**: „cetățanii să spăimîntară și cînd căutară ei, adecă porțile **deșchisă**” (29^v).

deosebi vb. „a se separa”: „mulț s-au rădzvrătit și **s-au deosăbit** de noi” (44^r).

despre prep. „dinspre”: „Și-i luo Vizantie voievodul cu oaste **despre** pădure și-i scoasă la cîmp” (40^v; v. și 25^r, 39^r, 69^v).

diamant s. n. în var. **adiiamant**: „săgețile lor n-ave her în vîrf, ce ave piatră de **adiiamant**” (47^v; v. și 19^r, 71^v).

din prep. 1. „de”: „Dumnezău desparte sufletul **din** trup” (70^v). 2. „cu”: „începură a să tăie **din** sabii și **din** suliță” (36^r).

dinapoi adv. în var. **denapoi**: „și cu-n cap grăie ca oamenii, iară cu alt cap ce ave **denapoi** lătra ca cîinii (42^r; v. și 17^r).

dinăuntru adv. în var. **dinluntru**: „Apoi **dinluntru** făcu alt dzidiu și mai mare” (61^r).

dintru prep. 1. (sens local) „din”: „și **dintru** aceea dzi era tot scîrbit Alexandru” (71^r; v. și 35^r, 43^v, 44^r-2, 47^r, 61^v, 74^r). 2. (sens partitiv) „din, dintre”: „niciunui om **dintru** cei proști nu te vei pute potrivii” (14^r; v. și 39^v).

dîrjie s. f. „dîrzenie”: „s-au menunat de sămeție și de **dîrjie** muierilor” (58^r).

doamnă s. f. „soție a unui domnitor sau a unui boier”: „Iară pre fata lui Poriu o dede Alexandru lui Filon voievodului ca să-i fie **doamnă** lui” (56^r).

doar adv. în var. **doară** „oare”: „**Doară** voi îmi puteț da dzile de la voi?” (75^v; v. și 25^r, 64^v).

dobîndă s. f. „pradă de război”: „Pentru aceea caută de-ț împărțăște **dobîndzile**” (70^r; v. și 17^r).

dobîndi vb. „a cuceri”: „Și Atina atîta era de mare și împodobită, cît cu adevărat mult împăraș au dorit **să o dobîndească**” (15^v).

doctor s. m. în var. **dohtor**: „Iară eghiptenii, oarecum și cum obliciră pentru aceas-ta și știind ei că Filip este **dohtor** lui Alexandru, scrisără carte la Filip vraciu” (24^v).

doctorie s. f. în var. **dohtorie**: „Filipe vraciule, oare această **dohtorie**, de o voi be de la tine, folosi-m-va ceva sau mai spre rău îm va fi?” (24^v).

doi num. card. în var. **dooa**: „loviră pe Poriu cu războiul de **dooa** părț” (53^r).

doilea num. ord. în var. **doile/doa/dooa**: „o parte de oaste o lăsă înapoi, **al doile** o pusă la mijloc” (16^v); „Cînd fu **a doa** dzi, marsără toș boierii la Alexandru” (40^v; v. și 42^v); „Și să dusă la **a dooa** poartă” (34^r; v. și 34^v, 52^v, 60^r, 63^v, 64^v, 66^v).

domestici vb. în var. **dumesnici**: „Și vru Alexandru să scoată de acei oameni la lume pentru minune și-i **dumesnici**” (47^v).

domnie s. f. „regiune stăpînită de un domn”: „Da-ț-voi numai 3 dzile pîn cînd îț vei tocmi împărățiile și **domniile**” (75^v; v. și 19^v, 69^v, 75^r-3).

dovedi vb. „a învinge, a birui”: „Și să loviră întîi lei<i> cu bivolii și-i **dovediră** bivolii pre lei, apoi să loviră pardoșii cu taurii și-i **dovediră** taurii pre pardoș” (51^v).

dragoman s. m. „interpret, traducător”: „Și să strînsără cetățanii la sol și căutară un **dragoman**” (16^r; v. și 16^r-2).

drege vb. „a repara”: „Tot omul să-ș hrănească cai<i> bine și **să-ș dreagă** armele” (38^r).

drept adj., prep. 1. adj. „(om) fără păcat”: „Iară după aceea dede Dumnezău lui Adam alt fecior, om **drept** și întălept” (44^r); „devotat, credincios”: „și noi încă ne închinăm cu capetele plecate pînă la pămînt, roabe **adevărate** (59^r). 2. prep. „lîngă”: „vedzi **drept** acest loc este o peștiră” (64^v).

dulce adj. „bun”: „Cu niște cuvinte **dulci** și mîngîioasă ca aceste învăța Alexandru pre machidonenii lui” (28^v; v. și 15^r, 39^v, 40^r, 40^v, 44^v, 48^v, 67^v, 69^r, 70^r, 75^v).

dumnezeiesc adj. în var. **dumnedzăiesc**: „Iară calul, fiind cu dar **dumnedzăiesc**, au priceput că Alexandru vra să moară” (76^r).

dumnezeu s. m. „idol”: „întru aceea vreme cetățanii făce slujbe **dumnedzăilor**” (29^r; v. și 16^v-2, 35^r, 38^v, 64^v).

egiptean s. m. în var. **eghiptean**: „Iată, **eghiptenilor**, că mă duc de la voi bătrîn și voi veni tînăr ca de 30 de ani” (25^v; v. și 22^v, 24^v-2, 25^r-3).

elefant s. m. în var. f. **elifantă/lifantă**: „Să facem poduri pre **elifante** și să punem pre o **lifantă** cîte 40 de ostaș” (51^v; v. și 19^r, 51^v-2, 52^r-6).

elen adj. în var. **elenesc**: „scrisă slove **elenești**, rîmlenești și evreești” (46^r).

farij s. m. „cal frumos, de rasă”: „Și-i mai scoasă un **farij** alb cu șaoa de adiamant fără de preț” (19^r; v. și 71^v).

fără conj., prep. **1.** conj. loc. conj. *fără de* „în afară de”: „eu n-am pre altul nimene în lume **fără de tine**” (72^r; v. și 32^v). **2.** prep. (adverbial) *fără numai* „decît”: „alte griji nu avem **fără numai** grije a ne ruga lui Dumnedzău” (44^r; v. și 22^r, 61^r, 72^r).

făt s. m. „fiu” expr. *fătul meu* „fiul meu”: „scriu ție, **fătul mieu** Alexandre, sănătate” (13^v; v. și 65^v-2, 68^r, 69^v, 75^r).

fecior s. m. **1.** „copil”: „Și întru acea cetate era o împărăteasă văduvă ce o chiema Candachie Cleofila-Împărăteasa. Și ave 2 **feciori**” (61^v; v. și 43^v-3, 68^r, 74^v). **2.** sint. *fecior de domn/crai* „prinț”: „Iară acole aproape de Darie-Împărat sta un **fecior de domn**” (30^v), „Iară noi pătîmim rău acum de un **fecior de crai**” (35^r).

fel s. n. în var. **feliu**: „Și pre acel cîmp era multe **feliuri** de oameni sălbateci” (39^v; v. și 41^r, 42^r, 43^r, 49^v, 66^v).

felinar s. n. în var. **felenar**: „prin curț pe multe locuri era spîndzurate pietri scumpe de lumina în loc de **felenare**” (57^r; v. și 32^v).

femeie s. f. și în var. **fămeie 1.** „familie”: „Și aleasă Iracolie-Împărat tot oameni de treabă și cu **femeile** sale” (41^v). **2.** „soție”: „Iară Sif, feciorul lui Adam, el au rămas aice cu **fămeia** și cu copii<i> săi” (44^r).

ferdelă s. f. în var. **feldelă**: „măsură de capacitate pentru cereale egală cu circa 20 de kilograme”: „Dați-i 100 de **feldele** de galbeni de aur” (73^r; v. și 73^v-2).

fiară s. f. în var. de pl. **fheră**: „leul, de va răcni, multe **fheră** vor muri de frica lui” (28^r).

fiecare pron. nehot. în var. **fiștecare**: „porunci la toț voievodzîi să-ș scoată **fiștecarele** oștile sale la cîmp” (26^r; v. și 22^v, 26^v).

fier s. n. și în var. **her/fhier**: „săgețile lor n-ave her în vîrf (47^v; v. și 48^r, 48^v, 61^r, 68^v); „niciun **fhier** nu-l taie” (22^r); cf. și **fier** (66^r).

finic s. m. „curmal”: „După aceste ieșiră cetățanii toț cu stîlpări de **finic**” (18^v).

finică s. f. „curmală”: „luo de la dînșii poame și **finice** multe” (39^v).

fire s. f. „ființă, făptură”: „Iară pre fata lui Poriu o dede Alexandru lui Filon voievodului ca să-i fie doamnă lui, care, după cum dzic, au fost **fire** de frumoasă (56^r).

fîntînă s. f. „izvor”: „Și luo Ivantie apă cu clondiriul din **fîntîna** aceea de supt picioarele lui” (43^v).

foarte adv. **1.** (așezat după adj. ori după vb. sau determinînd loc. adv.): „fugiră pînă la niște munț înalț **foarte**” (60^r; v. și 70^r); „Alexandru vădzu atîta oaste, să spăimîntă

foarte” (28^r; v. și 35^v, 52^r, 54^v, 67^r, 67^v); „Și era casăle acele în măiestrii pre niște fusă **foarte** cu meșteșug” (67^r; v. și 47^r, 48^r). **2.** (așezat înaintea vb.) „mult, tare”: „Alexandru, dacă citi carte, **foarte** să bucură” (15^r; v. și 13^r, 24^v-2, 34^r, 52^v, 54^r-2, 59^r, 64^r-2); cf. și **foarte** + adj. sau adv. (13^v, 15^r, 15^v, 16^v, 18^v, 27^r, 30^v, 32^r, 35^v, 39^v, 42^r-2, 42^v-3, 43^r, 44^r, 46^v, 47^r-2, 47^v, 54^v-2, 55^r, 59^r, 61^r, 61^v, 64^r, 66^v-2, 67^r, 68^r-2, 69^v, 72^v, 74^v, 75^v-2, 76^r).

foc s. n. (sens contextual) „armament”: „esti **foc** mult în cetate” (16^v).

frăține s. m. (urmat de un adj. pos.) în var. **frăține** „frate”: „Alexandru au scos pre muire **frăține-tău** din robie” (68^r).

frumusețe s. f. în var. **frumsăța/frumșeta**: „tot gîndie la hrana raiului și la **frumsăța** lui” (43^v; v. și 46^r); „plînge cu mare jale și cu amar pentru hrana raiului și pentru **frumșeta** lui” (43^v).

frunte s. f. „avangardă a unei armate”: „Și aș<a> purceasără după Alexandru pînă ajunsără în **frunte** oștii ce era înainte” (17^r).

gadină s. f. „animal sălbatic”: „Și era acei oameni mai iuțiu și mai ageri decît toate **gadinile** pre lume” (47^v; v. și 65^r).

galion s. n. „corabie”: „Și făcură 10000 de corăbii mari, cum s-ar dzice **galioane**” (41^v).

găti vb. „a se pregăti de luptă”: „porunci îndată oștilor lui **să să gătească** de război” (14^r; v. și 25^r, 27^v, 34^v, 38^r, 40^r-2, 51^r-2, 51^v-2, 55^r-2, 63^v, 64^r).

gîndi vb. „a-i păsa de ceva”: „au toț un cuget și o credință și o dragoste și ei de moarte **nu gîndesc**” (33^r).

glozozeală s. f. în var. **glogodzală** „învălmășeală”: „Iară dacă au întrat în cetate, s-au făcut o **glogodzală** mare” (17^r).

gol adj. (despre sabie) „scoasă din teacă”: „găsi pre maică-sa țind în brață pre Darif și cu sabie **goală** în mîini țindu-o” (68^v); cf. var. de pl. **goli**: „noi trăim mult și această viață viețuim **goli**” (43^v; v. și 41^v-2, 42^r).

gomon s. n. „ceartă, zgomot”: „să audzie acolo **gomon** de oameni mult și țipete” (65^r).

gonaci s. m. în var. **gonaș**: „să rușinară **gonașii** lui Darie-Împărat” (34^v).

grăi vb. „a zice, a spune, a vorbi”: „De cine **grăiește** și spune carte aceasta?” (18^v; v. și 13^r, 17^v, 41^v, 42^r, 43^r-2, 47^r, 53^v, 55^v-2, 67^v-2, 70^r, 73^v).

greșeală s. f. „păcat”: „Eu n-am venit să mă muncescu cu voi aice, ce am venit să vă văz și să vă întreb pentru ce **greș<a>lă** v-au băgat pre voi aice?” (65^v).

greșit s. m. „dușman”: „ești milostiv pre **greșiti** tăi” (63^v).

griji vb. „a fi îngrijorat de ceva”: „și nu gîndesc ei unde vor muri, nici **nu grijesc** ei de moarte lor” (27^v; v. și 13^v, 65^v).

gripsor s. m. în var. **dzgripsor** „pajură”: „Și scoasă [..] de **dzgripsori**” (38^r).

groaznic adj. în var. **groznic**: „să făcu cu totul **groznic** ca un leu înfocat” (67^v; v. și 69^v).

grumaz s. m. „gît”: „să aflară 80000 de călăraș și 60000 de pedestraș și 80000 de lei învățaț la război cu dzgărzi de aur la **grumazi**” (26^r).

hanger s. n. „cuțit mare”: „Iară doi din boierii lui, anume Răzvan și Candarcus, atunce îl ajunsără pre cale și-l junghieră cu **hangerile**” (36^v).

haraci s. n. în var. **haragi**: „să-i trimiteț **haragi** și oaste pe an” (16^r; v. și 13^v, 15^r-2, 17^v, 18^r, 19^v, 23^r, 27^r, 30^v, 31^v, 33^r-2, 57^v, 63^r, 64^r, 68^v-2, 69^r-2, 72^v).

harnic adj. „vrednic”: „i-au înțrat vînatul în mreja lui și n-au fost **harnic** ca să-l prindă” (34^v).

hazna s. f. „sumă fixă de 36000 de pungi”: „Și-i dede 120 **haznale** de galbeni (68^v).

hînsar s. m. „tîlhar”: „este tîlhar mare și **hansariu**” (22^v; v. și 27^r).

ia în var. **ian** „ia, hai”: „**Ian** să mergim la dobîndă!” (17^r; v. și 71^r, 73^r).

iar adv., conj. în var. **iară** **1.** adv. „iarăși”: „trupul tău din pîmînt este și **iară** pre pămînt va să rămîie” (70^r; v. și 52^v). **2.** conj.: „Și învătă Alexandru pre log<ofă>t să scrie carte la Darie-Împărat, **iară** pe sol îl trimisă la gazdă” (13^r; v. și 13^r-2, 13^v-4, 14^r-5, 14^v-2, 15^r-2, 15^v, 16^r-4, 16^v-4, 17^r-5, 17^v-2, 18^r-3, 18^v-3, 22^r, 22^v, 23^r-3, 23^v-2, 24^r-5, 24^v-2, 25^r-3, 26^v-4, 27^r-2, 27^v-6, 28^r-3, 28^v, 29^r-6, 29^v-2, 30^v-5, 31^r-6, 31^v-4, 32^r-2, 32^v-2, 33^r-4, 33^v-2, 34^r-2, 34^v-2, 35^r, 35^v-2, 36^r-4, 36^v-7, 38^r, 39^r-2, 39^v-2, 40^r-2, 40^v-2, 41^r, 41^v, 42^r-2, 42^v-4, 43^r-3, 43^v-7, 44^r-5, 44^v-2, 46^v-3, 47^r-8, 48^r-4, 51^r, 51^v-3, 52^r-3, 52^v-3, 53^r-7, 53^v-2, 54^v-6, 55^r-2, 55^v-9, 56^r-2, 57^r, 57^v, 58^r-3, 58^v-2, 59^r-3, 59^v, 60^r-6, 60^v-3, 61^v, 63^r, 63^v-5, 64^r-3, 64^v, 65^r-2, 65^v-2, 66^r-2, 66^v-4, 67^r-2, 67^v-3, 68^r-4, 68^v-4, 70^r-4, 70^v-3, 71^r-2, 71^v, 72^r-2, 72^v-5, 73^r-5, 73^v-2, 74^r-3, 74^v-4, 75^r-5, 75^v-3, 76^r, 76^v-2); cf. și conj. **iar** (75^v), **iar** (13^v, 17^r, 24^r, 26^r, 27^r, 32^r, 43^v, 64^v, 71^r, 73^r).

iarbă s. f. în var. de pl. **ierbi**: „Iată, întru acel ceas, că sosi și Filip vraciul cu potiriul cu **ierbile** dresă” (24^v; v. și 75^v); cf. și **ierburi** (24^v).

idolesc adj. „care se referă la idoli”: „Și nu-i pute opri pîn nu aprinsără capiște **idolească**” (17^r).

ierta vb. „a-și lua rămas-bun”: „Atunce Alexandru să luu în brață cu Candosal și să **iertară** unul cu altul” (65^r).

iertăciune s. f. „iertare”: „Și vă cereț **iertăciune** de la mine” (27^r; v. și 76^r-2).

ierusalimlean s. m. „locuitor al Ierusalimului”: „Scriu vooa, **ierusalimlenilor**, și vooa, eghiptenilor, și vooa, vavilonenilor” (22^v; v. și 23^r-5, 24^r).

imurluc s. n. în var. **ermuluc/ermuruc** „manta”: „Iară Alexandru să pricepu că-l cunoscură și îndată îș lăsă **ermulucul** în palaturi” (34^r; v. și 71^v); „Îi dediră **ermurucul** lui Solomon-Împărat” (19^r; v. și 30^r).

indienesc adj. „privitor la India ori la indienii”: „cu dînsăle era 2000 fete despletite și 1000 de vlădici **indienesti**” (56^r).

inorog s. m. „animal fabulos cu corp de cal și corn în frunte”: „În cursul anilor 5200 ieși-va **inorogul** de la Machedonie și va ucide berbecile de la răsărit” (18^v; v. și 30^r, 57^r).

intra vb. în var. **întra**: „nu vrură să-l lasă să **între** în cetatea Eghipetului” (24^r; v. și 13^v, 15^v, 17^r, 18^r, 18^v-2, 22^v, 23^r, 23^v-2, 27^r, 28^v, 29^v-2, 31^r, 34^r, 34^v, 35^r, 41^v-2, 42^v, 46^v, 47^r, 56^v-3, 60^v, 61^v, 64^v-3, 65^r-4, 66^v, 67^v, 71^r).

ispiti vb. „a afla”: „du-te și te bate cu Alexandru-Împărat acolo unde sînt mulțimile vetejilor și acolo îț **ispitește** norocul și vetejie” (68^v; v. și 58^r).

ispolin s. m. „urias”: „și să sfărmară și periră **ispolini** 20000” (47^v; v. și 47^r-2).

iuzbașă s. m. în var. **izbaș** „căpitan”: „Și după ce sfirșiră veselie, strigă **izbașul** cel mare” (74^v).

împărăți vb. „a domni ca împărat”: „tu ședzi în scaunul tău cu pace și **împărățai** sănătos” (15^r; v. și 31^v, 32^r-2, 33^r, 41^v, 46^r, 59^v, 65^v, 76^v).

împărăție s. f. (urmat de un pron. pers.) loc. pron. *Împărăția Ta* în var. **Împărăție Ta** (**Împărății**<i> Tale) „termen de reverență la adresa unui monarh, a unui domnitor, a unui boier etc.”: „Nu trebuiești să rîzi, **Împărăție Ta**, de niște cuvinte ca aceste” (13^r; v. și 14^v-2, 15^r-3, 17^r, 23^r-2, 26^r, 26^v, 27^r, 30^r, 35^r, 35^v, 40^v, 41^r-3, 41^v-3, 48^r, 52^v-4, 58^r-4, 58^v-6, 59^r-3, 63^r-4, 64^r-2, 67^r-2, 67^v-4, 68^r, 69^r-3, 70^v-3, 71^v-4, 73^r, 74^v).

împlini vb. „a se adeveri o prorocie”: „Acolo **s-au împlinit** cuvîntul prorocescu” (53^r).

împotriva prep. în var. **împrotiva**: „Și așa purceasără **împrotiva** oștilor lui Poriu” (52^r; v. și 33^r, 60^r, 75^v).

împotrivă adv. în var. **împrotivă** expr. *a sta (ieși) împotrivă* „a se împotrivi”: „celui mîndru îi **stă Dumnedzău împrotivă**” (35^r; v. și 54^v, 55^r, 57^v, 68^r, 75^v).

înalt adj. și în var. **nalt**: „Bun viteaz este Poriu și este mare de trup de 5 coț de gros și de 10 coț de **nalt**” (55^r); cf. și **înalt** (26^v-2, 32^r, 42^v-2, 43^r, 44^r, 44^v, 48^r, 60^r, 60^v-2, 61^v, 71^r).

înăuntru adv. în var. **înălăuntru**: „Și de acolo purceasă și mai **înălăuntru** în Persie” (26^r).

încă adv. „de asemenea”: „Darie-Împărat **încă** venie asupra lui Alexandru ca un dzmeu înfocat” (26^r; v. și 15^v, 46^v-2, 54^v, 55^r, 57^v).

încărcat adj. în var. de pl. **încarcaț**: „Și mai adusără 460000 de cai hrăniț și 500000 de cafri **încarcaț** de arme” (52^v); cf. și **încărcat** (52^v-2).

încăși adv. „încă; de asemenea”: „Iară **încăș** de te vom bate noi pre Împărăție Ta, să știi că mare rușine îți va fi” (58^v).

închina vb. **1.** „a dăruî”: „scoasă Aristotel darurile de la Olimbiada și **închina** lui Alexandru” (71^v; v. și 24^r). **2.** expr. (sens contextual) *a închina împărăția* „a preda în semn de supunere”: „noi cu tine nu ne vom bate, ce noi **închinăm împărăție** noastră la împărăție ta” (15^r).

închinăciune s. f. „închinare”: „scriu la marele împărat Alexandru Machedon sănătate și **închinăciune** trimit Împărății<i> Tale” (15^r).

înconjura vb. în var. **încungiura**: „Și așa **au încungiurat** pre Sălevechie de toate părțile (60^r).

înconjurat adj. în var. **încungiurat**: „Iată, să știi, Împărăție Ta, pentru viața noastră că cetate [este] într-un ostrov **încungiurat** cu apă” (58^r).

întîmpina vb. și în var. **întimpina** „a întîlni”: „Și **să întîmpinară** cu niște crai grecești” (18^r); „Și **întimpinară** pre un om și dzisă Alexandru” (43^r; v. și 65^r, 74^v).

întîmpinare s. f. în var. **întimpinare/timpinare** expr. *a ieși în ~* „a ieși în calea cuiva pentru a-l primi”: „Tot omul să iasă din cetate întru **întimpinare** lui Alexandru-Împărat!” (24^r; v. și 15^r, 18^v); „Iară dacă s-au apropiet Alexandru de Rîm, **ieșitu-i-au** înainte în **timpinare** frumoasă 4000 de călăraș” (18^r).

întîmpla vb. și în var. **tîmpla**: „Răilor multe răle **să tîmplă**” (63^r; v. și 32^r, 41^r, 65^r-2, 74^v); cf. și **întîmpla** (41^r).

întu prep. 1. „în”: „Alexandru fu sănătos **întu** aceea dzi și **întu** acel ceas” (25^r; v. și 13^r, 14^r, 15^r, 19^r, 19^v-2, 22^v, 23^r, 24^r-2, 24^v, 25^v, 26^r, 29^r, 31^r, 32^r, 35^v-2, 39^r-2, 39^v-2, 40^v, 42^r, 43^r-2, 43^v, 44^r, 46^v-2, 47^r-2, 47^v-4, 48^r-2, 51^v, 52^r, 53^v-3, 54^r-2, 55^r, 56^r, 57^v, 58^r, 60^v, 61^v-2, 64^r-2, 65^r, 65^v, 66^v, 67^r-2, 68^r, 69^r-3, 70^r-2, 71^v, 72^r, 74^v).

2. „între, printre”: „Astăz tu luminez **întu** greci” (71^r).

întuneca vb. „a începe să nu se mai distingă obiectele”: „Și îndată să lovără oștile atîta de tare și iute, cît deodată **au întunecat** și soarele de prah” (36^r).

întuneric s. n. în var. **întunerec** „mulțime mare”: „Iară eu stam împotriva a **întunerece** de oameni” (75^v; v. și 36^r, 57^r, 70^v).

înveli vb. în var. **învăli**: „Alexandru, dacă ceti slovele, **învăli** stîlful” (40^r; v. și 48^v, 51^r-2).

învelit adj. în var. **învălit**: „Și scoasă pavădza **învălită** cu piei de aspidă” (19^r; v. și 22^v).

înzestra vb. în var. **înzăstra** „a da zestre unei fete”: „Împărate Alexandre, am o fată mare și n-am cu ce o **înzăstra**” (73^r).

jaf s. n. în var. **jac** 1. „Și-i mai învâța Alexandru ca să să ferească de **jacuri**” (28^r).

2. loc. vb. *a da în jaf* (sens contextual) „a jefui”: „toate ale lui **să le dai în jac**” (63^v).

jale s. f. „dor mare”: „Alexandru, dacă ceti carte, să umplu de **jale** maicii sale” (72^r).

jefui vb. în var. **jăcui**: „Darie-Împărat audzi că au pășit Alexandru pre hotarul țărîlor lui și-i pradă și-i **jăcuiești** satele și orașele lui” (22^v).

jeț s. n. în var. **jilț** (spec.) „tron”: „Și dacă au întrat, au ședzut în **jilțul** cel de aur a lui Poriu-Împărat” (56^r; v. și 32^v-5, 43^r-2).

jgheab s. n. în var. **jghiiab**: „Și împrejurul acelor casă cură un pîrău foarte limpede și dulce pre niște **jghiiaburi** de cîrștal” (67^r).

jidov s. m. „evreu din Vechiul Testament”: „aceste limbi păgîne vor ieși atunce cînd va naște Antîhrist, la sfîrșitul lumii, și vor munci pre creștini împreună cu **jidovii** și cu țigani” (61^r).

jucărie s. f. în var. **jucărei/giucărei**: „mi-ai trimis mie **jucărei** copilărești” (14^r); „scoasă **giucăreile**, raclele și sacii cu macul” (13^v; v. și 13^v).

junghia: vb. „a înjunghia”: „**va junghie** leul de la amiază” (18^v; v. și 36^v, 55^v).

la prep. (înaintea substantivelor proprii nume de continente și de țări) „în”: „Cînd au scris Darie cărț **la Ierusalim, la Eghipet și la Vavilon**” (22^v; v. și 13^r-2, 14^v, 16^v, 23^r, 23^v, 24^r-2, 26^r, 27^r-3, 28^r, 28^v, 29^r, 30^v, 51^r-4, 53^v-3, 55^v-2, 57^v-2, 69^r, 69^v-3, 71^r, 71^v, 72^r, 73^v, 74^r, 74^v, 75^r-4).

lacrămă s. f. în var. **lacrămă**: „începu cu amar a plînge și cu herbinț **lacrămi** a dzice” (70^r; v. și 72^r-2, 76^r, 76^v).

lamură s. f. sint. *aur lamură* „metal de cea mai bună calitate, cu un înalt grad de puritate”: „Și de acole îl băgă într-alte casă tocma de criștal și cu flori de aur împodobite și masa de **aur lamură**” (66^v).

leșesc adj. în var. f. **leșască** sint. *Țara Leșească* „Polonia”: „lui Laomeduș voievodului îi dede Țara Franțudzului, Englitera și **Țara Leșască**” (69^v; v. și 22^r).

limbă s. f. „popor, neam”: „scrisă cărț pre la toate crăiile de la răsărit și pre la toate **limbile** de la amiazăzâi” (53^v; v. și 19^v, 22^v, 39^r, 54^r-2, 57^v, 60^r-4, 60^v-2, 61^r-4, 76^v).

locui vb. în var. **lăcui** „a trăi”: „Frate Antioahe, vedzi drept acest loc este o peștiră și dzic că **lăcuiesc** într-înșă dumnedzâi elenești” (64^v).

locuitor s. m. în var. **lăcuitor**: „Și-i mai învăța Alexandru ca să să ferească de jacuri, de curvii și să nu răbuiască **lăcuitorii**” (28^r).

lovi vb. „a ataca”: „Iară Alexandru dinapoi dediră în trîmbiță și în surle de trei părț și **loviră** pre atinei și dinainte, și denapoi, și la mijloc” (17^r; v. și 51^v, 53^r-2, 60^r, 63^r).

macedonean s. m. în var. **machedonean/machidonean**: „iară machedonenii unde săcera și copt, și crud” (17^r; v. și 14^r, 27^v, 28^r, 29^r, 30^v); „toate ulișile era pline de **machidonenii**” (29^v; v. și 13^r-2, 14^r, 14^v, 16^r, 17^r-3, 26^v-2, 28^r-2, 28^v-2, 29^r, 32^r, 33^r-2, 36^r, 38^r-2, 40^r, 40^v-3, 42^v, 51^v-2, 53^r-4, 53^v-2, 54^v, 55^v, 57^v, 63^v, 74^v-2, 75^v-5).

macedonesc adj. în var. **machidonesc** „macedonean”: „Mă lovi mină **machidonească** cu sabie persască” (31^r; v. și 31^r-2).

maică s. f. „mamă”: „Alexandru, dacă ceti carte, să umplu de jale **maicii** sale” (72^r; v. și 13^r, 44^v, 51^r, 63^v, 64^r-3, 66^v, 67^v, 68^r-2, 68^v-3, 69^r-2, 71^r, 71^v-2, 72^r-2, 73^v, 75^v-2, 76^r, 76^v).

mamă s. f. în var. **mumă**: „Iară **muma** lor, Minerva, scrisă carte la feciorii ei” (75^r; v. și 15^r, 68^r-3, 74^r, 74^v, 76^v).

măceș s. m. în var. **măcieș**: „răsădi mărăciuni, rugi, **măcieș**, spini înghimpoș” (61^r).

măiestrie s. f. **1.** „unealtă, instrument ingenios”: „Și mai adusără 460000 de cai hrăniț și 500000 de catfri, încarcaț de arme și de alte **măiestrii** de război” (52^v). **2.** „lucru executat de cineva”: „Și era casăle acele în **măiestrii** pre niște fusă foarte cu meșteșug” (67^r).

măreț adj. „mîndru”: „Vezi, frate cetitoriule, ce face Dumnedzău cu oamenii mîndri și **măreț!**” (35^r).

mărgăritar s. m. în var. **mărgăritariu**: „Și ce gășiră și scoasă de acolo era tot pietri scumpe și **mărgăritariu**” (46^v; v. și 22^r, 38^r, 48^r, 48^v, 57^r, 73^v).

meșteșug s. m. și în var. **meșterșug 1.** „secret”: „Alexandru, dacă ceti slovele, luu nodul ca să-l dedzlege și-l întoarsă și pe o parte, și pe alta și nu-i putu pricepe **meșteșugul** legăturii lui” (61^v). **2.** „acțiune dibace, vicleană făcută în ascuns”: „Iată că pre noi ne bătu și cetățile noastre le luu și țara noastră o prădă și acum și aice în cetate noastră cu **meșterșug** au intrat de ne-au batjocorit” (35^r; v. și 16^v-2, 61^r, 61^v-2).

mieriu adj. în var. **miriu** „albastru(-deschis)”: „Și era pasările acele unele albe, altele roșii, altele mohorîte, vinete, vierz, **mirii**” (43^r).

mira vb. în var. **miera**: „Alexandru mult **să miera** de viața lor (44^r).

mișel adj. „sărac”: „iată că sîntem niște oameni goli și **mișei**” (41^v; v. și 48^r-2).

mînă s. f. loc. adv. *de-a mînă* „neîncetat”: „Și să înceștară unii cu alții, de să tăie tot **de-a mînă**” (28^v; v. și 36^r, 53^r).

mîndrie s. f. „înțelepciune”: „Dară eu n-am știut că ești tu atîta de înțelept, ce te-am cunoscut din solie dintîi. Ce să știi tu că **mîndrie** tinerilor scurtă esti” (13^v).

mîngîietor adj. în var. **mîngîitor**: „Că tot omul să întristeadză de moarte lui, că esti dulce această lume și **mîngîitoare**” (48^v).

mîntui vb. „a se salva de o primejdie”: „Duceți-vă la Ierusalim și luați trupul Eremiei prorocului, că mare sfînt este acela, și cu ruga lui **să va mîntui** cetate Alexandrie de șerpi” (74^r).

moș s. m. „strămoș”: „Și sîntem noi strănepoții lui Sif și **moșii** noștri dintr-însul sînt” (44^r).

moșie s. f. „patrie”: „De aț fi și împăraț, cinste este omului domnie și împărăție la **moșie** lui” (75^r; v. și 36^v, 43^r, 46^r, 74^v).

mreajă s. f. în var. **mreajă**: „au întrat vînatul în **mreja** lui” (34^v).

muier s. f. **1.** „femeie”: „Pînă de la o vreme ieșiră **muieri** și fetile despletite și cu copiii în brață” (17^r; v. și 27^v, 35^r, 51^r, 58^v-3, 59^v, 65^r, 67^v-2, 73^v-4, 74^v-2). **2.** „soție”: „De vreme ce ai ajuns la mîna me, îț voi scoate eu și **muier** ta, și copiii<i> tăi” (63^r; v. și 44^v-5, 53^v, 59^v, 60^r, 63^r, 63^v-3, 64^r-2, 68^r, 68^v, 73^v, 74^v).

muieresc adj. „femeiesc”: „Dacă este așa, îmbrăcați-i în haine **muieresti**” (51^r; v. și 57^v, 58^r).

muiereste adv. „femeiește”: „Deci tot așa să poartă pînă în dzioa de astădz **muiereste**, cu cîrpe în cap” (51^r).

mult adv. „foarte”: „împărăție este **mult** înaltă și împodobită” (32^r).

mulțumi vb. în var. **mulțămi**: „Nu vă **mulțămăsc** de carte ce-*m* scrieț voi mie” (24^v; v. și 13^r, 27^v, 59^r, 64^r-2, 66^v, 71^v).

muncă s. f. „chin, tortură”: „sufletile dreptilor sînt în mîna lui Dumnedzău și nu să va atinge de dînsăle **munca**” (70^r; v. și 64^v, 70^v).

munci vb. „a (se) chinui”: „Eu n-am venit **să mă muncescu** cu voi aice” (65^v; v. și 61^r, 65^v-2, 66^r-3).

nagară s. f. „un fel de țambal folosit în muzica militară”: „începură a dzice în trîmbiță și în surle și în **nagarele** cele ce au cîte 3000 de piscoaie” (74^v).

nagomudr* s. m. în var. **negomudr**: „blajin” „sîntem neam cu **negomudrii** lui Ivantie-Împărat” (58^r; v. și 42^v-2).

nădușeală s. f. în var. **nădușală** „căldură mare; arșiță, zăpușeală”: „fiind arșiță de soare și **nădușală** întru aceea dzi, marsă Alexandru să să scalde” (24^r).

nărav s. n. „obicei, deprindere”: „și ave **nărav** oamenii acei sălbateci că, dacă vede pre vreun om de ai <lor> crunt, ei omorîie, adecă îl și mînca” (40^v).

năvală s. f. loc. adv. *cu năvală* „în mod impetuos”: „Îndată ș-au lăsat Evimitrie toată oaste sa **cu mare năvală** asupra oștii lui Sălevechie” (60^r).

neharnic adj. **1.** „nevrednic”: „Nevrednice și **neharnice** oame” (68^v). **2.** „leneș”: „bărbatul meu mă bate și este curvar, viclean și **neharnic** de a ținere casa” (73^v).

* Formă deformată a compusului *nagomudrî* (din sl. *nağb* „gol” și *mōdrb* „înțelept”) semnificînd *înțelepți goi* (vezi Cartoian 1910, p. 100), popor de oameni biblici „care trăiau în penitență și abstenență în regiunea Pendjabului și Ganjelui” (Chițimia, Simonescu I 1963, p. 53).

neputernic s. m. „neputincios”: „Cum puternicii cădzură și **neputernicii** să sculară și să rădicară!” (53^v).

nestătător adj. „inconsecvent; instabil”: „împărățiile și crăiile sînt ca niște spume în **nestătorele** vremi” (53^v).

nevoie s. f. „necaz”: „Împărate Alexandre, avem **nevoie** de cucoară, că vin vara și ne strică poamele și țarinile” (39^v).

nevolnic adj. (sens contextual) „sărman”: „O, vai de mine, **nevolnicul** de mine!” (53^v; v. și 36^r, 43^r, 63^v, 64^r).

ni interj. „hai”: „**Ni** să-l gonim și să-l tăiem și să luom arme și cai buni de la dînsul!” (16^v).

nicăieri adv. în var. **nicăiuri**: „începu a plînge, neavînd nicio mîngiere de **nicăiuri**” (35^r).

nimeni pron. neg. în var. **nimene/nimine**: „făcuș un lucru carele n-au mai făcut **nimene** pre lume” (31^v; v. și 22^r-2, 47^r, 47^v, 73^r, 75^v, 76^r); „cînta cu niște viersuri minunate de frumoasă, cît n-au mai audzit **nimine** pre lume” (43^r).

nimic pron. neg. „defel, deloc”: „Și să sculară mult oameni de aceia asupra lui Alexandru, dar nu folosiră **nimic**” (42^r; v. și 72^v); cf. var. **nimică**: „Vedeț, fraților, slava și bogăție lumiei că întru **nimică** este!” (56^r).

niscaiva adj. nehot. invar. „niscai; niște”: „Întru acele casă șide Cleofila-Împărăteasa cînd vre face masă și vesălii cu **niscaiva** împăraț, crai, domni sau boieri mari” (67^r).

noi pron. pers. în var. de dat. **nooa**: „noi altul ca Împărăție Ta nu vom mai găsi să ne fie **nooa** împărat” (41^r; v. și 42^r, 43^v, 44^r, 58^r-3, 75^r).

norod s. n. „popor”: „vai de acel **norod** ce nu ascultă de omul înțelept și învățat!” (17^v).

numai adv. loc. adv. *numai ce* „abia”: „Iară el nu vru să iei alte țări să fie împărat, ce **numai ce**-i păște prilejul să-l otrăvească” (75^r).

oarecînd adv. „cîndva”: „**oarecînd** era și Anarhos împărat” (32^r; v. și 25^v, 64^v).

oaste s. f., s. m. **1.** s. f. „armată”: „Și împărți **oștile** în trei părți: o parte de **oaste** o lăsă înapoi, al doile o pusă la mijloc, iară a trie parte, înainte” (16^v; v. și 13^v, 14^r, 15^r, 16^r, 16^v, 17^r, 18^v-2, 22^v-3, 23^r, 24^r-2, 24^v, 25^r-2, 26^r-8, 26^v, 27^r-2, 27^v-2, 28^r-5, 28^v-2, 29^r, 29^v, 31^r, 31^v, 33^r-2, 34^r, 34^v, 35^v-2, 36^r-2, 39^r-2, 39^v-4, 40^r-7, 40^v-4, 41^r, 42^r-2, 42^v-2, 46^r-2, 46^v-2, 47^r-4, 47^v, 48^r-3, 48^v-3, 51^r, 51^v-9, 52^r-6, 52^v-6, 53^v-3, 54^r-2, 54^v, 55^r-3, 55^v-4, 56^v, 57^v-2, 58^v, 59^v, 60^r-13, 61^r, 61^v, 63^r-4, 64^r-2, 68^r-2, 69^r-3, 71^r-2, 76^r, 76^v). **2.** s. m. (eliptic) „soldați”: „Și au purces întîi cu 60000 de **oaste** de machidoneni” (14^v; v. și 15^v, 16^v, 26^v-2, 29^r, 35^v-6, 36^r-4, 38^r-3, 38^r-6, 39^r-3, 39^v, 40^r, 51^r, 52^v-2, 52^r, 53^r-2, 54^r-5, 54^v, 56^r, 59^v, 63^v-2, 68^v, 69^r, 71^r, 73^v, 76^v).

obicei s. n. „lege”: „Și marsără fetele acele de să închinară lui Alexandru pre **obiceiul** împărătescu” (59^r).

obicină s. f. „obicei”: „Și făcu și Alexandru stîlpul și-l pusă lîngă a lui Nehtinav precum era **obicina** pre aceea vreme” (25^v).

obidui vb. „a se amări, a se necăji”: „Iară machidonenii să **obiduiră** de acele cuvinte” (40^v).

oblici vb. „a afla, a auzi”: „Iară eghiptenii oarecum și cum **obliciră** pentru aceasta” (24^v).

obraz s. m., s. n. **1.** s. m. expr. *a (nu) căuta cuiva la obraz* „a (nu) ține de reputația, autoritatea cuiva”: „N-ar trebui lui Darie să grăiască cu picioarele și la **obraz** să nu caute” (13^r). **2.** s. n. „înfățișare”: „Și întru acee țară era niște oameni ciudați, cu trupurile de șerpi și cu **obradzăle** de om” (39^r; v. și 65^r-2, 65^v); „figură, chip”: „Darie-Împărat șide într-un jilț de aur, împodobit cu pietri scumpe nastamate fără de preț și împrejurul lui era făcute **obrază** de aur” (32^v).

ocaianic adj. în var. **ocainic** „vrednic de plîns; nenorocit”: „Oh, amar, **ocainicul** de mine!” (53^v).

ocară s. f. **1.** „ceartă”: „Și după multă **ocară** ce-i făcu Candosal lui Dorif” (68^v). **2.** loc. adv. *cu ocară* „în chip jignitor”: „Împărate, nicidecum să nu faci un lucru ca acesta, care vine **cu mare ocară** și rușine” (14^v).

ocări vb. „a certa”: „Și-l **ocări** foarte tare pre Sofronie” (15^v).

of interj. în var. **oh**: „**Oh**, amar, ocainicul de mine!” (53^v).

olac s. n. „curier”: „Și să vii și dzioa și noapte și să trimiți **olace** înainte” (51^r).

oricare pron. nehot. în var. **oricarele**: „Cere altă împărăție **oricarele** poștești” (75^v; v. și 58^r).

osebit adj. în var. **osăbit** (adverbial) „despărțit, separat”: „Noi avem muieri, ce nu trăiesc cu noi, ce trăiesc **osăbit** de noi” (44^v).

osîndi vb. „a condamna”: „Dară și tu **ai fost osîndit** să vii și să te muncești aice?” (65^v).

ostrov s. n. „insulă”: „căutară preste un **ostrov** și vădzură acolo sate și casă și oameni” (41^r; v. și 17^v, 41^v-2, 42^r, 42^v-3, 43^v, 44^r, 44^v-2, 58^r, 69^v-3).

oștean s. m. „militar”: „Tot **oștanul** să facă cîte dzăci focuri” (26^v); cf. și forma de pl. **oșteni** (28^r, 29^r-2, 36^r, 42^v, 46^v, 53^r, 54^v-2, 74^v, 76^r).

otac s. n. **1.** „loc împrejmuit pentru oi sau vite”: „atinei<i> marsără la **otac** și aflară 1000 de boi și 1000 de oi” (16^v; v. 16^v). **2.** „cort servind adăpost soldaților”: „Și apoi să dediră oștile lui Poriu înapoi la **otac** și Alexandru, iarăș la **otacul** lui” (51^v).

pahar s. n. și în var. **păhar**: „Cum poț face așa la masa împărătească de iei **păharăle** cele împărătești?” (33^v; v. și 33^v-5, 34^r-4, 34^v, 38^r, 72^r-2); cf. și **pahar** (30^r, 34^r, 75^v).

palancă s. f. „palisadă”: „Și dzisă Alexandru să facă stoburi de cătră pădure. Și făcură **palanca**” (40^r; v. și 40^v).

pardos s. m. „panteră”: „Iară pedestrașii să suiră în munte cu lei și cu **pardoși** și prinsără de acei oameni 160000 cu lei și cu **pardos**” (48^r; v. și 18^v-2, 26^r, 51^v-3, 57^r).

pardosit adj. în var. **părdosit**: „Iară pe gios era **părdosite** curțile preste tot cu marmore albă și porfiră” (57^r).

paște vb. expr. *a paște prilejul* „a pîndi momentul potrivit”: „Iară el nu vru să iei alte țări să fie împărat, ce numai ce-i **paște prilejul** să-l otrăvască” (75^r).

pătimi vb. „a suferi, a îndura, a păți”: „**Să nu pătimit** și noi după cum **au pătimit** și Antina-Cetate” (18^r; v. și 23^r, 34^r, 35^r).

pe prep. și în var. **pre** 1. „după”: „să închinăra lui Alexandru **pre** obiceiul împărătescu” (59^r). 2. „în”: „avem nădejde **pre** Dumnedzău” (28^r). 3. „față de”: „ești milostiv **pre** greșiiții tăi” (63^v, 64^r). 4. „pe”: „prorocul Solomon grăiește: **pre** omul înțelept să-l îndrăgești, iară **pre** cel nebun să-l urăști” (17^v; v. și 13^r-5, 13^v, 14^r, 14^v, 15^r-4, 15^v-3, 16^r-3, 17^r-10, 18^r-5, 18^v-2, 19^v-2, 22^r-4, 22^v-3, 23^r-5, 23^v, 24^r-3, 24^v-2, 25^r-4, 25^v-2, 26^r-2, 26^v-4, 27^r-5, 27^v-5, 28^r-9, 28^v-6, 29^r-2, 29^v-2, 30^r, 30^v-8, 31^r-3, 31^v-6, 32^r-5, 33^r-3, 33^v-6, 34^r-3, 34^v-4, 35^r-2, 35^v-6, 36^r-7, 36^v-7, 38^r-3, 39^r-3, 39^v-2, 40^r-4, 40^v-5, 41^r, 41^v-6, 42^r-7, 42^v-2, 43^r-6, 43^v-7, 44^r-4, 46^r-4, 46^v-3, 47^r, 47^v-3, 48^r-6, 48^v-4, 51^r-5, 51^v-11, 52^r-9, 52^v-3, 53^r-5, 53^v-9, 54^r-3, 54^v-5, 55^r-4, 55^v-10, 56^r-3, 56^v, 57^r-3, 57^v-5, 58^r, 58^v-7, 59^r-2, 59^v, 60^r-2, 60^v-2, 61^r, 61^v-2, 63^r-3, 63^v-4, 64^r-9, 64^v-3, 65^r-2, 65^v-5, 66^r-4, 66^v-6, 67^r-6, 67^v-4, 68^r-12, 68^v-10, 69^r-3, 69^v-2, 70^r-5, 70^v, 71^r-6, 71^v, 72^r-2, 72^v-6, 73^v-5, 74^r-2, 74^v-3, 75^r-5, 75^v-5, 76^r-6, 76^v-5); cf. și **pe** (13^r, 15^v, 16^r-2, 18^v-2, 22^r, 23^r, 25^r, 26^v-3, 27^r, 34^r-2, 39^r, 48^r, 52^r, 52^v, 53^r, 55^v-2, 57^r-4, 60^r, 61^v-3, 63^r, 66^r, 74^r).

pedestras s. m., adj. „infanterist(ă)” 1. s. m. „Tot călărașul să puie după dînsul cîte un **pedestras**” (53^r; v. și 16^v, 26^r-2, 27^r, 28^r, 48^r, 52^v). 2. adj. „am și eu 46000 de muieri călărașe și 230000 de muieri **pedestrase**” (58^r).

pentru prep. 1. „despre”: „**Pentru** moarte marelui Alexandru-Împărat cum i s-au tîmplat” (74^v; v. și 47^r, 52^v, 55^r, 57^v, 58^r, 61^v, 74^v). 2. loc. conj. *pentru căci* „pentru că”: „mă certară foarte rău, **pentru căci** am venit la voi” (16^v).

pereche s. f. în var. **păreche**: „Și scoasă 4000 de podvodnici și [...] **părechi** telegari” (38^r).

perete s. n. în var. **părete**: „Și **păreții** curților împărătești era tot dzugrăviț și poleiț cu aur” (56^v; v. și 67^r).

pers s. n. în var. de pl. **persi**: „întră în pămîntul **persilor**” (22^v; v. și 26^r, 27^v, 28^r-2, 35^r, 36^v, 38^r-2, 52^v, 54^v, 57^v, 63^v).

persesc adj. „persan”: „să amestecă cu polcul lui prin urdie **persască**” (36^r; v. și 31^r-2).

peste prep. în var. **preste**: „Și pusă pre Filon mai mare **preste** oști și **preste** toate țările și cetățile sale” (38^v; v. și 13^v, 14^r, 16^r, 19^v, 22^v, 23^r-2, 24^v, 25^v, 27^r, 27^v-2, 28^r, 29^r, 31^r-2, 32^v, 33^r, 34^v, 38^r, 40^r, 41^r, 44^r, 44^v, 51^v, 54^v, 55^v-2, 57^r, 58^r, 58^v, 59^r, 61^r, 63^r, 67^r, 67^v, 68^v, 70^v, 71^r, 73^r, 76^r, 76^v).

petrece vb. 1. „a suferi, a îndura”: „mare rușine îț va fi, cît **nu vei fi** mai **petrecut** rușine ca aceea de cînd ești” (58^v; v. și 31^v, 47^v, 59^v). 2. „a se desfăta, a se distra”: „rogu-mă dară să-m dai aceste fete ca să le fiu cap și **să mă petrec** cu dînsăle” (59^r).

piatră s. f. în var. de sg. **piiatră** și de pl. **pietră/pietri**: „Și mai bine este cu înțăleptul să porț o **piiatră** decît cu nebunul să bei vin” (17^v; v. și 30^r, 39^v, 46^v, 47^r, 47^v, 61^r, 71^v); „Și adusără lui Alexandru stema împărătească făr de preț, cu **pietră** scumpe împodobită” (52^v); „Și mult aur și argint și **pietri** scumpe găsiră la curțile lui” (39^r; v. și 19^r, 30^r-2, 32^v-4, 38^r-2, 40^r, 40^v, 41^r, 46^v, 48^r, 48^v, 57^r-3, 64^r, 68^v, 71^v, 76^v); cf. și **pietre** (19^r, 22^r).

picior s. n. expr. *a grăi cu picioarele* „a vorbi greșit”: „N-ar trebui lui Darie **să grăiască cu picioarele** și la obraz să nu caute” (13^r).

pierde vb. „a omorî”: „tîlharii ucig și **pierd** pre soli” (27^r; v. și 22^v, 27^r).

piscoaie s. f. „fluier sau tub sonor care intră în componența unor instrumente muzicale”: „începură a dzice în trîmbiță și în surle și în nagaralele cele ce au cîte 3000 de **piscoaie**” (74^v).

pleca vb. (urmat de inf.) „a începe (să)...”: „Iară antinei<i> să spăimîntară și **plecară** a fugi” (17^r; v. și 28^r, 52^r, 53^v, 55^v, 60^r, 76^r).

plimba vb. în var. **primbla**: „Ian să ne suim astădz în cel munte înalt, **să ne primblăm!**” (71^r; v. și 66^v).

plimbare s. f. în var. **primblare**: „Și întu o dzi ieși Alexandru cu puținței boieri la pădure pentru **pr<i>mblare**” (40^r).

plini vb. „a atinge un anumit termen, număr de ani, zile”: „Cînd **s-au plinit** dzioa a triia” (76^r; v. și 69^v).

plocon s. n. în var. **pocon**: „Voie îț este să-ț aducem **pocon** de care să află pre la noi?” (43^r; v. și 14^r, 15^r-2, 15^v).

ploconi vb. în var. **poconi**: „Alexandru **să poconi** la Eremie proroc” (24^r).

pocnet s. n. în var. **puhnet**: „Și atîte trăsnete și **puhnete** ce să făce, să răsuna pîna la ceriu” (53^r).

pod s. n. (sens contextual) „(un fel de) construcție făcută pentru transportarea soldaților”: „Să facem **poduri** pre elifante și să punem pre o lifantă cîte 40 de ostaș” (51^v; v. și 52^r-2).

poftori vb. „a repeta”: „Omului înțelept nu trebuiește **a-i poftori** cuvîntul” (43^r).

pogorî vb. „a (se) cobori”: „de acolo niciodată **nu să va mai pogorî**, iară Dumne-dzau **pogoră** cînd n-are omul nădejde **de pogorî**” (32^r; v. și 13^v, 27^v, 35^r, 36^v, 54^v, 67^r).

polc s. n. „unitate militară”: „Iară Alexandru porunci tuturor voievodzilor să iasă înainte Olimbiedii, mumei sale, cu toate **polcurile** machidonenilor” (74^v; v. și 18^v, 36^r, 71^r).

pomană s. f. „amintire, pomenire”: „Și ce **pomană** rămîne mie în lume?” (71^r).

popă s. m. „preot”: „Și ieși înainte solului cu o 100 de **popi**” (66^v; v. și 18^v).

popreală s. f. expr. *a pune la popreală* „a aresta”: „să prindă pre sol și **să-l puie la popreală**” (34^r).

popri vb. „a opri”: „Iară Filip începu a topi ierbi și dede lui Alexandru de bău ca **să mai poprească** putere otrăvii” (75^v).

porfir s. n. în var. f. **porfiră**: „Iară pe gios era pãrdosite curțile preste tot cu mar-more albă și **porfiră**” (57^r; v. și 46^r, 61^v).

porfiră s. f. „veșmînt făcut din purpură”: „închină lui Alexandru 2 **porfire** împărătești cu mult meșteșug țasute” (71^v).

potrivi vb. „a se împotrivi”: „Și tu încă **te potrivești** lui Darie-Împărat” (54^v; v. și 36^v-2).

povară s. f. în var. **povoară** „sumă de 1000 de galbeni”: „Și-i scoasă ră aurul lui Darie, carele era pus în Vavilon, 1000 de **povoară** de galbeni” (30^r).

povodnic s. m. și în var. **podvodnic** „cal dus de căpăstru; cal care merge pe lîngă trăsură”: „Și 640 de **povodnici** împodobiț cu rafturile pîn în mîna, de aceștie merge un rînd de o parte de Alexandru” (18^v); „Și scoasă ră 4000 de **podvodnici**” (38^r).

praf s. n. în var. **prah/prav**: „Și îndată să loviră oștile atîta de tare și iute, cît deodată au întunecat și soarele de **prah**” (36^r); „Apoi, din voie lui Dumnedzău, bătu un vînt răci și să rădică **pravul** de pre oști”(36^r); sint. *praf de tun* „amestec ezplozibil”: „Iară atinei<i> aprinsără **prah de tun**” (16^r); cf. și **praf** (71^r).

prăda vb. „a omori”: „năvăliră tătarii pe poartă și, după obiceiul tătariilor, începură a **prăda** cetate și ce le ieșie înainte tot supt sabie pune” (25^r).

prea adv. în var. **pre** „foarte”: „Și șide supt un pom și cu de tot felul de poame întru dînsul **pre** frumos” (43^r; v. și 46^v, 56^r, 67^r).

preacinstit adj. în var. **precinstit** „foarte cinstit”: „Mulțămăsc lui Savaot-Dumnedzău că mă învredniciii de mai vădzui încă o dată **precinstita** fața Împărății<i> Tale” (71^v).

preacredincios adj. în var. **precredincios** „foarte credincios”: „este om înțălept și foarte bun veteaz și **precredincios** Împărății<i> Tale” (64^r); „pre fratele tău l-au trimis la mine cu mare cinste și cu solul lui, **precredinciosul** Antioh voievodul” (68^r).

preaînțelept adj. în var. **preînțelept** „foarte înțelept”: „O, **preînțelepte** Alexandre!” (65^v; v. și 71^r).

preamilostiv în var. **premilostiv** „foarte milos, foarte îndurător”: „O, **premilostive** împărate Alexandre!” (64^r).

preaminunat adj. în var. **preminunat** „demn de întreaga admirație, care provoacă multă admirație”: „Și merge Alexandru pre acel cîmp frumos cu toate oștile sale și căuta Alexandru tot la rai și să minuna de frumsăța raiului și de cîntecul pasărilor și de mirodeneie acelu cîmp **preminunat**” (46^r).

preaprost adj. în var. **preprost** „foarte prost”: „Iară Poriu, de trup mare, iară de minte **preprost**, ticălosul, atunce să întoarsă să-ș certe oștile” (55^v).

preț s. n. loc. adj. *de mult preț* „foarte valoros”: „Și-l băgă în niște casă întru carele ține tot fete frumoasă și împodobite cu haine **de mult preț**” (66^v; v. și 18^r, 18^v, 22^r, 30^r, 38^r, 55^v, 68^v).

prieten s. m. și în var. **pritin**: „Al meu, iubite și dragă **pristine** Filoane (51^r); cf. și **prieten** (39^r, 54^{r-2}, 54^v).

prieteșug s. m. în var. **priiteșug** „prietenie”: „Și să împăcară și legară **priiteșug** bun Alexandru cu Dorif” (68^v).

prilej s. n. expr. *vreme cu prilej* „moment potrivit, favorabil”: „cerca **vreme cu prilej** cum ar pute el otrăvi pre Alexandru” (75^r).

prin prep. și în var. **pren**: „pre noi ne vei lăsa răsăpiț **pren** țăr streine” (69^r); cf. și **prin** (17^{r-2}, 18^v, 22^v, 24^v, 25^r, 28^r, 29^r, 29^v, 31^r, 34^v, 36^{r-2}, 40^r, 42^v, 43^{r-2}, 43^{v-2}, 46^v, 47^{r-4}, 47^v, 48^v, 52^r, 56^v, 57^r, 65^{r-2}, 66^{v-2}, 67^r, 70^r, 72^r, 75^r, 75^v, 76^v).

prisne adv. „în întregime, cu totul”: „Și-l mai băgă într-alte curț, întru carele era preste tot așternută casa cu urșinic și cu florile de sirmă și **prisne** cu aur” (67^r).

priveghea vb. în var. **privighea** „a păzi”: „Și trupul omului, după ce adoarme, este ca un mort, iară sufletul este viu și **privighiiază** pre trup” (70^v).

proklet adj. „blestemat”: „**Proklet** să fie acela ce va crede muiere și va lăsa-o în voia sa” (73^v).

prorocesesc adj. „profetic”: „Acolo s-au împlinit cuvîntul **prorocesescu**” (53^r).

protivnic s. m. „(persoană) care se aseamănă, se potrivește cu cineva”: „ai mers la Ierusalim și ai luat și Eghiptul cu acea nebunie a ta, așijdere cu **protivnicii** tăi, tîlhariule și hansariule” (27^r).

pune vb. expr. *a-și pune capul* „a risca”: „**Nu-ș va pune el capul** așa după cum îți pare ție” (33^v).

purcede vb. 1. „a porni la drum”: „Și de acole **purceasă** cu toate oștile și putere lui și marsă pre cale 18 dzile” (42^r; v. și 15^v, 17^r, 18^r, 19^v, 24^r, 48^v, 51^r, 61^v, 64^v, 66^v, 69^v, 71^r). 2. „a porni cu armată la atac”: „Alexandru să găti de rădzboi și **purceasă** asupra lui Poriu-Împărat cu toate oștile sale” (51^r; v. și 14^v, 26^r, 28^v, 35^v-2, 51^v, 52^r, 52^v, 54^r, 57^v, 59^v, 60^r, 63^v).

pururi adv. în var. **purure**: „scoasă țapa, care o purta el **purure** la dînsul” (55^v).

pustii vb. în var. **pustei**: „multe războaie am făcut cu toți împărații lumii și pre aceia i-am biruit și împărățiile lor **le-am pusteit**” (58^v).

pustiu s. n., adj. 1. s. n. în var. **pustie/pustiuri**: „Apoi fu voie lui Dumnedzău și gîndi să iasă din lume la **pustie** pentru bedzdaconiile oamenilor” (41^v; v. și 40^v); „Cain fugi prin munți și prin **pustiuri**” (43^v). 2. adj. în var. **pustiiu**: „Și de acole marsă Alexandru mai înainte 8 dzile și agiunsă la un cîmp **pustiiu**, fără de sferșenie” (39^v).

raclă s. f. 1. „sicriu”: „Și le făcură la amîndoi o **raclă** de aur” (76^v). 2. „ladă”: „Și dacă întră, să închină lui Alexandru și scoasă giucăreile, **raclele** și sacii cu macul” (13^v; v. și 14^r).

raft s. n. „harnașament de lux”: „Și 640 de povodnici împodobiț cu **rafturile**” (18^v).

răbui vb. (sens contextual) „a jefui, a prăda”: „**să nu răbuiască** lăcuiitorii pre unde vor mergi” (28^r).

ridica vb. și în var. **rădica** 1. „a pleca”: „Iară de acole **să rădică** Alexandru cu toate oștile și putere lui și întră în pămîntul persilor” (22^v; v. și 24^r, 26^r, 29^r, 61^r, 69^r). 2. „a numi”: „Întru aceea vreme **rădicat-au** Dumnedzău pre Alexandru împărat mare” (14^v); cf. și **ridica** (26^r, 54^r).

risipi vb. în var. **răsăpi** „a dărîma, a distruge”: „Și întru acel ceas îi sparsără oaste lui și-i prădară țara și-i **răsăpi** cetate pînă în temelie” (39^r; v. și 48^v); cf. și sens actual: „a împrăștia”: „Și ne bătură și ne **răsăpiră** de pre locurile noastre” (42^r).

risipit adj. în var. **răsăpit** „și pre noi ne vei lăsa **răsăpiț**” (69^r).

rîmlean s. m. „Iară dacă audziră **rîmlenii**, rău să spăimîntară de Alexandru” (18^r; v. și 74^v).

rîmlenesc adj. „specific rîmlenilor”: „Iară dacă întrară în cetate, ieșit-au înainte 40 de popi **rîmlenești**” (18^v; v. și 46^r).

rînd s. n. „obicei, rînduială”: „Și eu n-am știut **rîndul** oamenilor celor sălbateci” (40^r; v. și 16^r, 16^v, 25^r, 35^v, 47^v-2).

rînză s. f. „stomac”: „Și spintecară peștile și găsîră în **rînză** lui o pîiatră scumpă nastamată” (47^r).

roată s. n. în var. de pl. **roate**: „iată că ț-am trimis giucărei copilărești: căruț cu 2 **roate**” (13^v; v. și 14^r).

românește adv. în var. **rumânește**: „să chiiamă grecește pigmei, iară **rumânește**, pitici sau mici de stat” (39^v).

rug s. m. „mur”: „răsădi mărașiuni, **rugi**, măcieș, spini înghimpoș” (61^r).

sabie s. f. expr. *a pune sub sabie* „a omorî, a ucide”: „ce le ieșe înainte, tot **supt sabie pune**” (25^r; v. și 68^r).

safir s. n. în var. **samfir-piatră**: „Și scoasă masa lui Darie de **samfir-piatră**” (30^r).

salonicean s. m. în var. **solonean** „locuitor al Salonicului”: „iară **solonenii**, dacă văzură, rău să spăimîntară de Alexandru” (14^v; v. și 15^{v-2}).

sampson s. m. „dulău, zăvod”: „Și scoasă 4000 de podvodnici și 2500 de **sampsoni**” (38^r; v. și 57^r).

sălbatic adj. în var. **sălbatec**: „îl ucisără oamenii **sălbateci**” (32^r; v. și 39^v, 40^{r-3}, 40^{v-3}, 42^r, 65^v).

săvârși vb. „a muri”: „Și așa **să săvârși** marele Poriu-Împărat de la Indie” (56^r; v. și 76^v).

scaun s. n. „tron”: „Antioh șide în **scaunul** cel împărătescu a lui Alexandru ca un împărat” (63^r; v. și 15^r, 33^r, 69^r).

scîrbă s. f. „întristare”: „Cum mi să arătă cinste lumii aceștia întru puțină vreme, iară acum degrabă îm veni **scîrba!**” (53^v; v. și 53^v, 76^v).

scîrbit adj. „amărît”: „era tot **scîrbit** și mîhnit de jale morții sale” (48^v; v. și 48^r, 71^r).

scrie „a înregistra, a inventaria”: „Alexandru **scrisă** oștile și să aflară 640000 de oaste” (38^r; v. și 51^r).

scriptură s. f. „însemnare, consemnare, relatare scrisă”: „acum era 8 luni de cînd îș vădzusă Alexandru moarte lui și **scriptura** la *Cetate Soarelui*” (48^v).

scrisoare s. f. „înregistrare, inventariere”: „Alexandru... porunci... să facă căutare și scrisoare oștilor” (26^r).

scula vb. 1. „a se pregăti să plece”: „Ce, fraților, rogu-vă pre voi ca, în ce ceas veț vede voi cărțile împărății<i> mele, **să vă sculaț** și să veniț mie întru ajutor” (54^r).

2. „a se ridica împotriva cuiva”: „Și **să sculară** mult oameni de aceia asupra lui Alexandru” (42^r).

se pron. refl. în var. **să/să s (= să)**: „Iară antinei<i> să spăimîntară” (17^r; v. și 13^{v-2}, 14^{r-2}, 14^{v-3}, 15^{v-2}, 15^{v-3}, 16^{r-6}, 16^{v-2}, 17^{v-2}, 18^{r-6}, 18^{v-4}, 19^{v-4}, 22^{r-2}, 22^{v-4}, 23^{v-2}, 24^{r-4}, 24^{v-4}, 25^{r-2}, 25^v, 26^{r-4}, 26^{v-2}, 27^r, 27^{v-5}, 28^{r-2}, 28^{v-5}, 29^{r-2}, 29^{v-2}, 30^r, 30^v, 31^r, 31^{v-4}, 32^v, 33^v, 34^{r-6}, 34^{v-3}, 35^r, 35^{v-5}, 36^{r-7}, 36^v, 38^r, 39^r, 39^{v-2}, 40^{r-2}, 40^{v-4}, 41^r, 41^v, 42^r, 42^{v-2}, 43^{r-2}, 43^{v-2}, 44^{r-4}, 44^{v-3}, 46^{r-3}, 46^{v-4}, 47^{r-2}, 48^{r-2}, 48^{v-4}, 51^{r-3}, 51^{v-6}, 52^{r-10}, 52^{v-3}, 53^{r-9}, 53^{v-2}, 54^{r-6}, 54^{v-2}, 55^{v-4}, 56^{r-2}, 58^r, 59^{r-2}, 60^{r-3}, 60^v, 61^{r-4}, 63^{r-2}, 64^{r-3}, 65^{v-4}, 65^v, 66^{r-2}, 66^{v-4}, 67^{r-3}, 67^{v-4}, 68^{r-2}, 68^v, 69^{r-3}, 69^v, 70^r, 70^{v-5}, 71^{r-3}, 71^v, 72^{r-2}, 72^v, 73^{r-2}, 74^{r-4}, 74^{v-2}, 76^r, 76^{v-2}); „porunci îndată oștilor lui să **să** gătească de război” (14^r; v. și 13^v, 14^v, 15^v, 16^{r-3}, 16^{v-3}, 17^r, 17^v, 18^r, 18^{v-2}, 19^{v-2}, 22^{r-2}, 24^r, 24^{v-3}, 25^{r-2}, 26^{v-4}, 27^{r-2}, 27^v, 28^{r-3}, 29^{r-2}, 30^{v-2}, 31^r, 31^v, 32^{r-4}, 33^v, 34^r, 34^{v-2}, 35^r, 35^{v-3}, 36^r, 36^v, 38^{r-2}, 39^r, 39^v, 40^{r-4}, 41^{r-2}, 41^{v-2}, 42^{r-2}, 42^{v-2}, 43^v, 44^r, 44^v, 46^r, 46^{v-2}, 47^{r-3}, 47^{v-2}, 48^{r-3}, 51^r, 51^{v-5}, 52^{r-2}, 52^v,

53^r, 53^v-3, 54^r-3, 54^v-2, 55^r-8, 55^v, 57^v-2, 59^r-3, 59^v, 60^r-2, 60^v-5, 61^v, 63^v-3, 64^r-4, 64^v-4, 65^r-6, 65^v, 66^v, 67^r, 67^v-4, 68^r, 68^v-3, 69^r, 69^v, 70^r-4, 70^v-3, 71^r, 73^v-4, 74^r, 74^v-3, 75^v, 76^r).

seamă s. f. în var. **samă** 1. „număr”: „Și audziră atinenii că vine Alexandru la cetate cu multă **samă** de oaste” (15^v; v. și 26^v-2, 35^v, 54^r). 2. loc. adj. *fără de samă* „fără număr, nemăsurat”: „Și strînsă aur și argint mult, **fără de samă**” (19^v; v. și 39^v, 42^v, 56^r).

seară s. f. în var. **sară**: „Și așa să bătură de dimineață *pîn* în **sară**” (51^v; v. și 27^v, 63^v).

semălui vb. în var. **sămălui** „a (se) aseamăna”: „Filoane, **sămăluiescu-te** pre tine oameni a fi tu Alexandru-Împărat” (33^v).

serafim s. m. în var. **sarafim** „înger de rang superior, situat ierarhic între arhangheli și heruvimi”: „raiul este împrejur îngrădit cu foc ... și-l străjuiescu heruvimi și **sarafimi**” (44^v).

sfat s. n. „discuție”: „și făcură **sfat**: închina-să-vor lui Alexandru au ba?” (15^v; v. și 18^r).

sfădi vb. „a se certa”: „Iară cînd fu odată, **să sfădiră** feciorii lui Adam” (43^v).

sfeșnic s. m. „conducător”: „Astăz tu luminez întru greci, tu ești **sfeșnicul** Machedonii<i>” (71^r).

sfîrșenie s. f. „sfîrșit”: „agiunsă la un cîmp pustiiu fără de **sfîrșenie**” (39^v).

sirmă s. f. „fir de aur sau de argint”: „Și-l mai băgă într-alte curț, întru carele era preste tot așternută casa cu urșinic și cu florile de **sirmă** și prisne cu aur” (67^r).

slobod adj. (despre animale) „fără supraveghere”: „Lifantele, după obiceiul lor, dacă să vădzură **slobode**, îndată plecară a fugi” (52^r).

slobozi vb. 1. „a elibera din captivitate”: „După aceea suiră pre iscoadele acele într-un deal înalt de vădzură, apoi îi **slobodzi**” (26^v; v. și 35^v). 2. „a lăsa să plece”: „Împărate Alexandre, iată, să roagă voinicii Împărății<i> Tale ca **să-i sloboz** pre la a lor țar ca să-ș mai vadă moșiile” (74^v; v. și 70^r). 3. „a lăsa să acționeze conform voinței și dorinței proprii” „Și **slobodzi** Alexandru pre Filon să margă” (52^v).

slovă s. f. „literă (chirilică)”: „deasupra lor era scrisă **slove**, pre care **slove** le-au cetit Alexandru” (41^r; v. și 40^r-2, 46^r, 47^v, 61^v).

smeri vb. 1. „a înfrînge mîndria cuiva; a umili”: „O, lume înșălătoare! Cum să întoarce anul ca o roată: și binele, și răul și cum **smerești** pre cei ce să înalță cu mîndrie!” (31^v). 2. „a se căi”: „să nu te pre voznosăști, că **te vei smeri**” (31^v-32^r).

sminti vb. „a tulbura”: „Ce crez eu că moarte ta **sminti-va** toată lume” (25^r).

socoti vb. „a îngriji, a ocroti”: „Iată, fraților, că de astădz dau la mîna voastră pre maică-me, Olimbiada, și pre împărăteasa me, Ruxanda, ca să le cinstiș și **să le socotiș** *pîn* la moarte lor” (75^v).

soție s. f. „tovarăș”: „Antioahe voievodule, gătești-te de mergi cu **soție** ta, Candosal, sol la maică-sa, Cleotila” (64^r).

sparge vb. „a înfrînge, a nimici”: „Și întru acel ceas îi **sparsără** oaste lui și-i prădară țara” (39^r; v. și 53^v-2, 54^r, 60^r, 63^r, 72^v).

spart adj. „înfrînt, nimicit”: „Darie-Împărat, dacă vădzu oaste lui **spartă**, încălecă și fugi la Persida (28^r).

spăimînta vb. „a se înspăimînta”: „Și **mă spăimîntai** de ei și fugii” (16^v; v. și 14^v, 17^r, 18^r, 24^v, 26^v, 28^r, 29^r, 29^v, 35^r, 36^r, 47^r, 52^r, 54^r, 63^r, 65^r, 66^v, 67^r-2, 67^v, 73^r).

spre prep. **1.** „asupra”, împotriva”: „O, dragii miei machidoneni buni, vetejii lumii, fiți bărbat și simeț și nu vă întristați, pentru că aduce Darie atâte oști **spre** noi” (28^r; v. și 14^v-2, 26^r, 35^r, 35^v-2, 39^r, 51^v-2, 52^v, 54^r, 57^v, 63^r). **2.** „de”: „Alexandru să milostivi **spre** soli și-i iertă” (27^v; v. și 15^r, 17^r, 19^v, 22^r-2, 25^r, 30^r, 42^r, 48^r-2).

sta vb. **1.** expr. *a sta cu război* „a ataca”: „mai bine **să stei cu războiul**, să bată cu dînsul” (15^v). **2.** (sens contextual) „a deveni, a se transforma”: „Și **stătu** Alexandru în Antioh ca un voievod” (63^r).

stemă s. f. „coroană”: „Și să deșteptă Alexandru din somn întristat foarte și plin de frică și luo **stema** ce împărătească din cap și o pusă pre masă” (70^r; v. și 18^v, 19^r, 30^r, 43^r, 52^v, 56^r, 57^r, 59^r, 68^v).

stîlp s. m. **1.** „statuie”: „Și întru aceea țară era doi **stîlpi** de marmore poleiț cu aur și era pre un **stîlp** dzugrăvit Iraclie-Împărat, și pre alt **stîlp** era dzugrăvit Saramida, împărăteasa lui” (40^v; v. și 25^v-3, 40^r-3, 41^v, 46^r, 65^v). **2.** „Turnul Babel”: „să să strîngă toț voievodzîi în Vavilon, la **stîlpul** cela făcut după potop unde să împărțiră limbile” (22^v).

stîlpare s. f. „ramură verde înfrunzită”: „După aceste ieșiră cetățanii toț cu **stîlpări** de finic” (18^v).

stîncă s. f. în var. **stincă**: „să ascunsără în n<i>ște **stinci** de piatră și scăpară” (39^v).

stobor s. m. „gard”: „Și dzisă Alexandru să facă **stoburi** de cătră pădure” (40^r).

strașnic adj. „puternic”: „Că era și Poriu un împărat mare și **strașnic**” (35^r).

stratocamil s. m. „struț”: „Și mai scoasă 660000 de cămile și 850000 întunerice de oi și 360000 boi graș și 700000 de bivoli și **stratocameli**” (57^r).

străjui vb. „a păzi”: „raiul este împrejur îngrădit cu foc și-l **străjuiescu** heruvimi și sarafimi” (44^v).

străin adj. în var. **strein**: „Dulcele meu Alexandre, cum de te înduraș de mă lăsaș prin țări **streine**?” (76^v; v. și 69^r, 75^r).

strica vb. constr. *a strica legea* „a anula, a nesocoti”: „tu te faci sîngur tîlhariu și **lege** solilor împărătești o **strici**” 27^v.

stropși vb. „a cotropi”: „porunci îndată oștilor lui să să gătească de război, ca să margă **să stropșască** toată Țara Machedonie” (14^r; v. și 22^v, 51^v).

sub prep. în var. **supt**: „Și era oameni foarte mulț și șide **supt** acei pomi” (42^v; v. și 14^v, 15^v, 23^r, 23^v, 24^r, 25^r, 35^r, 43^r, 43^v, 47^v, 48^v, 53^v, 58^r, 58^v, 67^r, 68^r, 69^v, 71^r).

subsuoară s. f. în var. **suptsioară** loc. adv. *pre suptsioară* „sub braț”: „și lovi pre Poriu **pre suptsioară**” (55^v).

supus adj. (despre corpuri de armată) „așezat (la pîndă) într-un loc ferit”: „Atunce îndată s-au ivit și Alexandru din pădure cu oaste ce **supusă**” (60^r).

șaică s. f. „ambarcație fluvială mică”: „Și făcură o **șaică** și întră Alexandru în **șaică** cu Potolomei, cu Antioh și cu Vizantie și Sălevechie” (42^v; v. și 41^r, 41^v-2).

ședea vb. „a se odihni”: „Și **ședzu** Alexandru acolo în cetate de să odihniră 12 dzile” (25^v; v. și 30^r).

tare adj., adv. **1.** adj. expr. *a fi mare și tare* „a fi puternic”: „Au **nu era** acesta odată **mare și tare**?” (56^r). **2.** adv. loc. adv. *mai tare* „mai degrabă”: „să purcedzi cu toate oștile tale cum știi **mai tare**” (51^r).

tăbărit adj. (despre oaste) „așezată în tabără”: „găsi acolo pe Potolomei și pe Filon și toată oaste lui **tăbărită** acolo” (34^r; v. și 71^r).

ticălos adj. „sărman; nenorocit”: „O, **ticăloasă** viața me ce fără de vreme și **nenorocită**!” (76^v; v. și 30^v, 36^r, 36^v, 43^r, 55^v).

tins adj. (despre corturi) „instalat”: „Și să întimpinară acolo unde era așternut pământul cu covoară de urșinic și corturile **tinsă**” (74^v).

țilcui vb. „a se traduce”: „Și să chiiamă și **să țilcuieste** berbecile de la răsărit, Darie-Împărat, leul de la amiiadzăzi, Poriu-Împărat, iară pardoșii, crai<i> de la apus” (18^v).

țilhui vb. „a jefui”: „Omule, pentru ce **țilhuiuști** și ucidzi oameni și jefuiuști săracii?” (73^r).

tobă s. f. în var. **dobă**: „luoa audzul de glasul mudzicilor și de sunetul **dobelor**” (74^v).

tocmai adv. în var. **tocma**: „străbătură machidonenii **tocma** în corturile împărătești” (53^r; v. și 22^r, 48^r, 53^r, 55^v, 76^r, 76^v).

tocmeală s. f. în var. **tocmală** „aranjare, organizare”: „Și pusă oștile în patru părți cu bună **tocmală**” (28^v).

tocmi vb. **1.** „a orîndui, a aranja”: „Da-ț-voi numai 3 dzile pîn cînd îț **vei tocmi** împărățiile și domniile” (75^v; v. și 18^v, 32^r, 32^v, 70^r, 75^v). **2.** „a pregăti”: „pîn în sară **tocmiră** și gătiră 350000 de oaste gata de război” (63^v).

trage vb. „a se întinde spre...”: „De aice înainte să începe țara cerșilor, ce **să trage** spre miazănoapte” (19^v; v. și 69^v).

traistă s. f. în var. **traistră**: „eu ț-am trimis numai o **traistră** de chiperi” (14^r).

treabă s. f. **1.** „folos”: „O, blajentie Ivantie! Dar de ce **treabă** esti această apă?” (43^v; v. și 52^v). **2.** loc. adj. *de treabă* „priceput”: „Și aleasă Iraclie-Împărat tot oameni **de treabă**” (41^v). **3.** expr. *a nu avea treabă a...* „a nu avea voie a...”: „Tu **n-ai treabă** a da învățături solilor împărătești” (33^r).

trei num. card. în var. **trii**: „și era divanul lui Darie tot cu pietri scumpe împodobit și era în **trii** unghiuri” (32^v).

treilea num. ord. în var. **trie/triia/triele/triile**: „Și să dusă de acole la **a trie** poartă” (34^r; v. și 16^v, 34^v, 36^r); „Cînd s-au plinit dzioa **a triia**, au chiebat Alexandru pre toț voievodzii” (76^r; v. și 31^r); „Cînd au scris Darie **al triele** rînd carte la Alexandru” (31^v); „Și-i mai dedită și **al triile** păhar” (33^v).

trimite vb. și în var. **trimeti**: „Și de la noi încă să-ț **trimetim** în toț anii haragi și oaste” (15^r); cf. și **trimite** (13^r-4, 13^v-4, 14^r-5, 14^v, 15^r-4, 16^r-2, 22^v, 23^r-3, 23^v, 24^v, 26^v-2, 27^r, 27^v-2, 31^v, 33^r, 33^v-2, 34^r-3, 34^v, 35^r, 35^v, 39^r, 42^r, 43^v, 44^r, 51^r-3, 54^r, 54^v, 57^v-2, 59^r-3, 59^v-4, 63^r-2, 63^v, 64^r-3, 68^r, 68^v, 69^r-2, 71^v-2, 72^r, 73^v, 75^r).

trîmbiță s. f. și în var. **trîmbiță** „trompetă, goarnă”: „Apoi începură a bate în dobe și a dzice în **trîmbiță**” (18^v; v. și 17^r, 18^v, 64^v, 74^v); „Și îndată începură războiul, dzicînd **trîmbițele** și surlele” (28^v).

trînti vb. expr. *a trînti (pe cineva) de (sau la) pămînt* „a doborî (pe cineva)”: „Îl rădică în sus și apoi îl **trînti de pămînt**” (76^r; v. și 55^v).

trup s. m. **1.** „corp (al unei ființe)”: „marsă răce prin inimă și-m slăbi tot **trupul** meu” (75^v; v. și 39^r, 42^v, 55^r, 55^v, 70^r-4, 70^v-7). **2.** „cadavru”: „Duceți-vă la Ierusalim și luați **trupul** Eremiei prorocului” (74^r; v. și 76^r).

tuse s. f. în var. **tusă**: „să apropiară 4 boale de trupul tău: **tusa** albă...” (70^v).

țărînă s. f. în var. **țărănă**: „cînd să vor împlini 50 de ani, toți vor intra supt pămînt și să vor face praf și **țărănă**” (71^r; v. și 56^r).

ține vb. **1.** „a se considera”: „Și tu **te ții** tînăr, iară dzilele or fi puține și vei muri” (72^v; v. și 27^v). **2.** expr. *a ține drumul* „a practica țîlhăria la drumul mare”: „Odată adusă la Alexandru un țîlhariu de cei ce **țin drumul**” (73^r).

ținut s. n. „moșie”: „Alexandru îi dede lui o cetate cu toate **ținuturile** ei” (73^v).

țîță s. f. și în var. **țîță** „sîn, mamelă”: „mă aștaptă pîn cînd mă voi întărca de la **țîța** maicii mele” (13^r); „te giură cu Dumnedzău și pentru **țîța** ce ai supt de la mine” (72^r).

unu num. card. loc. adj. *tot ca unul* „la fel, identic”: „Au doară sînteț amîndoi vetej **tot ca unul?**” (64^v).

urdie s. f. „oaste, hoardă”: „acolo era toț împărații, crai<i> și voievodzii lui Alexandru cu **urdiile** și cu polcurile sale tăbărîț acolo” (71^r; v. și 36^r, 53^r).

uric s. n. „act, document”: „Iară Alexandru îi dede lui 40000 de galbeni și-i dăru și orașul acela cu **uric** împărătesc” (74^r; v. și 73^v).

urșinic s. n. „catifea”: „Și-l mai băgă într-alte curț, întru carele era preste tot așternută casa cu **urșinic**” (67^r; v. și 74^v).

vasilisc s. m. „reptilă fabuloasă”: „făcu o ușe de anchit-hier, care niciun her nu-l taie fără numai cu otravă de **vasilisc** să lucrează” (61^r).

vărsat adj. „turnat prin topire”: „Și mai scoasă 120000 de tipsii de aur **vărsate**” (57^r; v. și 19^r, 22^r, 30^r-2, 38^r, 71^v).

vedea vb. în var. **vede**: „**Vede-vei**, Împărăție Ta, cum voi trece” (52^v; v. și 13^r, 13^v, 19^v, 24^v, 25^v, 26^r, 40^r, 41^r, 42^v, 44^v, 46^r, 52^r, 54^r, 60^r, 65^v-2, 67^r, 70^r, 71^r, 72^r-2).

veseli vb. (a se ~) „a se înveseli”: „Și audzi Darie că-i vine ajutoriu de la Poriu-Împărat și să **vesăli** foarte” (35^v; v. și 43^v, 54^r, 57^v, 64^r, 69^r, 70^v).

viers s. f. „sunet caracteristic scos de unele păsări”: „Și era niște pasări întru acei pomi minunate de frumoasă, carele cînta cu niște **viersuri** minunate de frumoasă” (43^r).

viețui vb. „a trăi”: „Și marsără și omul cu dînșii și-i dusă pre apa Efracului unde **viețuisă** Iov bogatul în dzilele sale” (74^r; v. și 22^r, 43^v, 44^r-3, 71^r, 75^v).

visternic s. m. „depozitar”: „Întru o dzi veni **visternicul**” (72^v; v. și 73^r).

vîlfă s. f. „faimă, renume”: „tu încă sameni a fi cu **vîlfă** mare” (65^r).

vîrstă s. f. loc. adv. *fără de vîrstă* „minor”: „nu să cade a bate, Împărăție Ta, război cu unul ca acela, căci esti **fără de vîrstă**” (14^v).

vlădică s. m. „episcop”: „Și cu dînsăle era 2000 fete despletite și 1000 de **vlădici** indienești” (56^r).

voi pron. pers. în var. de dat. **vooa**: „Și **vooa** v-am lăsat 1000 de boi” (16^v; v. și 22^v-4, 23^r-2, 23^v, 24^v, 43^v, 54^r, 57^v, 75^r).

voie s. f. (sens contextual) expr. *a-și face voie bună* „a se înveseli”: „Iară Alexandru, acum era 6 luni de dzile de cînd era tot scîrbit pentru jale morții sale ... și **nu-ș** mai făcuse **voie bună**” (48^r).

voievod s. m. și în var. **voievoda 1.** „comandant de oști”: „Alexandru audzînd aceste, îndată porunci la toț **voievodzii** să-ș scoată fieștecarele oștile sale” (26^r; v. și 18^v, 22^r-2, 22^v, 25^v, 27^r, 27^v, 28^r, 32^v, 34^r, 34^v, 36^v, 39^r, 40^v, 41^r-2, 51^r-2, 52^v-2, 53^r, 54^r, 56^r, 57^v, 59^r, 60^r, 63^r, 63^v-2, 64^r-3, 64^v-2, 67^r, 68^r-2, 69^v-7, 71^r-2, 71^v, 73^r, 74^r, 74^v-3, 75^r, 76^r). **2.** „titlu domnesc”: „De acolo au vinit în Țara Moldaviei în zilele lui **Dragoș-Voievoda**” (22^r); cf. și **voievod**: „nimene într-însa nu viețuie fără numai în Țara Leș<a>scă, pîn la venire lui **Dragoș-Voievod**” (22^r).

voinic s. m. „ostaș”: „au întrat și el sîngur acolo unde era bulucită oaste și cîțva **voinici** veteji pre lîngă dînsul” (28^v; v. și 18^r, 32^v, 34^v, 74^v-2).

volnic adj. „liber”: „**Volnic** este solul să răspundă înainte împăratului orice va vre” (33^r).

vornic s. m. (sens contextual) „boier”: „Iară cînd fu întru o dzi, veni la Alexandru un **vornic**. Și odată fusasă el bogat, iară apoi rămăsasă la mare lipsă și sărăcie” (73^r).

văznesi vb. în var. **voznosi** „a se semeți”: „**să nu te pre voznosăști**, că te vei smeri, că oarecînd era și Anarhos împărat și **să pre voznosi** și apoi îl ucisără oamenii sălbateci” (31^v-32^r).

vraci s. m. „doctor”: „Iară eghiptenii, oarecum și cum obliciră pentru aceasta și știind ei că Filip este dohtor lui Alexandru, scrisără carte la Filip **vraciul**” (24^v; v. și 24^v-5, 25^r, 69^v, 75^v-3).

vrednic adj. expr. *a (nu)fi vrednic* „care (nu) este în stare, care (nu) posedă însușirile necesare pentru a săvîrși ceva”: „Și atîta moarte s-au făcut, cît **nu era vrednici** cei vii să îngroape pre cei morț” (52^r).

vreme s. f. loc. adj. *fără de vreme* „care este nepotrivit”: „O, ticăloasă viața me ce **fără de vreme** și nenorocită!” (76^v).

zahara s. f. „provizii”: „Și mai adusără 845000 de cămile încărcate de **zahara** pentru treaba oștilor” (52^v).

zahăr s. n. în var. **zahar**: „vădzură niște pomi înalț și foarte frumoș și poamele într-înșii, dulci ca **zaharul**” (43^r; v. și 47^r).

zi s. f. în var. **dzioa/dzî**: „Și bătură întru o dzi toată **dzioa**” (24^r; v. și 27^v, 32^v, 39^r, 44^v, 51^r-2, 55^r, 57^r, 61^r, 63^v, 64^v, 66^v, 69^r, 70^v-2, 72^r, 74^v, 76^r-3); „Iară cînd fu a trie **dzî**, Alexandru nu mai putu răbda” (36^r; v. și 64^v, 66^v).

zicătură s. f. în var. **zicătură** „instrument muzical”: „Apoi începură a bate în dobe și a dzice în trîmbiță și în surle și într-alte **zicături** minunate” (18^v).

ziditură s. f. „construcție”: „Și într-ace cetate era **zidituri** tot de marmore porfiră și poleite cu aur” (61^v).

zisă s. f. „poruncă”: „Și ieși Adam și Eva de aice după **dzisa** îngerului” (44^r).

Parcurgînd cu atenție lista de cuvinte prezentată mai sus, se impun cîteva **concluzii**.

Cele 470 de cuvinte inserate se caracterizează prin faptul că, deși curente în epocă, fie au dispărut din limba română literară standard, avînd o repartitie teritorială restrînsă, deci cuvinte învechite ori folosite astăzi regional sau în vorbirea populară (*acestași, aspidă, cămară, chip, cislă, ciudesă, gadină, glogodzală, hanger, haraci, hazna, inorog, ispolin, împărăți, Împărăția Ta, machidonean, machidonesc, negomudr, ni, oricarele, persi, purcede, pustie, scriptură, rîmlean, rîmlenesc, sfîrșenie, uric, visternic, voievoda, vraci, zahara* etc.), fie prezintă, ca rezultat al modificărilor semantice, sensuri diferite de cele din româna literară (*amiiazăzi „sud”, bazaconie „nelegiuire”, bătaie „luptă”, bere „băutura”, carte „scrisoare”, căuta „a privi”, clăti „a (se) mișca”, de „din”; „pentru”; „de la”, dobîndă „pradă de război”, fecior „copil”, foarte „mult, tare”, greșeală „păcat”, grumaz „gît”, ispiti „a afla”, întuneric „număr foarte mare”, jale „dor mare”, limbă „popor, neam”, măreș „mîndru”, mișel „sărac”, mîndrie „înțelepciune”, moș „strămoș”, muncă „chin, tortură”, pomana „amintire, pomenire”, povară „sumă de 1000 de galbeni”, socoti „a îngriji, a ocroti”, soție „prieten, tovarăș”, sparge „a înfrînge, a nimici”, stîlp „statuie”, tocmeală „aranjare, organizare”, tocmi „a orîndui, a aranja”; a pregăti”, voinic „ostaș” etc.), fie, ca variante (de regulă învechite, regionale sau populare), se deosebesc de cele actuale doar prin formă, unele din acestea circulînd și astăzi în anumite graiuri dacoromâne (*acole, adică, aice, alături, atunce, avidoma, berbece, besărică, capitan, carele, cădelniță, cătră, cetitoriu, ci „ce”, cîmpi, copaci, cure „a curge”, dară, dascal, denapoi, dinluntru, dohtor, Dumnedzău, (e)lifantă, feliu, her, frumsăță, iară, întra, împrotiva(ă), învălit, lacrămă, măcieș, meșterșug, mulțami, nicăiuri, păhar, pre, poclon, purure, rădica, roate, rumânește, samă, tîmpla, tusă, zahar* etc.).*

Examinați din punct de vedere etimologic*, termenii înregistrați se repartizează astfel: 144 de cuvinte moștenite din latină, 116 cuvinte formate pe teren românesc, dintre care 57 de formații românești cu bază derivativă latină, 26 de termeni derivați din bază slavă și 33 de unități avînd bază derivativă de altă origine, 115 cuvinte împrumutate din slavă. Cuvintele rămase (93) sînt turcisme (15), maghiarisme (12), cuvinte provenite din limbile bulgară (12) și neogrecă (9), dar și cuvinte de origine diversă (33) sau cu etimologie necunoscută/neclară (16). Din această distribuție a termenilor incluși iese în evidență elementul latin, care, împreună cu formațiile românești, constituie 55%, depășind, ca răspîndire, elementul slav (25%). Din acest punct de vedere, textul manuscrisului cercetat se deosebește întrucîtva de textele de aceeași întindere din perioada veche a limbii române, îndeosebi din secolul al XVI-lea, în care cuvintele de origine nelatină, în special slavă, erau uzuale, situația fiind ușor explicabilă și datorită faptului că asemenea scrieri erau traduceri din limba slavă**

O ultimă constatare se referă la faptul că mai mult de jumătate din termenii consemnați fac parte din vocabularul fundamental al limbii române vechi***.

* În cazul expresiilor, locuțiunilor etc. determinarea originii s-a făcut după cuvîntul-bază unde termenul a fost lucrat.

** Vezi, în această privință, Densusianu II 1961, p. 267-341; cf. și Chivu 1993, p. 210-222; Costinescu 1981, p. 179-201; Gheție-Teodorescu I 2005, p. 60-65; Mareș 1969, p. 102-111; Teodorescu-Gheție 1977, p. 132-137.

*** Vezi Tudose 1970, p. 119-164.

Referințe bibliografice

- Cartojan 1910 = N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească*, București.
- Costinescu 1981 = *Codicele Voronețean*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București.
- Chițimia, Simonescu 1963 = *Cărțile populare în literatura românească*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, București.
- Chivu 1993 = *Codex Sturdzanus*. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, București.
- Densusianu II 1961 = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române. Vol. II. Secolul al XVI-lea*. Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck, București.
- Gheție-Teodorescu I 2005 = *Psaltirea Hurmuzaki I*. Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București.
- Mareș 1969 = *Liturgierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv și indice de Al. Mareș, București.
- Teodorescu-Gheție 1977 = *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București.
- Tudose 1970 = Claudia Tudose, *Vocabularul fundamental al limbii române vechi*, în *Sistemele limbii*, București, p. 119-64.

Viorica MOLEA
Universitatea de Stat din Moldova
(Chișinău)

**ORALITATEA ÎN TEXTUL PUBLICISTIC
DE OPINIE. PAMFLETUL**

Orality in the publishing text of opinion. The pamphlet

Abstract. The publicistic texts of opinion, analytical or interpretational are a special category where the verbal journalistic reflexes get tangled with the artistic ones, their primary function being the persuasive one, supported by referential, aesthetic, expressive, intentional function, etc. The language used in the mentioned texts presents elements of individualization and is a successful conjugation of all language levels under freedom of expression. In such texts can be found elements from various stylistic registers: expressions and syntactic structures taken from orality, making an impression through wit or outrageous effects. Since the pamphlet implies a merciless, sincere satire, regarding deformed, hideous processes in society, orality becomes, de facto, the keystone of success of such a text. Without this „oral intervention”, the text should be pale, dull, flabby; in other words, it could not be called pamphlet.

Keywords: text, journalism, opinion, function, satire, pamphlet, orality.

Textele publicistice de opinie, analitice sau de interpretare sunt o categorie specială, în care reflexele verbale jurnalistice se întrepătrund cu cele de tip artistic sau de alt gen, funcția primordială fiind cea persuasivă, susținută de funcțiile referențială, estetică, expresivă, intențională, manipulativă. „Am putea afirma, în context, notează Mark Grigoryan, că jurnalismul analitic este vârful de performanță al meseriei noastre” [1, p. 145]. În același timp, cercetătorul-jurnalist menționează că „articolele analitice abordează, de regulă, problematica politică sau economică. Mult mai rar apar analize dedicate sferei sociale sau altor domenii” [ibidem].

Cele mai importante tipuri de texte de opinie sunt: *reportajul, editorialul, articolul de analiză sau de comentariu (eseul), articolul polemic, articolele de presă umoristico-satirică (pamfletul, satira), portretul*, mai nou, *blogul* etc. Totodată, „sub incidența funcției de interpretare intră și alte genuri ale mass-media, care exprimă, direct sau indirect, anumite opinii: este vorba de *cronică, pamflet, caricatură (...), de emisiunile documentare, de sintezele referitoare la evoluția unor evenimente, de campaniile de presă vizând atingerea unui anumit obiectiv, de paginile ori rubricile consacrate opiniilor publicului* etc.” [3, p. 79]. Limbajul utilizat în textele publicistice menționate prezintă elemente de individualizare și constituie o conjugare reușită a tuturor nivelurilor

limbii: lexical, gramatical și stilistic, prin care autorii își exprimă variate stări emoționale, atitudini personale, impresii neordinare, sentimente nedefinite sau opțiuni complexe. Este un limbaj al libertății absolute în exprimare, cu condiția existenței bunului-simț și a talentului, produs prin selecții proaspete, nemaîntâlnite, care pot radicaliza conceptul de text publicistic, în general. În astfel de texte, își fac loc elemente din cele mai diverse registre stilistice, precum și forme, structuri sintactice preluate din oralitate, care surprind, uneori, prin spiritul ingenios, alteori, prin efecte scandaloase.

Reportajul este o specie de text publicistic în care se întâlnește informația obiectivă cu interpretarea subiectivă a autorului acestuia, fapt care îi permite autorului să improvizeze și să-și etaleze calitățile de povestitor, redade prin diverse mijloace stilistico-pragmatice, reținând astfel atenția cititorului pe tot parcursul lecturii. Reportajul este definit ca „specie publicistică, apelând adesea la modalități literare de expresie, care informează asupra unor situații, evenimente de interes general sau ocazional, realități geografice, etnografice, economice etc., culese de obicei la fața locului [3, p. 162-163]”, fiind enumerate și tipurile de reportaj: „reportajul *monografic* [3, p. 166], reportajul *de atmosferă* (expres) [3, p. 171], reportajul *de eveniment* [3, p. 173], reportajul *de fapt divers* [3, p. 174], reportajul *sportiv*, reportajul *feature* (în feature, nu factualul primează, ci efectul)” [3, p. 176]. O altă definiție întâlnim la M. Grigoryan, care consideră reportajul „o relatare, o povestire despre un eveniment sau despre niște evenimente la care ziaristul a fost martor” [1, p. 124] și care „solicită un timp mai îndelungat pentru a fi scris”, fiind „mai mare ca spațiu și mult mai liber ca formă” [1, p. 12]. R. Coman subliniază că „reportajul este genul jurnalistic în care tehnicile rigide nu se pot aplica fără a fi secondate de simțul pentru procedeele stilistice cu savoare beletristică” și că „nimeni nu contestă forța unei metafore vii, a unui epitet bine ales – primează însă obiectivitatea, mărturia veridică, scena reală...” [4, p. 118].

O specie de text publicistic de bază este considerat **editorialul**, care „prezintă poziția ziarului într-o anumită problemă”, „permite confruntarea unor puncte de vedere diverse și contribuie la adâncirea dezbaterilor de interes public” [2, p. 79]. În general, subiectele, sursa editorialului, ca, de altfel, și a altor articole de opinie, constituie domeniul politic și problemele acestuia, care determină până la urmă celelalte aspecte ale vieții unui popor, ale unei țări. „În articolele de analiză, de comentariu, în editorial, remarcă R. Coman, sunt vizate scena politică sau un singur aspect edificator al acestei scene, ansamblul societății sau o etapă de dezvoltare socială” [4, p. 144]. Întrucât „editorialul va analiza legi nepotrivite și va ironiza lipsa de performanță a politicienilor” [2, p. 144], autorii acestora realizează obiectivele anunțate printr-un limbaj deosebit de amalgamat. Ei recurg la un amestec de elemente preluate atât din registrul standard, cât și din cel familiar afectiv cu scop de antrenare a potențialului cititor în disputa inițiată. Adesea, aici, se întâlnesc aspecte verbale surprinzătoare, îmbinări de cuvinte discordante, care provoacă surprize la nivel pragmastilistic. De exemplu, în textul: *La noi, prin luna august anul trecut, s-au adunat Mișa „Benzincik”, Vlad „Contrabandistul” și Vlad*

„**Criminalul**” și au hotărât: „Gata, ne oprim. De azi înainte, nici un pas în stânga, nici un pas în dreapta. Cel care **o ia hăisa, sucombat va fi**”. (V. Mihail. *Planul diabolic de demitere a premierului*, saptamina.md, 15.03.13), alăturarea unei expresii frazeologice populare (*a o lua hăisa*) și a unui element livresc (*sucombat*) reprezintă o încercare de a satiriza prin grotescul exprimării, precum și prin elemente de argou basarabean, ca porecla construită după model rusesc, *Mișa „Benzincik”*, sau porecelele unor politicieni, întâlnite în articolele din blogosfera moldovenească. Un alt exemplu, preluat din presa românească de dincolo de Prut, *Păcatul lui Dăianu nu e că a pus botul la bani. Domnia sa nu poate fi suspectat de așa ceva, pentru că e obișnuit cu astfel de venituri, din afaceri, din salariile de profesor prin străinătăți sau de europarlamentar*. (Andrei Luca Popescu. *Câți euro valorează disconfortul căpușelor*, 06.03.14, gandul.info) este relevant prin faptul că un element vulgar familiar precum „botul”, în imediata apropiere de o locuțiune pronominală de politețe, creează un dezacord atât stilistico-pragmatic, cât și de conținut, semnalând o acțiune dubioasă, accentuată de nota caustică a formei eronate a substantivului „străinătate” (corect „străinătăți”).

În general, textul publicistic numit *editorial* trebuie să se bazeze pe argumente, pe fapte prezentate subtil, inteligent, printr-un limbaj colorat, viu, accesibil publicului pentru a contribui, astfel, la edificarea unei societăți civilizate, corecte, întemeiate pe un stat de drept. Prin urmare, menirea publicistului este să confirme, să probeze, dar și să creeze stări de spirit în societate prin dezvăluiri, acuzații la adresa unor persoane publice, adesea evidente din comportamentul și modul de exprimare al acestora. Din păcate, de multe ori, opiniile editorialiștilor nu se bazează pe probe incontestabile, ci pe propriile percepții adevărate sau simulate, iar din această cauză multe dintre ideile sau părerile exprimate devin mijloc de manipulare, fiind induse cititorului cu anumite scopuri, pierzând astfel mult din credibilitatea lui.

Opiniile personale, percepțiile subiective pot fi exprimate într-un alt tip de text publicistic, și anume în *articolul de comentariu*, care nu are pretenția, de regulă, să aducă dovezi, demonstrații pertinente pentru a convinge publicul cititor. „Comentariul, susține M. Coman, reprezintă un punct de vedere personal, ce implică exclusiv opiniile și răspunderea autorului său.... Comentariul poate fi subiectiv, polemic și chiar partizan: el nu rezolvă o problemă, ci reprezintă unul din multiplele puncte de vedere care definesc o anumită problematică” [2, p. 79]. Această specie publicistică este expresia unei intuiții jurnalistice, mai curând, care se materializează pe paginile unui ziar în diverse presupuneri, păreri individuale, și nu se bazează pe certitudini, pe fapte sigure. Desigur, pot fi invocate și probele, însă doar pentru a sprijini o supoziție personală a celui care scrie. Comentariul politic este făcut, de regulă, de către specialiști în domeniul politic, analiști politici, dar și de jurnaliști, care, prin funcția exercitată, devin experți în acest domeniu. Astfel articolul de comentariu este foarte apropiat de editorial, cel puțin, din punctul de vedere al limbajului utilizat. Regăsim și aici multiple aspecte ale oralității ce acordă pregnanță satirică prin elemente nuanțate stilistic, cu funcții la fel de bine conturate ca și în editorial: expresivă, emotivă, de manipulare. R. Coman notează, în acest context, că „articolul de

comentariu care anunță dezvăluirea secretelor din spatele unei anumite manevre politice, cel care promite explicarea cauzelor și previziunea consecințelor, poate construi finalul în notă pamfletară” [4, p. 147].

O altă specie a genului publicistic de opinie, de interpretare este și **articolul de analiză**, care, la fel ca editorialul și articolul de comentariu, stabilește măsura obiectivității unor evenimente, fapte, personaje politice (publice) prin prismă subiectivă, acordând textelor scrise note și aprecieri individuale atât la nivelul conținutului, cât și la cel al mijloacelor de exprimare. Cercetătorul M. Grigoryan o spune tranșant: „Nu există, desigur, text jurnalistic care să probeze o obiectivitate absolută. Orice ziarist împărtășește și un punct de vedere propriu asupra evenimentelor în desfășurare, pe care are dreptul să și-l exprime, ca orice alt om” [2, p. 148]. Cu atât mai mult, am putea adăuga aici, când este vorba despre varianta de opinie a textului publicistic. Textul de analiză vizează un subiect concret, un detaliu semnificativ, care generează o situație determinantă pentru politicul autohton, cu reverberații mai largi sau mai mici pentru societate. „Articolul de analiză, sugerează R. Coman, pornește de la o situație individuală clar delimitată (...), corelează acest fapt cu situația generală, dar poate devia demersul analitic spre pamfletul *ad personam*...” [4, p. 147].

Componenta subiectivă a tuturor speciilor jurnalistice de opinie converge spre un fond lingvistic comun, și anume, spre exprimarea ironico-satirică, pamfletară, cu nuanțe umoristico-sarcastice, de aceea sursele de inspirație ale publiciștilor vizează, de regulă, limbajul oral cu toate variațiile sale stilistico-afective. Tot R. Coman, care s-a preocupat de tipologia textelor publicistice, conchide: „Tipul articolului de analiză a unei acțiuni politice controversate – cu profunzimi de gândire analitică până la substratul greu de depistat, cu demonstrație logică și puternic ancorată în argumentare solidă – are, adesea, în presa românească, alunecări spre ironia pamfletului. Predomină tehnicile redactării în registru satiric. Titlurile unor astfel de articole sunt formulate în aceeași manieră, recurgând, fără menajamente, la expresia argotică” [4, p. 148]. Astfel „limba vorbită, popular-familiară (cuvintele marcate stilistic, frazeologismele) este întrebuintată adesea în textele cu tematică socială, inclusiv cu cea criminală, în textele care reflectă lupta, confruntarea dintre diverse partide și mișcări opoziționale, servind drept mijloc de analiză pregnantă, de regulă, depreciativă” [5, p. 23]. Totodată, se menționează că „lexicul familiar-vulgar este o prezență obișnuită în textele destinate sferelor de show-business, cultură sau artă” [5, p. 24].

O serie de alte texte ale variantei interpretative a stilului publicistic o constituie speciile genului umoristico-satiric, precum **foiletonul**, **parodia**, **pamfletul**, **satira** etc., texte care, de regulă, nu analizează, nu argumentează comportamente, evenimente, fapte reprobabile, din domeniul politic, ci ridiculizează, satirizează sau înfiează clasa politică în general sau reprezentanți ai acesteia. În astfel de texte este utilizat un limbaj expresiv, afectiv, impregnat de elemente ale oralității substandard, care exprimă cel mai bine atitudini și reproșuri auctoriale. „Ironia, litota, exagerarea burlescă, *limbajul argotic* în mimeză, parodierea (*a jargoanelor*, *a dialectelor*), pastșa, jocurile de cuvinte (...),

joncturile morfologice – toate acestea sunt strategiile pamfletarului, alături de fabulație, alegoria satirică, paradoxul ironic” [4, p. 148]. Despre pamfletul publicistic, specie în care oralitatea este frecventă prin caracterul său colorat și expresiv, vom vorbi mai jos.

O specie nouă de text publicistic sau pseudo-publicistic exclusiv de opinie, care reprezintă o emanație a expresiei virtuale – internetul, o constituie *blogul*, extrem de popular atât în rândul publiciștilor, cât și printre alți subiecți dornici a-și etala talentul jurnalistic. Despre termenul relativ nou „blog” s-a scris deocamdată puțin, deși studiile încep să apară rapid în virtutea răspândirii masive a acestui tip de text. Cercetătorii au remarcat această creștere în cantitate, menționând că „de la câteva zeci în perioada 1996-1999, numărul blogurilor a urcat până la 156 de milioane, cifră atestată în februarie 2011 de Blogpulse, motor de căutare și sistem analitic dedicat blogurilor” [6, p. 36]. *Blogul este asemenea unui eseu sau pamflet, cu pronunțate accente sociale, politice, etico-morale, culturale* etc. Este, prin urmare, o proiecție a socialului implicat în procesele complexe de evoluție a unei națiuni, a unui popor. Blogul reinventează democrația, asigurându-și, prin forma de incluziune integrală a spațiului virtual, libertatea de exprimare nelimitată, posibilitatea varierii creative prin accesul la rețușare, la revenire asupra textului, dar și a menținerii feed-back-ului cu cititorul. Totodată, stilul de redactare a textului unui blog este conform cu stilul personal, subiectiv al fiecărui autor, fiind, de regulă, informal.

O problemă mult discutată de toți cei care au abordat particularitățile blogului este dacă acesta poate fi considerat o formă de jurnalism sau nu. Majoritatea cercetătorilor îl văd ca pe un nou tip de jurnalism, definindu-l și precizându-l, apariția sa fiind catalogată drept revoluționară. O definiție cuprinzătoare a blogului jurnalistic (cu referire la cel francez) ne propune cercetătoarea G. Breahnă, în teza sa de doctorat: „La ora actuală, masa eterogenă a producțiilor de tip blog poate fi caracterizată și definită în modul următor: o publicație pe internet ce conține articole periodice sau/și cu actualizare neîntreruptă. De regulă, actualizarea blogurilor constă nu în modificarea directă a textului existent, ci în adăugiri de texte noi, asemenea unui jurnal de bord (...). Forma canonică a unui articol sau postare pe blog conține textul propriu-zis, titlul și data/ora” [6, p. 29]. Unii autori au numit blogul în diverse moduri, precum „jurnalism cetățenesc”, „jurnalism personal”: „...mai corect este să numim blogul *jurnalism personal sau publicistică online*, întrucât baza stilului o constituie, în primul rând, opinia proprie a bloggerilor despre evenimente, și nu furnizarea unei informații noi” [7], iar alții i-au construit și o tipologie proprie.

În același timp, se face o demarcație între textul jurnalistic tradițional și cel de blog, care se distinge, evident, prin mai multe trăsături particulare. Relevantă din acest punct de vedere ni s-a părut delimitarea din textul unei bloggerițe, care precizează că „Bloggingul nu va putea lua niciodată locul jurnalismului tradițional, deoarece nu se supune regulilor jurnalistice”, enumerându-le în continuare: obiectivitatea și echidistanța față de subiectul abordat (blogul este prin excelență subiectiv; o excepție

de la regulă ar putea fi unele bloguri de nișă, dar nici acelea nu scapă de subiectivism în totalitate); articole documentate corespunzător; prezența celor 6 întrebări esențiale în jurnalism: *cine? ce? unde? când? cum? de ce?*; formularea corectă a unui articol... ” etc. [8]. Tot aici autoarea certifică valoarea acestei noi forme de jurnalism prin câteva aspecte revelatoare: „blogurile vin în completarea jurnalismului tradițional, sunt o alternativă la rigiditatea presei (...). Blogurile reprezintă un bun prilej de destindere a cititorului sătul de materialele seci din mainstream-ul mass-mediei, dar și un mijloc de educare, de conștientizare, de informare”, menționează sursa, prezentând și unele elemente definitorii pentru acestea: „absența regulilor; libertate de exprimare; lipsa cenzurii; subiectivitate; multiple domenii de interes; lipsa respectului față de cititori” [8]. Aproximativ aceleași diferențe, dar și altele, le observă și cercetătoarea rusă G. Timofeeva, în opoziție cu textul jurnalistic tradițional, dintre care notăm: „lipsa oricărei cenzuri”, „nu sunt formulate scopurile și obiectivele”, „subiectul textului este difuz”, „lipsa periodicității de apariție”, „este preponderent de divertisment” etc. [7]. Un aspect nu mai puțin important, adăugăm noi, regăsit și la alți cercetători, este corectitudinea mesajului, dar și puritatea stilului celor care publică textele pe bloguri. Noi am atenționat de mai multe ori, atât prin articole, cât și prin mass-media, despre prezența a numeroase greșeli de diverse tipuri, precum și despre vulgarizarea limbajului la nivel stilistic. Propunem o mostră de text de acest fel, specifică pentru o bună parte a blogosferei din Basarabia: „...și *apraaaapo* Freddie Mercury era *Zoroastrist* (nu știi cum se scrie:) credea în Zoroastru (*privet Nietzsche*) (o religie foarte veche, precreștină, în care un rol important îl joacă focul) și când a murit (de SIDA ca și orice european degradat), l-au incinerat iar cenușa a fost risipită în vânt conform tradiției stramoșilor săi. **Adică el probleme cu crucea no avut. (Da asta o fost pin 1991 eu eram mititel, nu țin minti ghini și europeni iștea atunși nu aveu așă puteri)**” (Eduard Butnaru. Din nou *Evropa*, din nou *Parij*, voxpublica.md, 14.07.14). Licențele de limbaj din textul citat, specifice vorbitorului neinstruit, impudic, dar și agresiv, reflectă atât o stare de lucruri la nivel de comunicare în mediul vizat, cât și la nivel de percepție politică, culturală, de civilizație. Sub aspect pragmatic, intenția de comunicare este nulă, deși presupune note ironice, de dispreț și zeflema pentru a se obține dezgustul și negarea obsesivă a unor valori, suport receptiv pentru manipulare.

După cum relatam mai sus, printre speciile genului publicistic de opinie se numără și *pamfletul*, care, mai ales acum, a căpătat o răspândire largă în mass-media românească, cu precădere în presa scrisă, deși inițial era cunoscut drept o specie literară cu caracter satiric. Despre pamflet s-a scris relativ puțin, trasându-se o paralelă între textul publicistic și cel literar-artistic. Printre aceștia pot fi menționați C. Munteanu, G. Nițu, D. Bogdan-Dascălu, Gh. Mihai, N. Anghelescu, I.-V. Șerban, I. Simuț, C. Trifu, E. Negrea, С. А. Комаров, Я. Р. Симкин, В. В. Ученова, В. Н. Вакуров, Г. Орлова, А. Шестерина etc. O definiție curentă a pamfletului este cea de „scriere satirică prin care sunt dezaprobatе fapte, oameni, atitudini socotite negative” [9]. O altă definiție întâlnim la E. Lovinescu, el însuși un polemist redutabil, care a făcut o disociere între spiritul

polemic și spiritul pamfletar în raport cu spiritul critic. „Spiritul polemic este expresia spiritului critic sau, mai bine, una din expresii și cea mai obișnuită. Critica este expresia unui act intelectual și formulează o judecată de valoare sprijinită pe pilonii argumentării logice; pamfletul este expresia unei stări afective în nicio legătură cu logica și chiar cu adevărul” [apud: 9].

În postura de specie publicistică, pamfletul presupune o satiră vehementă, necruțătoare la adresa anumitor lucruri, evenimente strâmbe din societate; înfierarea unor persoane publice, a acțiunilor acestora, în primul rând. Există mai multe specii publicistice al căror conținut este impregnat de satiră, cu nuanțele sale specifice: sarcasm, zeflema, ironie etc., cum ar fi: foiletonul, tableta, editorialul, articolul de analiză, de comentariu etc. Totuși termenul de pamflet poate fi delimitat de ceilalți prin conținutul său exclusiv satiric, cu accente pronunțate de persiflare și cu unele elemente umoristice, mai curând, grotești, având obiective clare de combatere a ilegalităților, a amoralității, condamnând într-un mod impetuos, dar și agresiv viciile umane, injustiția socială și politică sau nonvaloarea.

Textul publicistic de opinie presupune, pe lângă funcția de informare, inerentă oricărui text jurnalistic, o abordare subiectivă acidă și ironică a evenimentelor, a persoanelor sau a lucrurilor descrise. De fapt, am putea afirma că primară este funcția de satirizare, cea de informare fiind secundară. Acest tip de text are o istorie veche și lungă, fiind profesat atât de scriitori consacrați, cât și de jurnaliști notorii prin poziția civică pronunțată și militantă. „Cuvântul pamflet, susține I.V. Șerban, a intrat în limba româna în secolul al XIX-lea, pe filiera franceză (cf. *Pamphlet*), deși el s-a format în engleză, unde aceeași formă s-a datorat alterării numelui propriu din titlul unei comedii latine: *Pamphilus seu de Amore (Pamfilus sau despre Amor)*” [9]. În Antichitate termenul „pamflet” nu era cunoscut, deși tipul de scriere specific acestuia se practica în Roma Antică cu termenul de *invektivă*, iar în Grecia Antică – cu termenul *diatribă*. Totuși, după cum susțin unii autori, nu există unanimitate de păreri privind originea acestui termen [10].

Odată cu apariția presei, și în România încep să se contureze speciile stilului publicistic, printre acestea făcându-și loc tot mai pregnant și cele de satiră și umor. Evident, texte de acest tip pot să apară în condițiile unei minime democrații, ale respectării drepturilor și libertăților omului. Astfel, este cunoscut faptul că „presa umoristică își face la noi apariția în 1859, după ce statutul de vasalitate al principatelor este înlocuit prin Convenția puterilor europene, care garantează țării regim constituțional” [11, p. 5]. În același timp, la început, umorul și satira sunt diferențiate, întrucât, după cum remarcă C. Trifu [11, p. 5], „satira nu poate fi decât politică”. De aceeași părere se ține și C. A. Комаров, care notează: „În pamflet este reflectată aproape exclusiv tematica politică, patetismul lui fiind deschis critic” [12]. Pe de altă parte, în 1862, apare și *Legea asupra presei*, care „vorbea pentru prima dată despre dreptul la liberă exprimare, protejând în același timp dreptul persoanei la propria imagine” [13, p. 35], chiar dacă acest lucru s-a produs cu aproape un secol în urma multor state europene (cf. în Suedia această lege a apărut în 1766).

Pamfletul publicistic se constituie ca specie și datorită faptului că întemeietorii primelor ziare românești, dar și autori ai articolelor publicistice sunt, de regulă, scriitorii, adică cei care știu a mânuși abil penița. Astfel, aceștia sunt și cei mai sensibili la tot ce se întâmplă sau se face strâmb în politică, în primul rând, în societate.

Satira, elementul de esență al unui pamflet (deși C. Mihuleac consideră că „satira este doar una din modalitățile de construcție a pamfletului, alături de umor, parodie, ironie” [13, p. 15]), era, în Antichitate, arma feroce a unui discurs. Astfel putem afirma că pamfletul, ca specie, a luat naștere în arta oratorică antică sau că se poate vorbi de „vecinătatea” lui „cu oratoria” [13, p. 22]. Așadar, „trădându-și sorgința orală, în pamflet „voința de demonstrație este inseparabilă de mișcările afective: indignare, denegație, deriziune, obsecrație, scopul său final – pentru atingerea căruia autorul nu precupește niciun efort – fiind acela de a convinge publicul” [12, p. 22-23].

Cu siguranță, cei care iau spre înarmare pentru o luptă acerbă cu metehnele societății un „instrument” abil și policolor precum e pamfletul vor fi veghetorii dintotdeauna ai adevărului și ai condiției umane firești, fără distorsionări sau tertipuri degradante, căci „pamfletul, prin negativismul său fățiș, este întotdeauna sincer...” [13, p. 23]. Deși, dacă privim înapoi, spre istoria pamfletului, vedem că acesta a promovat și antipatii personale sau denigrări comandate de patronii trusturilor de presă.

Adesea, după cum afirmă cei care s-au preocupat de specificul pamfletului, acesta este confundat de către necunoscători, dar chiar și de cei care îl profesază, cu alte specii ale genului publicistic de opinie, precum foiletonul, tableta, editorialul, articolul de comentariu. O distincție dintre pamflet și foileton, de exemplu, face cercetătorul rus C. A. Комаров, relevând că „pamfletul se caracterizează printr-o abordare mult mai categorică, prin tendința de a «nimici» adversarul, cu accentul pe negativism, pe când foiletonul are caracter zeflemitor și dezvăluitor” [12]. În publicistica românească actuală există nume de publiciști notorii, maeștri neîntrepuți în arta pamfletului, precum C. T. Popescu, Tudor Octavian, Mircea Dinescu, Alex. Ștefănescu, Mircea Mihăieș, Ioan Groșan, despre care vorbește detaliat C. Mihuleac în lucrarea *Pamfletul și tableta*, dar și alții precum A. Pleșu, Lelia Munteanu, I. Cristoiu, M. Sultănoiu etc., care produc texte publicistice de opinie la intersecția pamfletului cu tableta, foiletonul, editorialul. În publicistica din Basarabia, unele editoriale reprezintă pamflete veritabile, chiar dacă sunt publicate la rubrica respectivă. De exemplu, este cazul regretatului C. Tănase, dar și al altor publiciști contemporani, ca V. Mihail, sau al unor bloggeri deja consacrați ca A. Vakulovschi, D. Crudu, Vitalie Cojocari, Vlada Ciobanu sau V. Mardare.

Dacă ne referim la noul tip de text, cu accente publicistice, blogul, vom releva că, în cea mai mare parte, acesta presupune un pamflet, cu variate alte deschideri ale criticii sau satirei, cum ar fi foiletonul, tableta, articolul de analiză și comentariu. Și acesta conține elemente de limbaj specifice pamfletului, recunoscute ca aspecte orale, în special, substandard, care sunt la îndemâna oricui și, în același timp, redau cu precizie și pregnanță intențiile celor care scriu.

Astfel, referindu-ne la limbajul propriu-zis al pamfletului, trebuie să remarcăm expresivitatea implicită a acestuia în virtutea funcției sociale pertinente pe care o conține. Este utilizat, de regulă, un limbaj emotiv, apropiat de cel artistic, preluat, cel mai adesea, din oralitatea familiar-colocvială, pe alocuri cu elemente vulgar-agresive, pentru „nevoia de a spurca frumos”, cum definea pamfletul T. Argezi [13, p. 88].

Elementele frecvent utilizate sunt invectivele, de regulă, de sorginte populară, care exprimă într-un mod intens și foarte colorat sentimentele și atitudinile autorilor. Totodată, întâlnim și alte aspecte ale oralității, perfect ajustate la ideile și intențiile creatoare, în corespundere cu așteptările cititorului mediu pe care mizează autorul. Doar este știut faptul, după cum am menționat deja, că difuzorul de informație își construiește discursul conform cu nivelul de pregătire al unui cititor mediocru, oferindu-i acestuia senzație atât la nivel de formă, cât și la cel de conținut.

Având un bogat arsenal de mijloace de exprimare extrem de sugestive și pitorești, oralitatea este un element inerent oricărei scrieri cu caracter satiric, îndeosebi aceasta fiind specifică pamfletului. De exemplu, *Altul e Vasile Năstase, „deontologul” care, trimis de Roșca, a intrat în colectivul de jurnaliști de la EURO TV ca un bulihar hămesit într-un cârd de pui.* (C. Tănase. *Înduioșatul călău, cu o floare roșie la secure*, timpul.md, 27.01.14); *Azi, V. Ponta reușește să mă silească a mai pune pe hârtie câteva rânduri.* „N-au putut să ne împuște pe toți nici în '89”, și-a îmbărbătat premierul pașalele umflate de bani și de DNA. Când l-am auzit spunând asta am înjurat circa trei minute, de grindei, de parafernă și plămânei, de ceară, de vii și de morți. Acum scriu. Calm. (C. T. Popescu. *Vot și vină*, gandul.info, 09.04.14); *Atît au înțeles: că a face politică e a da mici spectacole de divertisment, „a te rupe în figuri” atîrnat de beregata adversarului. Președintele dă cu tifla, premierul dă și el cu tifla, useliștii se zbenguie la putere împingîndu-i pe pedeliști la mantinelă, pedeliștii își administrează steroizi pentru a sfișia cravata useliștilor. Toți se ceartă cu toți și de o parte, și de alta. Dar e o hărmălaie mediocră, născătoare de somnolență.* (Andrei Pleșu. *Plictiseala românească*, adevarul.ro, 22.07.13) etc. În exemplele extrase din autori consacrați în arta publicisticii, mai cu seamă, în cea a pamfletului, sunt inserate dozat elemente ale oralității, adesea din arsenalul familiar-vulgar, invectivele, în primul rând, care fac mesajul dinamic, suculent, conferindu-i nuanțe pronunțate de ironie sau persiflare.

Foarte frecvente sunt, în pamflet, expresiile frazeologice transfigurate, renovate, precum și elementele lexicale marcate stilistic, începând cu cele populare, regionale și terminând cu împrumuturile recente din limbajul tehnologic sau „la modă”, care circulă deocamdată în limbajul informal: *Asta a rupt zăgazurile. I-a dezlănțuit pe admirabilii ziaristi de la Guvern. Cum? Deci banii din majorarea accizei nu se duc la Fondul Special pentru Infrastructură? Nu se duc la autostrăzi, așa cum promisese Ponta, cu gurița lui, ci în hărdăul fără fund și control al bugetului?* „El s-a demascat!”, *ar fi țopăit Petre Roman.* (Adrian Pătrușcă. *Momentul antologic al prăbușirii lui Ponta*. Marioneta și-a tăiat singură sforile, în direct și la o oră de vârf, evz.ro, 23.11.13); *Waaaw! Premierul Victor Ponta a adunat peste 350 000 de fani pe Facebook și numărul lor se tot umflă.*

(Rodica Ciobanu. *Un Like să-i ungă pe selfie*, gandul.info, 02.05.14) Este evidentă miza inserării acestor secvențe verbale preluate din oralitate; expresia frazeologică „sacul fără fund” renovată în „hârdăul fără fund și control al bugetului”, precum și cuvintele recent intrate în limbă sub impactul tot mai simțit al producției tehnologice ca *fani, like, selfie* sau cele din fondul mai vechi al vocabularului popular (*gurița, ar fi țopăit*), interjecția de modă nouă *waaaau!*, devenită extrem de răspândită în exprimarea tinerilor, îndeosebi, dezvăluie o realitate politică paralelă, tratată în mod subiectiv și într-o manieră ironică de autorii pamfletelor respective.

Pamfletul publicistic, ca, de altfel, și cel artistic, este dominat de manifestul urii abia stăpânite, dar a urii nobile, provocate de intenția dreptății, a echității sociale, morale. Este, mai curând, impulsul de revoltă față de strâmbătatea umană în toate ipostazele sale: lăcomie, lașitate, ipocrizie, cinism, perversiune morală etc. Limba română literară nu are suficiente mijloace de „execuție” verbală, care ar putea înfiera mai intens și mai pertinent, de aceea toți autorii, fără excepție, recurg la multiplele valori ale oralității, dimensiunea limbii cu cele mai pregnante și mai pitorești modalități de exprimare. Bogăția acesteia se măsoară în multitudinea vocabulelor marcate stilistic, a construcțiilor, a expresiilor metaforice de-a gata, pe care le valorifică în cele mai variate moduri autorii de texte, cuvinte și structuri „tari”, pe alocuri violente, triviale, care exprimă exact și cu mai multă convingere valul de sentimente, gânduri, frustrări, intenții ale publiciștilor. Astfel *oralitatea devine, de facto, cheia de boltă a succesului unui text de satiră și, în primul rând, a pamfletului. Fără această „intervenție orală”, textul ar fi palid, searbăd, fără vlagă; cu alte cuvinte, nu ar mai putea fi numit pamflet*. Nu prea se cunosc texte satirice fără o doză lingvistică de oralitate, care să certe, să ardă prin invective sau prin elemente „mustoase” populare, chiar dacă, pe alocuri, nedemne sub aspect stilistic. Dacă un editorial sau un articol de analiză sau comentariu pot fi considerate reușite prin argumentele aduse, prin înlănțuirea logică a lor, precum și printr-un limbaj selectat cu grijă, atunci pamfletul, prin menirea sa, de „justițiar”, de „gardian” al bunurilor colective morale, spirituale și, de ce nu, materiale, va perturba condiția stilistică a unui text tocmai pentru a deturna răul, a-l compromite, anihilându-l.

Pe de altă parte, un pamflet nu va putea mișca mințile și sentimentele cititorilor, dacă nu se va remarca printr-o construcție artistică deosebită, care să strălucească și să provoace, totodată, atitudinea rebelă, nonconformistă a omului. De aceea, o calitate primordială a unui pamflet bine scris va fi talentul creatorului sau, în accepția lui T. Arghezi, „creativitatea”. „...Arghezi este categoric, și pe bună dreptate: fără o amprentă personală a stilului, valoarea unui pamflet este nulă”, relevă C. Mihuleac [13, p. 18].

Așadar, oricare ar fi specia publicistică de opinie, de interpretare, despre care am vorbit mai sus, textul jurnalistic utilizează activ potențialul lingvistic expresiv și incitativ, apelând cel mai frecvent la resursele limbajului oral familiar, substandard, un „produs” inerent modului de gândire și de receptare a potențialului cititor. Astfel, forța sugestivă, pragmatică a discursului oral familiar determină, în mare parte, succesul textului publicistic, cel puțin, într-un segment de timp marcat, în spațiul românesc, de meandrele tranziției.

Referințe bibliografice

1. Grigoryan M. *Manual de jurnalism*. Chișinău: Centrul Independent de jurnalism, 2008, 191 p. [online] http://ijc.md/Publicatii/resurse/jurnalistica_grigoryan_ro.pdf accesat: 11.04.14.
2. Coman M. *Introducere în sistemul mass-media*. Iași: Polirom, 1999.
3. Preda Sorin. *Tehnici de redactare în presa scrisă*. Iași. Polirom, 2006.
4. Coman R. *Tehnici de redactare (în presa scrisă)*. București: Editura Fundației „România de mâine”, 2009.
5. Рацибурская Л. В., Петрова Н. Е. *Язык современных СМИ: средства речевой агрессии*. Учебное пособие. Москва: Издательство ФЛИНТА, 2011, 157 с. [online] http://thelib.ru/books/larisa_viktorovna_raciburskaya/yazyk_sovremennyh_smi_sredstva_rechevoy_agressii-read-2.html accesat: 08.06.14.
6. Brehnă I. *Particularitățile lingvo-culturale ale blogului jurnalistic francofon*. Teză de doctor în filologie. Chișinău, 2014, 178 p. [online] http://www.cnaa.md/files/theses/2014/27311/irina_breahna_thesis.pdf accesat: 09.11.14.
7. Тимофеева Г. *Манипулятивный аспект сетевой публицистики: язык и власть. Власть языка или язык власти?* [online] <http://www.km.ru/referats/333279-manipulyativnyi-aspekt-setevoi-publitsistiki-yazyk-i-vlast-vlast-yazyka-ili-yazyk-vlasti#> accesat: 08.06.14.
8. Lexa Verzes Hot topic: jurnalism traditional versus blogging; [online] <http://lexaverzes.ro/articole/hot-topic-jurnalism-traditional-versus-blogging/> accesat: 09.11.14.
9. Șerban I. V. *Pamfletul între fond și formă*. Observator cultural, Nr. 753 din 19.12.2014, [online] http://www.observatorcultural.ro/Pamfletul-intre-fond-si-forma*articleID_3739-articles_details.html accesat: 22.12.14.
10. Ученова В. В. *У истоков публицистики*. Москва: Издательство Московского Университета, 1989.
11. Trifu C. *Presa umoristică de altădată*. București: Minerva, 1974.
12. Комаров С. А. *Памфлет и фельетон: к вопросу о сатирической направленности жанров*. [online] <http://www.levlivshits.org/index.php/materials/annotations/reading-2012/460-maket-12.html> accesat: 11.01.15.
13. Mihuleac Cătălin. *Pamfletul și tableta*. Iași: Editura Universității „A. I. Cuza”, 2009.

Alina PĂTRUNJEL

(Focșani)

**CARACTERISTICILE SEMANTICE
ȘI PRAGMATICE ALE ACTELOR
DE VORBIRE ÎNTREBARE****Semantic and pragmatic features of the speech acts of question type**

Abstract. The article analyses from semantic and pragmatic perspective the speech acts of question type. The author clarifies the status of question speech acts and examines the statements used to achieve them. Then the article tackles the criteria of description and classification of the speech acts used to request some information. The analysis presents two modalities of classifying the question speech acts, one that distinguishes the total, partial and alternative interrogatives, and another that implies the delimitation of the interrogatives of confirmation from those of information, which are more relevant for the interrogatives' behavior in the pair of adjacency question – answer.

Keywords: speech act, illocutionary force, the question, interrogatives of confirmation, interrogatives of information.

Întrebarea este definită în sens general ca act de vorbire performat de locutor cu scopul de a obține un răspuns de la alocutor [4, p. 32].

Pentru mulți lingviști, întrebarea și cererea reprezintă acte de vorbire care fac parte din aceeași clasă, și anume din clasa actelor directive. Cei care susțin această opinie își întemeiază punctul de vedere pe faptul că atât cererea, cât și întrebarea ca acte de vorbire se definesc prin aceeași intenție comunicativă, scopul lor fiind să-l determine pe interlocutor să realizeze o acțiune [5, p. 83-84; 7, p. 53]. Deosebirea dintre ele constă însă în faptul că întrebarea implică realizarea unei acțiuni de natură verbală, fiind vorba de o cerere de informații, iar cererea propriu-zisă presupune, de obicei, realizarea unei acțiuni nonverbale.

Anume acest aspect i-a determinat pe alți cercetători să definească întrebarea ca fiind un concept corelativ celui de aserțiune [9, p. 11]. La fel ca și aserțiunea, întrebarea vizează vehicularea unei informații în procesul de comunicare. Ea diferă de aserțiune, doar în ce privește orientarea actului de transmitere a informației: dacă cea de a doua este folosită pentru a *informa pe cineva despre ceva pornind de la descrierea unei stări de lucruri*, atunci cea dintâi îi servește vorbitorului pentru a *întreba pe cineva despre ceva*. În felul acesta, opoziția dintre actele asertive și cele de tip întrebare se reduce la a *transmite vs. a solicita o informație*. Prin urmare, chiar dacă întrebarea are unele

tangențe cu cererea, totuși ea este mult mai apropiată de aserțiune, ceea ce ne-a determinat să considerăm întrebarea un act de vorbire subordonat clasei actelor de tip informațional. Precizăm că punctul dat de vedere este acceptat și în Gramatica Academiei [4, p. 799].

Se știe că, în plan formal, actele de vorbire întrebare pot fi realizate prin mai multe tipuri de structuri. Este evident că structurile prototipice ale întrebării sunt cele cu sintaxă interogativă: *Ai fost azi la școală? Cine a adus scrisoarea? Unde ai pus bomboanele?* Un enunț cu structură interogativă se distinge prin prezența unor mărci specifice, care pot fi de natură lexicală (pronume, adjective pronominale sau adverbe interogative), sintactice (o anumită organizare sintactică) și prozodică (intonație specifică). Enunțurile care conțin mărci specifice interogației și au o structură sintactică proprie interogativelor reprezintă mijloace directe de exprimare a întrebării.

Este de menționat că, din punctul de vedere al mijloacelor folosite pentru marcarea valorii de întrebare, enunțurile interogative se împart în două clase care se deosebesc după prezența/ absența unui cuvânt specializat pentru formularea întrebărilor, anume: enunțuri cu cuvânt interogativ și fără cuvânt interogativ [9, p. 172].

Marca distinctivă a enunțurilor din prima categorie este prezența unui cuvânt interogativ, care poate fi un pronume, un adjectiv pronominal: *cine, ce, care, cât, al câtelea, ce fel de* sau un adverb: *unde, când, cum*: *Cine cântă? Ce ai găsit? Unde ești?* Enunțurile interogative din cea de a doua categorie marchează valoarea interogativă cu ajutorul intonației și, uneori, prin modificarea organizării sintactice (subiectul este postpus predicatului) [4, p. 33]: *A venit profesorul? Ai învățat poezia? Ai găsit cheia?*

Totodată, pe lângă interogativele directe, întrebarea ca act de vorbire prin care se solicită o informație poate fi realizată și indirect. În cazul dat, valoarea ilocuționară de întrebare poate fi atribuită unor enunțuri cu structură asertivă sau imperativă.

Caracterul interogativ al structurilor asertive este marcat cu ajutorul unor sintagme ce conțin verbe modale (*a vrea, a dori* etc.) sau verbe cu valoare de cerere (*a ruga*) plus verbele de bază care exprimă intenția vorbitorului de a se informa (*a ști, a afla, a spune*) la conjunctiv: *Vreau/ Doresc/ Aș vrea/ Aș dori să știu/ să aflu dacă ai fost azi la școală. Aș fi curios să știu dacă ai fost azi la școală. Te rog/ Te-aș ruga sa-mi spui dacă ai fost azi la școală.* sau cu ajutorul unor verbe de solicitare de informații, folosite la imperativ: *Spune-mi dacă ai fost azi la școală.* După cum observăm, chiar dacă au o structură caracteristică unor acte de vorbire asertive sau directive, în realitate toate enunțurile de mai sus au scopul de a-i solicita receptorului un răspuns la întrebarea: *Ai fost azi la școală?* În felul acesta, pentru exprimarea actelor de vorbire întrebare, în interacțiunea conversațională, se utilizează diverse tipuri de enunțuri prin care receptorului i se solicită o informație, ceea ce denotă faptul că nu totdeauna se poate stabili o corespondență univocă între forma și conținutul enunțurilor folosite pentru exprimarea întrebărilor.

În plan semantic, din perspectiva gradului de cunoaștere a informației cuprinse în structura sa, conținutul întrebării poate fi divizat în două părți componente: partea care vizează un element cunoscut și partea ce se referă la un element necunoscut

[9, p. 18]. Privită din acest punct de vedere, întrebarea are un caracter incomplet, fiind insuficientă atât în plan semantic, cât și în planul funcționării sale comunicative. De aici decurge că orice întrebare solicită o informație, impunând un răspuns al cărui scop este să completeze golul informațional cu care se confruntă emițătorul [9, p. 28].

Anume datorită acestor particularități semantico-pragmatice, în interacțiunea conversațională, întrebările apar, de cele mai multe ori, în poziția intervenției inițiativă, ele reprezentând acte de vorbire care au rolul de a declanșa un schimb verbal. Prin urmare, actele de vorbire întrebare își manifestă potențialul lor funcțional în cadrul perechii de adiacență întrebare – răspuns.

Cât privește comportamentul discursiv al actelor de vorbire întrebare, trebuie precizat că acestea sunt frecvent utilizate în comunicare, fiind întâlnite, în deosebi, în interacțiunea conversațională [5, p. 85]. Frecvența utilizare a actelor de vorbire interogative în acest tip de discurs i-a determinat pe lingviști să afirme că, în plan comunicativ, întrebarea este pivotul oricărui schimb dialogal [8, p. 128].

Este evident că pentru funcționarea discursivă a actelor de vorbire întrebare contează atât modalitatea de realizare a actelor în cauză, cât și caracteristicile lor semantice și pragmatice, care, alături de anumiți factori de natură contextuală, sunt responsabile de funcționarea lor în structura secvențelor conversaționale.

În cele ce urmează vom prezenta o analiză a întrebărilor din perspectivă semantică și pragmatică și, în strânsă legătură cu aceasta, se va urmări stabilirea și descrierea subclaselor de interogative din interiorul clasei date.

Este firesc să începem analiza actelor de vorbire întrebare cu examinarea corelației dintre conținutul propozițional și forța lor ilocuționară. După cum se menționează în studiile de specialitate, „actul de a întreba constă în faptul că locutorul 1, care nu dispune de o anumită informație, antrenează un locutor 2 într-un act de vorbire, astfel încât acesta din urmă să îi ofere în mod exact informația de care acesta are nevoie pentru a-și umple o lacună cognitivă” [9, p. 26]. În felul acesta, forța ilocuționară a actelor de vorbire întrebare este descrisă cu ajutorul formulei „te invit să îmi spui ceva în legătură cu o anumită stare de lucruri” [9, p. 24].

Au fost identificate mai multe criterii în funcție de care pot fi descrise și clasificate enunțurile folosite pentru realizarea unui act de vorbire de tip întrebare. Ele vizează atât particularitățile de conținut, cât și cele funcționale ale enunțurilor interogative [o prezentare amplă a acestor aspecte găsim în Șerbănescu].

Una dintre clasificările frecvent întâlnite în analiza enunțurilor interogative este cea care face distincție între interogativele totale, interogativele parțiale și interogativele alternative [4, p. 32, 33].

Criteriul în funcție de care sunt clasificate enunțurile interogative vizează tipul de informație solicitat prin enunțul interogativ și relația stabilită între acesta și enunțul care oferă răspunsul solicitat.

Interogativele totale se referă la predicatul verbal sau la verbul copulativ din componența predicatului nominal al enunțului așteptat ca răspuns și solicită un răs-

puns de tipul *da* sau *nu*: *Ai fost în excursie? Mi-ai adus cartea? El este bolnav?* Despre aceste enunțuri interogative se spune că, de fapt, ele chestionează conținutul propozițional al enunțului în ansamblul său, prin nucleul lui verbal [5, p. 86; 2, p. 271].

Interogativele parțiale vizează orice parte de propoziție, iar răspunsul, care conține o parte din întrebare, servește la specificarea variabilei (elementului care vizează informația necunoscută) din întrebare. Astfel, în răspunsurile la aceste întrebări cuvântul interogativ urmează să fie înlocuit printr-un element care completează informația conținută în întrebare. Interogativele parțiale cuprind în structura lor un cuvânt interogativ care se referă la o anumită parte de propoziție. Există propoziții interogative parțiale corespunzătoare tuturor părților de propoziție: *Cine m-a căutat?* (întrebarea vizează subiectul); *Ce mi-ai adus?* (complementul direct); *Când va avea loc examenul?* (circumstanțialul de timp); *Unde sunt copiii?* (circumstanțialul de loc); *Cum ați călătorit?* (circumstanțialul de mod) etc. Interogativele parțiale care vizează predicatul se construiesc cu ajutorul verbului *a face*, însoțit de cuvântul interogativ *ce*: – *Ce faci acolo?* / – *Ascult muzică.*

Interogativele alternative pot viza uneori și predicatul, însă, de obicei, ele sunt folosite pentru a întreba despre oricare dintre celelalte părți ale propoziției. Specificul lor constă în faptul că ele cer interlocutorului să facă o selecție între două (eventual între mai multe) variante, care îi sunt prezentate ca opțiuni posibile: *Vii sau te duci? Mergi cu noi sau rămâi? Ai cumpărat legume sau fructe?*

De menționat că multe dintre trăsăturile specifice acestui tip de interogative sunt comune cu cele ale interogativelor totale. Chiar dacă în cazul lor nu se poate răspunde numai prin *da* sau *nu*, se consideră că ele reprezintă o combinație a două interogative totale legate printr-o relație de coordonare disjunctivă (*sau*, *ori*). De altfel, a fost emisă și opinia că nu interogativele alternative sunt derivate din cele totale, ci invers. De exemplu, enunțul *Musafirii au plecat?* ar putea fi considerat un echivalent eliptic al enunțului care realizează o interogativă alternativă: *Musafirii au plecat sau nu?* [5, p. 86]. Pe de altă parte, uneori se afirmă că interogativele alternative s-ar apropia într-o mare măsură de cele parțiale. Acest fapt este demonstrat prin existența unor întrebări care combină caracteristicile întrebărilor parțiale cu cele ale interogativelor alternative: *În ce țară va pleca el? În Franța sau în Anglia?* [3, p. 231, 232]. Din cele prezentate mai sus reiese că interogativele alternative nu au un statut clar în raport cu celelalte tipuri de interogative, dar și că nu poate fi vorba de o limită tranșantă între diferite tipuri de enunțuri interogative. Același lucru se poate spune și în legătură cu funcționarea discursivă a diverselor tipuri de acte de vorbire întrebare.

Deși foarte răspândită și pe larg recunoscută, clasificarea dată nu este cea mai potrivită atunci când încercăm să analizăm funcționarea actelor de vorbire interogative în structura perechilor de adiacență cu structura întrebare – răspuns. În această privință mult mai relevantă este clasificarea care prevede delimitarea următoarelor două clase de interogative: interogative de **confirmare**/ de precizare și interogative de **informare** [9, p. 43; 10, p. 418-419; 1, p. 7].

Aceste două tipuri de enunțuri interogative diferă, întâi de toate, prin scopul urmărit de emițător. Interogativele de confirmare au ca scop confirmarea (sau infirmarea) unei informații. Emițătorul folosește aceste întrebări pentru a se convinge că o anumită informație corespunde sau nu realității, deci că este sau nu adevărată.

Interogativele de informare îi permit emițătorului să solicite de la receptor informații suplimentare, altfel spus, ele sunt folosite în cazul în care emițătorul nu cunoaște anumite lucruri și îi cere receptorului să îi comunice informația dată.

După cum vedem, este vorba de distincția între întrebarea folosită ca mijloc de verificare a anumitor informații („mă interesează dacă acest fapt este adevărat”) și întrebarea funcționând ca mijloc de obținere a anumitor informații („mă interesează să-mi comunici o informație în legătură cu un fapt”).

Așadar, interogativele de confirmare sunt folosite pentru „confirmarea sau infirmarea unor informații pe care interlocutorul le deține cel puțin parțial”, iar interogativele de informare se utilizează pentru „completarea unor goluri informaționale ale emițătorului”.

Dacă analizăm cele două tipuri de clasificări ale actelor de vorbire întrebare, comparând definițiile care surprind cele mai generale trăsături ale interogativelor de confirmare și de informare cu definițiile interogativelor totale, parțiale și alternative, constatăm că tipurile stabilite în cadrul lor nu se suprapun și nici nu se exclud, ele fiind complementare.

Relația dată rezidă în faptul că, în raport cu interogativele totale, parțiale și alternative, interogativele de confirmare și de informare au un caracter mai general, astfel că în cadrul fiecăreia dintre acestea pot fi delimitate cele trei subspecii de interogative: totale, parțiale și alternative.

Vom descrie toate tipurile de întrebări posibile folosind ca exemple întrebările care pot fi formulate în raport cu enunțul *Ion a fost ieri la Iași*. După cum putem constata, atât enunțul în ansamblul său, cât și fiecare dintre părțile lui componente, inclusiv predicatul, pot apărea în calitate de element interogat în funcție de ceea ce emițătorul intenționează să întrebe. Prin urmare, se pot delimita, pe de o parte, trei tipuri de interogative de confirmare (totale, parțiale și alternative) și, pe de altă parte, exact aceleași tipuri de interogative de informare. Este evident că fiecare dintre aceste două serii de interogative se va caracteriza printr-un anumit specific.

Să vedem pentru început care sunt trăsăturile caracteristice ale subspeciilor de interogative de confirmare.

a) Interogativele de confirmare totale solicită confirmarea conținutului întregului enunț. Ele reprezintă o întrebare cu privire la faptul dacă evenimentul descris a avut sau nu a avut loc [10, p. 417]. Pentru a răspunde la acest tip de întrebări nu este necesar ca receptorul să aducă o informație nouă, suplimentară, ele necesită doar o confirmare din partea receptorului. Răspunsul la aceste întrebări constă de obicei din adverbe de afirmație (*Da*), de negație (*Nu*), din echivalentele lor și, facultativ, din reluarea unei părți a întrebării, care, de obicei, este verbul predicat sau verbul copulativ din structura predicatului nominal:

– *Ion a fost ieri la Iași?* / – *Da.*; – *Da, a fost.* sau – *Bineînțeles că a fost.*

Ceea ce ar dori să obțină emițătorul formulând o astfel de întrebare este să precizeze dacă informația referitoare la plecarea lui Ion la Iași este adevărată sau nu. Pentru enunțurile interogative în cauză este caracteristic faptul că sunt formulate de emițător fără intenția conștientă de a reliefa vreunul din constituenții lui [10, p. 417].

Trebuie adăugat că interogativele de confirmare totale cunosc mai multe variante care se definesc prin nuanțe semantice suplimentare. Dintre acestea vom menționa, în cele ce urmează, doar câteva. Prima variantă este reprezentată prin enunțurile interogative de confirmare totale cu accentuarea valorii interogative de confirmare. Acestea au ca scop confirmarea (sau infirmarea) unui enunț afirmativ sau negativ. Accentuarea în structura lor se realizează prin formulele interogative: *așa-i?*, *nu-i așa?* sau a adverbelor *da?*, *nu?*: *E frig afară, așa-i?*; *Toți sunt de acord cu aceasta, nu-i așa?*; *(Nu) vă place aici, nu-i așa?*; *A făcut multe greșeli, da?*; *L-ai văzut, nu?*

O altă variantă a interogativelor de confirmare totale este cea cu nuanță dubitativă, care poate fi marcată prin formațiuni adverbiale interogative: *oare*, *(nu) cumva* sau prin folosirea prezumtivului și a altor construcții cu valoare de prezumtiv: *Oare aici e gara?* *Oare aceasta e strada Eminescu?* *Nu cumva a întârziat?* *A întârziat cumva?* *O fi ajuns ei acasă?* *Să fi uitat?*

b) Interogativele de confirmare parțiale solicită confirmarea în legătură cu anumite elemente ale enunțului. După cum se poate constata, fiecăreia dintre părțile de propoziție i se poate adresa o întrebare. Cele patru variante de interogative de confirmare parțiale posibile în cazul enunțului menționat și răspunsurile care le corespund sunt următoarele:

- **Ion** a fost ieri la Iași? / – *Da, Ion.* (*nu Mihai*)
- Ion **a fost** ieri la Iași? / – *Da, a fost.* (*nu a stat acasă*)
- Ion a fost **ieri** la Iași? / – *Da, ieri.* (*nu alaltăieri*)
- Ion a fost ieri **la Iași**? / – *Da, la Iași.* (*nu la București*)

Examinarea enunțurilor interogative prezentate mai sus, demonstrează că ele toate se definesc prin aceeași structură sintactică. Deosebirea constă doar în elementul de legătură cu care se întreabă, acesta fiind accentuat [4, p. 33]. Mai este de menționat faptul că dacă admitem că interogativele de confirmare parțiale pot viza și predicatul, atunci este mare probabilitatea ca acestea să poate fi confundate cu interogativele de confirmare totale.

c) Interogativele de confirmare alternative (numite uneori și disjunctive; conțin, de regulă, în structura lor conjuncția *sau*) solicită interlocutorului un răspuns bazat pe „selectarea unei opțiuni din cel puțin două” [6, p. 277]:

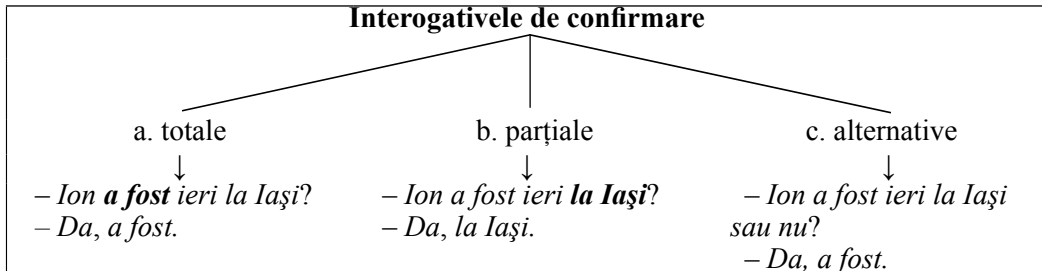
- *Ion a fost ieri la Iași sau nu?* / – *Da, a fost.* sau – *Nu, n-a fost.*

Despre aceste întrebări se spune că ele impun interlocutorului un răspuns deciziv. Caracteristica lor interacțională fundamentală rezidă în faptul că ele exprimă nerăbdarea sau insistența vorbitorului în obținerea răspunsului.

De menționat că și interogativele de confirmare alternative cunosc mai multe variante. Astfel, una dintre acestea este o variantă intermediară între interogativa

de confirmare totală și cea de confirmare alternativă: *Ei au plecat? Da sau nu?* Prima parte a acestei întrebări poate fi încadrată în categoria interogativelor totale, însă datorită celei de a doua părți ea se apropie de interogativele de confirmare alternative.

Într-o formă succintă, subtipurile de interogative de confirmare ar putea fi prezentate cu ajutorul schemei de mai jos.

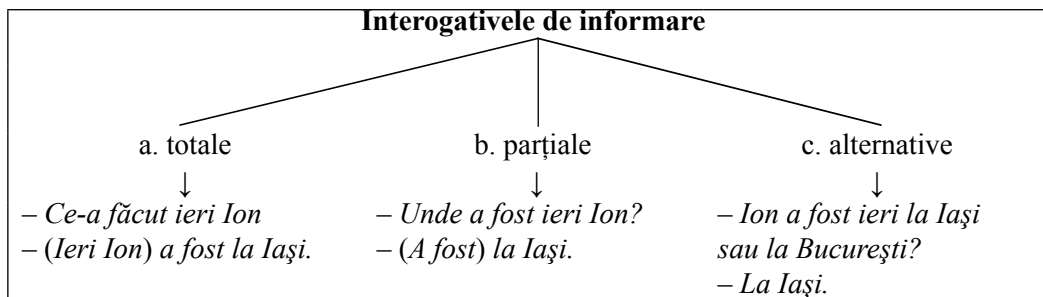
Să descriem în continuare trăsăturile semantice specifice celor trei subspecii de interogative de informare.

a) Interogativele de informare totale solicită o informație cu privire la producerea unui eveniment. Deși vizează enunțul în ansamblul lui, elementul central, atât în întrebare, cât și în răspuns, este totuși verbul predicat. O interogativă de informare totală înglobează în structura sa sintagma *ce face (a făcut, va face)* și alte părți de propoziție, între care obligatoriu este exprimat subiectul. Răspunsul la interogativele de acest tip este reprezentat printr-un enunț asertiv. Preluând enunțul folosit ca exemplu mai sus, am putea avea următoarea pereche de adiacență care să aibă în poziția replicii inițiative o interogativă de informare totală: – *Ce-a făcut ieri Ion?* / – *Ieri Ion a fost la Iași.* În comunicarea cotidiană răspunsurile la aceste întrebări apar, de obicei, într-o variantă redusă, fiind exprimate doar elementele care comunică o informație nouă: – *A fost la Iași.*

b) Interogativele de informare parțiale „solicită un răspuns la variabila din întrebare, exprimată prin adverbe interogative (*când, unde*) sau pronume interogative (*ce*)” [6, p. 277]. Cu alte cuvinte, ele se referă la un element al enunțului în legătură cu care se formulează întrebarea. Dacă e să revenim la exemplul nostru, ar trebui să constatăm că în legătură cu enunțul dat sunt posibile următoarele variante de interogative de informare parțiale: – *Cine a fost ieri la Iași?*; – *Unde a fost ieri Ion?*; – *Când a fost Ion la Iași?* După cum vedem, acestea sunt marcate gramatical de prezența cuvintelor interogative: *cine, unde, când*. Valoarea acestor variabile este precizată prin răspunsurile interlocutorului. Ele sunt formulate cu scopul de a oferi informația în legătură cu elementul interogativ, completând un anumit gol informațional.

c) Interogativele de informare alternative solicită interlocutorului o informație, sugerându-i să selecteze un element dintre cele prezentate ca opțiuni posibile. Raportat la enunțul luat ca exemplu aici, ar putea fi formulate următoarele întrebări alternative: – *Ion sau Mihai a fost ieri la Iași?*; – *Ion a fost ieri la Iași sau la București?*; – *Ion a fost la Iași ieri sau alaltăieri?*

Schema de mai jos prezintă foarte succint subspeciile interogativelor de informare.

După cum s-a văzut, actele de vorbire întrebare, acte folosite pentru solicitarea unei informații, sunt de mai multe subtipuri care diferă în ce privește scopul concret urmărit de receptor în situația dată de comunicare și în funcție de informația cunoscută emițătorului în legătură cu realitatea descrisă.

Constatarea pe care o putem face pe baza celor afirmate mai sus e că aceste tipuri de interogative se deosebesc între ele și prin comportamentul lor în cadrul perechii de adiacență întrebare-răspuns [4, p. 32], ceea ce vorbește despre legătura strânsă existentă între trăsăturile caracteristice actelor de vorbire întrebare și comportamentul lor discursiv.

Referințe bibliografice

1. Bajan-Stancu, Aurelia, *Barriere lingvistice în comunicarea didactică*. Rezumatul tezei de doctor în filologie. Constanța, 2011.
2. Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxândoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană-Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*. București, Nemira, 2001.
3. Călborean, Liviu, *A propos des questions alternatives*. În: *Language and Literature – European Landmarks of Identity*, 1. Pitești, 2005, p. 228-232.
4. *Gramatica limbii române*. Vol. II: *Enunțul*. București, 2005.
5. Kerbrat-Orecchioni Catherine. *Les actes de langage dans le discours. Théorie et fonctionnement*. Paris, Armand Colin, 2014.
6. Munteanu, Lucia-Gabriela, *Despre o tipologie a enunțurilor în funcție de scopul comunicării. Cu exemplificări din versiunea „Nicolae Milescu” a Vechiului Testament (ms. 45)*. În: *Diacronie – sincronie*, 2014, I, p. 273-278.
7. Searle, J. R., *Sens et expression: Etudes de théorie des actes de langage*. Paris, Minuit, 1979.
8. Szekely, Eva Monica, *Omniprezența și raționalitatea interogativității în câmpul interpretativ*. În: *Studia Universitatis Petru Maior. Philologia*, 9. Târgu Mureș, 2010, p. 126-138.
9. Șerbănescu, Andra, *Întrebarea. Teorie și practică*, Iași, Polirom, 2002.
10. Turculeț, Adrian, *Emfaza interogativelor totale afirmative*. În: *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Secțiunea III. Lingvistică*, tomul LI, 2005. p. 417-435.

Veronica PĂCURARU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**CONSIDERAȚII PRIVIND
LEXICOGRAFIA INFORMATIZATĂ:
DE LA TRADIȚII LA INOVAȚII
ȘI PERSPECTIVE**

**Considerations of the computerized lexicography:
from traditions to innovations and perspectives**

Abstract. The article tries to validate the thesis that the lexicographical new techniques, which in the description of the language's words relies mainly on the interface and the lexicographical hypertext, will allow undoubtedly the subtilization of the lexicographical treatment of lexical units and the amplification of the spectrum of information relating to their nature and their semiotic, linguistic and functional peculiarities. These new techniques will also assure the elimination of the multitude of annoying inaccuracies and inconsistencies that still persist in the presentation of the lexical units in the printed traditional dictionaries.

Keywords: computerized lexicography, lexicographical corpus, corpora of texts in and for Romanian language, linguistic resources for the Romanian language, printed dictionary, dictionary in electronic version, interface, lexicographical hypertext, semantic beaconing.

După cum se știe, în lexicografia limbilor naturale din întreaga lume, se observă actualmente un amplu și intens proces de schimbare, de modernizare și de optimizare a mijloacelor de elaborare și redactare a lucrărilor lexicografice, în variante tipărită și virtuală, dar și afirmarea unor noi posibilități de accesare și de consultare a acestor surse de informare de către un public interesat tot mai larg. În acest demers inovator, de natură inter- și transdisciplinară, sunt puse în aplicare noile tehnologii informaționale care, după cum s-a demonstrat deja cu prisosință, oferă posibilități incomensurabile pentru crearea de surse lexicografice și resurse lingvistice de factură nouă, favorizând, în special, ameliorarea tratamentului lexicografic al unităților vocabularului limbii, în sensul adecvării lui și al lărgirii spectrului de informații despre unitățile descrise, al precizării statutului semiotic al acestor unități, a semantismului lor, a particularităților de funcționare a lor etc. Această tendință de dezvoltare prezintă totodată noi oportunități de informare (pentru publicul larg) și de cercetare științifică (pentru numeroși cercetători din mediul academic).

Lexicografia română, la fel ca și cea a multor limbi contemporane aparținând unor culturi cu o tradiție multiseclară (în particular, franceză, italiană, engleză, germană etc.), fiind profund marcată de revoluția informațională, se înscrie plenar în acest siaj evolutiv,

iar principalele elemente de schimbare care se pot remarca în domeniu sunt legate mai ales de crearea unor mijloace de informare inovatoare, precum și de punerea în aplicare a unor strategii și instrumente de lucru noi. În acest sens, în ultimii 10-15 ani, au fost desfășurate o serie de proiecte instituționale academice și locale și de inițiative civice de voluntariat, care s-au soldat cu apariția unor surse lexicografice și a unor resurse lingvistice informatizate noi*.

Dacă am lua ca bază criteriile identificatoare ce emerg din caracteristicile pertinente ale noilor izvoare de informare, din însuși modul lor de creare, organizare și funcționare/accesare, aceste surse și resurse electronice noi s-ar lăsa tipizate și clasificate relativ în felul următor:

- corpusuri lexicografice (monolingve și plurilingve);
- corpusuri de texte/discursuri în și pentru limba română;
- resurse lingvistice pentru limba română;
- dicționare informatizate.

Un lucru relevant, care neapărat trebuie subliniat în acest context, este și posibilitatea de utilizare a noilor tehnologii informaționale, a programelor editoriale și a sistemelor de scriere de dicționar create cu ajutorul acestor tehnologii, la elaborarea și redactarea dicționarelor tradiționale, adică a celor editate pe hârtie.

În continuare, vom încerca să prezentăm un tablou, fie și sumar, al acestor surse și resurse electronice pentru limba română, bineînțeles, de pe pozițiile și cu instrumentarul unui lingvist-filolog, și nu al unui informatician.

1. Astfel, dintre tipurile de surse și resurse electronice menționate mai sus, *corpusurile lexicografice monolingve* constituie site-uri web (de obicei cu acces în regim online) care înglobează variantele digitizate ale unor dicționare tipărite de prestigiu ale limbii române, de tipuri diverse (în speță, dicționare explicative, ortografice și morfologice, de neologisme, de antonime și sinonime, etimologice, de termeni speciali pe domenii etc.) și care au fost editate în epoci diferite ale evoluției limbii române actuale. Fiind, în cea mai mare parte, produse pe suport electronic ale unor inițiative private (întrucât sunt create și întreținute de echipe de voluntari), aceste corpusuri lexicografice care sunt aliniat de obicei la nivel de intrare, oferă accesul nelimitat la sursele dezvoltate unui public-țintă larg. Actualmente, pentru limba română există mai multe proiecte importante de acest gen. Firește, în cele ce urmează, voi trece în revistă doar pe cele mai importante dintre ele, care merită a fi reținute grație posibilităților de informare ce le oferă, dar și statisticilor de accesare/consultare a lor.

---

* Mai multe detalii privind situația în domeniu cu referire la limba română, pot fi găsite în publicațiile unor autori ai proiectelor respective de la Institutul „Al. Philippide” al Ac. Române, filiala Iași, în speță Marius-Radu Clim: *Situația lexicografiei românești în context european*. În: *Philologica Jassyensia*, nr. 2 (16), 2012, p. 259-268; Idem: *La lexicografía rumana informatizada: tendencias, obstáculos y logros*, în vol. *Lexicografía de las lenguas románicas. Aproximaciones a la lexicografía moderna y contrastiva*, vol. II, Editura De Gruyter, 2015, p. 95-110; și Elena Tamba-Dănilă *Despre necesitatea realizării unui corpus lexicografic românesc esențial*. În: *Philologica Jassyensia*, nr. 2 (12), 2010, p. 41-49.

– În această ordine de idei, *Dexonline.ro*, un proiect civic de amploare, creat începând cu 2001 și întreținut inițial de un colectiv de voluntari (cel mai fidel proiectului rămânând a fi astăzi Cătălin Frâncu), s-a impus ca unul dintre cele mai frecventate corpuri lexicografice pe internet. Acest corpus – produs al unor „pasionați de limba română... care au mai multe cunoștințe lingvistice decât omul mediu” (după cum se caracterizează ei înșiși), înglobează 380 000 de definiții, 130 000 de termeni extrași din circa 38 de dicționare tipărite, transpuse pe internet. Este un site cu acces gratuit, având pagina principală (interfața) extrem de simplă (ceea ce favorizează deschiderea ei rapidă) și oferind publicului larg informații variate despre cuvintele vocabularului românesc, care au fost preluate din aceste surse lexicografice importante. Nu este un corpus interactiv; pe *DEX online* nu pune cine vrea ce vrea, toate definițiile sunt verificate și includ sursa, utilizatorul putând alege.

– Un alt site, *Webdex.ro*, reprezintă un subset al *DEX online* și cuprinde un corpus lexicografic cu date preluate atât din *DEXonline*, cât și dintr-o serie de dicționare digitizate ale limbii române, reflectate pe interfața site-ului (în speță: de sinonime, antonime, neologisme, de arhaisme și regionalisme, argou; ortografic, etimologic, academic etc., excluzând dicționarele „de nișă”). Fiind în număr de 27, aceste surse sunt în majoritatea lor apariții lexicografice de dată relativ recentă, care pot fi ușor consultate, întrucât sunt aliniat la nivel de intrare.

– Pe fundalul acestor surse informatizate, se impune în mod special *Corpusul lexicografic românesc esențial (CLRE)*, unul din cele mai ample și polyvalente proiecte instituționale academice de perspectivă, aflat în curs de realizare de către un colectiv de colaboratori ai Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, filiala Iași. Făcând parte din seria demersurilor academice legate de informatizarea limbii române, proiectul dat vizează în principal favorizarea elaborării cu mijloace moderne a *Dicționarului tezaur al limbii române* informatizat. Astfel, conform estimărilor realizatorilor săi, acest corpus de prestigiu va include circa 100 dicționare românești (editate din sec. XVI până în prezent) aliniat la nivel de intrare și la nivel de sens și va avea o interfață și un mediu de programe capabile să permită, pe de o parte, *consultarea interactivă* a acestui corpus, grație construirii unui mediu de programe care să o favorizeze, și, pe de altă parte, *completarea, corectarea și actualizarea* ediției prezente a *DLR*, precum și redactarea viitoarelor ediții ale *Dicționarului Academiei*. Datorită acestor calități ale sale, corpusul în cauză se va constitui într-un cadru modern de cercetare și de activitate lexicografică, ușor adaptabil la o diversitate de obiective.

2. La capitolul *corpusurilor de texte în și pentru limba română* se evidențiază în mod special proiectul de anvergură cu genericul *Corpusul computațional de referință* (sau *corpusul reprezentativ*) *de texte de limba română*, care se constituie într-un program special de cercetare al Academiei Române, ce își propune să realizeze în timp o colecție amplă de date lingvistice, disponibile în format electronic, în forma textelor scrise și/sau a transcrierilor discursurilor vorbite. Publicul-țintă căruia îi este destinată informația cuprinsă în acest corpus de limbă română ține de două categorii majoritare: pe de

o parte – un *public obișnuit*, larg, adică orice cunoscător sau persoană interesată de limba română, din țară sau din străinătate, și, pe de altă parte – un *public specializat*, incluzând profesioniști din domenii diferite, în speță din cel al filologiei și din cel al informaticii, cu preponderență specialiști încadrați în activitățile de prelucrare automatizată a limbajului natural.

Astfel, crearea *Corpusului computațional de referință* urmărește, în mod prioritar, definirea structurii vocabularului românesc și urmărirea acoperirii lui lingvistice, iar în plan strict tehnic, aceasta presupune colectarea de texte de stiluri variate și discursuri transcrise de tipuri diferite, conform unor caracteristici decise; prelucrarea textelor prin tehnologii lingvistice (segmentare, lematizare, dezambiguizare morfolexicală, sintactică etc.); indexarea acestor texte după cât mai multe criterii utile în exploatare; pasarea acestor texte (alias împărțirea lor în unitățile semantico-sintactice sau morfologice componente), pentru extragerea de date lingvistice și de statistici diferite etc., toate aceste operații urmărind să sprijine, în special, cercetătorii la documentare, iar pe lexicografi – la redactarea de dicționare. Căci noile metode de lucru în lingvistica și în lexicografia contemporană accentuează, în particular, necesitatea de construire a teoriei lingvistice, precum și pe cea de elaborare a dicționarilor limbii, pornind de la exemple reperate în texte/discursuri, și nu construite de teoreticieni și de lexicografi. Astfel, această inițiativă de elaborare a unui corpus de texte e menită să-i ajute pe cei aflați în căutarea de exemple-ocurențe ce ilustrează prezența sau absența în vocabularul limbii a unei unități, precum și particularitățile ei de evoluție și de funcționare semantico-sintactică. În acest demers, realizatorii proiectului pentru limba română pot beneficia de experiențele altor limbi contemporane europene, care și-au creat deja pe internet variate corpusuri de texte, cu acces liber sau parțial liber (de exemplu, *Oxford English Corpus*, *British National Corpus* – pentru *engleza britanică*, iar pentru limba franceză în Franța *La base des données textuelles FRANTEXT* și *Les ressources linguistiques informatisées pour l'étude du français*). Comparabilă cu proiectul dat pentru limba română ar fi în acest sens baza digitală de date textuale ale limbii franceze *FRANTEXT*, elaborată inițial pentru a veni în ajutor redactorilor dicționarului *TLF*, ca să constituie actualmente baza textuală cea mai completă a limbii franceze, cuprinzând un număr impunător de circa 4 000 de texte ce aparțin unor stiluri diverse și care datează din secolele XII-XIV până în secolul XXI, și oferind acces de consultare și de hiper-navigare pe bază de abonament.

Momentan, în calitate de soluție inspirată de acest gen, ar putea servi, pentru limba română, informația disponibilă pe platforma *DACOROMANICA*, care include un număr considerabil de resurse textuale, documente ce nu se află sub incidența dreptului de autor și la care accesul este liber, în cea mai mare parte.

În contextul dat, un lucru este cert: într-o epocă în care vizibilitatea și chiar supraviețuirea unei limbi sunt în mare măsură determinate de disponibilitatea acesteia în formă electronică, dezvoltarea unui corpus reprezentativ de date textuale pentru limba română se adevărește a fi un act deosebit de important, atât pentru cercetători și lexicografi, cât și pentru alte categorii de utilizatori interesați.

3. Un loc aparte revine, în ansamblul de izvoare informatizate ale limbii române, categoriei de *resurse lingvistice pentru limba română*, la care se raportează, în particular, site-ul *Archeus.ro*, apărut și întreținut tot printr-o inițiativă privată și înglobând o gamă largă de resurse lingvistice pentru limba română, destinate unui public-țintă eterogen. Astfel, pe lângă facilitățile de căutare a cuvintelor în *DEX online*, site-ul de referință oferă exemple textuale cu ocurențele cuvântului căutat, dar și alte înlesniri pentru limba română, în speță: *corector ortografic și morfologic, program de adăugare a diacriticelor, lematizator* pentru reconstituirea formei-bază a cuvântului etc.

În contextul dat, credem că ar fi cazul ca și pentru limba română să fie creat un tip de resurse lingvistice special, realizat după modelul limbii franceze, care posedă o bază de date speciale, elaborată la *ATILF* – „*La base des mots fantômes*” – a cărei vocație este de a scoate din circuitul lexicografic cuvintele și sensurile „fantomă”, adică cele nedorite în limba franceză, dar și de a exclude lematizările și datările eronate ale unor unități de vocabular înregistrate deja de unele dicționare. Crearea unei atare baze de date ar contribui la sporirea spiritului de ocrotire a geniului limbii române naționale, la protejarea ei contra cuvintelor nedorite, intruse, în vocabularul românesc actual, acel spirit care la francezi e foarte dezvoltat, încă de la începuturile limbii naționale. E suficient să amintim aici grija de cizelare a limbii franceze naționale, care emană chiar din titlul sugestiv „*Défense et illustration de la langue française*” – al manifestului Pleiadei. Or, pentru descifrarea acestui titlu, nu e de ajuns să pui cuvântul *illustration* în relație cu verbul *illustrer* (*a ilustra, a exemplifica*), ci mai bine ar fi ca el să fie asociat cu adjectivul *illustre*, care induce ideea de „*a cizela, a șlefui*”, literalmente, de a face ca limba franceză să fie *ilustră*, căci acesta era adevăratul mesaj și idealul sacru al autorilor manifestului. Pentru limba română, o atare bază de date ar permite a decela creațiile artificiale, efemere, detașându-le net de cele care și-au câștigat dreptul de existență în vocabularul actual și ar constitui o stavilă contra avalanșei de anglicisme și de alte xenisme și barbarisme care invadează actualmente limbajul cotidian.

În loc de concluzie cu referire la resursele limbii române trecute în revistă mai sus, ar trebui subliniat faptul că ele posedă, în totalitate, o caracteristică pertinentă comună: ele reprezintă *variante digitizate, convertite* ale unor lucrări tipărite anterior sau constituie corpusuri electronice de date create tot în baza unor publicații tradiționale, tipărite pe hârtie. Cert e însă că datele furnizate de aceste resurse pot satisface, la moment, necesitățile de informare și documentare ale unui spectru larg de utilizatori, inclusiv cercetători și lexicografi; ele pot fi folosite cu eficiență în procesele de editare a unor dicționare de tip și factură noi – dicționarele informatizate.

Or, viitorul în acest domeniu de informare aparține, fără îndoială, *lexicografiei virtuale*, în speță, *dicționarelor monolingve informatizate*. Edificatoare în acest sens, este și afirmația lingvistului Alain Polguère, unul din membrii de vază ai Centrului *ATILF* (*de Analiză și Tratatament Informatic al Limbii Franceze*) care declară: „*La prochaine étape d'évolution de la lexicographie doit être celle d'une lexicographie des dictionnaires virtuels, qui vise en tout premier lieu la construction de structures informationnelles*

à l'image de la structure véritable (ou plausible) des lexiques, structures à partir desquelles peuvent être générées des visualisations aussi bien diagrammatiques que textuelles de l'information lexicale" (în traducere: „Viitoarea etapă de evoluție a lexicografiei trebuie să fie cea a dicționarelor virtuale, care să vizeze, mai întâi de toate, construirea unor structuri informaționale după modelul și imaginea structurii veritabile (sau plauzibile) a diferitor vocabulare, structuri care să permită vizualizarea informației lexicale atât în formă de diagrame, cât și textuală” [1] [traducerea citatului e a noastră, V.P].

4. Și la capitolul *dicționare informatizate monolingve* româna se înscrie cu fermitate în competiția limbilor cu tradiții în domeniu, în special prin proiectul instituțional *Dicționarul limbii române informatizat*, reprezentând varianta virtuală a dicționarului academic eponim și aflat în curs de elaborare la forul academic român, în mare parte după modelul dicționarului limbii franceze *TLFi (Trésor de la Langue Française informatisé)*. La acest capitol s-ar preta, în parte, și *DEXX.ro*, un proiect mixt, ce pare să îmbine tipurile de *corpus lexicografic* (care conține convertite chiar și unele dicționare de nișă) cu cel de *dicționar electronic*, ambele având avantajul accesării hipertextuale. În această arie se înscrie plener și proiectul *Dicționarului explicativ de uz general al limbii române (versiune electronică: e-DEGE)*, aflat în desfășurare la Sectorul de lexicologie și lexicografie al Institutului de Filologie al AȘM, care se bazează atât pe o serie de principii lexicografice tradiționale, ce constituie apanajul teoretic și practic al Școlii lexicografice de la Chișinău, fondată de academicianul Silviu Berejan, dar și pe unele principii directe noi, dictate, mai ales, de tendința de subtilizare a prezentării lexicografice a unităților dicționarului, dar și de utilizare la elaborarea lucrării a noilor tehnologii informaționale.

Așadar, în virtutea particularităților de realizare impuse de noile tehnologii informaționale care sunt aplicate la crearea sa, un dicționar informatizat trebuie să aibă ca bază, în primul rând, niște principii teoretice riguroase, care să fie respectate cu strictețe. În acest sens, putem afirma că lingvistul și lexicograful Silviu Berejan a fost un mare vizionar, întrucât, în studiile sale teoretice lexicografice și în preambulul consistent la *DELM-II*, a emis o serie de principii teoretice de structurare și descriere a lexicului limbii naturale, pe care le-a pus în practică la realizarea acestei opere lexicografice, utilizând o metodică nouă, în mare parte revoluționară, de redactare a materialului lingvistic tratat în dicționarul explicativ. Cert este că aceste teze fundamentale ale savantului rămân de mare actualitate mai ales în epoca lexicografiei informatizate, în particular, întrucât, în mare parte, ele se pretează a servi drept principii directorii conceptuale și metodologice în crearea unui dicționar informatizat monolingv.

Pentru conformitate, vom analiza, în paralel, unele caracteristici ale procesului de elaborare și unele principii metodologice (în viziune berejaniană) puse la baza dicționarului monolingv tradițional, în variantă tipărită, și la cea a dicționarului explicativ informatizat.

Cităm astfel din *Principiile...* la *DELM-II*: „[Dicționarul a fost elaborat] pe baza unei **metodici noi de redactare**, ... conform căreia materialul a fost redactat nu după alfabet (adică «de la cuvânt la cuvânt»), ci după clase de cuvinte – morfologice, semantice,

derivative și tematice (adică lucrându-se la fiecare grup de cuvinte, similare din punctul de vedere al tipului de explicație, luat în întregime” [2, p. 9]. Or, la epoca respectivă (în anii '80 ai sec. XX), realizarea acestui deziderat (de altfel, foarte congruent naturii lexico-semantice și specificului morfologic al cuvintelor tratate) s-a adeverit foarte complicată și ea s-a produs în mod artizanal, însă actualmente, odată cu dezvoltarea noilor tehnologii informaționale, în speță a informaticii aplicate, această metodică de tratament al unităților vocabularului se arată unica justă și adecvată, și, grație posibilităților calculatorului care realizează tratamentul informatic al lexicului, ea s-a afirmat ca foarte eficientă și ușor de implementat. Căci anume computerul poate ajuta lexicograful să înlăture cele mai multe dintre dificultățile muncii sale, să sporească rigoarea analizei lexicografice, ce trebuie organizată după un plan foarte bine structurat, menit să țină seama de tipologia materialului lingvistic și de structura și țintele dicționarului informatizat.

În contextul dat, unul din realizatorii dicționarului *TLFi* și un mare teoretician contemporan al lexicografiei monolingve informatizate, Robert Martin, remarcă în 2008, într-un amplu studiu special intitulat „*Perspectives de la lexicographie informatisée*” [3], că prima exigență a unui dicționar informatizat este cea a „unei scriituri lexicografice unificate, căci adesea în lexicografie se întâmplă ca unul și același tip de informație [în ocurență, gramaticală, stilistică, semantică, pragmatică etc. – precizarea ne aparține, *V.P.*] să fie prezentat sub forme diferite... Or, prezentarea unificată nu este nicidecum jenantă pentru subiectul uman care consultă dicționarul; din contra, ea are avantajul de a rămâne deschisă pentru o exploatare mecanică” [Idem]. Pentru comparație, în această ordine de idei, Silviu Berejan menționa în 1985, în *Principii... ale dicționarului* evocat mai sus: „Condiția fundamentală, care asigură calitatea unui dicționar, este *unificarea lexicografică* a materialului prezentat. De aceea un dicționar explicativ, alcătuit pe baze cu adevărat științifice, trebuie să prezinte în mod unic sensurile și formele elementelor lexicale descrise” [2, p. 10].

Același R. Martin sublinia, în studiul menționat, că o trăsătură pertinentă a lexicografiei „mecanice” și deci a dicționarului informatizat sunt „formulările explicite”, or, „nimic nu e mai rău în materie de tratament informatizat al lexicului decât o scriitură aluzivă sau ambiguă” [3]. În subsidiar, R. Martin susține: „Exigența explicitării... se va reflecta în lexicografia viitorului nu numai în faptul de a specifica cât mai bine semnificațiile cuvintelor [prin intermediul unor definiții perifrastice de tip aristotelic, – precizarea ne aparține, *V.P.*], dar și în cel de a preciza condițiile care trebuie satisfăcute *contextual* pentru emergența acestor semnificații. Și, în acest sens, e bine venită noțiunea de „*condiții de întrebuintare*”, inițiată de realizatorii *TLFi*” [Idem]. La același subiect, lexicograful Silviu Berejan enunța următorul deziderat: „Cu scopul de a reda cât mai fidel conținutul ontologic al fiecărui cuvânt ca element al limbii, o atenție deosebită s-a acordat formulării sensurilor, ținându-se cont de o serie de prescripțe: – fiecare cuvânt explicat să aibă în mod obligatoriu o definiție analitică, textuală, explicarea numai prin sinonime fiind exclusă ca principiu general; [...] – din fiecare definiție să fie înlăturate elementele ce nu țin de sensul propriu-zis al cuvântului, ci reflectă conținutul îmbinărilor cu acest

cuvânt sau al unui *context mai larg*, deoarece confundarea sensului cuvântului și sensului contextului reprezintă, după cum afirmă lexicologii, unul din cele mai caracteristice neajunsuri ale dicționarilor explicative, existente în prezent” [2, p. 10]. Precizăm aici că această viziune a academicianului Berejan privind importanța reflectării în dicționar a contextului de tipuri variate (context *semantic-sintactic*, care vizează precizarea naturii lexico-semantice a actanților verbelor și adjectivelor); context *pragmatic*, prin care se precizează condițiile de întrebuintare a unităților de vocabular și care este reflectat prin mijloace diferite: fie prin intermediul unor parafraze metalingvistice, descriptive, gen: *se folosește ca formulă de salut la despărțire, mai ales cu copiii; se folosește pentru a exprima neîncredere, îndoială sau surprindere; în Roma antică; în Antichitate și în Evul Mediu; la jocurile de noroc, la fotbal etc.*, fie cu ajutorul unor mențiuni lexicografice de natură pragmalingvistică (*mai ales la pl., la sing., și substantival, și adjectival etc.*) sau de esență pragmastilistică (*fam., verb., afect., poet., iron., peior etc.*), coincide cu teza lui R. Martin privind necesitatea explicitării în dicționarul informatizat a „condițiilor de realizare a sensurilor cuvintelor” [3]. La etapa respectivă, acest precept berejanian a constituit o adevărată inovație în lexicografia explicativă a timpului, iar rigurozitatea cu care ea a fost implementată în lucrarea de referință – una salutară și demnă de urmat.

Evident, caracteristicile sus-menționate ale lexicografiei explicative informatizate vin din *tradițiile* lexicografiei explicative în general, și ele ar trebui să constituie în continuare apanajul atât al dicționarilor tradiționale tipărite, cât și cel al dicționarilor informatizate.

Într-o altă ordine de idei, trebuie constatat însă că un dicționar informatizat se impune și printr-o serie de *inovații*, datorate, în primul rând, aplicării la crearea lui a noilor tehnologii informaționale.

Astfel, lexicografia informatizată transformă dicționarul limbii dintr-o lucrare lexicografică *statică* în una *evolutivă*. Or, se știe că un dicționar tradițional, tipărit, este un obiect imuabil și în mare măsură neterminat, întrucât datele pe care le cuprinde reflectă incomplet starea de facto a limbii la momentul publicării sale, iar, pentru a aduce informația la zi, e necesar fie a publica un supliment al dicționarului respectiv tipărit, fie chiar a edita un nou dicționar (lucru greu de realizat la modul practic, date fiind constrângerile de ordin diferit). Dicționarul informatizat însă, grație tehnicilor noi de creare și construire a sa, permite intervenții ad hoc pentru a actualiza, a re-modela, a corecta, a completa în permanență informația oferită, aducând la zi lista de intrări și datele pe care le prezintă utilizatorilor săi. Un dicționar informatizat este așadar susceptibil de a fixa instantaneu inovațiile din limbă, căci procesul de inovare a vocabularului este unul permanent în fiecare limbă, iar dezvoltarea științifică și explozia informațională contemporană determină transferul rapid de informație și democratizarea limbajului general, ceea ce dictează necesitatea de a schimba viziunea lexicografilor asupra cuvintelor și a termenilor speciali noi: dacă autorii dicționarilor tradiționale ezitau în a da acces acestor elemente de vocabular în registrul unui dicționar de limbă general, atunci dicționarele informatizate, în condițiile în care schimbul de informații și comunicarea se face astăzi cu o viteză

fantastică, trebuie și chiar sunt obligate să adopte o strategie nouă față de unitățile de vocabular noi. Anume în acest sens dicționarul informatizat este evolutiv, ceea ce înseamnă că accesul inovațiilor lexicale în registrul său poate fi permanent și în timp real.

Balizajul (sau *demarcarea*, în termeni obișnuiți) *informațiilor* despre cuvântul descris reprezintă o altă trăsătură fundamentală inovatoare pe care o imprimă noile tehnologii unui dicționar informatizat. Eliberat de forma lineară, *balizajul* ca operație lexicografică primordială se realizează în dimensiuni diverse, comparabile cu „3D”, întrucât beneficiază, pe de o parte, de *interfață*, a cărei structură permite împărțirea informației despre cuvântul descris în zone sau rubrici aparte (cum ar fi: *morfologie*, *definiții sens*, *etimologie*, *relații semantice* (*sinonimie*, *antonimie* etc.), iar, pe de altă parte, de *accesul hipertextual* la datele pe care dicționarul informatizat le oferă utilizatorilor. Aici se impune și sublinierea că *hipertextualitatea lexicografică*, care posedă o arhitectură specifică, oferă lexicografiei informatizate mai multe avantaje capitale. În primul rând, ea favorizează *atomizarea sensului cuvântului* (adică separarea definiției lui, prin intermediul tagurilor (al etichetelor), în termeni constituenți, reprezentând categorii semantice de esență generică și specifică), precum și posibilitatea de consultare a definiției sinonimelor și antonimelor cuvântului definit. În altă perspectivă, *hipertextualitatea* permite și faptul de a face legătura cu alte dicționare informatizate (în special, pentru a compara și completa informațiile referitoare la cuvântul descris), cu bazele de date care au servit ca materie de construcție a ei, cu diverse imagini care vizualizează conținutul semantic al cuvintelor descrise în dicționar etc.

În concluzie, ținem să subliniem în mod special că, în perspectivă lexicografică, noile tehnologii informaționale, care dispun de un spațiu virtual ce pare a fi nelimitat, oferă posibilități incomensurabile pentru îmbunătățirea tratamentului lexicografic al unităților de vocabular, mai ales în sensul precizării statutului și semantismului lor, precum și în al reflectării specificității unităților de limbă, atât a celor noi, recent intrate în limbă, cât și a celor mai vechi. Aceste tehnologii permit (sau chiar favorizează, impun cu certitudine) revederea vechiului principiu lexicentrist de prezentare lexicografică a cuvintelor polisemantice – în cadrul unui singur articol lexicografic, uneori chiar fără mare discernământ – ceea ce duce uneori la includerea eronată în cadrul unui singur articol lexicografic a mai multor unități omonime, care au origini și particularități semantico-funcționale distincte (a se vedea, în acest sens eroarea comisă în cazul cuvântului *magazin*, care în majoritatea dicționarelor explicative tipărite e prezentat drept un cuvânt polisemantic, în timp ce în realitate aici e vorba, fără echivoc, de două omonime etimologice, cu origini distincte: *magasin*, cu sensul de „Local în care se expun și se vând diferite mărfuri” și *magazine* „Publicație periodică (ilustrată) cu material din domenii variate”. E regretabil însă faptul că exemplele de acest gen sunt multiple; lor li se pot adăuga și cazurile deliberat neglijate de omonimie divergentă, conversională, morfologică. Credem, a sosit timpul (și există toate condițiile) ca autorii de dicționare informatizate ale limbii române să ia în considerare principiile de separare a cuvintelor autonome omonime, principii care constituie baza teoriei omonimelor în limba română, susținută și promovată

de echipa de lexicografi formată la Școala lingvistică a academicianului Silviu Berejan. Or, aceasta ar contribui la adecvarea tratamentului lexicografic al unităților lexicale, la aducerea lui în concordanță cu adevăratul statut al unităților funcționale ale limbii.

Nu mai există nicio îndoială că tehnicile informaționale noi, care în descrierea cuvintelor mizează pe interfață și pe structura de hipertext, vor permite subtilizarea tratamentului lexicografic al unităților de vocabular și amplificarea spectrului de informații referitoare la natura și la particularitățile semiotice, semantice și funcționale ale unităților de vocabular descrise în dicționar. Urmează doar ca lexicografii (dar și consumatorii de produse lexicografice moderne, în special informatizate), să învețe a profita cât mai bine și cât mai mult de oportunitățile pe care le oferă noile tehnologii ale informației, iar acestea să fie utilizate în mod judicios și adecvat, uzul lor fiind conjugat cu revizuirea vechilor principii teoretice de interpretare a cuvintelor limbii și cu elaborarea unor principii și metodici noi de tratament lexicografic al unităților de vocabular. Pe această cale, s-ar putea ajunge, mai devreme sau mai târziu, și la înlăturarea multitudinii de imprecizii și inadvertențe supărătoare, care mai persistă încă în prezentarea unităților lexicului limbii în dicționarele tradiționale. Or, aceste imperfecțiuni sunt datorate, în mare parte, multiplelor convenții și constrângeri de ordin diferit (în special, de ordin economico-financiar), pe care sunt nevoite să le accepte autorii de lucrări lexicografice, uneori chiar și din false motive de „economie a spațiului tipografic”. În acest sens, pentru elaborarea unor dicționare performante, care să răspundă unui spectru larg de interese și necesități, se impune un dialog mai strâns între lingviști și specialiștii informaticieni în domeniul procesării limbajului natural, dar și dintre lexicografia științifică (și cea practică) și informatică.

Referințe bibliografice

1. Polguère Alain, *Lexicographie des dictionnaires virtuels*. http://www.ruslang.ru/doc/melchuk_festschrift2012/Polguere.pdf (vizitat 12.11.2015)
2. *Principii de structurare și descriere a lexicului în DELM II*. În: Dicționar explicativ al limbii moldovenești, vol. 2, Chișinău: Redacția principală a ESM, 1985, p. 9-11.
3. Martin Robert, *Perspectives de la lexicographie informatisée*. <http://www.linguistiquefrancaise.org/articles/cmlf/pdf/2008/01/cmlf08332.pdf> (vizitat 17.03.2016).
4. Clim Marius-Radu, *Situația lexicografiei românești în context european*. În: *Philologica Jassyensia*, nr. 2 (16), 2012, p. 259-268.
5. Clim Marius-Radu, *La lexicografía rumana informatizada: tendencias, obstáculos y logros*. În: *Lexicografía de las lenguas románicas. Aproximaciones a la lexicografía moderna y contrastiva*, vol. II, Editura De Gruyter, 2015, p. 95-110.
6. Tamba-Dănilă Elena, *Despre necesitatea realizării unui corpus lexicografic românesc esențial*. În: *Philologica Jassyensia*, nr. 2 (12), 2010, p. 41-49.

Livia CARUNTU-CARAMAN
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

ÎMPRUMUTURI SAU STRĂINISME?

Borrowings or foreignisms

Abstract. Nowadays, the foreign influences on the Romanian Language, especially those from English, have a high frequency due to the development of contemporary society, leaving its mark primarily in the structure of the vocabulary.

In the specialized literature are controversial discussions concerning the inappropriate use of the term „linguistic borrowing”. We also notice the complete inconsistency between that concept and the lexical phenomenon in discussion, due to which we suggest for this notion the term – foreignism.

At the same time we put the problem of the anglicisms’ orthography, considering three ways of taking them: the transcription as it is pronounced, partial writing and transliteration.

Keywords: Foreign influences, vocabulary, borrowing, the donor language, the receiving language, concept, foreignism, anglicism, spelling, orthoepy.

0. S-a constatat că limba nu poate fi percepută în afara societății. Omul, de la începuturile sale pe pământ, anume pentru coabitare, pentru comunicare și cooperare cu semenii săi a plăsmuit-o. Iar ca orice fenomen social, limba se află într-o continuă evoluție, modelare, pentru că și purtătorii ei se află într-o perpetuă mișcare. Unde e omul, acolo e și limba. Cum *omu* (societatea)-*i schimbător* (M. Eminescu), așa e și limba. Își alege haina conform momentului și modului de viață pentru care optează utilizatorii ei.

Și limba română, datorită relațiilor cu lumea din exterior – Franța, Germania, Italia, Anglia etc. – în epoca modernă este supusă unei apropieri perceptibile cu mediul de limbă respectiv. Românii aduc din Apus un mod de gândire și mijloace de exprimare înnoitoare, ce ilustrează progresul tehnico-științific și raporturile interumane avansate pe care le implementează în propriul spațiu, modernizându-l.

În acest context, este o axiomă că un cuvânt denumește o realitate. Supunând această afirmație unui simplu exercițiu de logică, deducem că mai întâi apare realizarea concretă, apoi vine inevitabil necesitatea de o marca. Se caută forma cât mai apropiată pentru numire, care să corespundă, să consune cât mai adecvat (dacă nu chiar întocmai) modelului, materialului, conținutului, mărimii, culorii, menirii și altor caracteristici pe care le poartă noua creație. Cu cât se realizează mai bine această sincronizare,

cu cât mai palpabil atinge coardele sufletului la auzul și la vederea noului obiect, cu atât mai agreabil pare cuvântul și e mai lesne încadrat în comunicare. De aceea devine un foarte însemnat lucru „botezul” inovațiilor. Însuși faptul de denumire se transformă într-o veritabilă invenție, o a doua lucrare remarcabilă după plasmuirea materială propriu-zisă.

Cam în același fel, corespunzător acestui proces de inventariere a neologismelor, se înregistrează și așa-zisele împrumuturi lexicale. Odată apărute realitățile și concomitent denumite (de obicei într-o limbă bogată), ele își fac loc mai întâi în propria arie, apoi, datorită relațiilor economice comerciale și de comunicare, trec frontierele și se răspândesc în lume. Inovațiile sunt acceptate, utilizate în aceste alte graiuri, reluând și numele acestora, pronunțându-le așa cum se rostesc la origine.

În scris, lucrurile devin mai complicate, problema constă în cum să fie transcrise. Așa că unele cuvinte împrumutate, respectând deci pronunția din limba-mamă, se reproduc cu grafia proprie, în conformitate cu regulile limbii care le preia. Altele păstrează parțial unele semne, dar nu toate elementele de origine. Mai există și varianta a treia: limbile care asimilează cuvintele străine le adoptă cum sunt ele în limbile donatoare, transliterându-le.

0.1. Acest fenomen lexical extern de îmbogățire a vocabularului a fost supus în permanență unei investigații consecvente. Cercetătorii științifici l-au numit *împrumut lingvistic*. Nu este cea mai potrivită denumire, întrucât ține de aspectul gnosiologic al problemei, iar termenul respectiv se referă la ontologie, adică la realitate. Timp îndelungat s-a utilizat un termen inadecvat – *împrumutul*, care, zice DEX-ul, *este ceva dat cuiva sau luat de la cineva sub rezerva restituirii*, dar, odată adaptate și adoptate, aceste cuvinte, în formă nouă îmbrăcate, nu se mai înapoiază. Diferiți lexicologi consemnează această inexacitate, dar lasă lucrurile neschimbate sub aspect terminologic.

Dat fiind că noțiunea necesită să fie definită, vom apela din nou la DEX și vom preciza că împrumutul lingval *este un cuvânt, o construcție lexicală etc. luată din altă limbă* [1].

Procesul dat (al împrumutului lingval) e în plină ascensiune, dar, conform filosofiei, orice urcare ajunge la un apogeu, după care urmează căderea. În felul acesta putem conchide că soarta împrumuturilor este incertă. Numai cele care ajung să fie cunoscute și utilizate activ de mai mulți vorbitori își află locul meritat în fondul activ sau pasiv al sistemului lexical, în timp ce celelalte se limitează doar la o durată scurtă de întrebuințare, trecând la periferia lui, arhaizându-se sau chiar fiind excluse complet din el.

Și în literatura de specialitate, cei mai mulți savanți (Al. Graur, Th. Hristea, L. Deroy) cad de acord și susțin acest destin al împrumuturilor, precizând că împrumutul lexical este un mijloc extern de îmbogățire a vocabularului, ce desemnează un cuvânt sau o construcție lexicală luată din altă limbă.

Chiar dacă conceptul de împrumut este abordat încă din secolul al XIX-lea, când s-a constituit Școala de Lingvistică Istorică, de-a lungul timpului s-au tot purtat discuții controversate în privința utilizării corecte a acestuia.

Lingvistul L. Deroy a efectuat un studiu despre fenomenul împrumutului lingval. Acesta îl definește ca un concept *inexact*, fiindcă nu poți să denumești *împrumut un element pe care „creditorul” nu-l mai cere înapoi, iar „debitorul” n-are nici obligația, nici intenția de a-l întoarce* [2, p. 18]. Cuvântul împrumutat trebuie să se adapteze sistemului limbii în care nimerește. Dacă e necesar și acceptat de vorbitori, conchide savantul francez, el își pierde statutul de străin și la un moment dat faptul de a-l considera împrumut ori nu – e convențional.

Tot cu referire la lucrarea lui L. Deroy, Th. Hristea remarcă utilizarea nu tocmai potrivită a termenului, *întrucât „împrumutul” se face fără știrbirea limbii „donatoare” și fără restituire din partea limbii influențate sau „receptoare”, constituind un aspect fundamental al contactului dintre limbi* [3, p. 40].

În *Limba română contemporană* a lui I. Iordan și V. Robu, făcând trimitere la DLRM, se afirmă: *cuvântul „împrumut” trebuie redefinit ca să poată fi folosit ca termen al metalimbajului, deoarece dacă ne gândim la sensul lui de bază, ne apare cu totul impropriu pentru semnificația lingvistică pe care i-o atribuim. Și dacă prin cineva (explicația din DEX) îi înțelegem pe vorbitorii limbii străine de unde sunt luate cuvintele, nicidecum nu poate fi vorba de rezerva restituirii. „Împrumuturile de cuvinte nu se fac în mod deliberat (ca împrumuturile de lucruri materiale), decât în cazuri cu totul particulare, și ar fi aberant să atribuim unor evenimente lingvistice o condiționare finalistă, pragmatică, atâta timp cât cei care stăpânesc limba de proveniență a împrumuturilor nu sunt conștienți și nu pot observa că cineva le ia ceva din patrimoniul lor lingvistic, deoarece acest patrimoniu nu scade cu nimic, ci își continuă evoluția firească, potrivit normelor lui proprii”. Un cuvânt împrumutat în vocabularul românesc din alte limbi nu „părăsește” sistemul lexical al acestora, ci se adaugă ca o inovație în sistemul nostru lexical* [4, p. 310].

1. Constatam și noi, mai întâi, că însuși termenul – împrumut – nu corespunde pe deplin fenomenului lexical în discuție. În încercarea de a ne alinia în rândul investigatorilor care acceptă dezvoltarea raporturilor între limbi și preluarea de material lexical străin, am dedus și un concept – *străinism*, în loc de împrumut, conducându-ne după următorul raționament.

Pentru limba care, chipurile, împrumută, limba care donează este o limbă străină. Totodată împrumuturile sunt specificate după limbile din care sunt luate. Cele din limbile slave se numesc slavonisme, cele din greacă – grecisme, din franceză – franțuzisme, din engleză – englezisme etc. Repetăm: limbile (slave, greacă, franceză, engleză) în această situație sunt *s t r ă î n e*, împrumuturilor li se zic slavon i s m e, grec i s m e, franțuz i s m e, englez i s m e.

Recurgând și aici la un alt simplu exercițiu de logică, ajungem la următorul rezultat: dacă împrumuturile specificate după limbile propunătoare (care sunt *străine*) se numesc slavonisme, grecisme, franțuzisme, englezisme, de ce n-am accepta și un termen comun, reluând rădăcina cuvântului generalizator pentru limbile donatoare (*străine*) adăugându-i

sufixul de la specificarea împrumuturilor (*ism*e). Și am ajunge la următoarea formulă: *străin* (*e*) + *ism* (*e*) = *străinism* (*e*). Deci, cuvintele luate din alte limbi se numesc **străinisme**.

1.0. Noțiunea nu e nouă. E atestată și în DEX, dar, în opinia noastră, i se limitează potențialul semantic, reducându-l cu o paranteză artificial adăunată (*și neasimilat de limba proprie*). Dacă-i neasimilat, înseamnă că nu mai este, e dispărut. Cum să denumești ceva inexistent? Să admitem, și așa și este, că, de fapt, mult mai multe cuvinte s-au perindat prin limba română, au purtat o oarecare semnificație la un moment dat, dar, neasimilate, nu au lăsat nicio urmă: nici în scris, nici în memorie. Inexistent, de unde îl iei să-l denumești? În scris nu există. Te întorci înapoi, în timp, între oamenii care l-au folosit? Unde-l identifici? Cum și cine poate căuta cuvinte inutile, neasimilate, nerămase nici în fondul pasiv, învechit al limbii. Se știe că un termen concret poartă în limbă sensul prezent al lui, deci al unui cuvânt asimilat. Chiar și cel arhaizat, care azi nu se mai utilizează, atunci, când și-a avut rostul, el a fost asimilat. Cum să-i pui o particulă negativă (*ne*) înainte, să-i inventezi o paranteză și s-o atașezi unei definiții care explică ceva real, existent, demonstrat?

Or, dacă pătrundem în sens, construcția formată cu sufixul *ism* adăugat la rădăcina *străin* (= *străinism*) denotă orice proveniență străină, tot ce vine din afara limbii. Zadarnic vom căuta în substraturile noțiunii date, indiferent de cât de multe paranteze explicative s-ar alătura, aluziile la asimilare sau neasimilare. De ce să umblăm cu jumătățile de măsură (unde ele, de fapt, nu pot fi sesizate) și să nu acceptăm termenul în deplinătatea lui semantică, înlăturând paranteza și lăsându-i valoarea în completa sa dimensiune – să desemneze orice cuvânt de origine străină.

Și, la urma urmei, oricât de mult am apropia un cuvânt străin de sufletul și mintea noastră și l-am adopta (ca pe un fiu), și l-am ocroti, și l-am iubi, de facto el rămâne la rădăcini tot unul străin, e cu neputință să-i schimbi originea. Și apoi, *străinism* arată obârșia și nicidecum nuanța de neasimilare, de venire și de reînstrăinare. De aceea să-i oferim cuvântului posibilitatea să-și trăiască viața din plin fără a-i ridica restricționări nefirești. Și în ultimă instanță și *străinismul* (englezismul, franțuzismul...) să se simtă în largul său în limba română, ca acasă, dar niciodată să nu-și uite totuși statutul.

2. Ne mai rămâne să decidem și asupra modului cum trebuie să fie transcrise străinismele (concret – englezismele, în special – în limba română), fiindcă din punct de vedere ortoepic (al pronunției) situația este destul de clară: străinismele englezești se rostesc întocmai ca și în limba engleză. Confuziile apar la scrierea în română. Așa cum am menționat anterior, există trei căi de preluare a lor, iar adepții unei sau altei modalități de redare grafică a acestora își identifică argumentele de rigoare pentru a-și impune propria opinie. Să le examinăm pe rând.

a. A se scrie la fel cum se pronunță, în conformitate cu regulile ortoepice și ortografice ale limbii române. Argumentul forte al adepților opiniei în cauză constă în aceea că e cea mai simplă și accesibilă cale pentru majoritatea consumatorilor limbii.

Îi înțelegem și-i susținem pe adepții acestei orientări și, parțial sau aproape în întregime, le dăm dreptate. La întrebuintarea grafică nu este nevoie să depună eforturi suplimentare de gândire, căutând în memorie originalul și cântărindu-l cu varianta maternă (în care se judecă) de redare în scris, fără ca deseori să se producă diferite confuzii ortografice. Dar acceptând modalitatea respectivă – cum pronunți, așa și scrii – confuzia este eliminată.

Această soluție este complet acceptabilă în cazul în care ortografia străinismelor englezești coincide cu cea din limba română, mai ales că aproape nu se simte deosebirea dintre străinisme și glosemele autohtone (*corner, holding, item, trend, trainer, star*). Mai dificil este când formele grafice în cele două limbi diferă și apare necesitatea de a consulta legea limbii – dicționarul ortografic. Iată de ce îi susținem, aproape în totalitate, pentru că ei se țin de buchia legii. Iar printre cei care optează pentru această idee se află și savanți de vază, care au elaborat lucrări fundamentale după lungi și intense investigații.

Evidențiem aici mai întâi de toate prima carte a limbii române – Dicționarul ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie, editat la Chișinău în 1990, la un an după proclamarea limbii române drept limbă de stat în Republica Moldova, sub redacția unor specialiști consacrați în materie cum sunt T. Cotelnic, A. Dârul, I. Ețco. În lucrarea menționată, autorii recomandă oficial transcrierea după modelul dat a mai multor străinisme englezești (spicher din *speaker*, lider din *leader*, miting din *meeting*).

Acestea sunt cuvinte care au o oarecare vârstă și o tradiție ortografică veche în limba română, deși sunt prezentate în dicționarul respectiv și unele englezisme recente, paralel cu varianta încetățenită. În acest caz variantele vechi (a se vedea *biznis, businessman, bestseler, flaș*) sunt prezentate prin trimitere (v. = vezi) la formele originare, incluse în dicționar cu statut normativ (*business, businessman, best-seller, flash*).

Se bucură de o frecvență relativ mare, mai ales în presa scrisă actuală, și o serie de englezisme care încă nu au fost atestate în dicționare și sunt folosite arbitrar, fiind ortografiate fie conform principiului fonetic, fie conform principului etimologic (*spicher-speaker, triller-thriller, sandviș-sandvich, cocteil-cocktail, trening-training*). Tocmai din aceste considerente este necesară o legiferare ortografică în acest sens și investigatorii din domeniu urmează să identifice soluții optime.

b. A se scrie cuvântul străin parțial în română, cu menținerea unor mici particularități grafice englezești (*blugi, shopping, smoching, finiș, clovn, modeling*). Altfel spus, nici în română, nici în engleză, din care considerente calificăm această modalitate de transcriere ca fiind inacceptabilă și chiar reprobabilă și condamnabilă.

c. A se admite transliterarea ca soluție generală de prezentare ortografică a englezismelor. Din start subliniem că noi ne declarăm adepți ardenti ai acestui procedeu și înaintăm și câteva probe concludente care ne țin pe aceste poziții.

E una să zici *spicher* și să scrii tot așa, și e cu totul altceva să redai grafic *speaker*, care aieva parcă te introduce în primul parlament al democrației moderne. E una să citești scris într-un reportaj sportiv *penalti* și e cu totul altceva să recepționezi în

altul *penalty*. Unii ar zice: hei, o literă, dar aceasta îți întetește zvâcnirile inimii și parcă simți bucuria de autoîmplinire după realizarea unui veritabil *penalty* sau dezamăgirea în caz de ratare a lui într-un meci decisiv de fotbal.

3. Prin urmare, redarea întocmai a scrierii originare a străinismului englezesc păstrează tiparul britanic sau american, care imprimă izul acelei exprimări ca exponent virtual al unei limbi-model, al unei civilizații spre care tinde societatea noastră post-socialistă. Că se cere un efort logic suplimentar, o cunoaștere mai profundă a limbilor străine, o ortografie mai argumentată și mai multă cărturărie, ceea ce este peste puterea celor mai mulți consumatori de limbă română – asta e o altă problemă. Or, anume spre o astfel de comunitate de limbă se orientează lumea de azi, inclusiv orice personalitate contemporană – spre multilateralitate, să judece, să studieze, să se perfecționeze intelectualmente, ca în final – să se civilizeze, să meargă în pas cu progresul și să ajungă în fruntea popoarelor civilizate.

E dificilă această cale, dar convingerea noastră fermă este că anume în aceasta rezidă principala funcție a străinismelor – cea de înnoire, de renovare a tot: și a limbii, și a gândirii, și a conștiinței, și a mentalității lipsite de snobism, pentru a crea un viitor inteligent, un individ omniscient și omnipotent, într-un spațiu prosper.

Referințe bibliografice

1. DEXI. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: Ed. ARC, Ed. Gunivas, 2007.
2. Deroy, Louis. *L'Emprunt linguistique*. Vol. I. Paris: Société d'Édition „Les Belles Lettres”, 1956.
3. Hristea, Theodor. *Împrumutul ca mijloc extern de îmbogățire a vocabularului*. În: *Sinteze de limba română*. București: Ed. Albatros, 1984, p. 39-65.
4. Jordan, Iorgu; Robu, Vladimir. *Limba română contemporană*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1978.

UN POET MOLDOVEAN – ALEXANDRU HÂJDĂU
(cu referință la studiile lui Pavel Balmuș)

**A Moldovan poet – Alexandru Hâjdău
(referring to the studies of Pavel Balmuș)**

Abstract. This text is a chronicle to the volume signed by two authors: Alexandru Hâjdău and Boleslav Hâjdău, *Writings. Poetry. Prose. Publicistics. Genealogies*. Selection, preface, chronological table, notes and comments: Pavel Balmuș. Publisher Vicovia, Bacău, 2014, Bessarabian Pantheon Series. The critic and the literary historian from Cluj appreciates the effort made by „the noted historian and literary critic Pavel Balmuș” of bringing the Bessarabian literate Alexandru Hâjdău „in the real space of our national culture”, in its turn considering that „Alexandru Hâjdău adds ..., to the Romanian literature, a vibrant, patriotic voice in the poets’ pleiad generation inspired by patriotic ideas of 1848”.

Keywords: spiritual source, ethnic background, value quotation, enlightened spirit, perfume of the epoch, ancestral abode, national resonances, wonderful scenery, rhetoric romanticist, archaic vision, idyllic vision, landscape descriptions.

De-a lungul istoriei, de-a lungul multor secole de frământări și căutări ale identității noastre, un număr deloc neînsemnat de cărturari (teologi, istorici, scriitori ș.a.) au fost nevoiți a se exprima într-o altă limbă, fără însă a se rupe sufletește de matca spirituală, de fondul etnic căruia i-au aparținut.

Toți aceștia trebuie aduși (dacă n-au fost aduși până acum) în spațiul real al culturii noastre naționale, cu drepturi legitime de ființare, indiferent de cota valorică, în absolut, pe care o au. Un asemenea demers face distinsul istoric și critic literar Pavel Balmuș, de la Chișinău, realizând un volum antologic din creația celor doi frați Hâjdău – Alexandru și Boleslav (Alexandru Hâjdău, Boleslav Hâjdău, *Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Genealogii*. Selecție, prefață, tabel cronologic, note și comentarii: Pavel Balmuș – Chișinău. Traduceri din limba rusă a vremii: C. Stamati, B. P. Hasdeu, Z. C. Rally-Arbore, N. Dabija, Cl. Balmuș,

P. Balmuș. Editura Vicovia, Bacău, 2014, Seria Panteon Basarabean). Primul este, fără îndoială cel care merită o atenție aparte.

Alexandru Hâjdău (1811-1872) a fost reținut în timp de istoriografia noastră literară ca un spirit iluminist, enciclopedic, cunoscut fiind mai ales ca autor de articole științifice (*Cu privire la întocmirea clasificării idiomatice a plantelor ce cresc liber și a celor cultivate în regiunea Basarabia*), articole privind istoria neamului sau de sociologie, articole cu caracter filosofic (*Epistolă către români*) sau juridic, opera poetică fiind abia pomenită, pentru că a fost scrisă în limba rusă, publicată în reviste, de reținut, prestigioase, ca *Vestnik Evropy* (Mesagerul Europei) sau *Teleskop*, de la Moscova, *Odesski vestnik*, ori în *Syn otecestva* și *Severnii arhiv* din Sankt-Petersburg, pe care prea puțini s-au îndemnat a o cerceta și comenta. Chiar fiul său, B. P. Hasdeu, s-a arătat mai preocupat a-i populariza, în limba română, paginile de proză sau cele ce tratau chestiuni istorice.

Când, de fapt, opera poetică se dovedește a fi una cu totul remarcabilă, lingvistic vorbind cu nimic mai prejos de expresia artistică a poezilor ruși contemporani lui. E o lirică modernă ce stă confortabil alături de producțiile autorilor din România, de la mijlocul secolului al XIX-lea, revelându-și deplinele calități în tălmăcirea excelentă a lui Nicolae Dabija, pentru această ediție (traducere fidelă, propunând un limbaj cu parfum de epocă, dar și cu suplețea prozodică necesară încadrării în perfecțiunea formală a sonetului). „Este mai mult decât un «lătitat basarabean» al secolului al XIX-lea – spune tranșant Pavel Balmuș –; el este, în primul rând, un poet adevărat (în rusește, e drept), un autor serios de sonete (nu atât «moldovenești», cât «din Moldova», asemenea, comparabile cu celebrele «Sonete din Crimeea» ale polonezului Adam Mickiewicz), dar și de fabule (și acestea «din Moldova», și nu doar «moldovenești!»), un creator și de «poezii diverse» (ocasionale, dedicatorii, unele cu accente... protestatare ori «pravoslavnice»...)”.

Alexandru Hâjdău este descendent dintr-o numeroasă familie cu vechi atestări de ranguri boierești în Moldova, încă din secolul al XVI-lea. Un anume Efrem Hâjdeu (1571-1664) a fost pârcălab de Hotin, menționat de Miron Costin; un Gheorghe Lupașcu Hâjdeu (1663-1713) a fost „paharnic”, nevoit a se refugia la un moment dat în Polonia, un altul, Gavril Hâjdeu, ajuns „mare logofăt” sub domnia lui Ion Potcoavă, trebuie să se refugieze la cazaci odată cu urcarea pe tron a lui Petru Șchiopul (1577) ș.a.m.d. Jan Hâjdeu, cu titlul de „ennisifer Pomeraniensis” în Polonia este tatăl lui Tadeu Hâjdeu (1769-1835), remarcabil traducător de literatură în limba polonă (publică opt drame ale lui August von Kotzebue, în 1803), el însuși poet (a scris ode, satire, fabule), dar a cules și folclor românesc (legende), stabilindu-se,

în cele din urmă, la Cristinești, în ținutul Hotin, unde s-a și stins din viață. A avut doi fii: pe Alexandru și pe Boleslav, care i-au moștenit talentul literar. De remarcat că, „risipiți de evenimente neprielnice până peste granițele țării, Hâjdeii au căutat neconținut vatra strămoșească de care s-au simțit indisolubil legați” (I. C. Chițimia, în *Istoria literaturii române*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., 1968, p. 664). Alexandru Hâjdău învață la pensionul de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău, după care se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Harkov (Harkiv) pe care o absolvă în 1832. Se angajează la Comitetul pentru coloniștii din Sudul Rusiei, cu sediul în Chișinău. Apoi, pentru puțină vreme este funcționar în cancelaria guvernatorului P. I. Averin al Basarabiei. Datorită numeroaselor scrieri (articole) publicate deja în *Vestnik Evropy*, în *Molva*, în *Teleskop* ca și în *Odeski vestnik*, este ales, în 1835 membru al Societății de Agricultură din Sudul Rusiei, cu sediul la Odessa, apoi membru al Societății Imperiale Agricole din Sudul Rusiei (1836) și tot în același an este numit efor al școlilor din ținutul Hotinului, calitate în care elaborează și susține câteva discursuri cu vibrante rezonanțe naționale (*Pomenire de vechea slavă a Moldovei*, în 1837). Pe moșia strămoșească de la Cristinești i se naște, la 28 februarie (stil nou) 1838, un fiu: Thadeu, cel care va deveni marele cărturar român, Bogdan Petriceicu Hasdeu.

Atitudinea sa naționalistă nu este bine văzută de oficialități și în 1840 va trebui să se retragă la Vinița, din districtul Kiev (Kyiv), în calitate de profesor de limba franceză la clasele gimnaziale. Doi ani mai târziu se transferă la gimnaziul de băieți din Camenița (Podolia/ Hotin), dar în 1843 este nevoit a părăsi învățământul și se dedică avocaturii. În 1850 însă, „în tovărășia a doi jandarmi, din ordinul guvernatorului din orașul Kyiv, Al. Hâjdău este dus cu forța la Chișinău, «spre a nu tulbura

liniștea» autorităților țariste din Podolia” (Pavel Balmuș). În 1861 se stabilește la Cristinești-Hotin, practicând în continuare avocatura, neîncetând să publice articole și opere beletristice, fapt ce va fi determinant pentru participarea sa ca membru fondator al Societății Filologice Române (viitoarea Academie Română). Se stinge din viață la 61 de ani, din cauza unei ciroze netratate, în orașul Hotin. De reținut că în 1833 trimisese o petiție Divanului Prințipatului Moldaviei, cerând îngăduința de a se stabili la Iași („...eu m-am născut sub ceriul străin, am crescut într-o țară străină (...) am hotărât să mă întorc iarăși la Patrie și patrioți și să slujesc cu credință spre binele obștesc, ca un adevărat fiu al Patriei”), solicitare ce i-a fost respinsă.

Cele peste 45 de poezii cuprinse în actuala antologie fac din plin dovada unui pătimaș îndrăgostit de meleagurile Moldovei, cărora le dedică, aproape în întregime, suita sonetelor sale: *Stânca, pe Prut, Satul Boureni, Suceava, Muntele Ceahlău, Legendara Vale Albă, Hotin, Chilia Nouă, Cotnari, Cahul, Codrii Moldovei, Lăpușna* ș.a., versuri evocatoare, pline de nostalgie, dar și de exaltare în fața unor peisaje mirifice: „Vă este cunoscut acel meleag, unde natura/ A dăruit cu prisosință tot ce vezi:/ Pădurile – pe dealuri, pe șesuri – arătura,/ În lunci – grădini și tinere livezi?!// Unde e cântul înfrățit cu munca/ Și ține loc un zâmbet de salut,/ Unde sloboda-și glăsuie porunca,/ Cel plai blagoslovit vi-i cunoscut?!// O, plai natal! Cui soarta înțeleaptă/ De a se naște-aici i-a hărăzit –/ Acela se socoate fericit” (*Natura Moldovei*). Se resimte în tonalitatea unor asemenea versuri febrila atitudine patriotică pașoptistă. Adesea verbul poartă rezonanțe ce par a avea aceeași plămadă istorică teatrală ce l-a animat și pe Bolintineanu (*Dubovița* sau: *Voichița*). Alteori, răzbat halourile romanticei retorici pușkiniene (*Stâlpul Leahului*). Predomină însă picturalul unor descripții peisagistice,

într-o afectată declarație de iubire pentru tot ce constituie universul locurilor moldave. Contemplând bunăoară *Satul Grumăzești*, versul e exaltat, incantatoriu: „Ah, frații mei! O țară preafrumoasă/ Se află chiar pe-aici, pe undeva,/ Și iarba deasă e ca de mătase/ Și râuri de vin dulce curg prin ea”. Mereu trecutul e prezent în aceste tablouri de epocă: „Cuib al vitejilor, meleaguri de libertate,/ Leagăn de doine – slăvite-au egal,/ Peisajul și plăieșii tăi plini de demnitate/ Privighetoare tristă de cântu-i genial./ Iubirile-și lăsau adesea necântate/ Fecioarele, ce-n luptă se avântau pe cal,/ Peisajul e același, doar seminții sunt alte,/ Cum Prutul e același, dar apa-i alta-n val” (*Lăpușna*). În fiecare detaliu al meleagului, poetul intuiește întreaga frumusețe a cuprinsului de țară: „Ți s-a-ntâmplat să vezi vre-odată Stăucenii?/ Un sat de lângă ape, suit pe un tăpșan,/ Între livezi și lanuri de aur – sumedenii/ Cu lunci, în care paște truditul boulean./ Că dealurile-s cușme țurcane ai vedenii./ Albine în prisacă, o, lărmuire avan;/ În cântec de cimpoi, dansează moldovenii:/ Țărani și țărăncuțe, la horă, lângă lan./ Blagoslovește-i, doamne, pe cei de i-au făcut/ pe oamenii aceștia să uite de suspin” (*Satul Stăuceni*). Fără-ndoială avem aici o viziune idilică asupra unei lumi ce-și păstrează arhăitatea, ca descripții peisagistice, neamului, așa încât tablourile se desenează după un rețetar bucolic, elegant însă, înfățișat cu demnitatea pe care și-o denunță însuși, ca pe un crez de virtute națională: „Tot ce scrii, orice poemă –/ Sunt cântări pe-aceiași temă (...) Despre una lira-ți cântă:/ Doar despre Moldova sfântă (...) cânt mereu/ Țara sufletului meu” (*Cântec despre Moldova*).

Alexandru Hâjdău adaugă astfel, în literatura română, o voce vibrantă, patriotică, în pleiada poezilor generației însuflețită de ideile patriotice pașoptiste.

Constantin CUBLEȘAN
(Cluj-Napoca)

CU RECUNOȘTINȚĂ ȘI CU TRISTEȚE DESPRE EUGENIU RUSSEV

Cunoașterea și prețuirea literaturii naționale din perioada veche rămâne un imperativ pentru contemporanii noștri în măsura în care cronicile medievale își păstrează viabilitatea în contextul interesului nostru constant pentru tot ce ni s-a întâmplat de-a lungul istoriei zbuciumate a poporului din care descindem. Fie că ne specializăm în domeniul literaturii clasice și-l studiem pe Costache Negruzzi, Barbu Delavrancea ori pe alt scriitor care s-a inspirat din istoria medievală, fie că ne considerăm specialiști în literatura contemporană și avem a ne pronunța în privința unor scrieri ca *Sub cârma vremii* și *Zbucium* ale Sandei Lesnea sau *Cumpline vremii* și *Sânge pe zăpadă* ale lui Vladimir Beșleagă, *Cavaleria de Lăpușna* a lui Liviu Damian sau *Tot mai departe...* a Lidiei Istrati, ale căror personaje sunt Miron Costin, Vasile Lupu, Ștefan cel Mare și alte personalități de demult, cunoștințele de medievistică, în general, și de cronici medievale, în particular, ne sunt absolut indispensabile. Cine nu stăpânește cel puțin un minimum de înțelegere a moștenirii lui Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, dar și a lui Macarie, Eftimie și Azarie, dar și a lui Nicolae Costin, nu poate fi considerat un intelectual deplin.

În fond, aceeași relație se stabilește în raportul nostru cu cercetările competente în materie de literatură medievală, dintre care fac parte neapărat și studiile lăsate nouă moștenire de cunoscutul și apreciatul odinioară savant chișinăuian Eugeniu Russev. Lectura cărților sale *Slova cronicărească – ecoul bătrânei Moldove* (1974) și *Cronografia moldovenească din veacurile XV-XVIII* (1977) ne pune în fața unor mostre concrete ale științei literare ale timpului și locului în care au fost acestea realizate. Luăm în seamă condițiile oferite de regimul totalitar comunist în Basarabia anilor '80 ai secolului trecut, sărim tacit peste limitele și îngrădirile pe care a fost nevoit să le suporte și acest cărturar, laolaltă cu toți ceilalți (Nicolae Corlăteanu, Vasile Coroban etc.) și apreciem eforturile depuse de Eugeniu Russev întru valorificarea letopisetelor moldo-slave, finalizată prin compartimente nelipsite de interes, ca „Valoarea istorică a cronografiei domnești”, „Însemnătatea literară a letopisetelor moldo-slave” și evaluarea moștenirii ilustrațiilor cronicari Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce.

Informația bogată, expusă de Eugeniu Russev cu o pasiune științifică exemplară, consemnarea multor detalii pitorești din istoria Moldovei cu începere din 1359, de la legendarul Dragoș-Vodă, până la 1507, avându-l drept personaj principal pe Ștefan cel Mare, fac cinste savantului.

Detaliat și surprinzător de vioi sunt prezentate de Eugeniu Russev *Letopisețul de la Putna, Cronica moldo-germană, Cronica moldo-rusă, Cronica moldo-polonă*.

Pe Macarie, Eftimie și Azarie, pe care în mod tradițional, din lene „spirituală” și până la urmă greșit se întâmplă să-i tratăm ca pe niște cronicari mărunți, lipsiți de importanță și de farmec, Eugeniu Russev îi prezintă în lumina atrăgătoare a fondatorilor istoriografiei noastre *artistice*. „Pe alocuri, notează el, ai impresia că citești o legendă, al cărei autor, spre a trezi interesul cititorului, recurge la invocații, iar pentru a-i ascuți interesul – se folosește de întrebări retorice”. Cercetătorul subliniază că în opinia lui Macarie, cronografia tindea să fie o artă a cuvântului frumos. *Letopisețul lui Eftimie* e considerat de Eugeniu Russev de asemenea „o podoabă a vechii noastre culturi”, iar Azarie e caracterizat ca autor ce se distinge printr-un metaforism dens, printr-o plasticitate impresionantă.

În felul acesta, Eugeniu Russev recrează o imagine critico-literară în linii mari acceptabilă a istoriografiei artistice premergătoare marilor cronicari Ureche, Costin și Neculce.

Viața și activitatea politică a acestor trei piloni de bază ai cronografiei moldovenești, concepția social-politică a fiecăruia dintre ei, contribuția lor la istoriografia moldovenească și, în fine, valoarea literară a creației marilor cronicari sunt temele abordate de Eugeniu Russev în trei compartimente doldora de informație referitoare la predecesorii cronicarilor, la dregătoriile în care s-au manifestat aceștia, la relațiile lor cu domnitorii pe care i-au elogiat și cu alte personalități ale timpurilor în care au trăit și au scris. Cercetătorul evidențiază permanent asemănările și deosebirile dintre cronica lui Grigore Ureche, de exemplu, și sursele din care s-a inspirat cronicarul, moldovenești și polone. Eugeniu Russev ne edifică în privința relațiilor cronicii lui Grigore Ureche cu *Letopisețul moldovenesc*, pe care îl considera „verigă între istoriografia oficială moldo-slavonă și cronicile boierești în secolele XVII-XVIII” și care a constituit „izvorul de bază atât al lui Gr. Ureche, cât și al principalului său interpolator – Simion Dascălul”.

O paranteză prețioasă a lui Eugeniu Russev se referă la un izvor neidentificat al cronicii lui Gr. Ureche, numit de acesta *Letopisețul latinesc*, din care cronicarul se documentase „în problema etnogenezei moldovenilor și a latinității limbii lor”.

Bineînțeles, cartea *Cronografia moldovenească din veacurile XV-XVIII* pune în lumină și dragostea lui Grigore Ureche față de sursele folclorice ale cronicii sale, și patriotismul ardent al cronicarului. În mod concludent vorbește cercetătorul despre valoarea literară a cronicii lui Ureche: „Descrierea lui cronicărească e plină de tablouri vii ale trecutului, de plastice comparații metaforice, de expresive portrete literare ale eroilor de odinioară. Cronicarul a știut, cu o deosebită iscusință, să folosească inepuizabila bogăție și nemărginita expresivitate a graiului moldovenesc”. Acest grai, sub pana măiastră a lui Gr. Ureche, „în zorii statornicirii sale ca limbă literară, se prezintă ca un instrument desăvârșit pentru exprimarea gândurilor și sentimentelor... Concizia, proprie cronicarului, și darul scriitoricesc al condeierului se contopesc organic în creația lui Grigore Ureche”.

Ca mostră de prezentare concretă a lucrurilor, Eugeniu Russev citează descălecarea Moldovei de către legendarul Dragoș-Vodă: „Păstorii din munți ungurești, pogorând după

vânat, au nimerit la apa Moldovei, locuri desfătate cu câmpii deschise, cu ape curgătoare, cu păduri dese, și, îndrăgind locul, au tras pre ai săi de la Maramoroș și pre alții au îndemnat de au descălecat întâi sub munte, mai apoi, adăugându-se și crescând înainte, nu numai apa Moldovei, ce nici Siretul nu i-au hotărât, ce s-au întins până la Nistru și până la mare”.

Dintre multe alte exemple de măiestrie literară, citate de Eugeniu Russev, evidențiem portretul domnitorului Ștefan cel Mare: „Fost-au acest Ștefan Vodă om nu mare la stat, mândros și degrab vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospete omorâia fără județ. Amintrelea era om întreg la fire, neleneș și lucrul său îl știa a-l acoperi, și unde nu gândea, acolo îl aflai, la lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vârâia, ca, văzându-l ai săi, să nu să îndăpărteze și pentru aceea rar război de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că, știindu-să căzut jos, se rădica de asupra biruitorilor”.

Proverbele populare, metaforele sclipitoare, comparațiile plastice și alte frumuseți lingvistice și literare sunt scoase de Eugeniu Russev în prim-planul exegezei sale despre Grigore Ureche spre cunoștința cititorului, îndemnându-l pe acesta să prețuiască după merit cronica înaintașului nostru – operă de istorie și de artă literară în același timp.

Cu dragoste sinceră și pasiune științifică sunt dezvăluite particularitățile cronicilor lui Miron Costin și Ion Neculce, în cazul fiecărui autor exegetul punând în evidență momentele irepetabile ale scrierilor respective.

Spusele noastre de până aici sunt valabile în măsura în care înțelegem starea de lucruri în care a trăit și și-a redactat cartea savantul Eugeniu Russev. Or, dincolo de o atare înțelegere, cartea *Cronografia moldovenească din veacurile XV-XVIII* e o mostră a gândirii moldoveniste, dublate de tiparele științei filologice *marxist-leniniste*, împânzite de nenumărate modele oferite de știința filologică *rusească* a timpului. De aceea, apreciind strădaniile harnicului și inspiratului istoric și literat Eugeniu Russev, e nevoie să depășim – așa cum e normal în etapa de azi a filologiei românești – modul de tratare a cronicarilor moldoveni exemplificat de Eugeniu Russev. O facem lesne prin citirea citarea savanților neviciați în niciun fel de ideologia comunistă, în spiritul căreia în care înaintașul nostru și chiar, în parte, noi înșine. Cum anume? Lecturând și popularizând atâtea alte *Istorii ale literaturii române vechi*, începând, de exemplu, cu acea datorată unui alt basarabean, Ștefan Ciobanu, întocmită în condițiile bucureștene, savant care, spre deosebire de Eugeniu Russev, nu ezita să sublinieze, bunăoară, că Ureche „constată unitatea neamului *românesc* din Ardeal cu cel din Moldova: «Rumânii, câți se află lăcuitori la țara Ungurească și la Ardeal și Maramureș, de la un loc sunt cu moldovenii și toți de la Râm se trag», iar în compartimentul despre Miron Costin afirmă răspicat că acesta a fost „cea mai proeminentă și poate cea mai expresivă figură a culturii *românești* din Moldova, din secolul al XVII-lea” (sublinierile ne aparțin – I. C.).

Altfel zis, noi, colegii de odinioară ai lui Eugeniu Russev, îl comemorăm manifestându-ne acea înțelegere a climatului ideologic în care el a fost pus de însuși destinul nostru ingrat să activeze ca savant – chiar savant de frunte! –, dar azi – o spunem cu toată tristețea! – el nu mai este unul demn de a fi recomandat fără rezervele cuvenite, absolut obligatorii, elevilor, studenților și chiar profesorilor de toate gradele.

Ion CIOCANU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

ISSN 1857-4300

9 771857 430005

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE FILOLOGIE

Philologia

LVIII

IANUARIE-APRILIE

2016

REDACTOR-ŞEF:

dr. hab. **Vasile Bahnaru**

REDACTORI ADJUNCŢI:

dr. **Veronica Păcuraru**,
dr. hab. **Ion Plămădeală**

MEMBRI AI COLEGIULUI DE REDACŢIE:

acad. Mihai Cimpoi (Chişinău)	dr. hab. Angela Savin (Chişinău)
acad. Marius Sala (Bucureşti)	dr. Constantin Bahnean (Moscova)
acad. Eugen Simion (Bucureşti)	dr. Ion Bărbuţă (Chişinău)
m. c. al AŞM Nicolae Bileţchi (Chişinău)	dr. Doina Butiurca (Târgu-Mureş)
m. c. al AŞM Anatol Ciobanu (Chişinău)	dr. Inna Negrescu-Babuş (Chişinău)
prof. dr. Klaus Bochmann (Leipzig)	dr. Nina Corcinschi (Chişinău)
dr. hab. Alexandru Burlacu (Chişinău)	dr. Tudor Colac (Chişinău)
dr. hab. Elena Constantinovici (Chişinău)	dr. Iulian Filip (Chişinău)
dr. hab. Tatiana Ciocoi (Chişinău)	dr. Silvia Pitiriciu (Craiova)
dr. hab. Anatol Gavrilov (Chişinău)	dr. Ludmila Şimanschi (Chişinău)
dr. hab. Aliona Grati (Chişinău)	dr. Viorica Răileanu (Chişinău)
prof. univ. dr. Dan Mănucă (Iaşi)	dr. Maria Şleahţiţchi (Chişinău)
prof. univ. dr. Eugen Munteanu (Iaşi)	dr. Galaction Verebeanu (Chişinău)
conf. univ. dr. Bogdan Creţu (Iaşi)	dr. Ana Vulpe (Chişinău)
dr. hab. Vasile Pavel (Chişinău)	

SECRETAR DE REDACŢIE:

Mihai Papuc

Revista apare cu sprijinul financiar al Institutului Cultural Român din Bucureşti

Revista *Philologia* este moştenitoarea de drept şi continuatoarea publicaţiilor *Limba şi Literatura moldovenească* (1958-1989) şi *Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară* (1990-2009).

MANUSCRISELE ŞI CORESPONDENŢA SE VOR TRIMITE PE ADRESA:

Bd. Ştefan cel Mare şi Sfânt, nr. 1 (biroul 411), MD – 2001, Chişinău, Republica Moldova
tel.: (+373 022) 27-27-19; e-mail: philologia@ymail.com

Orice material publicat în *Philologia* reflectă punctul de vedere al autorului.
Responsabilitatea pentru conţinutul fiecărui articol aparţine în exclusivitate semnatarului.

Manuscrisele nepublicate nu se recenzează, nu se comentează şi nu se restituie.
La solicitarea autorilor, unele articole sunt publicate cu î din i în corpul cuvântului.

PHILOLOGIA
2016, nr. 1–2, p. 1–142
Procesare computerizată *Clarisa Vâju*

Formatul 70×100, 1/16. Coli de tipar conv. 9,25. Tirajul 150 ex.

TIPOGRAFIA „ELAN POLIGRAF” SRL
str. Mesager, 7
E-mail: info@elan.md
www.elan.md